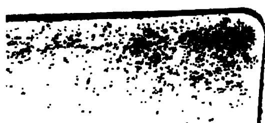

1817

Magyar Remekirók

Arany János . . . . . 7 kötet
Br. Eötvös József . 18 kötet
Petőfi Sándor . . . . 2 kötet
Tompa Mihály . . . . 4 kötet
Tóth Kálmán . . . . . 2 kötet
Kölcsey Ferencz . . . 7 kötet

KISFALUDI

KISFALUDY KÁROLY

MINDEN MUNKÁI.

HETEDIK BŐVÍTETT KIADÁS

SAJTÓ ALÁ RENDEZTE

BÁNÓCZI JÓZSEF.

ÖTÖDIK KÖTET.

BUDAPEST.

FRANKLIN-TÁRSULAT

MAGYAR IRODALMI INTÉZET ÉS KÖNYVNYOMDA.

1893.

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMD

BARÁTSÁG ÉS SZERELEM.

(1822.)

I.

«Gyöngeség, más semmi!» ezt dörmögé magában az öreg Illyés, félre rakván az orvosszereket és főcsóválva néz urára, ki a tükör előtt áll s felsóhajt «Illyés! ón megint rosszabbúl leszek, ez a halvány szín jövendő súlyos betegségre mutat.»

«Tekintetes úr! mindig a tükörből szedi elő a nyavalyákat — felel Illyés: — a sok ülés, gondolkodás. Tán nem ártana a fris levegő? ma oly szép tavaszi nap vagyon.» Tovább akará javalgatásait folytatni, de az ajtó zörren, és Sírházy doctor bukkan elé; lassú kiszabott léptekkel közelít s «Hogy vagyunk?» mond, «mint állunk kedves úr» és egyenest kéz után nyúlva rejtélyes vizsga szemekkel, bölcs ránczokba húzott homlokkal a pulsust tapogatja.

«Most is csak a régiben sínlődöm» mond Kétesy; melyre tudós «hm hm» lőn a válasz.

Különféle kérdések után leül Sírházy, merőn egy helyre néz, lábhegyét emelgeti és nagy fekete pixist, melyen halálfő fehérlik, forgat kezében, de nem szippant. Egyszerre talpra szökik, mintha valami

nagy gondolat ötlenék lelkébe, ismét tapogatáshoz fog s néhány köhentés után így szól: «Én ezen rejtező, sötét homályba borúlt betegségnek mivoltát, fekvését, okait sejtem ugyan, de valódi tulajdonit s annak gátló szereit meghatározni nem tudom; ennek rövid következése az — tessék bevenni!»

«De a főfájás, álomtalanság?» kérdé Kétesy.

«Ezek symptomái a betegségnek, valamint a közelgető s már küszöbön álló gyógyulásnak. A főbe gyűlt fatalis elementom küzd velem, de én győzni fogok.» Elhallgat s megelégedve lesi mély bölcsesége csudáltatását; felcsikorja szelenczéjét és valósággal és pedig hosszan szippant.

Kétesy elfojtott haraggal kirántja kezét, kelletlen néhány aranyat vesz elő és a kuruzsló markába nyomja. Szelíd mosolygásra vonúl Sírházy fanyar képe s lágy «hm, hm» leng félig tátott ajkain: «Tollat ide, hadd írjak!» kiált hirtelen; de Kétesy köszönve fáradságát, gyöngéden az ajtón kitolja.

«Ez már ötödik — mond Illyés — ki Tekintetes urat kínozza; a többi, úgy rémlik, még is okosabban beszélt.»

«Ez utólsó!» viszonzá mérgesen a komor beteg. «A még gyönge életerőt boszúság öli el, ha ily embert látok a hanyatló természeten mesterkélni. Többé ne hívjátok!» Ezt mormolván nagy csomó receptet nyújt Illyésnek azon parancscsal, hogy tüstént égesse meg. Azután léte annyi bajait számlálva, karszékébe veti magát és sok kérdő s felkiáltó jelekkel írja napkönyvébe: miért születtem. —

II.

Mindenki könnyen sejtheti vitézünk bajait; azt nem vér, sem tüdő, hanem azon gonosz idő okozta, mely akkor leginkább lepi meg az embert, midőn ifjúkorból férfikorba lép s minden szegletben komor mására, vagy pénzleső hideg szívekre talál; midőn az ifjúság fellegvárai szétpattannak, az élet lepletlen áll elő, s az elbitangolt belső erő nem képes kivánt partra, hová egykor a csapongó képzelet kincseit raká le, juthatni.

Így Kétesy. Gazdag nemes házból eredvén, korán árva s ön ura lőn. Több törpe nagyok ámító példája után hiú vágyai szűknek itélvén hazáját, tágasb kört óhajtva külföldre űzik. Tanult ugyan s fogékony szíve kész vala jóra; de elméje mégis míveletlen maradt, hasonló azon kerthez, melyben sok nemes virágok csirái szendergésökből a gondatlan kertész miatt bájillatra nem létesűlhetnek.

Pillongást szeret a világ, s az aranysujtás eltakarja belső ürességét a jól kitömött mellnek. Kétesy is így felkészülve nyílt öllel fogadtatott, s minthogy az ember minden szerencsés környülményt s különböztetést önérdemnek vél, neki is az önhittség gőznimbust fona homloka körül. Olcsó barátok elméje legkisebb villanásit is égig emelték, midőn tajtékzó poharak közt kerengve az éjt nappallá tombolák. Menyekzőről gondos anyák, pártaúnt szűzek, ezer

hálót szövének a gazdag ifjúnak; ajánló külseje, domború erszénye mindenütt nyilt szívekre talált, és így a szerelempályát első sóhajtástól fogva első ásítozásig ő korán futá meg.

De ki vágtatva megy s elesik, ritkán kel fel épen. Ő is akkor rezzent fel álmából, midőn azon rettentő gondolatot: volt és nincs, hová? de miből? magán valósulni látá. Szélgyüjtötte társaságát új szél röppenté szélyel, s maga állott a sokaság között dermedező kebellel pillantva bizonytalan jövendőjébe.

Ha délre harangoznak s valami kegyes tündér asztalt nem terít, míg másnak kéményfüstje orrunkat boszontja, mindjárt a sorsnak kell szenvedni. Kétesy is azon ártatlant vádolva, czéltalan tévelyg a világban; de az ingyenélők útja mindég mélyebbre sülyed. A révparton is csak a terhes hajót köszöntik, vagy a dolgost, ki izzadva fárad.

Akkor jut eszébe édes házája — nincs mit tenni, a külföld minden kéjei nem foghatók érdekleni a szegényt — minthogy idegen fénytől a szív nem melegszik — haza felé indúl:

Mert az ember házi állat,
S bár mint nyomják itt a vállat
Az életnek terhei,
Edesebbek sebjei.

Sokszor felmúl egy halál száz életet; e mondást igazlá Kétesy, midőn atyjának egy nőtelen fösvény testvérjét eltemeté s annak kész jószágába üle s megint úrrá lett.

Most eltökélé magát a közjónak élni s mezei gazda lőn.

Míg az újság kelleme tartott, örömmel lesé a vetések tenyésztét, virágzatát s kövér kalászait; kedvesen hallgatá a kaszások s aratók meséit, dalait; de csak hamar megúnta ezt is és zavarhoz szokott lelke mulatságért epedt. Ez okból eljárta nemes szomszédjait; de honi szokást, nemzeti sajátságot, mely minden magyart annyira bélyegez, nem ismervén, a nyiltszívűséget szemrehányásnak, hazaszeretést öntetszésnek, önérzést gőgnek tartván, honjában is mindenütt idegen maradt.

Társaságban maga lenni, kivált ön házájában kínos állapot; ezt igen érezvén Kétesy, visszavonula és szűk körébe zárkózva, részszerint a múltnak sajnos emlékei belsejét az élettel vad küzdésbe hozák. Hypochondria, ez a tehetetlenség komor szülöttje, szállá meg keblét s a jelen szépeit, a munkás élet nyugtató érdemeit elfedé előle. Különben jó szíve elfásult, elhidegült s tespeteg ridegültén kérődzve, minden léptén árulást gyanítván, baráti részvét nélkül sötét komolyságban tengeté napjait, nem gondolván: hogy azon hiányok, melyeket másban kerese, magában sarjadnak. Csak az öreg Illyés, még atyja hív szolgája, ki jót rosszat vele osztа, forog körüle s minden mód iparkodik, bár sikeretlen, urát sülyedtéből ismét felemelni.

Végre betegséget gondolt s beteg lett; minden mozdulatain halált sejtve, ezer sérvet, fájdalmat képzelve télen izzadott, nyár közepén farkasbundá-

ban didergett. Orvosok jöttek mentek s egymás rendeléseit gúnymosolygva fonákolván, élesztték, nem oltták az emésztő mérget, mig tűrhetetlensége annak is véget szakasztott.

III.

Kezére borúlva ül Kétesy s napkönyvét, érzelmei egyetlen biztosát, olvasgatá, midőn Illyés nagy robajjal, örömszikrázva a szobába rohant: «Tekintetes úr! hála Isten, megint egy nap a régi időből! Vendég jön, pedig micsoda vendég.»

Ijedten ugrik fel Kétesy becsapván könyvét: «Mondd, nem vagyok itthon!» felel s bezárkózni akar.

«Ez itt a házibarátság?» harsog kivül egy szózat. Az ajtó nyílik, és Rényi karjai közé szalad az álmélkodónak. Megszorúlva mentséget rebeg a házi úr; de a nyájas vendég csókjaival fojtja el szavait.

«Barátom! bármit téssz velem, nem hagylak el, míg nem jobbulsz, azaz beteg képzetidet orvosszereiddel együtt ki nem hajgálod» mond Rényi s körűlnézvén, nem győzi eléggé csudálni Kétesy találmányos eszét, ki mindent előszede bús rémleteit táplálni.

«Kriptában vagyok-e, vagy nálad? minek e sárga száraz koponya, minek e sok enyészet-képeztető jel?», kérdi Rényi.

«A beteg embernek» mond Kétesy, «jó a halált

szemben tartani, mely úgy is minden perczét mohó pontossággal számlálja!» Rényi mosolygva megrázza kezét s félig halkan fülébe súgja: «Barátom! a mely katona mindig csatát penget ajkain, az többnyire félénk!»

«Igazság más semmi!» szól közbe Illyés s elbeszéli ura különösségeit, bár az dorgáló tekintetet lövelgete reá; kimegy azután s minden cselédet talpra kiált, csak hogy a kedves vendég semmi hiányt ne érezzen.

IV.

«Ej, ej» mond Illyés az öreg gazdasszonynak, ki egy macskasereggel a tornáczban üldögélt, látván urát karon fogva, pedig hálósüveg nélkül Rényivel sétálni s derengő tekintetét a tavasz zöldjén legelni, hallván gyermeksége csínyait s együttlétök örömeit említtetni: «Mit nem tehet egy okos ember!» Elbeszélé azután hosszasan: mint vevé a boldogúlt úr e vendéget kisded korában magához, miként nevelteté s taníttatá; hogy míg az úrfi messze járkált, ez híres ügyvéd lőn, szegény anyját is tartja, hintón jár s ma holnap, tudja Isten! mi vál még belőle. A jámbor ősz alig lelte helyét, hogy Rényi őt most is mint hajdan bácsikának nevezé.

Atyák jótéte a gyermekek bizonyos öröksége; s habár a nemes szívet sírhalom fedi is, szent hála kél hintett magvából és szelíden öleli a fenmaradtakat.

Rényi, kit szép idomjai pulya községből kiemeltek, Kétesy zordon életét hallván, szerencséje alapítójára visszaemlékezve hozzá siet s iszonyodva szemléli jótevője fián s növendék barátján az elmehomályból sarjadó munkátlanság sötét nyomait; eltökélé a lelki beteget derültebb láthatárra vezetve, kiesb hatáskörbe avatni.

Azonban jól tudván az emberismerő: hogy a szokás vaslánczait csak távozás oldhatja fel, mindenkép azon törekedett, hogy az alélt képzelgésben tespedező kebelt új czélokra ébreszgesse. «Neked» úgymond, «ismét világba kell lépned, hazádat megismerned, hogy annak hasznos polgára lehess. Szép mondani: én is követém a század irányait s nem utolsó tagja valék a szabad nemzettestnek. Még elég ifjú vagy ültetvényed gyümölcseit szedhetni s rokon szívekkel azokban osztakozhatni!»

«Boldog, kinek vágya túl nem szállt azon halmon, mely a szomszéd határt övétől választja!» sóhajt fel Kétesy s kiömlik a világ ellen, melynek egyedül bal részeit látá. Rényi elhallgat; de a csendes nyugalom, mely képén elöntve volt, a békevesztett szivet még inkább ingerli.

Ily versengések haszna még is az lőn, hogy a komor eszmélkedő, kit előbb a fülmile csattogása is boszonta, most szinte várton várta a szóváltást, felejtve, hogy az ember beteg is lehet.

Tartós vendég házi teher a munkás gazdának; itt ellenben Rényi napról napra kedvesebb lőn s Kétesy búsongva érté, hogy őt kötelességei ismét haza hívják.

«Jer velem» mond Rényi az utolsó napon, fogadom, változva térsz vissza!

Ijedve hátra lép Kétesy: «Mit gondolsz? Én — s útazni!» Hirtelen fel s alá jár, tükörbe kacsingat, mint áll egészsége, Rényi esdeklik; végre száz meg száz közbevetés mellett elhatározza magát, de csak egy napra.

Illyésnek nagy dolga volt a sok balzsamokat, életcseppeket ládába rakni; ezer baja volt urával, ki egész éjjel tépelődött, le-lefeküdt s megint felkelt, meg-megbánta szavát, de visszavonni szégyenlé: míg a hajnal szürkűl, a kocsis előjár, durrogat, a lovak tüsszögnek, s Illyés urát a hintóba dörmögi.

Ott ül Kétesy barátja mellett bepongyolázva és — panaszkodik.

V.

«Megállj! megállj!» felkiált Kétesy, hogy a lovak is megugrottak, s a szunnyadó Illyés majd lebukott a bakról: «Szerencsétlenség!»

«Mi történt?» kérdi Rényi.

«Engem a sors csak örökké üldöz!» sóhajt Kétesy.

«Mi bánt? mit vesztél?» kérdé ismét Rényi érzékeny hangon.

«Napkönyvem elmaradt», felel Kétesy s komoran a kocsi szegletébe vonúl. Rényi nemakarva nevetésre fakad, s hogy nála is találand papirost, vigasztalja a nyugtalant.

«Mint ijesztik az embert!» mond nyújtózva Illyés s kalapját szemébe billentvén, karjait keresztbe veti s alszik.

Halad a két útas, szebbnél szebb vidékek változnak előttök. A nap sugára játszik a harmatgyöngyökkel hímzett mezőkön; csicsergő pacsirták fenlebdesve, bájosan zengik a tavaszt, mely édes kellemeit minden serdülő tárgyban tünteti szemökbe s a viruló természet felséges díszletében a lelket csendes imádásra gerjeszti. «Mi szép e világ! mond Rényi szorúlt kebellel; mi szép ez élet benne! ha becsét méltánylani tudjuk s magunk nem tépjük le örömvirágit!» Felhőtlen néz fel Kétesy; nem szól: de mélyen érzé barátja szavait.

Azonban e lágy benyomást az első fogadó eltörlé, hol őket a dél meglepé. Egy fias-pulyka, mely Kétesynek kocsiból-szálltakor hátára ugrott, a vastag fogadósné vékony szava, az udvarló, ki megbotlott s Kétesyt leönté, eczetes bor, sótlan étkek, egy vak koldus csikorgó hegedűje, Illyés jó kedve, Rényi türelme, mind ezek sínleték vele elhagyott magányát; csak a vélt áldozat, melyet barátjának tőn, nyugtatá meg, de az is múlólag; mert alig ülének kocsira, nagy záporeső támad, melyet a szemközt üvöltő szél képökbe verdese. Kétesy eleint' csendesen nyögdel, utóbb háborog s maga ellen dúlong, miért hagyá el mint beteg az ágyat.

Alkonyatkor ismét hálásra térnek, de mily nagyra nőtt Kétesy nyugtalansága, midőn érté, hogy egy szoba vagyon csak, s azt is más utazó foglalá már

el. Már-már pattogni kezd s csak a baráti kímélet gátlá zúdulását.

A korábbi vendég egy városi kalmár vala, ki is Rényit mindjárt megismervén, nyughelyet ajánl szobájában.

Vacsora felett, kölcsönös beszéd közt Kétesy felvidúlt; azután egymásnak boldog éjszakát kivánva lefeküsznek. Kétesy örvend az álomnak, melyben múlt éjjel sem részesűlhete s be is záródtak szemei szerencsésen. De alig szunnyad el, éktelen hortyogás felébreszti; ez a kalmár, gondolja s egy ideig hallgat, jobbra balra forog, utóbb fütyöl, ujjaival kopog, öklével dobol, mind hasztalan: folyvást harsog a kalmár tág torka; végre vánkosát veti hozzá, Rényi titkon nevet, a kalmár fordúl s újra trombitál; Kétesy lassan felkel, gyöngéden megrázza az alvót, kérvén, hogy kímélje mellét. Erre csend lőn s Kétesy elalszik.

Félóra alig telt, az ajtón koczognak: «Ki vagy?» kiált Rényi. Kétesy felretten s szörnyű haragra lobban —

Fogadós: «Két asszonyság érkezett, tilalmok ellen jövök kérdezni: nem méltóztatnának-e nagyságtok a szobát nekik általengedni? mint férfiak inkább fekhetnek a földön.»

Kalmár: «Részemről szívesen.»

Rényi: «Minden örömmel» s ajtót nyit.

Kétesy kifakadva: «Az *ördög* hozza őket ily későn!» Mit volt tenni kettő ellen; ő is felkel, öltözik. A fogadós gyertyát hoz, Kétesy befogja szemét s morog.

Míg az ágyak bontatnak, kimegy a társaság. Két asszonyság áll a folyosón; egyik azonnal hozzájok közelít és szerényen így szól: «Bocsánatot urak!»—

«Vilma! Vilma!» kiált örömmel Rényi s a beszélőnek karjai közé omlik.

«Kedves fiam!» megszólal a másik. Rényi ahhoz fordúl, kezet csókol és mindakettőt általkarolva tartja. Csudálva nézi a többi e nem várt jelenést.

«Hitvesem s jó anyám! mond Rényi, a szobába vezetvén kedveseit s ott Kétesyt, mint régi barátját előmutatja. Ez, a kiejtett *ördögért* megszorúlva, alig lel szót; sőt nagy zajgást okoz: mert a sok hajtogatás közt az asztalkát, melyen a mosdómedencze s gyertya állott, eldönté s midőn ijedtében előre szökik, Rényi anyja lábára hág, ki felsikolt; arra ismét hátra iramt s a sötétben úgy a kalmárba ütközik, hogy az a kályhának tántorog s azt behorpasztja, ő pedig hosszan a pallóra zuhan s egy cserépbe vágja bal kezét. Most közönséges a zavar; Rényi világot kiált, az asszonyok fohászkodnak, a kalmár sopánkodik, a fogadós tüzet akar ütni, de siettében mindig csak körmét s nem a kovát találja; s káromkodik. Nagy későn érkezik Illyés s gyertyát gyújt. «Katona dolog, más semmi!» mond, látván urának vérző kezét.

Vilma veszi által az orvosi tisztet s bekötözi a sebet, melyre Kétesy nem is ügyelt, sőt neveté a körűlállók ijedelmét. Nemsokára búcsút vesz a kalmár s kocsijába fekszik. Vilma pedig kifejté váratlan jöttöket, hogy levél által értvén férjétől utazások

napját, itt őket véletlen meg akará lepni: de a rossz idő késleté annyira útjokat. Azután elválnak; a férfiak egy külön pajtában választák nyughelyöket, de ott sem alhattak, mert egy komondor minduntalan bedúdolt a deszkahasadékon.

VI.

Más nap korán Kétesy Vilmával, Rényi anyjával útnak indúltak.

Kétesy, ki a nemesb asszonyi társaságtól egészen elszokott, elsőben igen nehezen lelé fel magát szép társa körében s bármiként erőlködék, egyszínű s hideg lőn mulatságok: az idő, ez a gondolatlanság pótlója, vala beszédök fő tárgya; de Vilma szelíd elméssége s hajlékony esze játszi könnyűséggel győz félelmén, s a legkisebb dolgot bájalakba tudván leplezni, serkenti, bátorítja csüggeteg érzeteit; s ez utóbb andalgva csügg Vilma tekintetén.

Lágy hatalmú ösztön! mely eltöltve a komor életet, új napot ragyogtatsz feléje s édes bájával hódolatra készted a bezárt szíveket! — Ki nem érzi egy szép s elmés asszony mellett azon égi gyönyört, mely távol minden alacsony vágytól és hévtől, a tisztább lélek ömledő sugárinál kéjelg s a múltat, jövendőt egy bájos pillantat fényébe meríti! Kétesy előtt röpűltek az órák, s alig vevé észre, hogy a városba értenek; azon városba, hol zsenge korát tölté.

«Tekintsd házamat mint tenmagadét!» mond Rényi, barátját vezetvén szállására. «Minden kívánatidat bízd szorgalmimra s ne felejtsd, hogy oly embernél vagy, kit örök hála csatol nevedhez.» Míg Kétesy eláradt érzelminek szót keres, egy szép sugár alak lejt bé könnyűden az ajtón s örömláng szemében, az idegent nem is sejtve, Rényi mellére röpűl. «Testvérhúgom Lina!» mond Rényi; azután Linához fordúl: «Ezen úrban tiszteld jótevőm fiát, barátomat s ezentúl kedves vendégünket!» Gyöngéd pirulat, fejlődő rózsaként midőn kelyhén hajnali fény remeg, futja el Lina arczáit. Gyönyörű hüledeztében édesen zengő szavakkal üdvezli ez Kétesyt, kinek egész lénye csudálatba oszla fel s néma elfogódás s ámulat közt új világba szédeleg.

Azalatt Vilma is oda szövetkezik s kezét vizsgálván az érzékenyülőnek «Ezentúl», mond, «ketten ápoljuk barátunkat; hahogy házi gondjaim elvonnak, Lina váltja fel tisztemet; reménylem lesz sikere szíves igyekezetünknek.» Kétesy lángol ügyetlensége elárultathatásán s felejtetni kéri csekély sebét. Lina, nagy kék szemét földre függesztve s öve fodrával játszva rebeg: «Ha értelmem megfelel akaratomnak, kész segéd leszek.» Vilmától kiván előbb megtaníttatni tisztére; a mi tüstént meg is történt. Kétesy keble feszűl, vérláng borítja képét, midőn a szép szűz hókarjai érdelik.

Kéz! ne gyógyúlj meg; szól Kétesy magában, midőn a társaság eloszlott s titkon áldja az erős kalmárt, kinek vas könyöke őt a földre teríté. Illyés jő:

«Tekintetes úr! rendeljek lovakat?» kérdé; «csak egy napot tetszett említeni.»

«Ne alkalmatlankodjál!» dörög Kétesy; hirtelen azután a távozót magához vonja: «Hív szolga! te öreg vagy és beteges, mindegyünknek nyugalom szükséges.»

Illyés elballag, s ő még későn estve is andalog; álom kerülte szemeit édesen lengék körül a múlt órák, s az élet, előbb oly kietlen, most örömszínben tűnt fel előtte. Lelke harczai lágy érzetekre olvadozva, ifjúsága homályos képeit fényre derítik; szebb jövendő edzegeti serdülő erejét, mely önalkotott súlyai alatt lankadoza s léte fennmaradt javait eltökélé nemesb czélra érlelni; ábrándozva tollat ragad, hogy érzelmit kiöntse és — Lina nevét írja reszketőleg.

VII.

Hirtelen nő a szerelem, egy könnyben, egy égő tekintetben röpül elénk, s éltünk fele elandalító karjában tünedez, míg édes titkait kifejtjük; boldog' ha csendes tisztelet szövetkezik hozzá, így halandóságunk a fentebb égi lét előérzete.

«Uram!» mond Illyés biztosan, «igen rosszúl állunk!»

«Mi történt?» kérdé vígan a háziúr.

«Az én uram», felel Illyés, «előbb zúgolódó, most fohászkodó beteg, más semmi. Tegnap estve, midőn

levetkőztetém, azt mondá — de talán meg se mondom, úgy is hasztalan.»

«Még is mit mondott, édes bácsikám?» szól hízelkedve Rényi. Illyés délczegen megpödörinti bajuszát. «Hamisak», mond, «a városi urak! mindent kivesznek az emberből; tehát azt mondá: hogy ő szerencsétlen szerencsés halandó, más semmi! köztünk maradjon!» s eldöczög.

Rényi, kinek épen egy zavaros per forga fejében, ezt a komolyság puszta szavainak vélte; azonban szerencsétlen szerencse az: mikor az ember véletlen kincsre talál és nem bízik magához, hogy azt fel tudná emelni, mással sem közli pedig örömest.

Messze szállong a férfi lángesze, világokat ölel, multon, jövendőn mereng tekintete; de a jelenlét titkába csak asszony hat be; amaz bátran itél a külső életről, ez a szív érzeteit méri s gyöngéd keble első biztosa a serkenő, eget lebájló szerelemnek.

Vilma volt első, ki e titkot sejté s Kétesy ömlengéseit, forró nézteit elérté. Maga boldog a szerelem által, idegen szerencsét sem gátla; csak a gyors láng irányait kémlelve óhajtá: hogy e hév külső zavar közt se gyöngűlne; azért férjével együtt, ki örömmel osztá szándékát, Kétesyt lassudan nagyobb világba iktatni tökélé.

És Lina — ez ártatlan lélek, ki távol minden hiú fénytől, nem tudva díszeit, csendesen virágza; kinek indulattól nem érintett szíve szabadon, de szerényen lebdez az élet felé — Lina maga nem sejté titkos *imádóját. Bátyjától* függve, kit határtalan szeret,

annak barátját is mély tisztelettel illeté: csak néha, midőn égő tekintete szemébe lövel, vagy remegő kezét bekötvén, érzi keble háborgó hullámait, gyönge szorulat, homályos eszmélet szálla belsejére; hogy boldogtalan, hallá, s nem ügyelve szenvedése okára, szelíd érzeménye részvétre buzdúl.

Voltak ugyan többen is, kik tömjéneztek a serdülő szépnek; hány szem csügge virágzó kellemein s beszökni vágyott a szép szűz keblébe; de Lina mind azt világi puszta szokásnak tartván, figyelemre sem méltatá! Vilma csendes erkölcsét követvén, városi zavar közt is magányosan élt s Kétesy vala első, kivel mintegy érzékeny barátságba lépett; ki is figyelmét iránta minden módon kimutatni törekszik. Soha nem ment ki, hogy valami érzetére czélzó ajándékkal ne lepné meg. Virágait öntözgeté s úgy rendelte, hogy értelmet adhasson nekik. Részt véve legkisebb örömein s hacsak illendőség engedé, hozzá szövetkezett. Eléggé sajnálta: hogy keze meggyógyúlt, ámbár önmaga hátráltatá, és ha Rényi valahová vonta magával, mindig otthon felejtett valamit, vagy százszor is visszanézett, hogy őt láthassa.

Szűzi barátság fél szerelem; mosolyogva lappang már a szeszélyes kis gyermek, szárnyait lebegteti, íját vonva tartja, leskelődve czéloz — egy pillantat s nyila elröpűl.

VIII.

Szerelem bája! ki rajzolhat le téged? Azon kies nap, mely egész létünkre elárad s minden titkait felfedezni látszik; azon könnyű emelkedése a léleknek, mely minden érzelmet dicsőítve öröklétbez csatol; azon büszke távozás minden köz dologtól s édes megnyugvás a legkisebb tárgyon is, mely a kedvest, a hívet érdekli: mind ez égi kelyhedből ömledez, te vagy a szegény halandók mennyei örökje! Érzem én is lágy ihleteidet: de sorsom tőreit rettegem.

Ezeket írá Kétesy indulatja forrtában; azután régi szokásként homlokdörgölve hosszú monológot tart sorsa ellen, nem is sejdítvén barátja jelenését, míg az őt megszólítva felkölté álmából; ez félve, nehogy titka elárultassék, rejtegeti írásait. Rényi kímélve a rettegősködőt, köz tárgyakra ereszkedik: többi között kérdé, mint múlatá magát a tegnapesti társaságban, hová együtt mentek vala.

Kétesy. «A mit láték, régi tapasztalásaimmal megegyez; hideg barátság, kelletlen mulatság, sok pompás üres szó, kit érdekelhetnek? Tudod, kilépvén a világból, kedvet ezekben már nem lelek, sem a játékban, melynek veszélyeit most is sajnosan érzem.»

Rényi. «Mégis a játéknak is vannak jobb részei: hány gondatlanság párja? mennyi ügyetlenség

palástja? hány unalmas ásítozás kímélője? hány jó név megmentője, mely odahalna, ha nem tudná megcsalni a hosszú időt.»

Kétesy. «Mind igaz; de ne kívánd ezentúl, hogy veled menjek. Leginkább szeretek itthon.»

Rényi. «Örvendek, bár nyugtalanságod ellenkezőt mutat. Mi bajod ismét a sorssal?

Kétesy hallgat s Rényi tekintetét kerüli.

Rényi. «Szabad-e nekem is egy pár emléksort jegyzéseidhez írnom?

Kétesy int; remény s félelem változnak szívében.

Rényi ír:

Nincs sors, nincs hatalom, ha erőd van küzdni magaddal,
Légy szabad, állhatatos s mennyei pálma tiéd.

Kétesy ezt szerelmére magyarázván «értelek», sóhajt fel, «ez annyi, mint tanúlj lemondani; vajha ki lemondani kénytelen, felejtni is tudna!»

«Mit nem tud az ember, ha akar» viszonzá amaz, «ez épen legfőbb tulajdona s az észnek isteni sugárzata, mely őt maga s a világ urává teszi. «Szomorú tehetség!« felel Kétesy «ha legszebb érzeteink elhunynak általa.» Markába veti fejét s mély gondolatba merűl.

Az alatt idegen inas lép be és Rényinek levelet hoz, ki is általfutván azt, mosolyogva nyújtja Kétesynek; de az visszaadja mondván: magával is elég pere van, nem kíván másába avatkozni.

«Csak olvasd», mond Rényi, «mint házi barátomat téged is érdekel.»

Kétesy olvas: «Barátom! előre ezen sorok, utóbb magam jövök. Halljad és csudálkozzál: *házasodni* akarok. Te ismersz, tudod, nem megvetendő birtok mellett jókedvű s merem mondani nem rossz ember vagyok: azért ha húgod el tudná felejteni az 50 esztendőt, jőjön hozzám.»

Keserűen mosolyogva mond Kétesy: «örvendek!» s akadozva tovább olvas:

«Peremet megnyerted, kivánnám hálámat húgodra is terjeszteni: különben hypochondriától is félek, mely féltékeny szeretőként szünetlen kísér s kerülget. Bennem húgod mindenkor igaz barátra és tisztelőre talál; azonban kosárra is el vagyok készülve, mindenesetre hív barátod *Szendery.*»

«Vígan! vígan!» rebeg Kétesy, «minő jó alkalom készül!» s nem-akarva öszvetépi a levelet.

Rényi mintha észre se venné, mond: «Ez egy derék, jószívű ember, én őt nagyon szeretem.»

«És Lina?» kérdé hirtelen Kétesy.

«Erre Lina maga feleljen» lőn a válasz. «A szépnem más szemmel nézi a férfit; nekem ilyetén dologban csak tanácsom lehet.»

Kétesy újra lehell; már szerelme vallása reszket ajkain, s íme az ajtón koczognak, és egy ifjú ember díszes ruhában lép elökbe. Rényi szívesen köszönti az érkezőt s mint nem régi segédjét, most megyebéli tisztet, előmutatja Kétesynek; ki ezen úrban is kérőt gyanítván, egyik szögletből másikba bújdosik; még inkább nő szorongása, midőn néhány mindennapi kérdés s újság után az ifjú Rényit titkos beszédre kéri.

«Tessék tartózkodás nélkül szólni!» mond Rényi, «ezen barátom előtt nincs titkom.»

Halkandy (így hívták az ifjút) félig vonakodva, hideg nyájassággal így szól: «Azon három esztendők, melyeket szerencsém vala tekintetes úr mellett töltenem; a kegyesség, a bizodalom, melyel tekintetes úr irántam viseltetni méltóztatott, engemet azon hízelkedő reménységgel kecsegtetnek, hogy tekintetes úr ajánlásomat, respective alázatos kérésemet, melyre érdemetlennek érzem ugyan magamat, legalább ha nem is kedvesen, mégis haraggal fogadni nem méltóztatik. Házi környülállásaimat tetszik tudni tekintetes úrnak, így tehát egyedül személyemet illető vizsgálat jöhet fontolóra, azon esedezésem mellett, a melynek valóságos sikere engem boldoggá tehetne.»

Kétesy vigyáz; egy szó, egy hang se lebben el hallatlan előtte.

«Én Lina kisasszonyt különösen szeretem!» mond tovább Halkandy, és képe nyílt instantiaként fejlett ki előttök.

Kétesy újjait töri, színe változik, elfordúl keble harczait titkolni.

Halkandy. «Azért tehát, ha tekintetes úr ellenzeni nem méltóztatnék, a feljebb említett kisasszonyt teljes alázatossággal s orczapirulással megkérem.»

Rényi. «Mily szerencse lepi ma meg házamat! Mi engem illet, kevély vagyok ezen megkülönböztetésre; de húgom e dologban a főszemély, hozzá tessék folyamodni.»

Halkandy. «Ama drágalátos kisasszonynyal volt

már szerencsém szólani és ha veszem azon szinte öszveborzadást titkos szerelemnek jeléűl, hozzá tévén azon kegyességet, melyet az általam többször érintett kisasszony ittlétemben irántam mutatott, tehát boldog véget bátorkodom jövendölni.»

Rényi. «Tessék akármennyit jövendőlni, én gát nem leszek, ha Linának kedve van.»

Kétesy erre kifakad; minden csöpp vére fellázad, soha nem érzett kín szorítá kebelét: szűk lőn néki a szoba, kalapját ragadja s kirohan az ajtón. «Illyés, lovakért!» kiálta, hogy a folyosó megrendül s Lina ijedten kiszalad nézni, mi történt. Ott áll Kétesy az imádott szűz elött; «*Ott! ott!*» rebeg s az ajtóra mutat, honnan kiomla — «*Ott! ott!*» sóhajt, könnyet törűl szeméből s Lina kezét hullámzó melléhez szorítván, el s kisiet a házból. Lina bíbor arczczal szalad Vilmához s annak keblén ömlik ki érzete.

Halkandy odabenn bámulva kérdi Rényit: «Tekintetes úr! mi volt ez?»

IX.

Időnkben többnyire minden alku szerint történik — érdem és szív külszín, már csak üdvezlő s búcsúzó tiszti beszédekben kellő, itt is jobbára csak képleg; azért a gazdag nősülendő bátran lép a leány elébe és pénzcsörgetve keres útat érzékeny szívéhez.

Kérőink is így jövének Linához, tudván, hogy szegénynek válogatni nehéz.

Szendery, különben nyílt elméjű, lelkes hazafi, már őszülő korában vevé észre, hogy hív asszonyi kebel nélkül az élet mégis hiányos s így barátné után vágyott inkább mint szerelemre. Linát megismervén, jónak vélte örökségét gyámkezére bízni, látván miként különbözik a köz leányseregtől, mely ékei hódoltatásában s fényűzésben leli boldogságát; az ifjúkort gondolván értékkel kipótolhatni.

Halkandy meg vala győződve fonák eltökéléssel: hogy a magyar nemes életczélját eléri, ha törvényt tanúl, megházasodik s növevénylétét általszenderegve végre meghal. Más tudományra nálunk nincs szükség, gondolá s így minden egyéb cultura nélkül is nagy polczra léphetőnek képzelgé magát; azért a törvényen szerencsésen általesvén, a másik ponthoz fogott. Linát megismervén ismét gondolá, hogy jó gazdaszszony válhat belőle; azért jött, látott és győzedelműl kosarat nyert.

X.

Kétesy azonban Illyést nem találván, maga indúl postára lovak után. Siet, mintha a sárga halál sarkalta volna; jobbra balra ütközik, de ő azzal nem gondol, csak előre törtet — nem lát, nem hall senkit és semmit, csak a kérők szava zúg lélekharangként fülébe. Sötét homályban feküdt előtte az egész roppant teremtménység, mert Linát más karjai közt vélte.

Útjában egy ember szorong hozzá: «Boldog isten!» mond alig lihegve, kezét karjába öltve, «tüdőm majd megszakad úgy sietek tekintetes úr után!» Megfordúl Kétesy s íme Sírházy Doctor áll előtte. «Örvendek!» szól ismét: «örvendek orvosságimnak ily hathatós foganatjokon; de még talán tovább is szükség — —»

«Mérget nekem!» dörög Kétesy villámló tekintettel; kirántja kezét s tovább iramlik. Meghökkenve néz utána a halál agense s lassudan hem-getve elballag.

Azon határnál, hol minden földi szerencse távozni látszik, a lélek magába tér s önérzés nyújt erőt a sínlődő szívnek. Kétesy is, első tiszta szerelmét édesb bérre méltónak ítélte s a gondolat, hogy Linát, habár előbbi puszta élete vádja lőn, mostani érzete megérdemelhetné, őt felemelte s csak azon tünődik, mit tegyen? Tanúja lenni más szerencséjének: öldöklő kín a vesztőnek. De tőle megválni, kitől megválni lehetlen, elszökni barátjától, kit szeret s tisztel, illetlennek tartá — azért semmit sem végez. A postához ér, elmegy mellette és száz meg száz ellenkező feltételek után ismét Rényi lakása előtt áll. Egy szőke főt lát az ablaknál, megdöbbenve int feléje, de az visszavonúl, egy kérő tekintetet hagyva maga után. Mit vala tenni? csak felballag. Rényi elébe jön s kezét megrázva s rejtélyesen intve szobába vezeti, hol már anyja, hitvese s húga együtt valának. Lina lángzó arczczal állott, elborítva a szent szemérem s fejledő érzelem színétől, és az üdvezlő szó elhal ajkain, Vilma karjai közt keresvén menedéket. Kétesy alélva

küzdő érzelmeitől tétováz, egész léte ezen pillantatban elolvadni látszik és álmadóként, kit egy tündérkép bájerővel vonz, Rényi karjai közé akar dőlni és — Lina lábaihoz omol. Egy tekintet, melynek sugárain a szerelem angyala renge, fogadá őt s végre dagadt kebellel, elragadtatván a gyönyör árjaitól csókolá le imádottja szemeiről a viszonszerelem édes gyöngyeit.

Az élet csak egyszer ád ily pillantatot.

Fellengve néz Rényi forrón-ölelte hölgyével a boldogokra, kik istenülten egymás kebléhez szorúlva, üdveség-fénytől elöntve az élet legszebb, legédesb örömeit élték. A szerencsés anya hálakönynyel áll közöttök. «Jótevőnk nemes lelke! szállj alá s hintsd erkölcsid sugárait boldog gyermekeidre!» így szól s áldást rebegve rájok, dicsőíti a barátság és szerelem ünnepét.

Azután Rényi kezét nyújtván Kétesynek: «barátom!» mond, «még egy titokkal tartozom neked; halld azt: Lina nem oly szegény, mint a világ tartja; most a tiéd, és semmi titok ne rontsa ezen frigyet, melylyel egyike teljesül legszebb reményimnek.»

«Semmit! semmit! csak őt!» kiált a boldog; de Rényi nem engedé szólani. «Üdvezült atyám», úgymond, «a tudományokat és szép művészeteket űztében (a mi nálunk inkább ürít mint hoz) elszegényült, egy boldogtalan per, melyben a közlét aggodalmin túlemelkedő meg is csalatott, minden jószágitól megfosztá; halálát érezvén, legjobb barátjának ajánlá gyermekeit, ki is nagylelkűen pártjokat fogta; ez atyád vala — ő taníttata s anyámnak

bizonyos tőkepénzt rendelt; azt egy részben még te fizetéd ki, a nemesnek elhúnyta után. Te elhagyád házadat, én a törvényre adám magam és szorgalom, szerencse által birtokra, becsületre vergődtem. Titkon, csak szülőmtől tudva, kiváltogatám atyám elzálogosított jószágait, a pert megújítván s a felekkel megegyezvén, azokat jó rendbe hoztam s magamnak független sorsot szereztem. De mind ezt atyádnak köszönöm, azért is Lina mint hölgyed minden vagyonunkban hasonfelű birtokos velem, azonkívűl az egész tőkepénz, melyet atyád tartásunkra rendelt, az ő saját örökje. Lina neked vala szánva, hogy vérség erősítse meg a szép lánczot, melyet hála s ifjú barátság fűzött, s ím szívetek öszvehangzása e szép czélhoz vezérle.»

Néma elfogódás közt Kétesy most már övéi karjokba hanyatlik; alig foghatván meg szerencséjét, csak Lina pillantatiból lesi, való-e, mi történik vele, s midőn a kedves szemekben csalhatatlan jeleit olvassa a viszonérzetnek, örömsóhajtva rebeg: «Mennyit kell élnem még, hogy ily jutalomra érdemesülhessek!»

Mindenki örűlt a háznál e frigynek, kivált az öreg Illyés; ifjúltan ragadja meg Lina kezét s ezer csókot hint reája, ősz pillái alól nagy csöppekben görgedeznek könnyei, csendes tanúi igaz hűségének.

XI.

Szendery jő; egy tekintet elég volt megtudni elkéstét. «Itt látom nászra, nem vőlegényre van szükség!» mondá, azután Linához fordúl: «Ej édes kisasszony! de sietett, más becsületes embernek ideje se marad felmondani jól megtanult kérelmét; azonban jó barátok maradunk, s legyen az megvettetésem boszúja, hogy sokszori vendége leszek, talán más is — így jár a világ, az őszülő ember inkább illik komának mint vőlegénynek.» Lina lángolva kiillan. «Édes öcsém!» mond tovább Kétesyhez: «Atyádat ismértem; légy hozzá hasonló. Örvendek, hogy annyit tévelygvén a külföldön, mégis hazádban találtad fel a kincset, melyet bár minden magyar itt óhajtana megnyerni, de sok vagy el nem érhet, vagy ha elérhetné is, a külföldre száguld párosodni, nemzeti becsünk feledtében vagy nemismertében; mint ha opálunknál, aranyunknál, tokaji nektárunknál s így szűzeinknél is a földnek legmíveltebb szeglete teremhetne becsesbet, dicsőbbet, fejedelmibbet?»

Dél felé Halkandy is megjelen, kis irígységgel kacsint Kétesyre, ki miatt néki hátra kelle állni. Szerette volna tüstént perbe idézni.

Asztal felett vígság uralkodott. Kétesy kivetkezve minden komolyságból, lelke a mulatságnak, Szendery szórja jó kedve nyilait, végre Tokaj lángnedvéből köszönt a boldog párra, azután a kosarasak

egészségére iszik, enyelgve súgván Halkandy fülébe: «Öcsém! ez az egy, melyet nem lehet elreplicázni.»

Délután Halkandy búcsút vesz azon szép reménynyel, hogy elég leány él a földön. Szendery eltökélé magát Kétesyvel menni és közakarat szerint bevárni az esküvés ünnepét jószágán.

XII.

Néhány nap múlva Kétesy útnak indult. Mily más színben álla most előtte a világ! minden mezei virág csak neki nyílni, minden madárzengzet örömét hirdetni, minden tárgy tőle lelkesedni látszott. Más érzéssel köszönti házát, melyben ezentúl egy hív angyal mellett, boldogítva és boldogúltan töltendi napjait. Ott mindent régi komoly rendben talált; ott látja napkönyvét tele komor eszméletekkel s midőn azt tűzre vetvén füstbe menni látja, így szól andalgva: «Így múla életem lelketlen mint a füst, míg tisztán nem szerettem!»

Rényi is elérkezék önnönivel. Kétesy örömsugárzó szemekkel vezeté hölgyét házába, honnan egyetemben atyja sírjához költöznek, a nemes szívnek, a dicsőűltnek hamvait tisztelni, s innen az oltárhoz.

Illyés nyugtalan szaladgál szerte a faluban örömét közleni s midőn a jobbágyság közűl vele találkozók kérdeznék: mi történik az uraságháznál? elrikkantja magát: «Menyekző, más semmi!»

A VÉRPOHÁR.

(NOVELLA.)

(1822.)

A rozgonyi véres harcz Róbert Károlynak engedé a diadalt s megerősíté fején a magyar koronát, mely tőle a meg nem rendíthető Trencsényi Máté vitézsége által háromszor elragadtatott. Övé lőn a királyi méltóság: de sem uralkodói szelídsége, sem udvara hízelkedései ki nem olthaták a titkos tüzet, mely a felgyuladott ellenpártban mélyen tenyész vala. S bár külszínt hódolgat a győztes hatalomnak, belől mégis égett a boszús gerjedelem, és sok derék bajnok leve szomorú áldozatja e vad pártoskodásnak.

Azon hegyágazat is, mely Abaújt és Zemplényt hasítja egymástól el, bátor fészket adott erős fokain a kor szellemében háborgó váruraknak. Itt élt Peteunch zemplényi ispány, Máténak hű bajtársa, erőt módot forralva Purustyán falai között. Keserű szidalmakkal a sors keménységéhez, hogy hazája szent szabadságát Róma tetszéseinek martalékúl hagyja, nehéz borulatként dagadoza haragos lángjaiban s lecsattogva bérczein fegyverével, bezúdítá a szomszéd megyék területeit. S talála is nyugtalan lelke részvevőkre, kivált Omodénak fiai Miklós és Dávid gyülevészt hordva zászlói alá: de minekutána a mindvégig rettentő Trencsényi kimúltával az ellen-

kezés legerősb sugára letűne, a régtől vert sebeket békenyugalmakon enyhíteni hajlottabb urak lassanként magára hagyják az erőlködőt. Peteunch változatlan marada, miként a tölgy, midőn fergetegek dühe tépi ágait: de a király s az ország nagyjai véghadat küldvén Purustyánra, a megátalkodott zendítő Ztropkou várának vadonjaiba szoríttatott. —

«Elnehezülél, mostoha sors! éltem felett: de én csapásaidra nem dőlök el», ekként gyötrődék a magába vonúlt, őseinek fegyvereihez függesztve kardját, mely oly gyakran csilloga a csatákon karjának erejével. «Hadd nyúgodjék a bajnok eszköze, midőn a férfiúi vitézség kajánsággá törpíttetik!» s egészen elfordúlva a világtól, szüntelen komor magányban sötétkedék, mint hegyei.

Csak egyetlen magzatja, az anyátlan Hedvig volt még a tárgy, mely felvidítható bús napjait, Hedvig, a szépség s virító kor bájaiban fejledezve, ki őt vissza ifjúságának édes álmaira vezetgeté. Gyakran mérgelődött Peteunch a végzet ellen, hogy fia nem születik, kit égő boszújának felneveljen: de a keserűség majd forró szeretetre olvadozott, a mint leányában férfiúi tulajdonokat vőn észre. Hedvig érzéseinek mindenikéből feszengő tűzlélek sugárzott fel, mely magas tettekben vágy kiömleni szabadsága zárai közűl. Hő szorgalommal nevelé azt benne az örvendő atya, asszonyi természetét kívánván edzeni a külvilág bajai ellen; sőt szilajabb kitöréseiben is csak azon erőt látta, mely nem egy könnyen fogna hódolni az elfajúlt kor pulyaságinak. Szikráztak

szemei ha elnézte, mint szökik fel tomboló ménjére a bátor leány, vadak nyomozásiban hegyet völgyet futni be, zivatar közepette is, mindannyiszor elbizakodva öntetszetében, hogy a férj, kit ő választand majd egykor leányának, nem puhulhatand el a bajnok nő oldala mellett. Hazáját mint legfőbb jót szeretni — ez volt a nagy irány, melyhez a lángszívet szünetlen hajtongatá; de a hazafiúságnak buzgó érzeteivel abba egyszersmind saját keblének szörnyű indulatjait is általönté. Így hatalmazott el Hedvigen a szertelen hév, mely a természettől szelídre alkotott asszonyisággal oly annyira ellenkezik. — A visszás intézés által belsőjében felforgatva, bizonytalanúl szállongott a férfi-leány csapongó képzelgéseinek szövevényein, hol sem érzeményei, sem akarása világos nyugpontot nem találhatván, nemének titkos vonzódása mélyen, de zavartan borítgatá lelkét a sejtések homályaival.

Egykor megfáradván Hedvig a vadászatban, magányosan pihent a ritkásabb erdő enyhelyében. Az út közel vala. Dalolva sietének el azon a munkások hazafelé: csak egy fiatal pár szomorúan maradozott hátra a többiektől. Hedvig észrevevén őket, magához szólítja s okát kérdé szomorúságoknak. Előbeszélé ekkor a férfiú, hogy ő a leányzót szereti s attól szerettetik, de ő maga szegény levén, a leány atyja öszveházasulásokat nem engedi. — «Ti szeretitek egymást!» szól Hedvig s egy nem ismert érzés hajnalong kebelén; és lekötve karjáról a gyöngyszorítót, a panaszlónak ajándékozza. Háladatosan

borúl a két szerelmes jótevője lábaihoz s öröme nagyságában eltávozik. Hedvig mély andalodásba merűle; az épen hanyatló nap aranypirulattal játszadozott gyönyörű arczulatján a fák nyildoklásai közűl.

Lódobogás zavará meg az uralkodó csendet, s minekelőtte feleszmélt volna a tündér álmadozó, egy idegen ifjú alak tűn szemébe. Édes borzongás futja végig, midőn szeme a hüledező jövevény tekintetével öszveakad, magasabb kéjbe csapongtak piltantataik s egy még soha nem érzett rendület villant kebelén keresztűl: kedveltető nyájassággal üdvezli a szép lovag, szónak ered, ajkainak édelgő hangján felejté Hedvig a mondottakat s mégis elérté — az ifjú leszáll, hozzá szövetkezik, lelket mutat minden igéje, e találkozást szerencséjének, magát pedig, midőn a szűz atyjának nevét kiejti, boldog szomszédjának nevezvén. E közben a kürtök rivadoznak, Hedvig vadászai közelgenek, s az ifjú esdeklően kérdi: részesűlend-e még a viszonlátás örömeiben? Egy lángtekintet lőn a válasz, mely szívéig lövelle. Hedvig felpattana lovára s eltűnt.

Álmélkodva néz utána Ákos. — Róbert Károly udvarában nevekedvén ő tele dicsvágygyal, nagy reményű tehetségeinél fogva fényes polczokra készítteték; deli külsője s vidor lelke miatt az asszonyi világ bálványa. Most jöve a vidékre széles jószágaiba, melyeket édes atyja, Mychk, az uralkodó ház iránt bizonyított hű szolgálatai díjában királyi adomány mellett nyert. E véletlen öszvejövetel, Hedvig

szépsége s különössége, mely valóján elöntve volt, elragadák őt, és a forró vágy, ama daczos Peteunchnek leányát — ki az udvarnál félelmetes vala inkább mint gyűlöletes, meghódítani, lángola keblében. Az alkony inté útjára a késedezőt.

Mély gondolkozásban találá atyját a hazatért Hedvig s e néma komolyság kivánatos volt előtte, mivel boldog érzeménye a szép ifjúval kéjledezhetett, míg a ragyogó esthajnal oly bájlón tündöklött le álmai közé. Hosszasb hallgatás után Peteunch világot parancsol s maga mellé szólítá az édesen ábrándozót. «Hedvig!» úgymond bizodalmas hangon: «ma múlt tizennyolczadik születésnapod, érett koroddal ideje tudatnom jövendődről gondos szándékomat. Napjaim hanyatlanak, azért férjet választék számodra.» Hedvig elhalaványúl. — «Toldy Botond kedvelt barátom fiának szántam jobbodat; ismerkedjél meg a gondolattal, hogy tőlem s eddigleni szabadságodtól meg fogsz válni. Néhány hónap múlva megjelenend; úgy hiszem, választásommal megelégszel. Maradj híve — anyád nem volt nekem az!» Itt homloka elkomorúlt, szemei vadon tüzelgének s mintegy meglepetve a múltaktól, egy szekrényt nyita meg s egy aranyozott poharat vőn elé. «Vedd ezen poharat emlékül ez órára. E pohárból anyád halált ivott.»

Reszketve nyúlt Hedvig a pohár után. «Tudd a a történetet», szól tovább Peteunch. — «Még alig voltál másodévű, midőn fegyvereimmel a honi fondorlók ellen küzdni menék, kik hazánkat Károlynak

árúlgaták. E vidéken lakott ekkor egy férfi, ügyünknek színlelt párthíve, de mint fényre jött álnoksága később mutatá, a nápolyi felekezet barátja. Ez vad lángokra gyúlada fel nőm iránt. Házamba csusszan távollétem alatt — s győz ördöngös incselgéseivel itt — győz az asszonyi tisztaságon; meghajlott ez. Kártörvendve símúl vissza a gonosz. Töredelem szállja meg ama boldogtalant, s a mint jövetelem hírét hallotta, a szégyen s igaz boszú elől mérget vett e pohárból. Én már csak sírját lelém. — Rettentő példája óvjon meg ily tántorodástól!»

Égő arczczal s eltökélve: «Meg — igen atyám! megőriz az engem!» mondá Hedvig; «de szeretnem kell a férfiút, kit jobbomra méltatok: fogom-e pedig szerethetni azt, kit te választál nekem?» s mintegy álomban látván az ifjút, érzelmeitől elkapatva, a mai történetet kibuzogtatja ajkain. Midőn az ifjút nevezé, méregre lobbant az öreg. «Poklokra e névvel!» ordít — «az istentelen csábító fia ő? — Hah! birtokára vágysz . . .» s a feldühűlt szívből rohanó átok ölé el nyelvén a szavakat.

Mélyen megrázatva vonúlt Hedvig szobájába. Késő éjjel ablakához álla zajdúlt érzeményeiben, a táj felé forgatva szemeit, hol Ákost megpillantá, s hajnal hasadtakor már nem tudva azon helyre vonták érzelmei. Oda jött Ákos is óhajtozása szárnyain, s az új indulat mélyebben gyökereze a leány szívében. Ott látá őt többször is atyja előtt rejtegetvén boldogságát, melyet a titkolódzás még inkább szépíte. Egy szép vidám napon gyors léptekkel siete ki Hed-

vig a vár kapuján. Atyja megpillantván őt, utána kiált; de az álmadozónak nem vala most érzéke azt hallhatni. Peteunch gyanítván a rettentő titkot, leányát nyomon követi.

Az erdőben sűrű lomboktól ernyezett pázsiton találta Hedvig kedvesét. Édesen csattogott a fülmile körültök. Szerelmet látszott lehelleni a természet, az lángolt Hedvig kebelében is. A fennten lobogó indulat elenyészti minden eszméletét, ég föld egygyé olvadoz szemei előtt, és szíve, lelke kimondhatatlan kéjgyönyörben lankadozván el, kedvese ringató karjai közt ébred fel — «Tiéd vagyok!» rebegé, lángzó tekintettel s e perczenetben egy dárda zuhan el mellettök. Elszörnyedés hangjain sikolt fel Hedvig, ótalmazólag dőlve Ákos mellére. Atyja megettök állott. «Hah gyalázatos!» riad; s erőszakos vonaglatokban kapkodva fegyveréhez öszveroskad elősietett szolgáinak karjaikon. Leányát a gyűlölt karjai közt látván, felbőszűlt érzése szertezúzá porhanyú hajlékát. Szörnyűt hala. Dermedve néz Hedvig atyjára s a lelketlen tetemre omlik. Lassan emelkedve azután az ifjúhoz ögyelg, ki mélyen illetődve álla ott. «Most, most, tehát!» mond bús elszánással, «egészen tiéd vagyok, vagy atyámat követem.» A várba viteték a halott. Hedvig irtóztató némaságban követé lelketlen atyját.

Gyász borúla el Ztropkounak vidéke felett. Rengő zúgással kongtak le a várharangok, szerteszélylyel a hatalmas úrnak nem vélt halálát hirdetgetvén. A történet szörnyű alakban s viszongó képzetekben

szállonga szájról szájra a nép között s nagyszámú sokaságot csődíte össze minden tájról a torra. Néma tépelődéssel látja Hedvig a halotti készületeket; de rettenet zajlong keblében. A természet szava előrendűl nagy érzeményei zavarából s atyagyilkosságot kiált fejére. Mentegeté ugyan indulatja, vad lánggal égvén a jövendő felé; de magzati szíve marczangló fájdalmit csalfényével nem olthatá el. Minden látogatást eltiltva szobájától, szótlan, könnyűtlen sínlődve merengett.

A temetést megelőző nap végső alkonyán bús hangzatok serkenték fel az egyedűl-kesergőt mély sülyedezéseiből. Szerzetesek karéneke volt az, kik ájtatoskodni jövének a halotthoz, szomorgó kintorna közt. Hedvig keblét kín dühe tépdelé s öszveszédűlt a látvány felett. Az örök elválás gondolatja s egy szózat, mely belsője mélyéből lágyula fel, titkos erővel integeték bocsánatért esdni atyja hidegűlt lábaihoz; oda támolyg.

Mély hallgatás uralkodott mindenütt. A fegyverpalotának ajtaja enged a lassú nyitásnak; keskenyen nyúlongó góth ablakai borzasztó rémzetek gyanánt mozdulatlan remegtek az éjjeli lámpa csillogásiban, félelmesen az ősi mellvasak s pánczélok a feketén szőnyegezett falakon halotti pompára idomítva. Hidegen suhogott be az éjfél szele. Eldődeinek lelkei látszottak körűle lebegni s felette itéletet tartani. Középen a gyászalkotvány vértesen fekvő halottjával: arczvonásiba harag tapadott; mellette cserág-koszorúzta kardja tömérdek paizsa felett. Hedvig érzése

iszonyuságában térdre omlott: «Elölheti-e az átok magát a tiszta szerelmet?» így zokog «és te, ki engem forró szívemnek indulatival ápolgatál atyám, oh áldj, áldj meg békehonodból! — Ákos! Ákos!» — —

Közel állott ő vígasztalni a kesergőt. Hosszas tusakodásin, eljőjön-e a temetési gyülekezetbe? győzött a nehéz gondolat: szerző oka vagy a szánandó árva veszteséginek. «Nálad vagyok bús szenvedő megosztani, enyhítni fájdalmidat!»

«Ákos!» mond a felrezzent leány, «te itt?» s felhevűlt indulattal kezénél ragadván az ifjút, «itt» úgy mond «e szent helyen s ezen órában kötöm le hűségemet: — szerelmem, e lélek s mindenem tiéd!» s elővevén anyjának szomorú hagyományát, a poharat, elbeszélé a történetet, e szókkal fejezvén be: «Ily véget érjen a hitszegő!» Fagylaló rettegés fogta el az ifjút, minden szelídebb érzemény elfásulva szorúlt vissza mellébe.

Peteunch letétetett elhúnyt őseihez. Hedvig mély fátyolban elvonúlva az emberek szemei elől, melyek tőr gyanánt sebzék szívét, hév bánattal gyászolá édes atyja elvesztét; de fájdalma idővel enyhűle leginkább az indulattól, mely Ákosért ége. Erős ragaszkodással hitte magát jegyesének, noha büszkébb vala ennek érzetében, hogysem hiedelméről vallást tegyen. Tekintet és tartózkodás nélkül vett részt társaságában, vele mulatozott, vele járdalt karöltve erdein; csak benne s általa élve mindene kivánt lenni, hogy szerelme lánczait öröklétbe általfűzze. Ákos nem lehetett az elbájolásig szép Hedvig s határtalan haj-

landósága iránt érzéketlen — sőt még a hölgy szabadabb délczegsége is gyönyörre ragadozá. — Boldog míg a csapongó lángokat viszonzá! de hűltebb eszméletének sugallása e szövetségnek állandóságot nem ígérhete. Nőttön nőtt Hedvigben az indulat, de a komolyságot nem űzheté el, mely sötéten boronga természetén; titkos félelemmel tölté az be Ákos kebelét, rettegve a lángszerelemtől, mely őt oldhatatlan lánczokkal szorítá ugyan, de fellengző vágyait ki nem elégítheté; mindazáltal sorsát a leányéhoz látván kötve, lekötve maradt.

Míg ezek így folynak, háború üt ki Dalmátországban. A király hadi erőt külde Velenczére, hogy az ennek oltalma alá pártolt Jádra városát a magyar koronához visszahódítsa. Fegyverre szólíttatott országunk nemessége. Az öszvesereglés híre Ákos dicsszomját felbuzdítá, ki azonnal kész vala követni a tábor harsogásait. Hedvig fellengzőbben érezett, hogysem kedvesét a hőspályától visszatartaná: sőt újabb érdemdíszben óhajtván a vitézt ragyoglandani, maga ösztönzé a haza szolgálatjára; s csak nehezen állott el a szándéktól, őt követve tapasztalni a harcz veszedelmeit.

De az elválás órája Hedvig előérzéseitől megnehezült. Forrón szakadott ki egy könycsepp szép szeméből — néma fájdalomban törlé azt le a leány hév kebelén. Ákos búcsúza: szótlan kíséré őt Hedvig az erdőségen, szerelme örömeinek s atyja halálának titkos tanúhelyéhez. A lángérzemény leghatalmasb kirohantával omla itten az ifjúnak karjai közé.

«Ákos!» szóla reszkető hangon: «e hely árnyain enyészet lappang; — ádáz kezekkel fogja be a lét körét, de nem bírhat a szerelemmel. Itt, itt szövődék alakja végzetemnek. — Élj boldogúl!» — Hedvig bánatosan vissza vára felé, Ákos tágúltabb kebellel a dicsőség lenge távolába.

Indulásra várt a nemesség Rákos mezején, midőn Ákos Pest alá érkeze lovagjaival. Gyorsan tevé meg innen útját a bátor sereg, rövid idő alatt benyomúlva Dalmácziába. A zendülés néhány ütközetek által megzaboláztatott, s Velencze egyezésre lőn hajlandó. Ákos valamint a csatákon úgy a frigykötésben is fenten kimutatá jelességét atyjának oldala mellett, kit a király a visszaszerzett béke után illyriai helytartóvá neveze ki, fiának érdemeit ékes arany lánczczal jutalmazván.

De más jutalom készűlt Ákosnak Visegrádon: mert a királyné, ki őt, kedves tárnoka fiát nagy kegyeiben tartá, Drugeth Fülöp akkori nádor unokájával, a ritka szépségű Olíviával kivánja vala öszvepárosítani. Megjelen az ifjú a fény helyén s csudálásra olvadoz. Olívia, miként a kertek feselő rózsája virágtársai között, díszremekje a királyné udvarának: eleven vidámság vetélkedve asszonyi szelídséggel tündökle szemeiből és lelkéből — mint midőn a harmat gyöngyei ápolva enyhítik a rózsa keblét kecsegtetőbb lángokra szerteömlő illatozással. Ákos tisztelet érzeményivel közelíte feléje, óhajta, s a két szív öszvehangzott szerelmében. Mosolygva tűnt fel s tettekben gazdagon a jövendő az érdemre törekvő ifjúnak,

s az özön remények szárnyain száz egekbe röpítgeték a boldogot. Sírva lebegett néha Hedvig alakja csendesb órái felett: de az angyali kellemű Olíviának szelíd lelke mindig a jelenlét örömeihez bájolá a sötétlő visszaemlékezést. Ha tett olykor öszvehasonlítást, egész valója csak Olívián nyughaték meg; s az udvari élet ragyogásitól a messze leány — feledékbe sülyedt. — A fiatal tűz leginkább vonatik a különösség ingereitől: a férfiú valót akar, valót keres társasági életbe szövetkezve nyugodtabb kivánatival; így Ákos a Hedvig ölében egykor töltött arany napokat most ifjusága merészebb álmainak tekinté.

Az öszvekelés napja elhatároztatott. A szép pár híre egész országon efutamodván, beszállott rövid időn Ztropkoura is.

Földhez sujtá ez Hedviget. — Minden csepp vére elakada: de egy gondolat villantja keresztűl homályos lelkét, gondolat, mely nagy és erős, mint szerelme. Közel tanúja kíván lenni a hallott történendőnek s titkon rendbe hozván dolgait bús várában, egyik hű szolgájával útnak indúl Visegrád felé.

Üvöltve röpűltek a szelek téren tetőn, a mint a két vándor a Duna partjához vergődék. A folyam szörnyű zajlongásban dühödött: tajtékzó hullámaira rettegett bocsátkozni mindenik révész. Kínosan néz fel Hedvig a magasra, hol a királyi vár oly büszkén vesztegel az időnek — s levonván bal karjáról a sorgyöngyöt, párját a szerelme hajnalán elajándékozottnak, egyik hajósnak nyujtja, kérve kéri s kényszeriti az általvitelre. Végre elindíttatott a csolnak,

vészből vészbe hányatva a dúlongó habtorlatokon, de az elszánt leány égő vágyaiban csak fel! csak fel! — Zsibonga már a nép a vártemplomban, mely oda számosan tódúla öszve a menyekző pompájára, s a rend kevés vártatva megindúl: aranyban és ezüstben tündöklött elé a nemesség, míg a fehéren öltözött koszorús lánykák virágútat hintegettek a boldog párnak. Halál sóhajtása ütődék fel Hedvig melléből, midőn Ákost megpillantá, s miként lépdel érzése nagyságával az oltárhoz gyémántokkal s örömmel sugárzó menyasszonya mellett. A király s királyné megjelenése dicsőségre emelék az ünnepet; s midőn e fő méltóságok drágán hímzett üléseiken helyt fogtanak, előjön a papság s az öszveadás rendtartása elkezdődik. Szédítő zavar éjjeleze Hedvig körűl. A világ ingadoza lelke előtt, s a mint Ákos ajkain a rettenetes «Igen!» kilebben, szívét hasadozni érzé. Fogyaték erejének maradványain alig tántoroghata ki: atyjának lelke nyita neki ösvényt által a sokaságon.

Meg vala immár kötve a szent frigy, s az örvendő gyülekezet menyekzői lakomához ült öszve. Örvendő magas «Éljen!» kiáltások hangozának fel a királyi háznak s az új párnak trombita-harsogás között. Egy öreg szolga lép ekkor elő s poharat hoz a vőlegény felé: ez ijedten kap utána s vér locscsan ki belőle az asztalra, melegen feccsentve bé a kéjelgő menyasszonyt — Ákos öszveomlik. A vendégek kíméletlenűl ragadják meg a vakmerőt. Chombord, az öreg szolga asszonyához vezeti a felzúdultakat —

Hedvig vala ez; mellébe tőr döfve, kezébe írás szorítva e foglalattal Ákoshoz: «Vedd e poharat! mérget ivott abból a hűségtelen — a hűség szíve vérével tölté meg azt.»

Peteunch birtokai a koronához estek vissza. — Hedvig sírhantja magányosan emelkedék a Dunaparton.

Feleszmélt Ákos veszteségi érzetében — megismérni nyereségét.

***

Sokáig tartatott e vérpohár a ritkaságok tárában: szomorú története szájról szájra hozatva le hagyományúl szelidebb jelenkorunknak.

TOLLAGI JÓNÁS VISZONTAGSÁGAI.

(Tulajdon leveleiből.)

ELSŐ RÉSZ.

TOLLAGI JÓNÁS PESTEN.

(1822.)

I.

1. Maji.

Barátom! én nagy világba megyek! Azt megírtam már, hogy mióta egy gazdag bátyánktól tetemes successiót nyerénk, atyámnak velem szörnyű nagy plánumai vannak.

Minap megáll előttem s a bodor füstöt igen sűrűn eregetve pípájából, így szólt: Fiam Jónás! huszonkét esztendős múltál, pénzed lesz, deákúl tanúltál, maholnap szép hivatalomba léphetsz; de még világi tapasztalásod nincsen: azért utazni küldelek; először is járd el a fővárost, szerezz tapasztalást s több e félét. Eszed van, künn még talán gyarapodik is, ennél fogva mentorra nincs szükséged.

Örömmel hallám mind ezeket; mert az ember nem azért született, hogy azon helységből, hol nagy nehezen általfutá iskoláit, soha ki ne szökjék. Magam

sürgetém elindulásomat. Bár ne szakadtál volna oly messze tőlem! most velem jöhetnél; mindazáltal leveleimmel felkereslek s híven napról napra mindent leírok, mi történik velem. Fogadd szívesen sorsom közlését és rakd el tiszta érzéseim documentumi gyanánt.

Innen hazúl többé nem írok; mert ha az ember nagy útra készűl, hamar kifogy az időből. Itt is, akárhol is szíves barátod *Tollagi.*

II.

Pest, 7. Maji.

Ha az ember új világba lép, valami különöst érez, a mit otthon nem érzett, így vagyok én; mind e mellett fogadásom szerint az íráshoz fogok.

4-ta hujus megáztatva anyai könnyektől, tetézve atyai áldással, szívdobogva kocsira ülék s két feldülésen s azokkal járó kék foltokon kívűl szerencsésen ide is érkezvén, a Remény fogadóban megszálltam. Ily nagy városban gondolám az embert fel sem veszik, azonban jöttemkor mindjárt nagyságoltak; de mi az embernek nem competál, ne vegye magára, én is eltiltám a magas titulust.

Hol az ember idegen, senkit nem ismer; de így az ember csupa nézésből nem sokat tapasztal, azért én is lementem az alattam lévő kávéházba, hol több városi ifjakkal mindjárt is megismérkedtem. A rokon lelkek egymást feltalálják; hozzám is bizonyos

Lépfalvi különösen vonzódik, ittlétem czélját elbeszélvén, barátságát s pártfogását ajánlotta.

Meglátom miket tapasztalok; nálunk úgy hírlelik: hogy a nagy városban, a ki nem akar is, tanúl. Ezer feltételek sarjadoznak keblemben, de azért alunni készülök, mert ha az ember elfárad, szeret pihenni.

III.

8. Maji.

Barátom! kulcslyukon ne nézz keresztűl; én tettem azt, de! meg is adtam árát.

Hogy az ember okos maradjon, olvasni szükséges: e végre nehány deák írókat raktam el ládámba. Ma épen előszedém őket, midőn a mellékszobában éneklést hallok, de a világért se tudtam, férfi- vagy asszonytorok zeng-e? curiositástól unszoltatván a kulcslyukon nézek keresztűl s ím tükör előtt áll egy drágán öltözött személy s írásból énekel, mellette egy hosszú ember hadonáz kezével s az az egész scálát kiejti képével. Ajtóhoz lapúlva várom, mi lesz a dologból? s hajam a bilincsre tekeredik, de fájdalmasan csak akkor vevém észre, midőn a fogadóbeli inas belép, hirtelen hátra nézek s egy fürtöt kiszakasztok, melyre a kilincs zörren s az ének megszűnik. Az inas elmondá: hogy szomszédném egy híres altista énekesné s ma fogja épen magát produkálni. Gondolhatod: mint vágytam őt nyilván is hallani; mert nálunk néhány csepüevő s egyéb buk-

fenczes embereken kívűl ilyetén mesterek nem fordúlnak meg. Az inas zártszékkel kínál: mit használ a szék, ha be van zárva? mondám, inkább innen vigyünk széket. Erre viszonzá: csak bízzam reá, ő szerzend úri helyet. Ment s nem sokára hozott czédulát; drága volt az igaz, de ingyen csak a halál, gondolám s kifizettem.

Rendelt órára theatrumba megyek; előnyújtván a kártyát, első emeletre, egy rekesztékbe vezetnek. Ott bámúltam a tolongó sokaságot, midőn egy ifjú, kit már tegnap a kávéházban láték, hozzám szövetkezik. Uraságod maga vagyon? — mond — talán nem lesz terhére társaságom? Absolute nem, felelék, őt mellém űlni kényszerítvén. Sok beszéd után mondá: Cornelia derék énekesné; de nagy ellensége s ócsárlója nemzetünknek, hogy minden hangért ezrekkel nem adózunk. Hadd legyen ellenség! viszonzám, nincsenek huszárjai sem ágyúi. — Az nincs, felel, de vannak szép szemei s azok néha huszároknál is több kárt okoznak. Mi ifjak ma őt kifütyölni akarjuk s mint jó hazafit az urat is ezen frigybe meghívom. Ha így van, mondám, szívesen! miként szokták? Tessék engem utánozni, felel.

Azalatt muzsika kezdődik, mély csendesség lőn, a kárpit felhúzatik és az énekesné kilép; társam lassan fütyöl, én hirtelen kidugom fejemet s két ujjommal olyant füttyentek, hogy a theatrum is visszahangzott belé, gondolván, ha az ember valamit tett, tegye igazán. Erre alól tapsolnak, lármáznak, s minden szem felém lövel; ennek okát tudni

óhajtván társamhoz fordúlok, az elillant; a kis folyosóra megyek utána, egy úr haragosan eláll ja utamat, kérdvén: én fütyöltem-é? Igen is! felelék biztosan. Arra ő felzúdúl, fenyítni kezd, miként merem a köztársaságot zavarni s hogy tettemért adóznom kell. Hasztalan kértem, hogy compescálja nyelvét, folyvást dörgött s nevemet kérdé; de én okos voltam s nem mondtam meg — több ember szorong öszve s mind ellenem voltak; már már szepegni kezdék, akkor Lépfalvi törtet elő, megpanaszlom a dolgot, ő azon haragos urat hátra vonja s minekelőtte magamhoz térek, a nagy zúgás nevetségben oszlik fel.

Tele confusióval, megmentőmtől kisérve térek szállásomra, hol megértém a dolog mivoltát: hogy azon ifjú, ki megcsalt, az énekesnőt szereti s most valamin öszvezendűlvén, engem választa boszúja eszközének.

Az ember könnyen hisz, ennél fogva könnyen csalatik — aztán boszankodik.

IV.

9. Maji.

Ha az embert egy baj éri, a többi sincs messze.

Búfelejtésre, ma korán reggel a szabadba menék, soká tünődvén: miként lehetne a tegnapi dolgot helyre hozni? Nagy észmarczonglás után az ártatlan énekesnét megkövetni legjobbnak itéltem; ennél

fogva vissza s hozzá sietek. Ajtót nyitok: egy szép szőke leány ült az asztalnál s kötött, látásomon nem kevéssé ijedvén meg. Szótlan sokáig nézek égszínű szemébe s mindig úgy rémlett: hogy az, kit a kulcslyukon láttam, egészen más vala: ezen gondolaton elfelejtém mondandómat.

Talán bátyámat tetszik keresni? kérdé szelíd hangon, mindjárt visszavárom! Ezen hang nem volt olyan trillás, mint a tegnapi, engem mégis mélyebben meghatott. Felbátorodva felelék: Semmiféle férfit, csak ékes hangú személyét jövök tisztelni s az esti füttyért töredelmes szívvel bocsánatot kérni.

Erre szemei jobban rám nyíltak: ha én volnék a megbántatott, mondá igen kegyesen, szívemből megbocsátanék; de az nem vagyok! úgy vélem, a szobát tetszett ismét elhibázni; azonban örvendek, hogy ezen tévedés által tanúja levék jószívűségének.

Mit feleltem, mint jöttem ki, már nem tudom, oly zavarba jöttem; és csak új bajom hozott magamhoz, midőn tudniillik szobámba akarék menni és kulcsomat elvesztém.

Lépfalvi jön ismét, panaszlom sorsomat; ő rész szerint gondolá, nem szerencsétlenség, ha az ember véletlen egy széphez jut, rész szerint az énekesnét is valami ajándékkal megkérlelhetőnek állítá. Mindent magára vállalt.

A tapasztalás, látom magamról, vagy pénzbe vagy érzésbe kerül, s így az ember nyerve veszt, vagy ha akarod vesztve nyer — mi haszna marad?

V.

10. Maji.

Ma Lépfalvi javallására elhordozkodtam, még pedig ugyanazon házba, hol ő lakik. Szolgálatomra, mig itt leszek, egy inast is fogadtam; jó ember, de keveset hall; az semmi, csak azt megértené a mit hall.

A fogadóban jól meghúztak! nálunk az egész helység kulcsa nem kóstált annyit, mint ezen városi kulcs.

Rendre vergődvén, eljártam a város ritkaságait. Mi sok szép van e világban, a mi nem áll könyvekben! ellenben mi sok festetik nagynak a mi csekély magában! jele: hogy nem mind arany a mi fénylik, nem mind igaz a mit írnak, nem mind helyes a mit tesznek, nem mind jó a mit dícsérnek; de az való marad: míg az ember szűk határ között él, magát okosnak tartja; ha kiljebb lép, látja, mennyit kell még tanulnia!

Tele van a fejem; de abból nem következik, hogy mind azt le is tudom írni.

VI.

11. Maji.

Ma Lépfalvi egy kertbe vitt sétálni, respective szaladni, mert alig léptünk be, két fehérszemély

ötlik szemébe, kik után iramlik, s én őutána. Hozzájok érvén, köszöntjük őket. Lépfalvi titkos beszélgetésbe ered velök s aligha nem felőlem szóltak; mert az ifjabbik szemei többször lopva mosolyogtak felém — pedig azok szép szemek voltak ám! barna fürtök közűl úgy ragyogtak ki, mintha Ámor két csillagot dugott volna oda a szíveket elolvasztani.

Lépfalvi rossz deák lehetett! egy becsületes sententia sem jött ki ajkain, mégis úgy figyeltek reá, mintha Horáczot explicálta volna. Utóbb kifogyni látszatott, mert engem unszola szólásra. Én sok szépet akartam mondani, de hirtelen semmi se jutott eszembe; ebből tapasztalám: hogy az ember nem tud mindent, a mit akar; s ha tud is: nem úgy s nem akkor, mikor kell.

A másik személy, korosabb és vastag személy volt; nyájas lebocsátkozással egy deszkapádra invitált, de nagy extensiója miatt csak a pad szélére fértem. Míg Lépfalvi a másikkal elmerűlten beszélt, ő nekem a tavasz kellemeit magasztalá; én erre tudósan megmutatám: hogy tél után tavasz, tavasz után nyár következik, érzékenyen hozzá tévén, mily nehéz lesz neki majd a rekkenő nyári melegben ily húsmasszát hordozni! Arra ő hirtelen felkel, a deszkapad felbillen s én a földre bukom; de csakhamar talpon valék ismét, a kis leánynak időt se engedvén a sikoltásra.

Nem sokára búcsút vevén, a reájok váró kocsihoz mentek. Lépfalvi az ifjabbat, csókot nyomván kezére, felsegíté; én kalapomat a bakra tevém, hogy

annál könnyebben emelhessem fel a vastagot; de elkéstem, mert akkorra már a kocsiba be is telepedett. Meghajtom magam, a barna szemek felém kacsintanak, és én oly valamit érzék, a mit definiálni nem tudok; szerettem volna én is egy csókot applicálni gömbölyű karjára; de elindúltak, s nekem semmi se jutott. Elandalodva, későn vevém észre, hogy kalapom is velök ment: utánok futok és szerencsémre az útfélen lelem kalapomat, de horrende öszvezúzva. Mérgelődve térek Lépfalvihoz, elébe tartván a destruált jószágot: mi egy kalap, mondá, ily gyönyörű mulatságért? Szemei égtek, az enyimek pedig tele voltak porral.

Hazamentünkben kifejté a titkot: hogy az ifjabbik, Kamati Lolli, egy gazdag kereskedő leánya, a vastag pedig Madám Laurent, annak gubernantja. Mily nehéz itt egy leányt megőrzeni! Gubernator egy országnak is elég.

VII.

12. Maji.

Alvásért fekszik le az ember; de én az éjjel ébrebben alvék, mint máskor nappal; képzeletem hol a kék, hol a barna szemekkel vesződött. Miért van ez? nálunk is teremnek szép szűzek; de talán nincs annyi mesterségök az embert virrasztgatni.

Lépfalvi nagy emberismerő, mindjárt előtalálta mi nyugtalanított; ő úgy véli: Cupidóval lesz dolgom, ki főkép Morpheusnak esküdt ellensége. Igy

hát nekem kellett utána járni, különben ő látogatja meg váratlan is a szíveket.

Olvasni nincs kedvem, hasztalan forgatom a classicusokat, minden betűn szép szemek lebegnek. Hol fel, hol alá járok, az idő hosszú, még sem únom el magamat. Óránként eszmélkedem s mind e mellett semmit se gondolok. Rendes állapot!

VIII.

13. Maji.

Mit az ember örömest hall, arról örömest beszél, ha van kivel; én is általmentem Lépfalvihoz s kitanúltam tőle a többi között: mint kell a szépnemet captiválni. Ő a boldog szerelmet négy §§-ra osztja fel: *látás, szólás, vallás,* és ha van miből a kedves tárgyat kitartani: *örök frigy.* Ezekkel jár: andalgás, remény, sejtés, boszúság, lángoló öröm és gyilkoló féltés. Ez mind nálunk is úgy vagyon, csak hogy a munkás ember nem igen ér rá fohászkodni és ablakok alá járni. Itt gondolom a szerelem mesterséges időtöltés, ott valódi érzés.

De mit okoskodom? bévett szokás fél törvény, azért: minthogy Lépfalvitól hallám első látástól fogva Lollinak irántam serkenő hajlandóságát és azt viszonzani kötelességemnek tartom; tehát bele kapok az első czikkelybe, az az a nézéshez.

Utóírás:

Ha poeta volnék azt vélném: hogy az ég köny-

nyezé szerelmes szándékomat s úgy tele sírta ruhámat, hogy egy hajszálnyi sem maradt benne száraz. Hallgasd miként jártam.

Kamati háza numerusát s utczáját megértvén, pontban négy órakor délután felkeresém; mivel pedig Kamati háza szöglетház s nem tudtam, mely felől lakik Lolli, az útcza közepén oly situsban álltam meg, hogy szemeim minden ablakra eljuthatának, s ezt okosan is cselekedtem; mert azonnal a ház bal oldalán egy szőke fő tűnt elömbe s ha tüstént vissza nem vonja magát, megírhatnám, az a szőke fő volt-e, melyet 9na hujus a fogadóban láttam.

Ott állék merően kémlelve az ablakokat; s íme több emberek szövetkeznek hozzám, s majd reám, majd a házra tekintve, egymás kérdéseikre vállvonítva felelnek. Én elválok azon kiváncsi csoporttól s külön szempontot veszek; de egyszerre forgószél támad, zápor szakad az égből s mindnyájunkat szétmosott. Keresztülázva tértem szállásomra.

Ilyen az élet! teli szép reménynyel kimegy az ember a meleggel s mire körülnéz, a sors megfüreszti, és az ember fázik.

IX.

18. Maji.

A betegnek orvosság való; de hallottad-e, hogy valakinek gyógyításúl versírást præscribáltak? Velem ez történt. A minapi megázás szörnyű rheumát vont

fejemre. Lekötve szobámban különfélét olvasgaték s egy helyen következendő velős mondást találtam: «lelki emelkedés enyhíti a testi gyötrelmet; azért a költő, midőn képzeti szárnyain felleng, minden földi bajt felejtve az ifjúság aranykorát éli.»

Ha így van, gondolám, én is elűzhetem rheumámat; neki ülök s ezen sonettet vagy hangzatkát zengém:

Kiballagék andalgva, gyöngyalak!
De ah irígy felhők zúgtak felettem!
S örömczélom bús áldozatja lettem,
Megáztam jól, de nem láthattalak.

Most, vad sors! elzárnak hideg falak;
Repüljön hát ez édes dal helyettem
Hozzád, kit első perczbe' már szerettem:
Lásd innen, mily buzgón óhajtalak!

Beteg vagyok — de szívem indulatja
Vígasztalásomúl azt mondogatja:
Hogy tán azon hódító játszi szem,

Mely nem rég oly sok szép reményt igére,
Egy két könnyet gördít sírom kövére
Ha meghalok; de azt alig hiszem.

Lépfalvi doctort külde hozzám; ez nagy cseppeket látván homlokomon, kérdé, mi izzaszthat ennyire? én nyílt szívvel megvallám, hogy a versírás verítéke ütött ki. Így tehát a szelíd Múzsa a jótévő Hygiæával egyesűlt s útat jelel az orvoslásra; ennélfogva én *is izzasztó* szer gyanánt versírást ordinálok; mentől

többet, mentől magasbat írand, annál előbb tér vissza az egészség. Mondá s mosolyogva elhagyott. Igy lettem recipe szerint poeta ex officio.

Minden kénytelenség fáraszt; de költeni szükségből rettenetes baj, minden kínok kínja! Mennyit vesződtem, mennyit gondolkodtam, tudósan öszverakván a szavakat; de hasztalan! semmi egész nem született, mindenütt kitűntek a hiányok, s nekem csak azon tapasztalás maradt: hogy nádparipán nem lehet Pindusra nyargalni. Azonban egészségem ismét helyre állott.

Mi az embernek nehezen megy, azzal hagyjon fel; én is ezentúl, ha a dicsőség szomja bolygat, ezen emlékverset tartom előmbe:

Ki észszel bír, szép s nagyot ír,
Fejére koszorút fűz;
Az ügyetlen és késztületlen
Levegőben halat űz;
S tettit bárminként hirdesse
De azt még sem gátolhatja,
Hogy a késő kor magzatja
Hiú álmát ne nevesse. —

X.

19. Maji.

Barátom! soha bérlett lóra ne ülj! s ha igen: biographiáját vagy gazdáját előbb ismérd meg. Alig múlt el rheumám, más viszontagság talált.

Ma gondolat közt a holdvilág utczán (ott lakik Lolli) megyek keresztűl, midőn Lépfalvi mellettem elugrat; oly büszkén lebegett haragos pej lovân, hogy nekem is szinte kedvem lobbant paripázni; eszembe jutván, mily kényesen nyargaltam otthon a mezőkön s a szomszéd vásárokon. Hazamenvén csudálkozásomat jelentém: miért titkolá előttem, hogy lovakat is tart. Ő megvallá: hogy a ló nem övé, hanem bérlett ló s hogy itt kész pénzen akár mennyit kaphatni; hozzá rekesztvén azt is: mily szépen s tetszetősen tűnik ki a férfi lóháton, s mint röpűlnek szép szemek utána, mikor bátran neki eresztve szökdel szét az utczákon s tomboló lova szikrát vág a köveken. Lehetetlen volt a lovaglás vágyát eloltanom; azért is Lépfalvit kértem, utasítsa el inasomat s jönne ki velem délután nyargalni; de ő ezt dolgai végett megtagadá, hanem inasomnak instructiót adott: hol és mily áron szoktak paripát bérleni.

Az ember sokszor örűl, mikor tán épen semmi oka sincs; én is alig vártam a délutánt, képzelve, mily nagy impressiót tesz látásom szép Lollin, s mint ugratok majd ablakai alatt.

Inasom hoz egy nagy feketét; már messziről láttam, hogy az nem nyalka ifjú alá való (azt mondá: hogy a többi lovak már mind ki vannak bérlelve). Ez erős, hasas, széleshátú ló volt, tűzzel nem bírt, de fél szemén se látott, a nyereg s kantár többet ért magánál. Rá vetem magamat, lábaim kimerednek vastagsága miatt. Le akarék szállni (s *bár* tettem volna!) de Lépfalvi biztatva mondá:

jobb rosszúl lovagolni, mint kevélyen gyalogolni, és én elindúltam. Szörnyen rázott, azért csak léptetve mentem el Kamatiék előtt, szinte örűlve, hogy senki se látott e rhinoceroson.

Sokat látni jó az embernek; de mindent látni mégis bajos, Ezt tapasztalám, mert alig fordulok más utczába, nagy ember-csoport tűnik szemembe és lovam velem együtt kíváncsi volt megtudni mi történik, neki tüzesedik, fülét hegyezi, nyerítni és akaratom ellen vágtatni kezd. Odaérvén, látom, hogy temetési pompa készűl. El akarok onnan fordúlni; de lovam a trombitásokon keresztűltörve a halálkocsi mellé (melybe fekete posztókkal beterített két ló volt fogva) szorong; sarkanytyúzom, de minden döfésre kirúg s annál közelebb bújik a kocsirúdhoz. Hasztalan ostorozta a fekete kocsis Rárót kiáltván, mert Ráró megátalkodva nem mozdult helyéből. Már a koporsót kihozták, az emberek morogtak s nekem volt igazán circumdederunt me — mit vala tenni? leszállnom s egy embert szép kérés mellett jól meg kellett fizetnem, hogy Rárót félre vezesse. Attól értém meg: hogy ezen ló a holtakat szokta másszor hordozni, mikor négyesbe fognak, azért akart most is pajtásival sétálni. A temetési rend elindúlt, én pedig Rárót magam után vezettetve haza ballagék azon feltétellel: hogy ezentúl soha más lovára nem ülök.

Az embernek használ az is többször, ha senki sem ismeri; legalább ha viszontagság éri, ki nem nevethetik.

A halálparipát hazaküldvén, Lépfalvihoz megyek.

ki nem rövid kaczagás után ezen hírrel lepett meg: hogy ő nekem módot talála béjuthatni Kamati házába e következendő conditiók alatt, tudniillik:

Lólli atyjának van egy fia, kit romlástól féltvén, köziskolákba nem járat; azért is oly csintalan, hogy egy tanító sem jöhet ki vele, sőt mindenik ifjú óvja magát tőle — most is épen tanítót keresnek. Ha pro forma ezen hivatalt, melyre kis deákság, számvetés s több e féle csekélységeken kívül nem sok tudomány kívántatik, magamra vállalnám, tehát in persona kiadhatok szívemen. Már ő eziránt Lollival szólt, azonkívül levél által is fog mindennap recommendálni. Mindazáltal óvjam magam nevét említeni, minthogy Kamatiék atyjával némely per miatt öszvezendültek s ennélfogva barátsága ártalmas lehetne.

Ha az ember szerelmes, minden habban partot képzel; de énnekem Lépfalvi gerendám, melyen minden zivatar közt általúszom; ő csakugyan igaz barátom.

Ma atyámnak is kell írnom. 1) Tudtára adom miket láttam; a mi velem mindeddig történt, talán jobb lesz elhallgatnom. 2) Pénzt kérek. 3) Ejtek valamit: hogy koromban már az ember szerelmes is lehet, ennélfogva házasságról álmadoz. 4) Megírom: hogy mindenütt jó; de mégis jobb otthon. A második pontért orrot kapok, de ki tehet róla, hogy az aranylánez a megbántott énekesnének s mindenféle költségek meglapiták erszényemet. — Mint látom a városi ifjaknál nem szokás a pénztartás — így én is már közikbe illem.

XI.

20. Máj.

Csínosan öltözve, mint azon ünnep kívánja, melyben szíven akarunk triumphálni — Lépfalvi levele zsebemben, különféle érzésekkel Kamatihoz menék. Hozzá vezetnek; még ő, a madám, és egy más asszony a kávé mellett ültek. Mintegy tíz esztendős gyermek, szilaj, daczos szemmel néz ki borzas haja közűl egyik szögletből. Kamati se szívesen se kelletlen monda: tessék várakozni! és a másik asszonyra néz, mintha további szólásra engedelmét lesné ki képéből. — A madám úgy tett, mintha soha se látott volna.

Felkelvén az asztaltól, a másik asszony gyémánttól megrakott kezét ajkaimhoz tolja s szemmel végig mérve kérdi: Mi tetszik? Nekem semmi! felelék; hanem a mint hallom, az úrfinak tetszik egy tanító —

Miket tanultunk? kérdé Kamati. — Mit nagyuram tanult, nem tudhatom, viszonzám; de én meglehetős deák voltam s azonfelűl atyám, ki három esztendeig vármegye pennája volt, azaz cancellista, most érdemes nótárius, maga vezetgete a szép s jónak tág mezején. Ezután tudományim lajstromát elmondám és a classicus írókét, kikkel conversáltam. A másik asszony bele szól:

Félre a sok hideg tudománynyal; ha csak aranyt nem tudunk csinálni, a többi mint hiú füst, magasra száll s mégis semmi. Az én Rudim! (tehát ezen

most említett asszony az előbb írt borzas úrfinak édes anyja.) Ah! az én Rudim gyöngéd complexiójú, szelíd természetű gyermek; erőltetni nem lehet, nehogy drága élete szenvedjen általa. Minek is hijában kínozni a szép fiút? Ő tudomány nélkül is hintón jár, míg a tudós alig lehelve, mellette gyalogol. (Instálni kezdém, de szóhoz nem jöhettem.) Annyit tanuljon mennyi a háznál, legfölebb a társaságban szükséges és ezt játszva is elérheti. Így akarom, így kell lenni! azzal kezét még egyszer ajkaimhoz tolja és ellebegett, a vastag madám utána, de nem lebegett. Ezekből látod, hogy Kamati csak házán kívül úr — ben neki parancsolnak.

Kamati. «Hát csak eltökélé magát az úr?»

Én. «Igenis! mindennap néhány órákat szívesen töltendek itten.» (Képzelheted, Lolli volt eszemben).

Kamati. «De nekem ezen tanító urakkal már sok bajom volt; minden csekélységért elmaradnak, azért szeretnék contractusra lépni.»

Ezen megijedtem s hirtelen így tanakodtam: a contractus tanításra kötelez; mivel pedig én nem tanítani, hanem szeretni vagyok itt, ergo a contractusnak (ha csak nem matrimoniális) közöttünk nincs helye. Ez értődhetik, magamban gondolám, ennélfogva a háziúrnak nem feleltem, de az feleletre várt, én pedig hamarjában nem tudtam mit szólni; tehát zavarba jöttem, melyből ugyan csak a mellékszobából kihangzó: Szívem Kamati! segített ki; mert Kamati elhagyott.

Magam lévén, abban állapodtam meg: hogy

míg Lollival szívemről értekezhetem, próbahetet kérek.

Ha az ember valakit jó indulattal ölel, az egész házat vele öleli; én is Rudi iránt, ámbár mérgesen tekinte reám, bizonyos affectiót érzék. Hozzá járulok: Rudi! mondám érzékeny hangon, gyöngéden nyúlok keze után; de Rudi kirántja kezét és morogva hátat fordít (szelíd természet!). Hízelkedve czirógatom; de Rudi ülőszékét a szoba közepére vetvén elrobog s úgy becsapja az ajtót, hogy az ablakok zörögtek (gyöngéd complexio!). Erre Kamati kijő, kérdvén: mi történt? elbeszélem Rudi vadságát. Örülve mondá ő: ez a gyermek csupa tűz! utána megy, elfogadván előbb a próbahetet.

Jó hogy qua szerető s nem qua inspector vagyok itt, gondolám; midőn az ajtó nyílik, s Lolli könnyű lépésekkel elömbe lejt. Hozott levelet kedves Tollagi úr? kérdé. Hoztam igenis Grátiák egyike! felelék, hoztam; méltóztassék foglalatját szívére venni, és ha talán a barátság némely tulajdonokat angyali színnel ruházott is fel, mégsem egészen költemény az, hanem néhol kis igazság is van benne. Lolli szinte kifakadó tűzzel a levelet keblébe rejti el (boldog levél!), azután kezemet gyöngéden szorítván mondá: míg írásban felelhetek, ez légyen válaszom: érzek s reménylek! azzal kilejt ismét. Gondold! Ő érez és reményl —

XII.

21. Maji.

Ma tehát mint valóságos tanító léptem fel, mert Kamati és hitvese Rudijokat formaliter általadák.

Tudod, atyám pennáját füle mellé dugja; én is ezen szokást vettem fel s ma feledtemből még Kamatiékhoz is így mentem. Az asszony elmésen kérdi mindjárt: minő sugára nőtt fülemnek? ez semmi, csak az orrom is ne lett volna tintás! mely fekete folt nem legszebb formát adott képemnek — azonban Lolli nem látta, a tudós czímert hamar letöröltem képemről. Ebből következik: hogy egy kis hiúság nem árt az embernek, és minden férfiuság mellett is ha kimegy az ember, nézzen a tükörbe.

De a dologhoz: Kamatiék általadák Rudit. Soká nem tudtam mit tegyek vele, mihez kapjak, mert minden hivatalnak van bizonyos normája, de én mind ebben járatlan vagyok: végre egy Orbis pictus tűnik szemembe. Rudinak nyujtom, megpróbálni mint olvas. Ő egy lapot felüt s rám mutatva anyja elébe tartja. Ez őt ölébe ragadván, ezer csókot hintve reá, felkiált: Ah! te elmés angyal! Nézek, mi van a lapon? s egy majomképet látok. Ezt méltán apprehendálnom kellett volna, de rész szerint Lolli testvére; rész szerint igazság-szeretetem, hogy csakugyan más esze hozott ide, gondolám, s magam is nevettem.

Vendégek jöttek, Rudival magam maradtam.

Ő papirost nyirbált s én neki segíték. Lolli lábhegyen közelít, levelet nyom markomba s újját ajkára téve ismét elillan.

Útamban igen kiváncsi valék megtudni mit ír Lolli felőlem; de a levél Lépfalvinak szólt, nem illett volna feltörnöm. Ily kis pecsét mennyi boldogságot zár el, gondolám, és szinte számlálván a benrekesztett sóhajtásokat Lépfalvihoz érek, ki vídáman olvassa, szívesen megköszöni s elzárja. Nem úgy van az alku! mondám: közölje velem is tartalmát, hiszen engem illet leginkább; de ő rövid szóváltás után azzal nyugtatott meg: hogy Lolli ugyan sok szépet íra felőlem; de tapasztalt modestiámmal ellenkezném a szemembe való dícséret, eljövend az óra, mely mindent napvilágra segít.

Bízvást hihetném, hogy ő szereti Lollit: de ha az ember kétkedik, mindenkor higyje a jobbat.

XIII.

22. Maji.

Mindig a régiben vagyok: azaz tanító és levélhordó; ez utolsóra talentumom van, mert lábaim jók; de egy elkényeztetett anyafiúcskát oktatni s leányszívet kitanulni egy professornak is nehéz. Nem hiában nálunk a *szív* és *hív* anceps — az élet poezisa mutatja hogy metrumjok igen változó.

Mikor az ember okoskodik, jele: hogy elégedetlen — én is hozok viszek levelet, anélkül hogy fog-

lalatját tudnám; de mit tegyek? ha az ember kezd, végezzen is. Türedelmem már ingadozni kezd.

Pénzem sincs. Lépfalvi ugyan osztakozott velem, de én úgy tartom: az ember mindaddig felebarát, miglen adni vagy venni nem kénytelen.

Talán csak az is igaz: hogy a szerelem elveszi az embernek eszét; nekem úgy rémlik, előbb okosabb voltam. Mások azt állítják, hogy a szerelem észt ád; de akkor talán nem úgy szeretek, mint kellene. Ez a Lolli — de nem ítélek előre: az embert úgy is elég korán meglepi a hideg valóság. Úgy fordúlhat, melancholicus leszek. Bocsáss meg, hogy mindenfélét öszveírok; de jól esik az embernek, ha egy kebelt tud, mely távolban is híve.

Ily nagy városban jó élni, ha az embernek sok pénze és semmi szíve nincs — nekem van még egy; de az is bús. Ölellek.

XIV.

23. Maji.

Van egy kincse az életnek,
Feljebb már nem röpülhetnek
Legmerészebb vágyai!
Ez a földi jó határa,
Boldog kit ölébe zára,
Kit ápolnak karjai!
A szerelem ez a kincs,
Ennél bizony drágább nincs.

Megint vers! gondolod; de ne gondolj semmit is, hanem örülj s láss te is a szerelem után.

Ma Kamatihoz megyek. Mihelyt belépek, mindjárt hallám az asszony szavát, úgy rémlett, mintha valakit szidott volna. Szívem Kamati, gondolám, kapja leczkéjét; azonban képzelheted, mily meglepetve valék, midőn ama szőke leányt, kit az énekesné helyett megkövettem, azon szobából kijönni látom, honnan kizúgtak azon viszályos hangok. Csendes szomorúság ült halavány képén, s egy könny, egy ártatlan, szerencsétlen élet hirdetője, reszkete szemében. Homályos érzelem szálla belsőmre, melyet Lollival szemközt eddig nem érzék. Gyönge pirulat futá végig orczáit, mikor megpillanta s némán köszönve üdvezlésemre, ment a szobán keresztűl.

Mily varázsvessző illetett, nem tudom. Tetszett ugyan már első látásnál, de mostani vonzódásomat iránta ki nem fejthetem; egész valómat hozzá röpűlni s tőle lelkesűlni érzém. Lolli szebb ugyan; de minden bája elenyészett a csendes könny előtt, mely szószólója vala egy szelid, egy nemes léleknek.

Lolli jön, a levelet általadván, kérdést teszek a szőke leány felől. — Lolli színetlen részvétellel mondá: Szegény Róza! Anyám üldözi őt, pedig oly jó, oly kegyes teremtés! Elbeszélé azután: hogy Róza szegény árva, atyja testvérének leánya, kit néhány esztendők előtt házához vett; de mivel más bátyjához akar menni, hol jobb napokat remél, Kamatiné inkább neheztel reá s minden apróságért haragját érezteti vele.

Jó egészséget Lolli kisasszony! mondám (ezzel azt akarám jelenteni, hogy többé nem tetszik\ ✎

felejtve hogy órám ki se telt, félig álmodva haza indulék.

Mit írjak tovább? fejem üres, minden gondolatim Rózánál maradtak.

XV.

24. Maji.

Ma jött kezemhez leveled, a melyben óvsz csalfa barátoktól — már késő! nekem megadták — megszégyenítve, öszvezúzva vagyok.

Mi az ember élte? még tegnap ezer vídám alakban lebegett a remény körűlem, most felém se jön; jele: hogy az ember tartós szerencsére számot ne tartson.

Kamatiékat mind együtt lelém, Róza is jelen volt. Alig lépek be, az asszony megtámad, miért nem teszek eleget tisztemnek? a kiszabott órát miért nem állom ki? Erre felelhettem volna, de az ember tűrni tanúl ha szerelmes. Azonban a csendesség alapítása végett így okoskodtam magamban: (ah! miért okoskodik az ember, mikor nem ért hozzá!) Lépfalvi minden nap valami jót ír felőlem, ellensége ugyan a háznak, de Lolli barátja, azért is hihető hogy igazat mond; talán nem ártana most az egyetem előtt publicáltatni dicséretemet, ebből látnák, mit nyertek velem, és Róza is hamarább szívemhez hajlana; ennélfogva jónak tartám a levelet úgy általadni Lollinak, hogy a ki nem vak, megláthassa. Így történt. Kamatinénak jó szeme van, meglátta, a levélnek rohan és

elragadja. Lolli képe vérlángba borúl, a madám elfordúl s befogja szemét. Kamati velem együtt mozdulatlan áll s bámúl, Róza nagy tekintetet vet reám s elsötétűl. Kamatiné villámló szemekkel, vonagló képpel általfutja a levelet, de nem szól: végre elpattan szája, s csak úgy torlott ki a szemrehányás özöne ezer titulust szórva rám, de egyik se volt hizelkedő. Már megbántam tettemet, nem szántam volna a föld alá rejtezni Róza szemei elől, hogy ne látná, ne hallaná megaláztatásomat. De még ez mind nem volt elég. Gondold el desperátiómat, midőn Kamati a szegény remegő és piruló Lolli előtt olvassa a levelet: (közlöm belőle a mit tudok) «Nyugtasd magadat, és bizzunk szerelmünkben — atyám igen kegyes, ő igazságát is kész feláldozni szerencsénknek — érzem: boldogok leszünk. — Írj mikor csak lehet, hiszem postánk derék — nem kis mosolygó szárnyas isten ugyan; de egy nehéz, pedáns, mezei truncus, kiből még embert kell faragnunk — (volt-e valaha egy halandó ily gonosz állapotban?) különben jó, becsületes ifju — légy kegyes hozzá — öcséd nem nyer vele, de társaságod kelleme neki használhat — halálig szerelmes beléd — szabj határt, meddig viheted a tréfát — írd meg mikor mehetsz ki, legalább addig is messziről láthassalak, míg egészen enyémnek mondhatlak. —»

Megdermedve állék; Róza komoran, egy szánó tekintetet vetve reám eltávozik — éltemet vélém elszakadni tőlem. — Minden szem, minden szó engem ostorozott.

Minekutána Kamati s drága hitvese nyelvöket rajtam eleget edzék, eltiltották házokat, hozzá függesztvén azt: ha még egyszer itt látnak, a szoba lyukán ugratnak ki.

Az ember bemegy a házba és nem tudja, mint jő ki.

Fájdalmas érzéssel, földre sütött szemmel ballagok haza felé, midőn valaki nevetve megüti vállamat; — ez azon ifjú ember vala, ki a theátrumban megcsalt, hazaszeretetemet boszújára fordítván — karján vezeti a tollakkal piperézett énekesnét, kinek most is aranylánczom ékesíté nyakát. Épen jókor! felkiálték haragom teljében — és tettiért kegyetlenűl lehordom. Ezért szólunk egymással! mondá. Nem! felelék: mi többet nem szólunk, hanem perelünk! Ő nem hallgatva reám, elindúlt.

Mily romlékony itt az emberiség! ma öszvezúdúlnak, holnap karon fogva járnak.

Ha az ember kiadhatja mérgét, szinte könnyebbűl.

Lépfalvihoz megyek. Inasa jelenti: hogy atyja elérkezvén jószágáról, most annál mulat.

Itt ülök — kívűl éjfél, bennnem éjfél — fekete a világ, csak Róza fehér, s őt elvesztém. Otthon ilyenkor édes álom ringatott, most azon eszmélkedem, a sors mint játszik az emberrel — a mit más emberek gonoszsága épen hagy, mi magunk rontjuk el képtelen okoskodással. Szerelmes vagyok — de a truncus! — ezt megbocsátanám, mert csakugyan *hibáztam*, csak azt ne írta volna, hogy Lollit halálig

szeretem — pedig nem igaz. — Mit itél Róza felőlem? Légy boldogabb! keseredett szívű barátod.

XVI.

25. Maji.

Reggel mindjárt számolni mentem Lépfalvihoz; ő kérdé: miért vagyok oly zuzmara képű mint az elfagyott Ámor? Vége a tréfának! mondám s szemére lobbantván álnokságát, elbeszélém a tegnapi balesetet. Először elhűlt, aztán még ő kezdett pattogni, mért nem volt több eszem; de én nem engedém magamat; végre bocsánatot esdekelve dől karomba, megvallván: hogy Lollit régtől szereti s hölgyének eljegyzé, hogy Kamatiné, mivel atyja bizonyos perben velök egyezni nem akar, leányát tőle megtagadá és további öszvejövetelöket eltiltá, mindazáltal a madám segedelme által többször látá kedvesét. Velem megismerkedvén (épen akkor volt Kamatinak szüksége tanítóra) s a kedvező környülállást használni akarván, engem tapasztalatlant választa szerelme Merkúrjának. Mi a levelet illeti, mond továbbá, nem tagadom, egy kicsinyt túlléptem az illő határon; de ez egyik gyöngéje, s úgy szólván, eredeti bűne az embernek, hogy mások felett szeret ragyogni és mind azt, mit a szerencsétől nyert, kitűntetni azok előtt, kik őt érdeklik, vagy ő megnyerni akar — gőg nélkül ember nem születik és a ki ezt tagadja, többnyire nagyobb mértékben

bókol magának. Azonban a levélben sok igaz is volt. —

Mit? kiálték, hát én truncus maradok? Ez csak játszi hasonlítás vala, felel; de hidd el barátom! neked még sokat kell forganod a világban, míg azon hajlékonyságot, mely most oly szükséges, sajátoddá teheted. Sok fordúl elő az életben, miről egy classicus se gondolkodott, és az idő szelleme után élni, a mellett igaz maradni tán legnehezebb stúdiuma az életnek, melyben bölcseitek leginkább megakadnak. A társaság láncza erős — győz minden indulaton, minden véleményen, s a ki azt elszakasztani akarja, embernél nagyobbnak, vagy kisebbnek kell lennie. Te jó s minden szögletességeid mellett szeretetre méltó ember vagy, de meg kell még töródnöd, az emberekhez simulnod, leginkább pedig leráznod a nehéz iskolai köntöst, mely szabadabb röptedet hátráltatja.

Több efélét beszélt; én haragudni akartam, de nem tudtam, sőt nyiltszivűsége még inkább hozzá csatlott; végre mellére dőlvén megvallám: hogy nem Lollit, hanem Rózát szeretem s őt megnyerni legfőbb kivánságom. Ekkor belép atyja, egy tisztes úr. Én meghajtom magam és szobámba megyek.

Most látom, mit nem tehet az orátori tehetség. Lépfalvi kibeszélt minden haragot belőlem; de az embernek harag nélkül is fájhat a szíve.

Estve.

Barátom! a fekete ló nem hiában kapott el a

koporsóhoz — ez bús ómen vala, mely most valósúlni készűl — ezek talán utolsó soraim hozzád. —

Búba merűlve ülék Rózáról gondolkodva, midőn egy idegen inas jön és e levelet hozza:

«Az úr engem megsértett; ha becsületét szereti, elégtételt ád — holnap, délután öt órakor a város erdejében látjuk egymást; ha nem — örök szégyen száll fejére. Feleletet várok. Pisztolyok felől én gondoskodom. *Cséli.*»

Ezért jöttem ide tehát, hogy duellum által múljak ki a világból! de böcsülete legfőbb java az embernek, ettől buzdíttatván azt válaszoltam: meg fogok jelenni; de minthogy pisztolyhoz nem értek, tehát vagy ököllel vagy puskával adok satisfactiót.

Egy ének mennyire viszi az embert! de el vagyok tökélve. Ne mondják: Tollagi Jónás félénk, nyúlszívű ember volt s becsületéért sem mert a síkra kiszállni! Atyámnak mindent megírok, bocsánatot kérek, hogy ily mély szomorúságot kell hoznom szívére és arra kérem, fogadjon téged helyettem fiának. Te pedig egyetlen barátom! légy boldog! vígasztald szüleimet. Rózának is írok, megvallom: mily igazán szerettem, hogy ő leszen végső gondolatom. Ha már nem leszek, keresd fel Rózát, iparkodjál őt szeretni, vedd el, tedd boldoggá és emlékezzetek rólam! — Szívem lágyúl — többet nem írhatok.

XVII.

27. Maji.

Jelentem hogy élek.

Ha az ember boldogtalanúl szeret, a halált könynyűnek tartja; de ha rá kél a dolog, az ember mégis fél. Én is eleinten mindenre kész valék; de midőn azon fatális órához közelíték, bátorságom hanyatlott. Lépfalvit akartam intermediátornak meghívni, de sehol nem találhattam; azért inasának adtam a levelet, melyben érintém a dolgot s egyszersmind kértem: hogy a bezárt levelkét juttassa Róza kezébe. Három fertály ötre, erőt vevén szívemem, ezer küzdő érzéssel az erdő felé indulok. Cséli más két ifjakkal már az erdő szélén állva vártak reám — látásokra szinte erőt érzék. Cséli kérdi: hol maradt secundánsom? Én magam is tudok lőni, felelék, már rókát, sőt farkast is lőttem. Ő gúnyolva nevetett, mondván: meglátjuk a nagy vitézt! és azzal beljebb vonúltunk, hol egy kocsiról puskát és pisztolyokat vettek le. Megdöbbenve néztem azon öldöklő szerszámokra, de mint lehetett, elfojtám a félelmet.

Az úré a választás! mond Cséli: puskát kivánt, ím itt vagyon, megtöltve a mint illík; én pisztolyokból fogok lőni, ahhoz jobban értek, példáúl tessék ide nézni: arra egyik társa felveti kalapját, Cséli lő, s a golyóbis keresztűl sivított a kalapon. Ez egy szívzúzó példázat vala; de mind e mellett magam *is csud*álom, hogy férfi maradtam.

Ez mind nem elég! mondám: ha az ember lő, maga töltse a puskát, nekem körömvasat adjanak, hadd nézzem meg a töltést. Erre Cséli fellobban, kérdvén: miért nem hiszek szavának? Mert azon estétől fogva, hol megfütyöltetett, méltó okom van kételkedni, felelék. Ő villongani kezde, én tűzbe jöttem és a nagy disputátió mellett szinte elfelejtém, hogy az embernek itt szinte meghalnia is lehet — kíméletlen kikelék ellene. Cséli hirtelen elémbe szökik, felém tartja pisztolyát s ezen szavakkal: halj meg tehát! reám süti. Erre szívem úgy megszorúlt, mintha bele talált volna, szemem világa elveszett, tántorogni kezdék; de csakhamar éktelen kaczagás ébreszt fel; felnézek s látom, hogy tele vagyok pöhölylyel, s a levegőben is pöhölyfelleg szállong. Pöhölyt tett a puskapor felébe s azt sütötte rám. — Ily méltatlan bánásra szörnyen felzúdúltam — megfordítom puskámat és boldog végével egyenest a nevetőkre rohanok. Ezek megijedve szaladni kezdenek, s én tüskén bokron keresztűl nyomban utánok.

Jónás! Jónás! harsog hátúl egy ismeretes szózat— visszanézek s Lépfalvit látom felém sietni; alig lihegve kérdi: az istenért! mi történt? Én elfojtva méregtől alig tudtam szólni. Ő kérlel — a puskát elveszi tőlem; melyre a három szaladók is közelebb sunnyognak — s a dolog vége az lett: hogy Cséli társaival megkövetett, és én diadalmasan, de pöhölytől fehéren Lépfalvival kocsira ültem s a fiákernek kocsija bepöhölyözése miatt való morgolódásai közt haza mentem.

Szobámban elbeszélé Lépfalvi: hogy épen akkor édes atyjával egyezés végett Kamatinál vala, midőn az inas levelemet neki általadá. Róza a levél értelmét hallván elájult, ő pedig hevenyében utánam siete. Mondta: s mindjárt visszatért Kamatihoz.

Barátom! Róza elalélt! Ezt az ember azért nem teszi, a kit nem szenvedhet — ismét remény fakadoz szívemben — még boldog leszek és örömmel neki ülök a pöhölyt kiszedni ruhámból.

XVIII.

29. Maji.

Ma Lépfalvi örömszikrázva jön hozzám hirdetni: hogy tegnaptól fogva vőlegény; egyszersmind Kamatiékhoz invitált, mondván: hogy szívesen várnak reám és már mindent tudnak, a mi közöttünk történt.

Hová az ember örömest megy, oda nem vár unszoltatást, én is mindjárt indulék.

A már boldog Lolli lesett a folyosón, elömbe lejtett és szívesen köszöntve a szobába vezetett. Mily máskép fogadtak most Kamatinál! — az asszony szinte terhelt kegyességgel, az úr szorítgatá kezemet, még Rudi is mosolygott, megtudván hogy nem leszek instructora.

Ha az ember leányt kér és nem pénzt, mindenhol szívesen látják.

Rózához megyek; mint a levegő, mikor szeles idő uralkodik, úgy piroslott orczája, midőn beléptem hozzá, és Lolli keblén rejté el azt. Mit rebegtem én

s mit felelt ő, már azt nem tudom. Ilyetén dolgot az ember hasztalan iparkodik leírni — ezen titkot a természet magának tartá fen, hogy az ember annál mélyebben érezze gyönyörűségeit. Elég az, ő szeret — jószívűségem, mondá, nyeré meg szívét.

Róza bátyja is (ugyan az, kinél a fogadóban volt, hol őt először láttam) itt van — nem ellenzi szerelmünket — s ennél fogva nem viszi el magával.

Ha az ember valaminek igen örűl, szinte olyan mint mikor igen búsúl, nincs helyén az esze.

Hogy többet lakom Rózánál mint lakásomon, az tudni való. Atyámnak ismét írtam.

XIX.

3. Junii.

Ma atyám elérkezett — halotti levelemet kapván, tüstént kocsira ült s éjjel nappal ide sietett. Öröm s harag közt zárt kebelére — mind addig csüggtem nyakán, míg rá nem vettem, hogy ő is eljön Rózához. Megtörtént. Szokott gravitással lépett be Kamatihoz, kiben is mindjárt hajdani tanulótársát ismérte meg. — Róza igen tetszik neki. —

XX.

5. Junii.

Siess! siess barátom! jer mentől előbb ide, hogy semmi híja ne legyen szerencsémnek.

Egy hónap múlva Rózát haza viszem — Lép-

falvi szintúgy Lolliját. Én velek örök barátságot köték.

Így, barátom! annyi viszontagság mellett is szerencsés lettem és a ki bal sorsomban kinevetett, most én nevetem azt ki.

A mit tapasztaltam, mindig elég ily rövid időre; de az a szép s kecsegtető valóság leginkább ébreszti lelkemet, hogy a jó ember mindig feltalálja keblét s ha néha szenved is, utóbb feltűnik csillaga.

Légy boldog! siess nyílt karjaim közé. Ezentúl ritkábban kapsz levelet tőlem, mert ha az ember ily állapotban néha kibukkan is érzési özönéből, mindenkor szerelme lebeg előtte s keble lángol azt édes hangokban kiönteni s így nem akarva is költő lesz. Oh mily boldogító a szerelem!

A mit a földiek jót s édest vevének,
Belőle sarjadoz, e lét forrásából,
Magok az égiek szerelmet értének
A nagy teremtőnek legelső szavából,
S az ember akármit tesz,
Előbb utóbb rabja lesz.

MÁSODIK RÉSZ.

TOLLAGI JÓNÁS MINT HÁZAS.

(1826.)

I.

* 15a. Novembris.

Amice! feleségemnek annyira feldicsértelek, hogy általam csókoltat; én pedig haragszom reád, hogy nem jöttél magad gratulátiód helyett menyekzőmre. Későn vetem ugyan szemedre; de mikor az ember megházasodik, eleinte olyan mint az ittas: ki annyiféléte összegondol s mindig a kehely után nyúl; de úgy rémlik előttem, már józanodni kezdek.

Nem igaz a mit sokan állítanak, hogy a házasság sírja a szerelemnek; már öt hónapja lesz, hogy Rózát haza hoztam s most is szeretem még; de van is ám rajta mit szeretni! Azonban az is igaz: hogy az ember bármi sokat tanúlt is, a szép nemet még sem ismerheti ki. — Róza is megváltozott: mint leány alig szólt, a szemtől is félt; most csupa élet s annyit enyeleg, hogy még. Ő szerencsésnek vallja magát: én arra csak mosolyogni szoktam; de ha az ember

mosolyog, jele hogy tetszik valami. Atyám most sokszor van együtt a helység oszlopival, tán valamit szőnek? majd meghallod, mert ezentúl serényebb író leszek.

Úgy tetszik, menyekzőmről még nem is írtam? pedig nagy pompa volt ám! a helység vénei is alig értek hasonlót. De ha az embernek pénze van, nem mesterség pompát csapni; pedig hány csap olyan is kinek nincsen? Vannak is, hallom, kik orrolják megtiszteltetésemet; de ha az ember boldog, irígyeket talál.

Esküvésem még a városban nagy sírással, de csendesen ment végbe. Lépfalvi ment először, aztán én. Kamatiék adtak vacsorát, s meglehetősen vígan valánk. Első éjjel majd virradtig leczkézett atyám, pedig mikor az ember csupa szív, vajmi nem szeret tanúlni! Másnap új sírás között elindúltunk. Az egész úton nem tudtam, házas vagyok-e? egyszer akartam a sötétben Róza kezét megfogni, de atyámét nyomtam meg, ki ezen szerelmes manipulátióért derekasan lehordott.

Haza érvén házunkat már tele találtuk vendéggel; édes anyám kitett magáért, s minden asztal hajladozott a sok sütemény és főzemény terhétől. Muzsika is volt, s midőn bíró uram egészségünkért ivott, kivűl a csőszök salvét adtak s a mozsarakat is elperzselték. Táncz kerekedvén, a korosbak méltóságos lassúsággal lejték a palotást; az ifjak pedig nagy tripudiátióval sorba is, váltva is, a gombostő-, *gyertyás-,* dobogó-, sövény-, cziczka-, farkas-, medve-,

barát-, vánkos- és csörgő-, vagy lapoczkatánczot; végre mindnyájan derűre borúra járták a hajnalt. Majd három napig tartott a dínom-dánom, de nekem az idő sohase volt hosszabb. Verset is írtak lakodalmamra, olvasd:

Tollagi Jónásnak kedves hitvesével
Szentelem én e dalt, Múzsám kegyelmével.
Szerelem! Szerelem! éltünk éltetője!
Általad varratik a szűz fejkötője!
Nélküled a világ puszta siralomház,
A ki téged megvet, csak árnyékot hajház;
S bár keblünket néha mély sebre fakasztod,
Hamar begyógyítja majd égi malasztod.
Te kötötted össze Rózájával Jónást,
Es nekünk szereztél ily derék áldomást;
Tág torokkal légy hát dicsérve mindenkor,
Éljen az új pár! ezt óhajtja a kántor!

Ennek az embernek volna talentoma; de Múzsája a világért sem mozdúl, ha kancsó nem áll előtte. Az egész ünnepen leginkább kimutatta magát mézeskalácsos kománk; ő két fehéren öltözött leányka által egy szörnyű nagy lobogó szívet küldött marczipánból, mint symbolumát a hív szerelemnek. Légy boldog!

II.

22a. Novembris.

Az ember mindig feljebb törekszik; de ha az embert más tolja magasra, akkor ne kérkedjék; büszkeség nélkül jelentem hát új dignitásomat. Teg-

nap — épen együtt ülénk Rózával — ő kötött, én pedig azon tanakodtam: mivel mulassam? mert az okos ember is kifogy a beszédből néha — midőn atyám olyan képpel, milyet nagy dolgoknál szoktunk mutatni, hozzánk lépett. Gyermekek! — így szólott — a szerelemnek van ideje, de a világ is megkivánja figyelmünket! ezután markába ütvén ki pipáját, kezét vállamra tevé s mély hangon így szólt: Fiam Jónás! én a köz ügyért eleget fáradoztam, már nyugalomba teszem magamat s dolgaimat ifjabb vállaidra hárítom; te lészsz a helység pennája! A tanács nótáriusának választott, én csak a fő inspectiót tartom fel. Vidd ügyes méltósággal, s a Tollagi név dicsősége felmarad. — Öltözz és jer a tanács színe elébe!

Tudod barátom! én nagyságra soha se vágyódtam; de ha az ember véletlenül valami lesz, mégis örül. — Felöltözvén elmentünk a helységházba. Bíró uram jeles beszéddel fogadott, atyám neki ékesen felelt; már én is készültem valami fontosat mondani installátiómra s készségemet demonstrálni, midőn a kisbíró berohan: Uraimék! — monda — huszárok jőnek téli szállásra, már a kovártélycsinálók meg is érkeztek. Ezen hír félbe szakasztá az iktatási ünnepet; a bírák szétfutkostak a polgárokat tudosítani, engemet pedig atyám hivatalos szobájába vezetett, hol a felsőség rendeléseit olvastuk.

E hivatalt alig nyertem volna el, ha többen a tanácsbeliek közül atyámnak nem tartoznának; de *az obligátiónak* olyan influxusa van az emberre,

hogy azt is megteszi, a mit nem akar. Róza mind ennek nem örűl, tán fél: hogy majd kevesebbet lát; a jó lélek!

Többet írnék, de a trombita engem is talpra kiált, s míg az ember új valami hivatalban, mindig buzgón viszi.

III.

30a. Novembris.

Hej barátom! minden testnek van árnyéka, minden tisztségnek haszna és terhe; én is olyas valamit érzek, a mi épen nem tetszik.

Helységünk most sokkal elevenebb, de magamról itélvén, sok szív is új mozgásba jött. Szép hölgyem aligha szemet nem szúrt, mert katona uraimék seregesen sétálnak ablakom alatt; szerencsém! hogy derekasan kezd fagyni, különben tán még most is ott tanyáznának. Ez semmi ugyan, de nézés a szerelem követe, s a csillogó ruha, deli termet (bár a szabónak nagy része is van benne) nyájasság s kellemes udvariság hányszor szorítá már ki a hű szívet! Kötve higyj az asszonynak.

Az ember kiül a polczra, hogy mások süvegöljék s azalatt nem tudja: mi történik otthon.

IV.

5a. Decembris.

Ma haragos voltam s nem mertem mutatni. Ez annyit tesz: mint köpönyeg alatt fügét mutatni.

Eszmélkedve ülék szobámban, midőn egy fiatal vitéz nagy robajjal rám nyitja az ajtót s mindjárt hetvenkedni kezd: hogy szállása rossz, füstös s több efféle. Én szokott modestiámmal kértem: hogy az iránt végezzen a bírákkal — hogy nekem ahhoz semmi közöm; de ő folyvást pattogott, az asztalt verte, kardjával csörtetett s még füleimet is levágással fenyegeté. Én házi jusomra provocálván, positúrába tettem magamat; de ő mindig közelebb hadarászott felém. Az okos enged, gondolám s már hátrálni kezdék, midőn Róza ijedten beszaladt s a lárma okát kérdé; erre a mord képű harczos oly nyájas, oly szelíd lőn, mint a szerelmes galamb — oly édesen hunyorgott Róza szemébe, annyi szépségeket mondott, hogy én tüskén állva mindjárt sejtettem hadi stratagémáját, mely által színlett csatát kezdvén, Rózát becsalta.

A kalászt verik, hogy magot nyerjenek; ez is belém kötött, hogy Rózát dicsérhesse; de én szavába vágtam és szállását hoztam elő. Bocsánatot nótárius uram! ily kedves szomszédság minden kellemetlen dolgot kellemessé tészen (tehát szomszéd); most nem cserélném el legszebb palotáért! — így csevegett és csak a déli harang hívta el. Ebből láthatod: hogy a gyomor majd egy rangon áll a szívvel. Midőn kikísértem, ő csupa barátságból kezemet félig öszvezúzván, ismét bocsánatot kért és az udvaron keresztül hatszor is visszanézett. Ez valamit akar, gondolám s szobor gyanánt a pitvarban álltam meg. Mi bajod kedvesem? kérdé czirogatva

Róza. Semmi fiam! felelék s nem akarva nagyot sóhajtottam.

Lásd barátom! házasságban a legokosabb ember is néha olyan pictus masculus — sokat érez s átall szólani — tele gonddal mosolyog, valót keres s hazudik.

V.

8a. Decembris.

Tegnap az itt kormányzó kapitány úrnak névnapja volt; atyám azt proponálta: hogy a helység küldene deputátiót hozzá, őt illendően megköszönteni. Atyám, ki ilyetén dolgokban mindig kolompos volt, most a papolást reám bízta. Tudod, nem vagyok kérkedő; de nehány tanácsbelit odavezetvén, hevenyében olyan orátiót penderítettem, hogy a kapitány örömében alig tudta elfojtani nevetését; azonban engem, mint a sors üldözöttjét itt is fátum ért, mert egyik közel megettem álló igen vastag deputátus nagyot tüsszentvén, hasával kilökött helyemből, úgy hogy előre buktomban a megüdvezlendő főtisztnek lábára hágtam s így tele confusióval beszédem fonalát elvesztém. Erre a kapitány köszönetét jelenté, s az én epilogusom elmaradt. Később az asszonyság is megjelenvén, többi között nekem ezt is mondá: Hallom nótárius úrnak szép, jól nevelt hitvese van, igen óhajtanám társaságát, tessék megismertetni vele. Én megigértem. Itt nincs veszély, a kapitány derék ember ugyan; de a kard és idő nyo-

mától képe olyan mint a kárpit; azonfelül egyik asszony szemmel tartja a másikat.

Mióta házas vagyok, tegnap Róza először ellenkezett velem. Én azt akarám: hogy a vecsernyére édes anyámnak régi nagy bundáját öltse fel, ő pedig csak könnyű ruhában s máskorinál szorgosabban öltözött, bizonyosan karcsu termetét nem akarta elpalástolni; ízetlenségem még inkább nevekedett, midőn a tiszt urakat útfélben megállni láttam; úgy néztek — úgy néztek, de egyik se reám. Ebből látom: hogy a szépség mellett a tudomány csak holt kincs, s hogy az ember néha fűnek fának szemet kivánna, néha meg közvakságot óhajt.

A szomszéd vitéz leginkább incselkedik, nappal néz, estve sípolgat; annyit tudok felőle hogy kadét, különben nem igen derekabb ember nálamnál; de az újság fél szépség. Ma éjjel is többed magával muzsikált; én felkeltem s kinyitván az ablakot a vasrostélyon kidugtam fejemet — a mint nézegetek, egyik nekem ugrik s előbb hogysem bevonhattam volna fejemet, gyöngéden megczirogatta; bizonyosan más képet vélt, gondolám s jó ízűt nevettem csalódásán; de ma reggel vettem csak észre, hogy bekormozott.

VI.

15a. Decembris.

Nálunk szörnyű nagy hó esett, kivül minden fehér, csak az én kedvem fekete. Legyen az ember

bármi pontos, ha esze otthon jár, midőn másutt dolgozik, megtéved; én is a jegyzőkönyvben nagy zűrzavart okoztam, s ha atyám mint régi practicus észre nem veszi, kár mellett szégyent is vallok; van is mit hallanom érte; de hagyján! csak qua férj boldog lehetnék, nem bánnám, ha qua nótárius némelykor orrot kapnék is.

Azt mondják: a jó asszonynak nem kell strázsa, önmagát megőrzi; de ha az erkölcs elalszik, vajmi jó akkor, ha a gazda szeme váltja fel! Míg az ember kötelessége után jár, háza nyitva marad az incselkedésnek. A kadétot ismét Rózánál kaptam, olyan közel ült hozzá s beléptemkor valamit dugdozott előttem. Én elhűltem; de Róza vidáman felém ugorván mond: ez az úr Lépfalvi, Lolli férjének öcscse; bátyjának megírván téli szállását, annak üdvezletét s örömét jelenté, hogy ily közel esett kedves barátjához. Lolli is tisztel! Ez mind jó, de a barátságnak is van határa; azért hideg maradtam Lépfalvi iránt, ki úgy látom, hajszállal se jobb bátyjánál, s ha lehetne, jégre vezetne.

Lépfalvi nem sokára elment s az ajtónál ezt súgta fülembe: Nótárius uram féltékeny, sajnálom; de kinek szép hölgye van, tűrni tanúljon. Ez még habeálgatni akar, gondolám, s haragomban mindjárt is szemére lobbantám Rózának, hogy nekem hátam megett ily vendég igen displiceál, s nem hittem volna, hogy ily csapodár legyen. Róza reám veté szemét, elfordúlt s könnyezett; magamon is kitört a fájdalom és vele sírtam; édes anyám hozzánk

jövén s minket oly búsan látván, szinte zokogni kezdett velünk, míg a valamit kérdezni jött szolgáló látván e pityergő scénát, jajveszékelve atyámért szaladt, ki szokott auctoritással megkorholt és szétperelt bennünket. Ah! szegény jó szüleim nem tudják mi epeszt — magam se tudom; de az okos ember előre néz.

Így él barátod Jónás! Ölelkezés lesz ugyan a siralomnak vége; de a házasság olyan mint a viadal, az ember csöröl-pöröl, azután megbékűl; de a seb mégis fáj.

VII.

20a. Decembris.

Tegnap reggel szomszéd collegám hozzám toppant s magával leányt kérni meghítt; nem örömest mentem, de még boldog idömbe megigértem neki, azért engednem kellett. De hogy Rózának ne legyen ideje kinézegetni, számolást (s ehhez igen ért) bíztam reá. Ő mindjárt elérté mit akarok. Mindent megteszek — mond — csak ne kételkedjél hűségemről. Én nem kételkedném, csak a katonák ne kételkednének! felelék.

Hogyhogy? kérdé Róza.

Ha nem kételkednének hűségedről, nem járnának utánad, viszonzám búsan.

Az idő kifog minden balitéleten! mond Róza. Tudtam volna rá sokat mondani; de ha az ember *szerelmessel* készűl valahová, nincs nyugta; azért

collegámmal szánra telepedvén, elröpültünk nagy csörgettyűsen.

A leánykérő mindig kedves vendég, mi is szívesen fogadtatánk. Dictum factum! a leány Igent sóhajtott, szülei utána, s a nősző örömében alig lelte helyét, én pedig gondolám: várj csak collega! majd megérzed mi a feleség! Az enyém jó, mégis mennyi gondot ád! Az ebéd sokáig tartott, különben is collegámnak annyi mondókája volt, hogy már késő este lett, mire hazaértem. Hálásra eleget hívogattam s marasztottam útitársamat, de erővel ő még az éjjel haza szándékozott; így tehát nem is engedtem hozzánk hajtatni, hanem a helység végén leszállván, bundába burkolva házunkhoz ballagtam, meglepni vélvén Rózát. A mint a kerítéshez jutok, mindjárt egy emberi alak ötlik szemembe, mely merően az ablak alatt áll. Ez a kadét! gondolám s közelebb sunnyogok hozzá és csodálkoztam, hogy semmikép se mozog. Kevés vártatva megszólítám: Uram! nem illik idegen ablak alatt kandikálni! Semmi felelet. Meleg vére lehet az úrnak, hogy ily hidegben is itt ácsorog! mondám ismét s félre akarám tolni — de meghökkenve léptem vissza, midőn a kadétnak vélt alak első tapintásra lábaimhoz omlott — nézek, nézek s látom: hogy hótetem volt s reá egy köpenyeg akasztva. A mivel az embernek képzete vesződik, azt látja szeme. Eleinte boszankodván a kadétot nem szántam volna móresre tanítani, mert ez a csíny egyedül tőle származhatott; de látván, hogy a dolog tanú nélkül ment végbe,

csendesen belopództam az ajtón s az öregeket már fekve, Rózát pedig a mesélő fonóknál lelém.

A nehéz útiruhát le akarván vetni, a mi szobánkba menék s már visszakészűltem a fonótársaságba, midőn kivül az utczán dörmögést hallok — az ablakhoz megyek, melynek egyik táblája nyitva volt, s mindjárt megismertem a kadétot egy pajtásával.

Nincs itthon — mond Lépfalvi — a csörgő szánt meg kellett volna hallanunk.

A hóember el van döntve —

A szél miatt —

Nemde gyönyörű asszony az a Tollaginé? nem tudom mint botlott bele az a pedánt, bárdolatlan nótárius?

Classicus dróton járó.

Kínjából lett tudós.

Tudósból lett öszvér.

Olyan mint a barázda-billegető.

Mint Faun a Gratia mellett.

Lásd barátom! ily titulusokat nyer az ember, ha szép felesége van, a romlott irígy világ rajta edzi nyelvét, hogy a szép előtt megdönthesse. Alig tudtam magamat moderálni, hogy vissza ne feleljek; de ha az ember hallgatózik, önszégyenét hallja sokszor; aztán az ilyest jobb ignorálni. — Később ugyan jó embernek is neveztek, de ez csak úgy illett a többihez, mint egy hajszál a kopasz főre. — Elhallgatván szóval, síppal kezdettek ostromolni — oly keserves oly andalogtató nótát fúvtak, hogy szinte magam

is megindultam; de attól tartván: nehogy e kártékony hangok még Rózát is általcsalják a fonó kalákából, hozzá szándékoztam, csak az ablaktáblát kívántam bezárni — de gondold el! a mint a kárpitot félre hajtván kinyújtom kezemet, Lépfalvi, mint a villám odaszökik, megragadja azt: Róza! — sóhajt — ah! miért oly kegyetlen? Én vissza akarám húzni kezemet, de ő keményen szorongatva ajkaihoz nyomta: Most vagy soha! rebegett, azután olyan meleg csókokat czuppantgatott reája, hogy szinte csiklandott, s bármint tartózkodtam, kaczagnom kellett. Erre ő visszapattant, én pedig aludni küldvén őket, bezártam a táblát.

Barátom! ez nekem mégis szeget ütött fejembe; ki lesz kezes, hogy utóbb az igazi kéz mégis ki nem hajlik-e? Az asszony gyarló, ezt már a régi írók hirdették.

VIII.

24a. Decembris.

Könnyezd sorsomat barátom! én csakugyan hamis fogást tettem, csakugyan meg vagyok csalatva! Nincs hűség e földön, kezemben a rettentő bizonyság. Ily búsan még egy karácsony se talált — bocsáss meg, ha ezen sorokat syllabizálnod kell, mert fájdalomtól reszket kezem.

Mint nótárius én administrálom a szükséges széna- és abrak-portiókat s azokat quietáltatom. Igy történt ma, s az előbbeni portiókat Lépfalvi vette

által. Ő mintha semmi se történt volna közöttünk, enyelegni kezdett; de minden dologhoz bizonyos seriositás illik, azért csakúgy fél füllel hallgattam reája s a munkát elvégezvén, a quietantiát kértem tőle. Ő erre zsebkönyvét előveszi s kívánságomat teljesitvén, magamra hagyott; én majd elkábultam, midőn az officiosus írás közé egy kis arany karimás czédulát szorúlva lelék; olvasd és irtózzál rettentő tartalmától:

«Róza! egyetlen kedvesem! Igaznak találom, hogy a minapi bal történet óta az ablaknál való összejövetel csak gyanút és lármát okoz és feszes férjedet, kit az ég haragjában csatolt hozzád, még inkább vigyázatra serkenti; azért szíves hálával fogadom el javallatodat s bizonynyal a kert-alatti hársfánál megjelenek; csak te is jó móddal szökhessél ki, tán a karácsony alkalmat ád. Én reménylem, hogy a hideg levegőt elfelejted meleg karjaimban. Ha nem vélt akadály tartóztatna, tűzz valami jelt, p. o. egy pántlikát a sövényre, mindjárt a rés mellett, nehogy hasztalan várjon téged szerető L.»

Ha az embert véletlen csapás éri, mindenhez kapkodna s még se tud mozogni — én is sokáig meredten állék, a halálos czédulát tartva kezemben. A kihez így mernek írni, ki a kert alá hívja imádóját, az nem kegyetlen már, gondolám s első hevemben mindjárt Rózához akartam rohanni s az írást mint vétke documentumát elébe tartani; de tagadva szaporodik a világ, ő is majd tagadni fogja és mentegetni *magát; így* eszmélkedtem s végre csakugyan legjobb-

nak itéltem őket in facie loci meglepni, azután szakadjon a szív. Szinte várom és rettegem az estét.

Az ember virág mellé telepedik, mohón szívja az édes ilatot s alig fordúl egyet, érzi a tüskét. Ne házasodjál! én már benne vagyok, és szívem repedni készűl.

IX.

25a. Decembris.

Mért van az barátom? Más ember nem is tudja mi a tanultság és csendesen él; én annyi classicust tudok könyv nélkül, minden tárgyra kész vagyok egy sententiát mondani s mégis mindenütt megütközöm! Ugyan megjártam ismét, neked sub rosa megpanaszlom, de ne add tovább.

Tegnap már jelentém, hogy kétségben valék, sem enni, sem inni nem tudtam; Róza és szüleim eleget kérdeztek, de én minden nyilvánító vallást elkerültem. A titkos arczú este beállt, én azt mondottam, hogy a kántorhoz megyek s ott töltöm az estét; köztünk szólván: azzal csak Rózának kívántam alkalmat adni biztosabb kimenetelre. Voltam ugyan a kántornál, hol több felekezetben kártyáztak, ki dióra, ki márjást, ki vojtát, ki filkót, ki oplitánt, s ezt megúnván, ki durnit, ki kopkát, ki putát, ki harmincz-egyet, ki czapárit. Ez engem mind nem vidíthatott fel. Egy huszár strázsamester ostáblával is kínált, de minthogy az koczkával esik, s én házasságom által úgy is minden nyugalmamat elkoczkázván minden-

féle koczkajátéktól cordicitus iszonyodom, nem fogadtam el meghívását, hanem nyolcz és kilencz óra között a kert alá bujdostam s a sövény mellé lapúlván, szemeimet a kijelelt fára meresztém, melynek ágain varjúsereg üldögélt. Várok — várok, zúz- és jég-lepte bajuszom peczkesen állt, fogam vaczogott s didergő térdeim össze meg összeütődtek. Az óra tizet ütött, senki nem mozdúlt, egyéb a varjak röppentek fel néha károgva. Ma tán nem is lesz szerelmes congressus, gondolám s lappangva kémleltem a jelt, melynek az írás szerint a sövényen kell vala lógni; a rést feltaláltam s a mint ott tipegek tapogok a jelt is megláthatni, egyszerre a hársfa s a sövény között a föld megrendűl alattam s én sötét mélységbe sülyedek, nyakam fejem megtelvén hóval. Szörnyű ijedtemben kiáltozni kezdék, de senki nem jött segédemre — hasztalan iparkodtam kivánszorogni, a hó dűlt hegyembe is, alám is; de én fel nem kapaszkodhattam; a gondolat: hogy a farkasok martalékja leendek, még inkább szepegtetett s lármázni ingerlett; s íme! alig támad bennem ama borzasztó képzelődés, zörgést hallok s előbb mintsem megfoghattam volna mi lehet? egy szőrös test zuhan mellém. Félig aléltan az üreg oldalához vonúlva legyintgettem köpönyegemmel feléje s csak akkor eszméltem fel, midőn borzas társam ugatni kezdett, s én benne egyik komondorunkra ismertem. Szinte jól esett, hogy a hív állat hozzám szövetkezett, derék, fogas frigyesemet tekintvén benne. Mikor az *ember* szükségben van, az oktalan állat is vígasz-

talást nyújt: én is iszonyú riadalmak közt czirógattam a komondort, csak hogy ne hagyjon el.

Majd félórai ijedség és fázás után lépést hallék a havon ropogni. Jónás! Jónás! kiálta Róza és atyám.

Vide infra! sóhajték fel a mélyből.

Mi a manó! hol bujkál nótárius uram? — dörmögött kocsisunk — mindjárt létrát hozok.

Nem sokára így csakugyan kivergődvén az üregből, Róza karján a szobába őgyelegtem. Atyám azt véli, hogy mint jó gazda csupa vigyázatból kerültem meg a házat, megdícsért, egyszersmind sajnált is, hogy a farkasverem, melyet addig ásatott, míg én a városban járkáltam, ön fiát fogta be legelőször. Hogy te azt nem láttad Jónás! Hiszen nád volt torkolatjára téve, s az egész őszön szemed előtt állt! mondá vígasztalólag; de mikor az ember asszonynyal vesződik, akkor pihen a gazdaság. Róza tele gonddal forgolódott körűltem, én pedig erővel ki akartam nézni belőle valami csalárdságot, de lehetetlen volt. Az asszonyi szem vexáló tükör gyanánt mindig mást mutat, mint sem akarjuk.

Bajom nincs, egyéb hogy rekedt vagyok.

X.

27a. Decembris.

Ma szobámban ülék s azon tanakodtam: mit tegyek a kadéttal? Ha satisfactiót kérek, kinevetnek; ha nem szólok, nyugtom se lesz. — Még a resultátu-

mot fel sem lelém, midőn ő Rózával hozzám lépett. Mi kadét úrnak köszönettel tartozunk még — mond Róza — mivel hírűl adta, hogy tegnapelőtt bajod történt.

Ily csekélység szót sem érdemel — viszonzá Lépfalvi nem keveset habozva. Künn járván, nótárius uramat kiáltozni hallám, s ha szolgálat nem tartóztat, magam siettem volna segedelmére. Én válasz helyett csak homlokomat dörzsöltem, mert a tréfa és harag között középútat nem leltem, csak midőn Róza magunkra hagyott, vettem elő ama czédulát: ez tán — mondván — nem tartozott a quietantiához?

A szív dolga — viszonzá Lépfalvi — örülök, hogy ily jó kézbe esett. Nótárius uram, tudom, el nem árúl. Máskor, fogadom, jobban vigyázok rá.

Én senkinek secretáriusa nem leszek; e dologhoz ugyan szólásom van, inquirálni is fogom! felelék tűzzel.

Mi jó barátok lennénk, ha nótárius uramnak szép felesége nem volna; igen sajnálnám, ha miattam nyugtalanságot szenvedne, de én arról nem tehetek; a szépnek hódolni kötelességünk! ez a természet örökös törvénye, melynek minden szív alája van vetve! mondá Lépfalvi.

De a szépnek nem szükség és nem szabad minden hódolást elfogadni, kivált ha már egyhez csatolta magát — szólék fájdalmasan, s ő megindulván, kezét nyújtá, hogy többé nem alkalmatlankodik. Azzal odább ment és engem bizonytalanságban hagyott.

Én olyan vagyok mint a beteg, kihez két orvos

jár s mindenik más szert ajánl, s ez által egyik se nyerhet bizodalmat. Ha Rózát szemlélem, azt hiszem hogy ártatlan; de ha ártatlan, hogy mernének neki ily levelet írni? ha szólok s nincs igazam, sajnosan megbántom; ha nem szólok, majd utóbb a szólás késő lesz! Tán legjobb lesz mégis a környűlményekhez alkalmaztatnom magamat. Ha jobb gondolat ötlik eszedbe, írd meg!

Nemde barátom! az asszonynyal nyugodtan élni, legnagyobb remeke az életnek? és minden ritkaságok ritkasága oly asszony, ki ha egygyel lakik is, soknak tetszeni ne vágynék!

Új esztendőre minden jót, áldást, békességet kivánok s tapasztalásimból ezen jegyzésimet küldöm:

Szeresd az asszonyt, de tartsd őt korláton,
Máskép myrtusért fejedre tövist fon.
Dicsérd ha olykor szelíden engednek,
De másnak ne higyj, csak önnön szemednek.
Tudd meg, az ember ragadozó állat,
Kész megterhelni az idegen vállat.
Saját birtokát csak könnyen megveti,
De annálinkább a másét szereti.
Semmit se próbálj, míg véred meg nem hűl,
Így menekszel majd a farkasveremtűl.

XI.

10a. Januarii.

Tegnag Rózával a kapitány úrnál valék s nála több tiszteket is lelénk. Ha az ember valami kis

appendixe a közigazgatásnak, mindjárt nagyobb respectusa van; engem is, de kivált hitvesemet, nagy udvarisággal fogadtak: ezt (nempe a hitvest) a kapitányné mindjárt más szobába vezette, és okosan; mert a hízelkedő suttogás annyira árt az aszszonynak, hogy utóbb tükrét is hazugnak tartja. Lépfalvi kadét is ott volt, de hol az ember legkisebb úr, ott nem igen mer hánykolódni.

Azt mondják: az okos hallgat; de ha az ember soha se szól, hogyan tudhassák mások okos létét; ennélfogva én is beszédbe elegyedvén, többi között tudós reflexiókkal megmutattam, hogy Rómát legiói emelték fel s viszont rontották le; ha azok mindig hazafiak lettek volna, dicső birodalmok most is állana még.

Hagyjuk a multat s éljük a jelent — mond a kapitány — következő vasárnap kis házi mulatságot adok, nótárius urat is szívesen látom hitvesével; és hogy társaságunk annál vígabb s tetszetősebb legyen, tehát maskarában jelenünk meg. A tiszt urak kaptak ezen s örömzajogva hirdeték helybenhagyásokat.

Azaz álorczát veszünk — mondám én, mivel már Rómában valék — mint hajdan a histriók? Ha meg kell lenni, én se vagyok ellene; de ha csak képemet nem mázolom be, nem tudom hogy lehessek maskarává?

Lesz arra gondom — viszonzá a kapitány — a ruhák megszerzését én magamra vállalom. Később a Rózával visszatért asszonyság is érinté e dolgot és

igen kegyesen hivott meg bennünket. Hazamentünkben Róza egészen felvidúlva beszélé el: hogy ő, mint oláh asszony jelenend meg a kapitánynéval. Én e dolgot otthon mélyebb fontolóra vettem s így okoskodtam: az emberi kép centruma minden szépnek, onnan sugárzanak ki minden kellemek, az a mágnes, mely után fordul a szem, onnan kap élelmet a képzelet; de a vászonkép, bárminő szép is, csak lelketlen jószág, s Róza azzal lesz eltakarva, ennélfogva nem tetszhetik úgy, s ha nem tetszik, nincs mitől tartanom: ergo bízvást elmehetek. Vale!

XII.

16a. Januarii.

Semmi újság! egyéb hogy Róza gyakortábbad eljár a kapitánynéhoz ruhája végett — ott dolgoznak erősen; de hogy reá ismerjek mindjárt, kesztyűjét mutatta meg.

Tegnap hivatalos szobámba assignátiót hoztak; gondold el csak! az a Cséli nevű ifjú ember ment ezen keresztűl, ki a duellumban megpelyhezett és lovakat kért; én rendeltem neki, de régi bosszuságom miatt meghagytam a kisbírónak, hogy a legrosszabb gabancsokat állítsa ki neki. Az ember azért nem bosszuálló, ha rajta elkövetett régi csinyt új csínynyal ró le.

XIII.

18a. Januarii.

A mulatság végbe ment; az ember akármit tesz, ha ki van a sorstól választva, a viszontagság nem marad el.

Szinte feszült kebellel, (mert sem én, sem Róza nem valánk még maskarák) mentünk este a kapitányi szállásra; hol mindegyikünket másfelé vezettek. A kapitányt, képét kivévén, már egészen felöltözve lelém: szűk kivarrott selyemruhája volt, lábán pillangós czipő, vállán derékig érő köpönyeg függött, fején bársonysapka lobogós tollakkal. Ő magát spanyolnak nevezé — én pedig mondám: ha az ember nálunk télen ily lepke köntösben járna, magával kellene vinni a kályhát, mert ugyan megjárná az ily vendég köpönyeggel. — Nekem egy májszínű selyem leppentyűbe kellett bujnom és hasonló csuklyát húznom fejemre, mely megfordított turószacskó gyanánt nyúlt fel búbosan magasra; képemre egy éktelen orrú lárvát kötöttek, melynek selyem szakálla majd mellemig lógott le. Ezt a kapitány dominónak nevezé; én pedig a tükörnél szüntelen nevetgettem magamat, mert olyan bolond dominus formám volt.

A muzsikusok már ugyancsak dolgoztak, midőn a kapitány ékesen felgyertyázott ebédlőjébe vezetett, hol leginkább látszott, hogy nem üres erszénye. Ott *már* különféle maskarák jöttek mentek; itt egy pár

dajna visított egy fiatal vitéz körűl, ott egy pápaszemes öreg úr tobákkal kínált mindent s udvariasan kacsingatott a fiatal szépre, ki kosárban virágokat hordott. Voltak régi s új magyarok, csikósok, törökök, zsidók és több nem ismert alakok is. Egy minden színű foltokból férczelt és összegányolt ruhájú, félig fekete képű legény leginkább szeleskedett és egy czifra recsegő bottal mindig maga körűl hadarázott; beléptemkor reám is mindjárt egyet csettentett és ezen szavakkal: servus Tollagi! ismét odább lejtett. Én reá bámúlván nem foghattam meg, hogyan ismert reám, holott a házi úron kívül senki se látott.

Minthogy mindenik beszélt, én sem akartam utolsó lenni, azért is egy törökhöz menvén, ki mindig felém integetett, kértem, hogy engedné meg, ha competens titulusát nem adom meg, mivel nem tudom; őszinte kérdésemre: mint tetszik a distractió? ő visszás hangon ezt harsogá fülembe: jobban mint neked a farkasveremben! Mintha leforráztak volna, oly sebten hagytam oda a törököt, nem keveset bosszankodván, hogy ezen fátumot mások is tudják. Én úgy hiszem, a kadét trombitáskodott.

Lásd te merően álló maskara! — mondá az ismét hozzám jött török — ez kicsinyben a nagy világ képe, hol szinte mindenik bizonyos álorczát hordoz, hogy azt a mi van, elrejtse; vagy azt, mi nincs, kipótolja. Mindenik játszik, s a rovást a tapasztalatlannak kell többnyire kifizetni. Csak nézd: a kérkedő mint cseveg magáról, a betyár külsejét

fitogtatja és a tükörbe pislogat, mint a fösvény ládájába, a gúnyoló más hibáin elmélkedik, a könnyelmű mulattat, az uzsorás fukar közel a pazarlóhoz nagy kamatit számlálja, a durva lármáz s mindenben megütközik, a szenvedő csendesen ül, a szerelmes rejteket keres, az eszmélő mosolyog és hallgat, a pulya mindent majmol, a féltékeny néz, habzik és izzad. Szólj! te melyik sorba tartozol?

Én különben az eszmélők sorába tartozom, felelék; a mostanról nem is mervén szólni, mert csakugyan habozva néztem, nem jő-e már Róza; és ha nem épen szükség, az ember maskarában se hazudjék. Még a török sokat beszélt volna, de az ajtó megnyilt és nyolcz oláh asszony lép elő, azért is én őt a faképnél hagyván, többekkel együtt az imént érkeztekhez szorongok — egyik köztűlök mindjárt kezemet megrázván elsikoltá magát: üdvez légy Jónás! Én meghajtottam magamat, mert kisebb termetéről láttam, hogy nem Róza. A keztyűt mindjárt megismértem: de más kettőnek is szinte olyan volt és termetök is hasonló Rózáéhoz; azért nem tudtam mit tenni, hanem rendében eljártam őket, kérdvén: te vagy Róza? ketteje elnevette magát, az egyik fejével intett s kezemet gyöngén szorítá meg, aztán odább sétált.

Alig távoztam el onnan, az a tarka legény tüstént ott termett s melléje tolván magát, annyit suttogott fülébe, úgy szorongatta karjait, szóval oly ismerősen bánt vele, hogy engem a méreg egészen elfutott, annyival inkább, mivel külsejére nézve azon tarka

alakban méltán a kadétot gyaníthatám. Többször akartam közeledni hozzájok, de azzal a recsegő bottal mindig felém hadarázott, s nem bátorkodtam erőszakoskodni, nehogy lárma támadjon. Itt tapasztalám: hogy legjobb otthon haragudni; ott az ember bátran kimondja mit akar, másutt le van kötve nyelve. Egy ideig némán néztem, de utóbb a sok fecsegést csakugyan restellém és az oláh asszonyhoz furva magamat így szólék: én nem tiltom az illendő mulatságot, de az álorczában is kötelességünk az erkölcsöt tisztelni! sapienti sat. Erre az oláh asszony hahotázni kezdett s vállamat megveregetvén mondá: te csak a régi vagy még most is! Azzal elvonúlt, én pedig tele haraggal néztem utána, magamat vádolván: miért hoztam ily helyre, hol az ember azt is tréfának veszi, ha másnak szíve fáj. A török költe fel merengésemből, egy papíroskát nyomván kezembe, melyen ez a vers volt:

Messze irígy tőlünk! hívséget várni nem átallsz
  A széptől? ki után annyi epedve tekint?
A napnál egyedűl vágyol melegedni? ne gondold!
  Másnak is életet ád lángszeme, hidd nekem azt!

Rossz principium ez! — mondám, nem szeretném ha másra is ragadna! s a más alatt Rózát értettem.

Én félek! — viszonzá a török — e principium az asszony vérében fekszik, s ha nyilván nem teszi, annál inkább tör ki titkon; ne bánd azért, ha szép hölgyed szemed előtt mással enyeleg; de ha elvonúlva ábrándoz, akkor aczélozd homlokodat.

Bár otthon volnék — mormolám — mit használ a tanulás, ha egyszer a kár megesett! a háziúr hozzánk jötte szakasztá félbe a beszédet, ki engem tánczra szólított fel; én vonakodtam eleintén, de meggondolván, hogy táncz közben leginkább magamnál tarthatom Rózát, csakugyan engedtem és az oláh asszonyt felkértem; ő karját nyujtá s több párral kerékbe állánk. — Most közel hozzá mindinkább úgy rémlett előttem, hogy még se Róza az én tánczosném; Róza karcsubb, azt véltem; de a keztyű az övé volt — ismét kérdeztem: te vagy kedves? és ő fejével igent billentett.

A muzsika megzendült. Tudod barátom! én a magyart nem rosszúl járom; de az idegenhez nem értek, ez pedig olyan külföldi táncz volt. Össze-visszaforognak benne, nem tudtam mint szokták; azért is egyik erre, másik arra tolt, majd előre majd hátra unszolt, ránczigált, én szinte örültem lárvámnak, mert saját képemmel agyon szégyenlettem volna magamat — ebből tapasztalám: a mit az ember nem tud, abban ne producálja magát.

Még a táncz el se végződött, midőn tánczosném kiállott a rendből, s a mint észrevettem azért, mivel elfáradt engem húzni vonni — ez hagyján! de akkor láttam, hogy ő nem Róza! mennél tovább néztem, annál inkább valósult csalódásom; azért is az ott álló háziurat kértem meg, lenne oly kegyes s mondaná meg: melyik feleségem? Ő nem ismeri meg! felelé. Hát mondja meg, melyik az asszonyság? kértem ismét. A maskarát nem illik elárulni! lőn a felelet.

Képzelheted, hogy nekem mind ez nem tetszett és nyugtalanságom még inkább nőtt, midőn a muzsika elnémúlván, a társaság páronként szétoszlott.

Akár illik, akár nem! én tudni akarom hol feleségem? ezt dörmögvén magamban, újra keresni mentem Rózát és mindenik oláh asszonyt megtámadtam; néhányat közűlök lárvátlan lelék, de oly ismeretlenek voltak mint előbb. Mint a párját vesztett oroszlán rohantam egyik szobából a másikba; belső szorongás, confusió, a vászonkép és a féltés csak úgy öntötték rólam a nagy cseppeket — de oly visszás érzést soha se tapasztalék, mint midőn az utolsó szobába lépvén, a Rózához leginkább hasonló alakot a pámaszéken ülve, fejét a török mellére hajtva s egyik kezét a már saját képű tarka kadét kezébe nyugasztalva lelém; Róza! sóhajtá a kadét egészen elolvadva; én pedig iszonyodva kiálték: hát még is te vagy? hah! te hívtelen!

Hah te féltékeny! tüstént kövess meg! mondá az oláh asszony és lekapva hamis képét, Lolli mosolygott szemem közé. Hát engem nem ismersz Jónás? kérdé a török s félretolván álorczáját, idősb Lépfalvi dül karjaim közé.

Én a véletlen viszonlátáson szívemből megörűltem; de ha az ember valamin aggódik, öröme se tart sokáig, azért rövid ölelkezés után ismét távozni akartam.

Hova Jónás? mi bajod ismét? kérdé Lépfalvi.

Rózát megyek keresni, jer segíts! felelék.

Az eddig nyugszik — mond Lolli — még fel se

öltözvén rosszul érezte magát, haza kívánkozott s minket kért: hogy ne rontanók el kedvét és ne mondanók meg. Keztyűjét én húztam fel, próbára, megismer-e Tollagi úr?

Így hát én is haza sietek! mondám, s bármint marasztottak, mentem s őket házunkhoz invitálván búcsút vettem. A szobát zárva lelvén hol mentémet hagyám, csak a maskarában lopództam ki a házból, szinte fájt szívem, hogy a jó hitvest oly méltatlan gyanúval bántám meg. —

Künn hó esett, sötét volt, s a kakasok körülbelül éjfélt kukorékoltak, midőn egyedül ballagtam, a lárvát képemen hagyván, nehogy meghűtsem magamat. A mint megyek, egy öreg asszony jő felém lámpással. Nem kísérne el engem? — szólítám meg — adok valamit! s az asszony felém tartván lámpását, rám néz, elszörnyed, keresztet vet s ezen szavakkal: minden jó lélek dicséri az istent! fut a mint csak tudott. Ez valami gonosznak vélt, gondolám kaczagva; de nem sokára az ijedés rám kerűlt, mert a mint a fogadó előtt ballagok, valaki szörnyű hangon, nyársát szegezvén mellemre, így rivalt hozzám: állj meg gonosz! Én mindjárt megismertem ugyan a baktert; de ha az ember elöljáró, restelli, ha a pórnép ilyenkor s ily bohón leli, azért nem szóltam, de látván, hogy a fogadóból több ember tódul elő, s hogy a bakter is a dolgot vastagon veszi, csak megvallám ki vagyok, azaz: nótárius!

Az derék ember — mond a haragos bakter — *és nem* csatangol éjjel az utczán ijesztgetni az

embert. Börtönlyukba veled — s holnap a kalodába.

De nem ismeri kend szavamat? kérdém szepegve. Mozdúlj — kiálta a kőszívű bakter — mert odább böklek. Szerencsémre a kisbiró is a fogadóban iddogált s a lármára kitántorgott; én a lárvát levettem és ő csakugyan megismervén, felszabadított, nem tudván eléggé csodálkozni, mi lett a nótáriusból; én pedig megfogadtam, hogy soha többé maskara nem leszek. Nem is tudom minek? mikor az embert inkább ismerik saját képével.

Haza érvén, Rózát édesden szunnyadva lelém. Nem akarván őt háborgatni, lassan a kályha mellé telepedtem, hogy ott az életről eszmélkedjem; de magam is elaludtam s csak a reggeli fűtéskor ébredtem fel a bűzre — tudniillik midőn ruhám rókát kapott. Nyájas részvéttel hallá Róza bajaimat s édes lelkes tekintetet vetve reám mondá: én igazán szeretlek, de sajnálom hogy gyanúd által másoknak nevetségűl szolgálsz. — Én megilletődve dűltem karjaiba, s a mi élet volt bennem, egy édes sohajtásban oszlott el.

XIV.

20a. Januarii.

Tegnap mindjárt a kapitányhoz mentem s köszönetemmel együtt a ruhát visszavittem. — Lépfalvi házunkhoz jött. — Lolliból derék asszony lett, de Rózát nem adnám érte. Ők mondák, hogy ez

alkalommal meg akarának lepni bennünket s egyszersmind az ifjú Lépfalvit is meglátogatni.

Idősb Lépfalvi sokat beszélt velem, többi között kérdé: igaz-e, hogy én féltékeny vagyok? öcscse sugá be neki. Én nem vagyok féltékeny, felelék, de az ember nem azért házasodik, hogy felesége mást is szeressen.

Lásd Jónás! — viszonzá Lépfalvi — féltékenységgel csak rontjuk az asszonyt, ön gyengeségünkkel csak mások érdemeire teszszük őtet figyelmetessé, s így sokszor a hasonlítás kárunkra válik.

Könnyű az okoskodás, de nehéz a házasság! — viszonzám én — már a feleség tartás sok bajt ád, de a tartóztatás még többet és a tartozás legtöbbet.

Az ész mindenen segíthet — mondá Lépfalvi — ha feleséged jó, úgy is boldog ember vagy; ha rossz, légy philosophus. Sok derék embernek otthon nem úgy megyen dolga, mint kivánná; de azért nem áll ki a piarczra s nem panaszolja baját, hanem tűrve zárja be szemét s azt gondolja: emberek vagyunk. Több ilyesekkel meggyőzött, hogy a házasság jobb a komor agglegénységnél — és én annál inkább elhittem, minekutána a kadet megvallá, hogy Róza ártatlan s azt a levelet, mely engem a verembe ejtett, boszúságból koholta, mivel kezemet megcsókolá. Lépfalviék néhány nap itt mulatnak, aztán a városba mennek.

XV.

25a. Januarii.

Ma Pál fordulása napján az én kedvem is megfordult. Örülj, örvendezz barátom! házasodjál meg mentül előbb, ha ily boldog akarsz lenni mint én. Gondold el! én atya leszek; ez oly érzés, melyet az ember hasztalan igyekszik definiální. Ma édes anyám sirva mondá meg. — Az egész ház örömben úszik. Jőj ha lehet. Az ember messziről is szereti barátját, de azt is megkívánja, hogy néha mutassa meg magát személyesen. Isten veled.

HARMADIK RÉSZ.

TOLLAGI JÓNÁS MINT ATYA.

I.

Édes Barátom! Ezen sorok tán együtt érnek veled haza. Én örülök, hogy nálam voltál olyan messziről, de azért haragszom, hogy nem akkor jöttél, mikor szerettem volna; de az ilyen harag mellett az ember csak a fátumra haragszik. Az az átkozott kalendáriom! én keresztelőre invitáltalak és az most sincs még.

A tavasz itt van, hozott virágokat és háborút. A huszárok elbúcsúztak tőlünk. Én a kapitányt igen sajnálom, Róza feleségét sajnálja; modice a kadétot is sajnálom, mert utóbb csakugyan modestiát gyakorlott s bár eleinten kínból lett tudósnak nevezett, sok bajt és hurutot okozott, mégis quasi barátok lettünk, mert az ember nem azért él a világon, hogy mindig boszankodjék, hanem az elmúltra fátyolt terít és megbocsájt. A féltékeny hírt neki köszönöm, pedig az ember ha feleségét őrzi, jól teszi; hanem

azok a nőtelen urak mindjárt kidobolják az embert és a speculáló észt gyöngeségre magyarázzák. Most helységünk sokkal csendesebb, kivévén hogy néhány menyecske búsúl, de tán több férfi meg örül. Ha jól meggondolom, magam is a több szám közé tartozom. Oh én neked a házasságról sokat tudnék írni, de az ember még sem akar mindent a papirosra bízni, mert sokszor mind reliquia, sokszor azt is profanálja, mihez másnak semmi köze. De az bizonyos, míg az ember nőtelen, sok ágát bogát nem ismeri az életnek; de ha már házas az ember, nem akarva is tapasztalja, hogy a szerelemnek két oldala van: az egyik olyan mint a czifra kert, tele virágokkal, szökő kutakkal, rózsalugasokkal s több effélevel; a másik olyan mint a veteményes kert, hová az ember, ha jó föld, ki-kiballag gyümölcsért, kis csemegéért — de ezt sem kell kerítés nélkül hagyni, mert a rókák kárt tesznek.

Egész házam köszöntet; én meg ölellek.

II.

Ma én a más szíve dolgával foglalatoskodtam, mert ha az ember elöljáró, tartoznék a nép erkölcsére ügyelni. Halld csak.

Reggel kisétáltam kaszásaimhoz; a mint az úton ballagok, az árok mellett ült egy leány, előtte kosár. A leány csinos képű vala s magában danolt lesütött

szemmel; én feléje lappangtam, a nóta tartalmát érteni. Meg is tartottam fejemben és leírom.

Komám asszony leányának
A pártája elveszett,
S ezen bíró uraméknak
Szíve nagyon megesett.

Mondd meg babám, ki okozta
Néked azt a szörnyű bajt?
Ha megkapom, kalodába
Záratom a gaz tolvajt.

Szőke Bandi az a tolvaj,
Ki a nagy kárt okozta.
Pártám hagyján, de nagyobb baj:
Szívemet is ellopta.

Ha kend okos, bíró uram,
Jobb kalodát tudok én,
Szőke Bandi legyen uram,
Majd fogságba' tartom én.

Ej ej hugom — mondék igen kegyesen — minő jó kedved van! Hol tanultad ezt a dalt? Egy deák csinálta nótárius uram, viszonzá a leány, félig vonakodva és zavarodva.

Én is voltam deák, pedig jó — gondoltam magamban — de ilyet nem firkáltam s a mint így gondolkodom, látom hogy a leány öklével könnyet töröl ki szeméből. Kérdém okát, hogyan tud ily dal mellett siránkozni, hisz nem olyan fájós és jajos, *és mint elöljáró* a helységben kötelességemnek tar-

tám őt megvigasztalni. Ennélfogva két ujjammal megcsiptem az állát. A leányzó nagyot sóhajtott és öklével megint egy könnyet zúzott el. Én hmgettem, mert az ember hamar kiváncsi lesz, ha leányt sírni lát és ujra kérdém baját. A lány nagy pirosán elbeszélte, hogy Szőke Marczi nem költött, hanem valósággal existál, hogy sok mindenféle igéret mellett neki házasságot is igért, de ott hagyta és más gazda ember leányához adta magát s most az ő szíve bús.

Hát a dal egészen rád illik — mondám — s nem haragudnál, ha a bíró kaloda helyett karjaidba zárná?

Nem biz én — monda őszintén a leány — de ha minden leánynak karjába zárnák, a mennyit már megcsalt Marczi, nekem nem sok maradna. Ezzel fejére vette a kosarat és odább ment.

Én nem szóltam, de mikor az ember hallgat, akkor annál inkább dolgozik az ész. Én is rész szerint helységünk Adonisát megismerni kívánván, rész szerint az erkölcs miatt is, mihelyt a mezőről megérkeztem, a helység házához menék. Ott hallám, hogy a Szőke Marczi nagy mester; déltájban utána küldém a kisbírót. Míg a morális reflexiókon tanakodtam, melyekkel őt ostromoljam, belépett Szőke Marczi; derék betyár legény. Én nagy seriosítással néztem rá, de Marczi oly hegykén, oly negédesen nézett vissza, hogy méltóságomat szinte megbántottnak érzém és nem tudtam, mint kezdjem a leczkét.

Mit parancsol nótárius uram? kérdi Marczi.

Te feslett erkölcsű vagy, Marczi, a leányokat el-

csábítod, aztán ott hagyod, ez a becsülettel ellenkezik, azonfelül vétek.

Kit csábítottam el? kérdi vissza Marczi.

Több leányt, de egyet plane. — Most zavarba jöttem, mert elfelejtém a leány nevét kérdezni. Marczinak észre kellett venni, hogy a vádolás név nélkül olyan, mint a harang szív nélkül. Szembe mosolygott s azt mondá, ne hinnék a leány-mesének, azok (nempe a leányok) mindig fejkötőről álmodnak, de a férfinak az, úgy segéljen, nehéz szó — aztán ha én tréfálok, nótárius uram, ne higyjék mindjárt a bászlik; én szabadon rugom a port és egy csókért nem vagyok mindjárt az igában.

Én sok jó principiumot hordtam elő, de minthogy bizonyos személyre nem tudtam applicálni, az egész leczke hiányos és hímezés hámozás volt és utóbbi vizsgálatra halasztám. Ha az ember félszegül indul, úgy is végez.

Alig ment ki Marczi, midőn egy vén asszony bejött és a bírót nem lelvén, hozzám fordul. «Nemzetes uram is elvégezheti ezt a dolgot, nekem panaszom van.» Notabene, ezt ő szörnyű sok szóval adta elő.

(Itt megszakad a kézirat.)

VISZONLÁTÁS.

(1823.)

I.

Tivadar büszke lelkének szomjú vágyait nem teljesíthetvén, visszavonúla sziklavárába. Hitvese meghalván, egyetlen fia nevelésére szánta napjait; őt gondolá azon dicsőségpontra emelhetni, hová önmaga nem juthata. A vár káplánja, egy tisztes barát, osztá meg vele hív szorgalmát, s az ifjúnak fejledő nemes tulajdonai szebb reményre költék atyai szívét. Dezső, így hívák az ifjút, gyorsan haladott, a mennyire csak engedé az akkori idő s nyílt elméje minden életsugárt részvéttel fogott fel. Gyermeke a természetnek, örömit is csak abban lelé, bátran nézve ki a világba, mely homályos álomként játszott képzetivel. De leginkább kedvelte ő a harczi gyakorlást s láncsavetésben, kardforgatásban nem volt párja az egész környéken. A legszilajabb mén urának ismérte, s mint egy hadisten szökellett téren, tetőn, porfelleget hagyva maga után. Vadászat tölté üres óráit, s atyja örűlt, ha vértől pirosan jelent meg előtte, visszatérvén a farkas- és medvelakta erdők éjjeléből. Mind ezekben képét látta a véres hadaknak, mely egykor fiát is a síkra szólítja.

Egykor Dezső a szomszéd völgyben egy lányt pillanta meg, s benne minden életerő egy édes érzelemmé vála. A felébredt szív tűzvágygyal röpüle a kedves alak felé, annak bájkörében óhajtva élni és halni. A szelíd Ida volt ez. Nemes atyja még kisded korában vérmezőn esett el a hazáért s most szeretett anyjával csekély örökségében élt virágai között, ártatlanúl mint azok. Ezért ége Dezső az első szerelem legforróbb hevével, de hogy a különbség, ez örök ellensége az érzésnek, ne gátolja szerelmét, azonfelűl tartván atyja kincsszomjától, csak titkon s idegen név alatt köszönt be Idához, ki szívének ösztönét követvén, elfogadá a szép ifjúnak hódolásait s tisztán, mint csak az égiek szerethetnek, szereté az esdeklőt. Már egy tavasz, egy nyár látta e szent frigyet, s mindig nőtt, mindig erősűlt keblökben a tisztelet s a szerelem malasztja és édes remények közt hajnali álomként tűntek le napjaik.

Kevélyen nézett le Tivadar vára fokáról a kies völgyre, mely virágos kert gyanánt nyúlt el alatta s számlálva faluit, elméje nemzetsége díszén s a jövendőn merengett. Épen akkor vágtat fel Dezső, életöröm s Ida képe dagadó keblében. Vigan kísérték atyjának szemei a tüzes ifjút, kiben egy új hősi ágat látott virágzani, messzehintve nevének hírét, dicsőségét. Gundát, a gazdag Rátold egyetlen leányát, ki az udvarnál nagy kegyelemben álla, jegyzé el magában neki élettársúl, hogy a két birtok összeolvadva fényöket inkább nevelje. — «Már itt az idő» *mond* Tivadar a szorgos káplánhoz — «már elég

érett, tudatnom véle jövendőjét s javára czélzó szándékomat. Ideje már, hogy világba lépjen s tettek által hirdesse nemeslétét» mond s szobájába intvén a boldog ábrándozót, kinyilatkoztatá neki utóbbi sorsát.

Mint mikor az édesen álmadót erőszakosan rezzentik fel, oly kábúltan álla Dezső atyja előtt; minden szavára egy szép reménye tűnt el, miglen kilátása, melynek távolában szerelme rózsavára lengett, váltig elsötétűlt. Az új frigy említésénél indulatosan veti magát atyjának mellére és szerelme titka kilebben ajkain. Tivadar meglepetve soká szót nem talála, csak komoran hallgatá fiának őszinte vallását; végre megértvén Ida lakhelyét, a szorúlt ifjút hideg bizonytalanságban hagyá el.

II.

Egy terepély hárs árnyékában ülve néz Ida az út felé. Ekkor szokott jönni a kedves vadász itt nyugodni a hűsben. Halkan énekelve s csak néha szakasztva meg szerelmi sóhajtástól, virágokat kötözget, hogy azok imádottja szíve felett hervadjanak el. Minden lombzörrenés örömre rezzenti, s felszökve helyéből, ágaskodva leskelődik. S ím! lovagok jönnek — «Ő az!» kiált Ida s lángoló képpel elejökbe szalad; de halvány szín futja el arczait, midőn az ifjú helyett egy őszülő komoly tekintetű férfit lát feléje közelgni. Tivadar volt ez. Szótlan merőn néz

a hűledezőre. A szépség hatalma, mely a tiszta szem egéből felé sugárzott, elfojta benne minden boszús gerjedelmet, de csak múlólag, mert büszkesége szégyenlé a gyönge leánynak régi szándékán vett diadalmát és kemény hangon kezdé vádolni a szűzet, hogy ő az ifjút elcsábítani törekszik. Halálos borzanat rázza meg az ártatlant s tördelt mentséget rebegve az épen odasiető anyjának karjaiba omlik. Ez megértvén a sajnos esetet, igazsága érzetében felelt meg a háborgónak: hogy fia itt a csalárd, a csábító; melyre felingerűlve Tivadar, gyilkos boszúval fenyíti őket, ha puszta reményöket fiára nézve bármily tettel valósítni akarnák. «Elhiszem — mond gúnymosolyogva — a koldus örömmel néz fel a magasra s kész eladni erkölcsét, magát rút nyereségért. Ha éhség bánt, kérjetek! s adok; de fiamra számot ne tartsatok.» Ezzel felpattan lovára s vissza vára felé.

Nincs gyötrőbb érzés a szegénynek, mint ha méltatlan szenved szegénysége miatt s a vak szerencse fiától magát gúnyolva látja. Egész súlyában érzé ezt Ida, de leginkább fájt az neki: hogy Dezső, kit ő oly tisztán szeretett, így csalhatá meg. Sürűen folytak könnyei a vigasztaló anyára, mélyen érezvén, hogy mindemellett a csalárd neki felejthetlenné vált.

Tivadar mellében azonban a harag szűnve szűnt. Még váráig sem jutott, már dölyfös tettét bánni kezdé; de ön vádja nem volt elég erős czélját megmásolni, egyedűl csak fia iránt nagyobb kíméletre bírhatá, gyöngén dorgálván őt a névtagadásért s Ida *méltó haragját* hirdetvén. Hosszú tünődés után leg-

jobbnak itélte Dezsőt elvinni magával s nem erőszakos tilalmak által az elhagyott tüzet még inkább nevelni. Künn a zavarban, a sok új tárgyak közt, gondolá, a szerelem álomképe majd magától eltünend; azért is gyors készületeket teve az útra, teljes pompával akarván megjelenni Budán s ott fiát az udvarnál bemutatni. Több szegény nemes ifjakat választa melléje, kik örömmel csatolák magokat a hatalmas úrhoz. Ezek által vélte ő Dezsőt ébresztgetni, lángszínekkel festvén a nagy világi életet s a nyerhetendő dicsőséget. De mi a földi fény a szerető szívnek? egyben leli fel az világát, s a fentebb uraság jelei üres füstté válnak a kedves szem előtt, melynek égi villanása üdvességre inti. Így Dezső — hidegen nézte a fényes készületet, hajdani vígsága elhala, és sem atyjának édesgető szavai, sem ősz tanítója intései nem voltak foghatók őt felvidítani. Ha látta a többi ifjakat örömrepesve várni a költözés óráját és hiú csillám közt magokat szép reményektől ringattatni, fohászkodva mondá: «ők nem szeretnek!»

III.

Az utazás napja meg volt határozva. Az elválás fájdalmát Dezsőnek még azon gondolat is öregbíté, hogy Ida neheztel reája. Őt még egyszer látni s bocsánatot esdekleni, búsongva nyargal szerelme völgyébe. Ida nem várja, nem röpűl elébe. A házba

akar lépni, de a megbántott anya útját állja, kérvén: kímélje meg ezentúl őt s leányát minden üldözéstől, minden lealacsonyítástól. Ne gyötörje tovább is a szívet, mely benne bízván védetlen magát odaadta. Hasztalan esdeklik az ifjú, álnevét szerelmével mentegetvén, a bús anya kérlelhetlen maradt. Hasztalan kiáltá Idát a szerelem kifakadó hangjával, nem jött Ő! csak tompa sóhajtás hangzott ki a szoba üregéből. «Légy boldog hát anyám! rebeg az ifjú, én búcsúzni jövék; holnap messze, tán örökre elmegyek!» E pillantatban az ajtó nyílik, s Ida szerelme teljes kirohantával az ifjú mellére dűl. — «Enyém vagy! enyém lészsz!» mond Dezső feléledve; «tiéd!» sóhajt Ida, szemei hosszan reá nyílnak, egy élet érzetét tükrözve és lassúdan éjhomályba merűlnek. A szerelem angyala égi mosolygással lebeg el felettök s örömkönyűin a teljesülés szent malasztja fénylik. A lágyúlt anya remegő kézzel az ifjút megáldja, ki gyűrűt nyomván az ájúlt szűz ujjára, boldogúlt szűlője hagyományát, ezen szavakkal: «Isten látja szivemet! Ida, én híved maradok!» elszakad közűlök. A hegytetőn még egyszer visszanéz: «Isten hozzád, mond, boldogságom völgye! emléked egyedűl e szívvel múlhat el». E pillantattól fogva Dezső bizonyos eltökélést nyere; mely utóbb is minden életfordulattal kitűnt belőle. A gondolat, hogy Ida sajátja, lelkesíté, s tettek után kezde vágyni, hogy meg is érdemelhesse őt. Nyugodtabb lőn s atyja örömmel hidegülésnek vélte, mi elszánt érzés *vala.*

IV.

Eljött az indulás napja. Tivadar Budára siete lovagjaival. Akkor időben Kálmán uralkodott, híres tudományairól. Kegyesen fogadá az érkezőket, kiváltkép tetszett neki az ifjú vitéz alakja s benne nem közlelket sejtvén, apródjának nevezé ki. Örömtelve látá fiát Tivadar a dicsőségpályán s egy ideig boldog tanúja volt a dicséretnek, mely azt mindenütt követte, csak az elválás óráján lepé meg homályos fájdalom s elkomorodva csügg a kedvelt tekintetén. Dezsőt is szorítá atyja távozása s hálás szívvel mondá keblén: «Tettek után, atyám, ismét e drága helyen nyugszom; bocsáss meg, hogy e szív megelőzte értem gondos szándékodat.»

Azon perczben hol az érzés fellágyúl, elnémúlnak minden világi feltételek. Tivadar sem vala képes külső vágyait tudatni fiával s azon frigyet, ámbár jöttekor mindjárt értekezett iránta, s Rátold azt szívesen el is fogadá, csak az időre bízta s gazdagon hagyva fiát, jószágaiba visszatért.

Dezső a bölcs király szeme előtt napról napra előbb hat s csakhamar tárgya lőn a köztiszteletnek, s titkos bálványa az udvari szűzeknek. A szép gazdag ifjút mindenik óhajtá beavatni szívlángjaiba, csendesen vágyva neki a pártát feláldozni; kivált Gunda, a büszke Rátold egyetlen leánya, hölgyek virága, kellemeinek ezer bájaival kívánt a szíven diadalmas-

kodni, mely nyugodtan s elzártan állott a hódolók seregei között; de hasztalan veté hálóit: Ida szelíd képét semmi mesterség nem sülyesztheté homályba — az lebdelt magányos órái felett — emléke nyújta éleményt a küzdőnek, visszasugározva a múltnak örömétől.

V.

Ekkor történt Boullion Gottfried a frankok legdicsőbb vitéze keresztliaddal a magyarföld határáig érkezett. A hősnek híre megelőzte jöttét, s mindenki vágyott ama világ-csudálta bajnokot ismerni. Boullion követeket külde Kálmán királyhoz, őt szabad keresztűl menetelért kérvén. Kálmán a hőssel értekezni akarván, őt a Fertő partjaihoz hívá meg öszvejövetelre. Eljött Boullion vitézei választottjaival, s a király őt egy hadi jelekkel ékesített sátorban fogadá. Néma csudálat fogá el a nézőket, midőn a két felséges személyek, erejök s méltóságok érzetében egymásnak férfiúi jobbokat nyújták.

De senki sem volt inkább elragadtatva Dezsőnél, láttára a nagy vitéznek, ki egy királyi hölgyként szívható tekintettel tűne ki a többiek közűl. Alkotva egy világot kormányozni, álla ő hódító felségében. Keblét egy tűzkívánat villantja keresztűl: ily bajnokkal vágy fellépni a hősi pályára, gondolá, s mihelyt az alkalom engedé, Gottfried elé járúl s magát szolgálat*jába ajánlja*. Gottfried komolyan futja végig az ifjút

s előterjeszti a legyőzendő veszélyeket; de látván eltökélett lelkét, derengő képpel nyújtván kezét neki, mond: «Légy tehát bajtársam! zászlóim röptével örökűljön neved. Légy győzelmim vagy halálom sorsosa.»

Új élet zajlott most Dezsőben. A szerelem s dicsőség egy fényalakba szőve úgy tűnt előtte fel, mint a hajnali csillag az éji vándornak. Nehezen bocsátá ugyan el őt a király, mindazáltal Gottfried iránt viseltető tiszteletből s máskép sem akarván az ifjú hőstüzét gátolni, még is reá állott, pánczélt s kardot ajándékozván neki. Több ifjak is kisérői közűl Dezső példáját követve Gottfried zászlóihoz álltak.

Dezső igaz fiúi szívvel írá meg ezt atyjának, e gyors léptét hevűlt lelkének sugárzó képeivel szépítvén. «A név pusztán hangzik el, így íra, ha magas tettek nem vívják ki a mulandóságból. Légy hát boldog atyám! vígasztaljon szent fogadásom. Palæstina síkjáról vagy tetteimet vagy dicső elestemet hallod.» Egy hív szolgától, ki öregsége miatt őt nem követheté, Idának is írt és a szerelem legédesb, legtüzesb szavaival reményre, hűségre biztatá.

VI.

Halálos hír volt ez Tivadar szívének. Élete örömét, öregsége gyámolát örökre elveszettnek képzelvén, hol magát vádolá hogy szikrát vetve a fogékony kebelbe egyetlen fiát gőgjének áldozá fel; hol öszve-

halmozott kincsét átkozá, mitől kísértve a legnagyobbtól megfosztatott. Mosolygott is néha kis reménysugár feléje, de csakhamar eltűnt ismét a veszélyek képzetében. Komoran, örömtelen élé világát, s büszke vára, előbb a fény s uraság lakhelye, most némán, dísztelen álla, visszhangozván borúlt urának szomorú magányos fájdalmát.

De gyermek-bízodalommal néz Ida fel az égre, mely védi a hívet. Ártatlan szerelme csak szív és nem birtok után vágya s azt fellelé, bár messze ver is az tőle idegen földeken. Erős hittel tartott az ifjúhoz és megnyugodva sorsa végzetében, mely bármily viszályos úton elvégre még is a czélhoz vezérel. Mint a virág kelyhét megnyitja a harmat gyöngyének, úgy álla Ida, ölelve a malasztos hitet, mely a rokon szívek érzelmit látatlan éleszti s minden veréseit egy édes sóhajtásba vegyíti. A keleti szellő, mely a kedves tagjait hűsíté, néki is reményt sugalla.

VII.

Évek folytak el. Gottfried győzödelmei eltölték a világot. Ájtatos zarándokok jöttek mentek, hirdetvén a kereszthad tetteit s a magyar hős vitézségét. Elmés lantosok szívemelő dalokban magasztalák a kereszt diadalmit. E közben több vitézek tértek vissza honjokba; jöttek magyarok is: csak az, ki után annyi *szív sóhajtott*, csak az maradt távol!

Végre azon ifjak közűl érkezett egy, ki szüntelen mellette volt. Ez mondá el tetteit és hiteles halálát; «hogy ő egy véres ütközetben nehéz sebet kapván több vitézekkel elfogattatott s mint később hallá, többi társaival együtt a pogányoktól felkonczoltatott.»

E szomorú hir hamar elterjedt, végre Tivadar várába is eljutott. Elszörnyedve néz Tivadar az életbe s vígasztalhatlan néma búnak ered. Futva az emberek részvételét boronga várában. Az erdőszélen, lent a völgy közepén álla egy kápolna, melyben hitvesének hamva rejtezik, ahhoz közel egy emlékoszlopot emeltetett azon felírással: Fiamnak. Ez vala gőgjének utolsó kilobbanása. Itt virasztgata éjjelenként s gyülölve életét a hideg kőre hullatá könnyeit. Nem sokára betegágynak esett, melyből felgyógyúlt ugyan, de szeme világa örökre elveszett. Így a gazdag Tivadar, ki csapongó gőgjében a szegényt megveté, most boldogtalanabb lett az utolsó koldusnál.

VIII.

Azonban az igaz ég megtartá Dezsőt. Megsebesítve feküdt ő egy pogány testhalom — vitézsége jele — közt; s a pogányok őt is holtnak vélvén, elhagyák. Egy jámbor dervis meġjárván a harczmezőt, életben találta őt s magával elvitte. A teljes ifjui erő sietteté jobbulását, bár nem örvendeze neki, mert halálnál kínosb sors várta: szolgaság; de a

jámbor dervis a jótét malasztját inkább szeretvén a vérdíjnál, őt titkos útakon a keresztbadi táborig vezetvén ezen szavakkal: «keresztény! tanulj ember lenni s ne felejtsd el soha, hogy egy isten, egy lélek uralkodik bennünk!» elhagyá, jutalmat sem vévén tettéért.

A nagy munka meg vala téve. Megváltónk városán szent jel ragyogott, s többen a vitézek közül hazájok felé indúltak. Dezsőben is felébredt a honvágy édes hatalma, bucsút vévén Gottfriedtől s vitéz bajtársaitól kedves hazája felé útazott, minekutána hat évek óta hőspályán verítékezett. Az egész szent hadnak tisztelete követé a nemest.

Könny ömle szeméből Dezsőnek, midőn annyi veszély után édes hazaföldén álla. Idát látta a szerelemkoszorút nyújtva feléje. Hálát sóhajtva a sorsintézőnek, örömvölgyének veszi útját, hogy a viszonlátás első örömét szerettével élhesse s atyja áldását legott nyerhesse meg. Szerelem-sürgette léptekkel a tetőre jut, honnan leláthatni a völgybe. A hársfa még áll, virít a kert, fehérlik a ház! s elragadva érzete bájözönétől alásiet. Ida! Ida! hangzik ajkain, de csak a bérczek felelnek. A hárs alatt egy magányos sír ötlik szemébe, moh s elszáradt virágok fedik azt. Dezső keble szorúl, remény s félelem között a házajtón zörög; s egy idegen férfi lép elébe. «Hol Ida?» kiált Dezső reszkető hangon. «Tudja isten!» felel amaz, «ott a hársfa alatt nyugszik anyja s ő csekély jószágát nekem rokonjának eladván, elköltözött; hová? nem tudhatni, senkivel sem közlé.» Búsan

fordúl vissza Dezső s szív-szakadva ül le a sír mellé. «Itt! sóhajt, itt sok szép órát tölték, s a kéjhely most néma sírrá vált: de csak itt a béke! a csalfa remény itt nem hitegeti már a hajlékony szívét. Mi az élet, ha rövid örömének ily hosszú kín ára?» —

Komoran megy innen ősi vára felé. Alkonyi homály borítá a vidéket, csak a bérczek csúcsai fénylettek még a nap aranyában, mint az erős szív lángja a sötét életben. Az emlékoszlop lépcsőin ül egy pásztor, búsan fúván el esti nótáját; előtte a gyöpön víg báránykák szökeltek a szállás felé terelt anyjok után.

Az emlékoszlop láttára eszmél csak fel a búsongó s olvasván a felírást, homályos gondolat ötlik fejébe. Kérdezősködik s a pásztor elbeszélé: hogy szegény ura ezt fia emlékére tétété, ki a szent földön esett el. Borzadva s váltig aláverve borúl Dezső az oszlophoz, hallván szomorú sorsát atyjának. «Itt a kápolnában, mond a pásztor, végzi szegény uram mindennap esti imádságát; nyugodtan s megbékülve magával, mint egy szenvedő de igaz lélek, jön ide mindenkor, kisértetve egy angyali szűztől.»

Azalatt megszólal a harang, tompán tévedez hangja szerte a völgyen; a pásztor lekapván süvegét nyája után ballag. Dezső mozdulatlan karolja által az oszlopot, néma de mégis panaszló helyhezetben könnyes szemeit a várra meresztvén. S ím! a szélső várkapu megnyilik: Tivadar kilép szorgosan vezetve egy sugár, gyászfátyolú alaktól s egyenest a kápolnába megyen. Öröm s bánatos érzés majd kifakasztá Dezső keblét; térdei roskadoznak s mégis elő akar

törni a bús világtalanhoz — de ismét erőt vesz magán s az oszlophoz visszavonúl. «Hadd erősítse öt az égi sugallás», mond s nehezen lihegve várja a fiui szívnek kiömlését.

Nem sokára kijönnek a kápolnából. «Vezess az oszlophoz, édes leányom! mond Tivadar. Oh kedves fiam! te elköltözél és én — —» Ekkor Dezső, nem bírhatván tovább érzései súlyát, az öregnek lábaihoz omol. «Atyám! atyám! oh élek — bocsáss meg» — öröm s fájdalom fojtá el szavait s nem is ügyelve a leány alakra, ki szívéhez kapva hirtelen a földre hanyatlik, képét atyjának keblén rejti el. «Te élsz fiam! élsz? sóhajt Tivadar, oh vagy csak rémlete a régi boldog időnek!» és hosszú ölelésben tartja megtért, de nem látott fiát.

Feleszmélvén az örömből, mond Tivadar: «Hol vagy leányom? neked köszönöm ez órát, a te tiszta kebled fényitől oszla el kétségem — jer, jer hadd öleljelek téged ezen szent órában!» Dezső felemeli a szűzet s felfátyolozván az ájultat: «Nagy isten! Ida!» s örömreszketve zárja melléhez. A kedves karja közt visszatért a szűznek élete, hogy színváltozva újra nem földi gyönyörbe merűljön.

A nemes szűz anyja halála után idegen név alatt Tivadarhoz szegődött, hogy kegyes ápolása által kedvese atyját vigasztalja s ez által Dezső szerelmét hálálhassa meg. Nem tudva ki legyen védangyala, Tivadar őt leányának fogadá s enyhülést lelt részvevő fájdalmán.

Mennyivel drágábbnak tetszett ez által Dezső

előtt a szűz, ki nagy lélekkel így tudta szerelmét nemesítni! mily sokat kelle nyerni a szűznél Dezsőnek, ki annyi veszélyek után is hív maradt első érzetéhez. Szótlan, egymáshoz forrva állának a hívek, az ég lehajolni látszatott s magához emelni a boldogokat. Felfelé terjesztett karokkal álla mellettök Tivadar s a bús világtalan most érzé legfényesebb napját létének.

Nem sokára szent frigy köté öszve a nemes párt, kit nagy lélek s öszvehangzó érzelem már rég egyesíte.

IX.

Néhány év múltával egy ügyes szemorvos viszszaadá Tivadarnak, ki gyermekei boldogságán szinte ifjúlt, elvesztett világát. Első tekintete egy deli unokára esett, ki atyja tüzében, anyja szelídségében mosolyga feléje s a látónak derülő sugára s örömkönnyei a kisdedet áldák. Soká élt még azután is Tivadar a szerencse körében s görbedt térdein ringatva igaz magyaroknak nevelte unokáit.

SULYOSDI SIMON.

(1823.)

Sok ember ragyog érczben és irásokban, és ha félre teszszük azon helyheztetést, hová őket a vak történet emelte, nem marad más egy köz halandónál, ki hab gyanánt vettetik a földi zavartól. Vitézünk legalább nagy helyet foglalt a világban, mert háromszor vastagabb volt másnál s habár semmit sem tett is, nem is ártott, és biographiája ezer olyan képet fest, ki, bár több lármával, szinte annyit cselekszik.

Simon születése napja végsője lett szülőjének. Atyja örült és sírt felette s komáival mindenféle nagyságot jövendölt a kisdedről; de a sors minden adományait csak egy szerencsés phlegmába gyűjté, mely élte reggelén már nehéz felhőként lebegett. Atyja ezt hideg vérnek nézvén, híres vitézt vára belőle, de a falusi mester, egyszersmind titoknok a háznál, őt tudósnak szentelé, mondván: «a hideg vér nem árt a vitéznek; de úgy látszik, hogy néha kis tüzecske is szükséges. Mivel pedig az úrfi nehezen mozdul, tegyünk belőle tudóst; ennek úgy is sokat kell ülni, eszmélkedni, s ha valami recensens lerakja, hidegen venni a dolgot, szintúgy minden földi hiuságot. Azután a dicsőség nem kisebb; lám

azt a pogány Homerost majd többet említik ama faldöntő Józsuénél.»

«Bölcsen beszél mester uram!» felel az öreg s mentül hamarébb kocsira ültetvén a vonakodó úrfit, melléje a mestert, ki feladván hivatalát csak titulusát tartá fenn, a városba küldé: hogy ott keresztűlfusson valamennyi iskolákat.

Simon sok szépet tanult és sok szépet el is felejtett. Se magával se mással nem gondolt. Mely ruha kezébe akadt, azt ölté fel, leginkább járt télen nyáron köpönyegben, oly halkan: hogy esztendeig egy pár csizmával beérte. Míg a többi ifjak álmadoztak, ő valóságosan aludt. Ha pénze volt, kiadta: ha nem volt, azt se bánta. Mulatságot nem keresett, de legkisebb tréfán három nap is elnevetett. Se nem kedvelt, se nem gyűlölt senkit is; egy szóval, oly természettel bírt, melyet sem boldognak, sem boldogtalannak nevezni nem lehet. A mester eleget nógatta tudományokra, melyekhez maga sem sokat értett; kivált a költés mesterségét óhajtá megkedveltetni vele, azért is fűrész hangú szavával elég rhythmusokat declamált; de Simon közbe oly nagyokat ásított, hogy a mesternek szava elállott; bosszankodva írá ez haza: «az úrfi tudós nem lesz ugyan, de annál inkább hízik.»

Mivel csaknem minden iskolát repetált, már férfikorba lépett, midőn azt elvégezte. A szép nemről nem aggóda, tudván hogy míg atyja él, nem juthat a jószághoz. Minden tapasztalás, melyet haza *vitt, abból* álla, hogy az ember ebéd előtt más szem-

mel nézi a világot s életet, mint ebéd után, s hogy az ember csak akkor nyugszik meg, ha tovább nem néz mint a meddig lát. Atyja nem sokára meghalván, s meglehetős örökjét általvevén, ezen élettörvényt híven is követte; gazdaságát a mesterre bízván, a folyosón egy zsellyeszékben tanyázva pipázott és csak nevette a szegényt, ha minden észtörése mellett valami dolog visszára ütött ki. Estve egyet ostáblázott vagy a fonók meséit hallgatá. Hazafinak tartván magát, néha elment a gyűlésbe s egy-két Halljukot kiálta; híres hangos melle lévén, a megyebéli tiszti választáskor is jelen volt s kik pártfogásáért esedeztek, azok nevét harsogtatá.

A mester azonban a Múzsáknak is néha kis mécset gyújtott; az uraságot minden név- és születésnapkor híven megénekelte, vagy hosszan folyó nak-nek verssel időnek előtt elaltatá. Különben ő volt a háznál mindenes s első fóruma a cselédeknek. Sokat is tartott magára, midőn lóggós kocsin bejárván a mezőt, a jobbágyok süvegelték.

Így tolták egymást a napok; de Simon minden sürű vére mellett sem kerülheté el a szerelem incselkedéseit; nem zavarta fel ugyan nyugalmát, hanem midőn a szomszéd faluból minden vasárnap egy kis barna leányt a templomba látott jönni, kérdé a mestert: «mit gondol? tán feleség is kellene!» A mester azt felelte: hogy erre felelni nem lehet; mindazáltal ő helyben hagyja s maga is azon leszen. Neki is ült mindjárt és egy fellengző Hymenæust csinált; azután megsugá Simon szándékát a kis

leánynak. Ez ily természetet alkalmasnak vélvén a házasságra, félig igent monda. Erre Simon módja szerint vele megismerkedett: azaz reá nevetett, utóbb meg is látogatá. Nem sokára mondá néki a kis leány, hogy őt véghetetlen szereti és a holdvilágba nézett; Simon is szivéről beszélt és a holdvilágnál dohányzott. Soha ily szerelemvallás nem lebbent el egy ajakról is, de foganatja szinte hasonló lett; mert, míg a vastag házasulandó ismét kivergődött a karszékből, egy karcsu tüzes ifju elébe ugratott, s ő csak a kézfogásra érkezett; de ő ezt fel se vette, hanem mint tanú békén alá írta az egyezést, jól evett, ivott, haza ment s délutáni álmát elvégezvén mond a mesterhez: «egy nappal előbb s van asszony aháznál.»

Sajnosabban vevé a mester az első kosarat és nevendékét szüntelen házasságra unszolta, vélvén, nem ártana bejárni a környéket háztüzet nézni. Simon mindig készűlt s mindig otthon maradt, míg egy történet nagy változást nem okozott. Egykor tudniillik Simon gyűlésbe ment, hol míg a rendek közügyről tanakodtak, ő neki feszített háttal bóbiskolt. Már a nótárius a protocollumot olvasá fel, midőn egy víg kedvű szomszédja hirtelen felrázza s fülébe súgja: «Simon! oda minden nemesi szabadság! mondj ellene!» Simon egyet vonít szemén s felkiált harsogva: «Én protestálok!» s mind addig kurjongatott, míg a körülállók tévedését eszébe nem hozák. Ekkor gyuladt életében legelőször haragra s *talán* még öregatyjáról reá maradt gyíklesőjével az

illetlen enyelgést meg is boszulja, ha ki tudta volna rántani; de a vas, mely félszázad óta nem látott napvilágot, most is a rozsda éjjelében maradt. Nagy nehezen tudták lecsillapítani, elébe terjesztvén a hely méltóságát.

«Többé nem vesződöm a közügygyel, se nem gazdálkodom; hanem városba megyek lakni és nyugodtan élek!» monda Simon a bámuló mesternek, kinek úgy is sok baja lévén a fehér cselédekkel, könnyen reá állott; s ezen feltétel hamar is teljesűlt: egy árendás általvette a jószágot illő kezesség mellett s ők útnak indúltak. Soha két ellenkezőbb tetem egy kocsiba nem szorult. Simon piros, pozsgás; a mester sárga, sovány; úgy tűnt szembe, miként a nagy O mellett a gondolatjel, s a ki csak látá őket, Pharao rejtelmes álmát képezheté bennök.

A városi lakás csak azzal különbözött a falusitól, hogy Simon nem a folyosón, hanem az ablaknál ült s hüvelykét forgatta. Néha elballagott a kávéházba is s ott egy padra telepedve békén hallgatá, miként panaszkodtak az emberek a rossz időkről, vagy a politika titkait fejtegetve, ez háborút, amaz csendet jövendőlt — némely pedig, a beavatottat játszva, csak tördelt szókat ejtve fontosan elnémult; míg a harang nem emlékezteté, hogy a konyhából jön a valódi élet. Egy öreg gazdaasszony, három macska és a mester éltek körülötte.

A mester hajdan muzsikálni tanult, most unalmából ismét elővette hegedűjét s oly keserves nótákat húzott el rajta, hogy a ki csak hallá, bedugta

fülét. Általellenben lakott egy öreg úr, kit a podagra mellett ezen csikorgó hangok nagyon sértőleg illettek. Ez általküldé inasát s kéreté, hogy méltóztatná mesterségét, melyet ő csudál ugyan, de közelről nem tűrhet, más szobában gyakorolni — s egyszersmind Simont ebédre hívá meg, ki meg is igérte s szótlan nézett a mesterre, ki hadonázva fel s alá járt és panaszkodott, hogy nálunk nem tudják a művészt becsülni. A gazdasszony ezt hallván, félre inti a mestert, mondván: «Bizony kár boszankodni; ezen küldöttségnek nem a hegedű az oka, hanem odaáltal kisasszonyok vannak, és urunk nőtelen — én tudok a mit tudok, már a piarczon kikérdeztek.» Hát úgy vagyunk! mond a mester, kinek egyszerre megnyílik az esze, egyet csattant ujjával s Simonhoz siet közölni a hallottat; s úgy is volt, miként a gazdaasszony hirdeté; mert amaz öreg úrnak volt egy nem fiatal húga Krisztina, kit a traditio szépnek vallott ugyan, de az idő gonoszul gazdálkodott kellemivel. Míg bírta magát, mindig kastélyról álmodott s magához hasonlóra csak félvállról nézett, utóbb, midőn a czifra hódolók fecskék gyanánt odább odább röpültek az ősz elől, ő is megelégedett volna középsorssal; de a hervadó rózsa mellett, hacsak nincs arany szála, mindenki hidegen megy el; kénytelen volt ő is sok szépek bánatos esetét tapasztalni. Most Simonra veté szemét, gondolván: inkább vastag férj, mint semmi. Egy Lidi nevű csinos leánya is volt az öreg úrnak, de ez élte tavaszát beteg atyja és virágit irígylő nénje vizsga szeme alatt örömtelen

négy fal között élte. Azonban minden zár s vigyázat mellett is egy derék ifjú szívébe szökött és a szerelem, bár távol reménynyel, ölelte napjait. Így álla a ház belsője, hol Simon ebédre megjelent.

Képzelhetni mily szívesen fogadá Krisztina új vendégét. Százszor is tükörbe nézett, hogy a romladékból valami szépséget előidézzen, mely lekötve tartaná szemét. Hízelkedőleg bánt vele; az asztalnál is melléje ült s annyit kínálgatá, hogy Simon, ki lassan de sokat evett, alig győzte köszöngetni. Tetszett Simon az öregnek is; mert békén kihallgatá nyavalyája eredetét, mivoltát és fájdalmait; de leginkább tetszett ő Lidinek, mert míg a nénike mellette forgolódott, addig az ablaknál kedvesét leste s a forró pillantat bátran megvallá a szívnek titkos érzelmeit. Így lesz többször kedves az ember a nélkül hogy tudná miért.

Simon többszöri látogatásra kérettetett, sőt Krisztina tulajdon kezével emlékeztetőleg egy nefelejtset is tűzött mellére. Lidi is piruló képpel általjövetelre kérte; de meg is adta árát: mert a nénike egész este perelt, hogy Simon búcsúztakor megcsípte ajakát.

Ez időtől fogva Krisztina szüntelen az ablaknál dolgozott, s ha Simon szunnyadás közt egyet biczczentett fejével, ő azt üdvezlésnek vélvén erősen hajtogatta magát. A mesternek ez gondolatul szolgált az emberi csalatásról; utóbb ő is általment s kiömölve nevendéke dicséretében, félig meddig értésére adá, hogy Simon nem ellensége a házasságnak. Krisztina örült, pedig a mester nem őt értette.

Ez így folyt; Simon mindennapos lett a szomszéd házban; inkább szokás mint valami érzés, mely úgy is tőle ki nem telt, vezérlé által. Azonban nem tudva eszköze lőn egy szerencsés frigynek, mely nélküle vagy soha, vagy tán későn szövődött volna. Krisztina tudniillik félvén, nehogy Simon Lidit válaszsza, maga nyitott útat a szerelmeseknek, sőt bátyját is arra bírta, hogy az ifjút, ki tisztes hivatalt nyere, vejének fogadja el. Az öreg, kinek úgy is kevés akaratja vala, hamar elmondá áldását s így a boldog pár eljegyeztetett. Krisztina nagy készületeket teve a menyekzőre, kitüntetni akarván Simon előtt tehetségét.

Ekkor a gazdaasszony Simon kedves pipáját eltöré; soká nézte ez a drága töredéket, végre ily szókra fakadt: «csak úgy van, ha nincs asszony a háznál, nincs rend!» A mester ezt felkapta és Lidit ajánlá neki életpárul; s ezen tanács annálinkább fogott rajta, minthogy Lidi őt jótevőjének tartván, különös szívességgel bánt vele. Rövid vizsgálás után a dolog meghatároztatott, s a mester, érdemjeléül a nagy czélnak, az úgynevezett familia-mentét kiszellőzteté, hogy Simon abban tehesse meg illő kérelmét. Ez a haragoszöld mente hímezve volt széles arany paszomántal, és ámbár a nyuszt prémet a moly megritkítá, még is ékesen csillogott. Ezt még Simon öregapja, ki híres beszédes vala, viselte egyik országgyűlésen. Édes atyja is különös napokon benne büszkélkedett, elmondván mindenkinek, mily dicső ember szólt ki belőle. Jó ember! bizonyosan nem

gondoláď, hogy az atyák nagysága s érdeme csak az unokák törpeségén tűnik fel.

Egyik nap tehát Simon is magára ölté azon ősi hagyományt; de ámbár elei is szinte jó terjedékenységgel bírtak, a ruha neki még is mindenütt szűk vala, s a mester elfáradtában alig lihegett, míg az uraságot belényomta. Hogy pedig ő is illőképen jelenhessen meg, Simon vérszínű ünnepi köntösét vevé magára. Mennyire szűk volt amannak a ruha, annyival bővebb vala ennek, s messziről kitűnt már, hogy ezen köntös szerencsésebb hasra szabatott. Így indultak meg: Simon duzzadt képpel a szorulás miatt, a mester ránczos homlokkal s mélyen gondolkodva. Krisztina jöttöket megpillantván s különöst sejtvén, elzárta s a mint hevenyében lehetett, felpiperézte magát csipkékkel és bodros hamis fürtökkel.

A kérők nagy nehezen felértek a grádicson; de a mester alig nyit ajtót hirtelen visszapattan s ezen szavakkal: «Tekintetes úr! oda vagyunk, csak nézze a kisasszonyt!» meredt ujjal a szobába mutat, hol Lidi, édes andalgásból felijesztve épen akkor fejlik ki az ifjú karjából s lángzó arczczal, Simonhoz lejtve, jövendő férjét bemutatja.

«Jól van, jól!» mond Simon, kit semmi nem lepett meg: «örvendek, én is ilyes dologban járok; de ily formán nem is szólok, úgy is a grádics és ez az ármányos mente majd agyon fojtnak. Hadd üljek le!» Ezzel a mint leereszkedik, a mente válla közt ropogva szétszakad. A mester eljajdul s öszvecsapja kezét; de Simon könnyebben évezvén magát, har-

sogva felkaczag. Azalatt Krisztina is elérkezik s látván a pompának bal kimenetelét, melyet érte történtnek képzelt, részvevőleg sopánkodik. Simon őt vígasztalva mond: «már megtörtént; különben is minden régiség zsibvásárra kerül».

«Sem feleség sem mente!» dörmögött a mester s addig rángatta urát, míg az felemelkedett és bucsúzott, a nélkül hogy czéljáról többé egy szót ejtett volna.

Kevés idő mulva az ifjú pár megesküdött és Simon mint násznagy díszeskedve csak nézte az asszonyok zokogó seregét, a nélkül hogy a sírás érdeklette volna, melylyel a szépnem hadakozik. Krisztina is illendőkép hullatá könnyeit; de ha az ember minden könnynek titkába juthatna, mit nem látna ezen kisded cseppben, mely ezer bájjal ragyog a szív felé, ámbár többnyire játszi ingerek habja csak.

Lidi távozása legkisebb változást sem okozott Simon életmódjában; ő bizonyos órában szintúgy általjárt mint előbb, kihallgatá az öreg úr jajait s a pártaúnt szűz válogatott mondásait, melyeket hajdan szerelmes könyvekből öszveszedett; és utóbb talán eluntából is elvette volna Krisztinát, ellenére a mesternek, ki az agg leányt, mivel költéseit gúnyolta, nem szenvedheté, ha egy levél nem érkezik, melyben háza elégtét jószágáról hirdeték. Vonakodva bár, eltökélé magát az útra. A búcsú Krisztinától nem volt igen szívreható, ámbár ez eleget nyomkodá *kezét s pogácsát* sütvén az útra, őt hamar visszajöve-

telre kérte. Simon oly üres kebellel indult meg, miként jött vala.

Fogadott lovakon menvén, útközben semmi különös nem történt, csak a szegény mester csontja érzé meg; mert minden kocsizökkenéskor az uraság egész terhével reá dőlt. A táját elérvén, messziről mutatá a mester a kormos házat. «Csak nézze Tekintetességed, mire jövünk!»

«Ki tehet róla», viszonzá Simon: «talán csak kapunk mit enni.» Ezzel neki feszül a kocsinak s fel sem pillantott, míg a kapunál nem álltak; ott elébe szalad az árendás, elpanaszolja a nagy kárt s magát mentegeti. Simon nem szólt, de nem is gondolt semmit, és midőn amaz elvégzé, mondá hidegen: «elégett biz ez derekasan; de a fal és a kémény megmaradt, majd berakjuk ismét, ha nem sindelylyel, szalmával.» Ezután az ispányházhoz járat s édesden mosolygott, midőn a karszéket megmentve látta; mindjárt bele is ereszkedett, a rendeléseket a mesterre bízván. Ez pedig úgy végezte a dolgot: egy része a háznak omladék maradt, a másik mely nem égett be, zsupptetőt kapott. Mind ez nyolcz nap alatt elkészült, és Simon úgy nézte házát, mintha soha sem lett volna más formája; csak midőn az árendás mondá: «hej Tek. uram; ha feleségem élne, máskép állanánk. Ő éjjel nappal a ház körét futkosta s a gyújtogatót ellármázta volna»; ekkor Simon meglökte a mestert: «mit mondok én? Asszony nélkül semmit sem ér az ember!»

«Igazság!» mond a mester, utána az árendás,

ámbár ezt egy hirtelen feltámadás vajmi elkedvetlenítette volna.

Hogy Simonnak nem volt érdemes utazni, kiki általlátja; de az ember élete olyan, mint a szélhajtotta levél; meg-megakad, meg odább röpűl, míg egy árok végkép elnyeli. Simon is így járt, mert visszaútaztakor már csak két státióig lévén a várostól, az országúton, közel egy faluhoz, a kocsitengely egy kőbe ütközvén ketté pattan s ő a földre zuhan — szerencséje volt a mesternek, hogy a kocsi jobbra dőlt s az uraság lett a talpkő, különben ez őt öszvezúzta volna terhével. Nagy lett most a zavar; a mester mint költő mindjárt a fátumot hozta elő; a kocsis a bognárt s kovácsot szidta, ámbár ügyetlensége volt az oka. Simon lassan felvánczorog s egy gyephalomra ülve körűlnézi pipáját, nem lett-e semmi baja. Mit tegyünk? az idő alkonyodik; a szabad ég alatt meghálni lehetetlen; a kocsit se lehet elhagyni: ezen észrevételek forogtak a mester s a kocsis között; s végre azt a következést hozták, hogy egymáson nem tudnak segíteni, hanem a falu végén fehérlik egy kőház, ottan kell segítséget kérni; s így lett, a kocsis egyik lovon odanyargalt s nemsokára segítséget hozott azon jó hírrel, hogy ama ház birtokosnéja szívesen látja őket, míg a kár helyre állíttatik. Ezen újság tetszett ugyan Simonnak, csak a volt a bökkenő, hogy odáig gyalogolni kellett, pedig az ő testi alkotása ellenkezett azzal; de mit nem győz meg a kénytelenség! Ő is tehát a ház felé ballag és tömött képe versenyt piroslott az esti veres felhővel.

A háziasszony, egy legjobb évű özvegy, szívesen fogadá a kárvallottakat, s mivel Simon vacsora felett már álmosan pislogott s az özvegy kiváncsi vala vendégének, ki testesűlt nyugalomként ült asztalánál, életét megtudni, a mester volt a szószóló s mit igazsággal nem győzött, költéssel pótolt ki. A jó szív azt vélte, mivel ő szereti az uraságot, minden embernek kell szeretni és szinte látta az epesztő indulatot bészökni az asszony mellébe. A házassági gondolat ismét felébredt benne; kivált hogy minden körűle nem üres erszényt sejtett. Más nap reggel mindjárt is biztatá Simont valami szépet mondani az özvegynek, előbeszéd gyanánt a következő frigynek. Simon mondá: hogy ő jó ember s még sincsen hölgye; az asszony boldogúlt urának erkölcseit emlegeté.

E közben a kocsi elkészűlt; Simon egy hatalmas csókot durrantván az özvegy kezére elindult. Útfélben kérdé a mester: «tett ő Tekintetessége valami lépést az özvegynél?» Simon viszonzá: «csak egy óráig mulattunk volna tovább; alig ha nem történik valami egyezés.» A mester gondolá: «ne halaszsza soká ő Tekintetessége a házasságot, különben kifogy az időből, már haja ritkúl, s a kopasz vőlegény olyan mint a kalpag szőr nélkül; nem kellő ha nincs aranynyal megrakva; továbbad vélé: már illenék örökösről is gondoskodni.» Ily beszédek és szunnyadás közt a városba értek. Krisztina, ki minden kocsizörgésre az ablakhoz szaladt, már várta őket és vékony karjával legyintgetett feléjök.

Simon nem sokat aggódván a múltról, az özve-

gyet elfelejtette volna, ha nem unszolja a mester, ki feltételéről a világért sem mondott le; s ámbár Simon örök gyermekkort élvén, hozzá szokott mindent hajdani mentora után cselekedni, még is két hónapi munkába került a mesternek, míg reá tudta venni újabb útra. Krisztina ezt hallván szörnyű haragra lobbant: «hah!» sóhajt mérgében: «ez a háladatlan zsírtetem, ez az élő kappantemető is megcsala!» s ez időtől fogva valamennyi férfinak gyűlölséget esküdött. Nem is nézett Simonra, midőn búcsúzni jött s úgy csattogatta az ajtókat, hogy az ablakok recsegtek.

«Postalovakon sípolva megyünk a szép özvegyhez» mond a mester, midőn tele szép reménynyel a kocsiba ültek. Simon vászon köpönyegbe burkolta magát, hogy a por ne lepje meg; de szorgalma szükségtelen vala, mert alig haladtak félórát, zápореső szakadt le s a státióig verte őket, hol a fogadóba megszálltak, jobb időt remélve. Kevéssel utánok más kocsi is érkezik s egy úr kiszállván Simonhoz szövetkezik s merően szemébe nézvén kezét megragadja: «Te vagy Simon!» mond: «ej! ej de meghíztál!» azután a mesterhez fordul: «jó napot mester bátyám! talán nem is ismer?» Sok szóváltás után megismerték azon úrban Darándyt, Simon vígkedvű oskolatársát, kivel egy szálláson lakott. Simon örült a mint tudott, a mester ezer kérdésekkel ostromolta. Darándy csakhamar kitanulta czéljokat és levétetvén a pinczetokot tele ó-somlyaival, velök, a *mint* mondá, egy víg napot akarván tölteni, őket

maradásra kérte, melyre az eső miatt könnyen reá is állottak.

Darándy ugyanazon tárgy után jára, mely Simont az útra vezérlé; a szép özvegy bájolta el őt is, és a mint többszöri együttlétökben tapasztalá, nem sikeretlen vevé hódolásait; most otthoni dolgait rendbe szedvén, kész vala szabadságát feláldozni s a reménylett frigyet eszközölni. Ámbár Simon nem lehetett néki félelmes, mégis terhére volt ennek jelenése ily állapotban, hol minden tanú vajmi szükségtelen; azért is jó móddal le akará rázni nyakáról s talált is szert azt végbe hajtani.

Ebéd felett tudniillik játszi eszével úgy fel tudta vidítani mindakettőt, hogy egyik sem olvasta a poharak számát s mire a pinczetok kiürült, kis homály borúlt szemökre, kivált a mester a fogadóst is Apollónak nézte. Délután az idő felderült, a posta elérkezett, és Darándy hamar néhány sorokat írván, neki adá azon parancscsal, hogy ezeket az urakat vigyázva vigye a városba, s ott ezen levélkét adja nekik által; s így történt. Simon alig ült a kocsiba, már beestek szemei, a mester szédelgő ideáival tovább tartotta magát, de a somlyai lélek őt is meggyőzte, s pittyedt ajakkal az álmak országába röpült. Csak benn a városban, a postának ezen kérdésére: «hová szállunk urak?» jöttek magokhoz. A mester majd kinyomta szemét úgy dörgölte, midőn felpillantván ott lelé magát, honnan reggel elindult. Simon szanaszét tekintvén mond: «bizony visszajöttünk mi, engem ha megölnek, se tudom mint történt.»

A szálláshoz érvén, a postalegény áltadja a levelet; a mester hirtelen elkapja s olvassa: «Hogy a kosártól megmentselek, visszaútasítálak oda, a honnan jöttél. Most az egyszer késön jártál: mert az özvegy enyém lesz. A menyekzőre meghív barátod Darándy.» «Pereat az ily barát!» dörmög a mester s öszvegyűré a levelet. Simon azt vélte, hogy egy ebédért kár volt egy státiót útazni; ezzel szobájába megy s félrevetvén az ünnepi köntöst mondá: «hála isten! ezen is általestem; egy asszony kedvéért én többé nem fáradok soha.»

Így maradt nőtelen Sulyosdi. A mester sem merte ezentúl háborgatni, minthogy minden plánuma oly rosszul ütött ki. Most is úgy él mint hajdan, eljárdogál a szomszédba s Krisztina újra remél, de aligha nem hasztalan. A külzavar nem érdekli, se nem olvas, se nem ír, hanem régi phlegmájával üldögél s öregszik.

***

Légy boldog Sulyosdi Simon! téged sem fog nyomni az oszlop sírod felett.

MIT CSINÁL A GÓLYA?

ANEKDOTA.

(1823.)

Minap utazván, ** faluban lovakat váltók. Szép tavaszi nap lévén, míg befogtak, az öregbíróval s nótáriussal a faluház tornáczában állva ide s tova nézegettem. Az öregbíró bölcsen semmit sem szólt; — a nótárius az újságból sokat beszélt, a mit rég elfelejtettem, és annyit jövendölt a mi rég megtörtént, hogy már mentől előbb kívántam menekedni. Azonban egy tárgy mégis figyelmetessé tőn: a torony csúcsáról tudniillik egy gólya csüggött le. Kérdezőleg nézek az öregbíróra; de ez szememet kerüli és beszítt ajakkal a nótáriust könyököz, ki engem vérbe borúlt képpel más tárgyra vezetni akarván, a kalendáriumban előforduló időjárást emlegeté; de én kiváncsi lévén, nyílt szívvel kérdém: «Mondják meg uraim, mit csinál ott a gólya?» Erre a nótárius mély reverentia után ellappang, a bíró pedig, kihez fordulék, megszorulva puruszliját húzogatva ezen szavakkal: komám uram, már hová megy? a nótárius után vonúl. Senki sem maradt körűlem csak a kisbíró, ki is a lovak előtt állván reám bámultában észre se vette, hogy a ló hátul csipdezi; de utóbb aligha elevenére nem jutott, mert egyet rikkantva elugrott helyéből s kérdésemre: mit csinál

ott a gólya? szerencsés utat kivánva eltávozott. Mind ebből annyit tudtam mint előbb; de mit vala tenni? egy pillantást vetve a toronyra kocsira ülök s ki a faluból.

A gondolat, hogy a legelső státióban egy régi barátot ölelhetek, azon mysteriosus gólyát már már elfelejteté; midőn ismét eszembe hozatott. Alig haladok fél órát, az út mellett lévő első határhalmon űl egy pásztorlegény, ki is látván kocsimat, gunyoló hangon elkiáltja magát: «Hej bátya! mit csinál a gólya?» Erre kocsisom oly haragra lobbant, hogy alig tudtam a bakon megtartani, erővel meg akarta támadni a kiáltót, s aligha ökölharcz nem lett volna, ha amaz el nem illant. Ezen történet még inkább ingerle megértenem a dolog mivoltát. Lecsillapodván kocsisom, szelíd hangon kérdem: «Szeretném tudni, mit csinál ott a gólya?» de ő öszveszidván valahány gólya van a világban, mérgesen egyet pattant s úgy kezd vágtatni, hogy szót se válthaték vele és annyit tudtam mint előbb.

A státióba érvén, barátom szívesen fogadott s elömbe vezetvén egy csinos, minduntalan elpirúló menyecskét, azt nekem mint három nap-óti kedves élte párját bémutatja. A közmondást: hogy az első házassági hétben az embernek két szíve de egy szeme sincs, itt is valósúlva láttam; mert barátom nem igen nézett ugyan rám, de annál többet ölelt, s akármit kérdék tőle, mindig azt felelé: hogy ő mily szerencsés. Letelepedvén a házban, a gólyát is *előhoztam*: erre ő felkaczagott és feleségét megcsó-

kolta; s én ismét annyit tudtam mint előbb. Ez a gólya meg van babonázva, gondolám, hogy semmikép nem tudom kinyomozni, miért csügg a torony felett.

Szerencsére más vendég is érkezett éjjeli hálásra, mint értém, egy a nászok közűl. — Ez a vacsora felett a lakodalomból megmaradt sütemények mellett vígan lévén, a gólya iránt tett kérdésemre a következendő historiát beszélé:

«** helység lakosi nagy nehezen egy fehér bádoggal fedett és arany csillagkereszttel ékesített tornyot építettek, s minthogy sok bajjal ment végbe, büszkék is voltak tornyukra. Eleintén félnapig is elálltak előtte s nem győzék csudálni: mily szépen ragyog az, midőn a nap süt rá! — A tanultabbak, fontos tusakodás után azon következést hozták: hogy a magasról messze láthatni. Ennél fogva szinte kimérték, hány mértföldnyiről ötlik szembe csillogása? De minthogy semmi sem állandó e földön, örömök sem tartott soká, mert egy szerencsétlen gólya a csillagra szokott szállni s az által nagy zürzavart okozott. — A dolog így történt:

Komámasszony, öregbíróné asszonyom! mond egykor a törvénybíróné, egy szemes, tűzről pattant menyecske: Ez a mi tornyunk minden nap homályosabb lesz; erről tegyünk. Ah, sóhajt az öregbíróné, mikor az az ármányos gólya az egész tájból reá hordja a kígyókat, aztán kelepel.

Adjuk fel a tanácsnak, mond a törvénybíróné; komámasszony szóljon öregbíró uramnak hogy tegyen

ott a gólya? szerencsés utat kivánva eltávozott. Mind ebből annyit tudtam mint előbb; de mit vala tenni? egy pillantást vetve a toronyra kocsira ülök s ki a faluból.

A gondolat, hogy a legelső státióban egy régi barátot ölelhetek, azon mysteriosus gólyát már már elfelejteté; midőn ismét eszembe hozatott. Alig haladok fél órát, az út mellett lévő első határhalmon ül egy pásztorlegény, ki is látván kocsimat, gunyoló hangon elkiáltja magát: «Hej bátya! mit csinál a gólya?» Erre kocsisom oly haragra lobbant, hogy alig tudtam a bakon megtartani, erővel meg akarta támadni a kiáltót, s aligha ökölharcz nem lett volna, ha amaz el nem illant. Ezen történet még inkább ingerle megértenem a dolog mivoltát. Lecsillapodván kocsisom, szelíd hangon kérdem: «Szeretném tudni, mit csinál ott a gólya?» de ő öszveszidván valahány gólya van a világban, mérgesen egyet pattant s úgy kezd vágtatni, hogy szót se válthaték vele és annyit tudtam mint előbb.

A státióba érvén, barátom szívesen fogadott s elődmbe vezetvén egy csinos, minduntalan elpirúló menyecskét, azt nekem mint három nap-óti kedves élte párját bémutatja. A közmondást: hogy az első házassági hétben az embernek két szíve de egy szeme sincs, itt is valósúlva láttam; mert barátom nem igen nézett ugyan rám, de annál többet ölelt, s akármit kérdék tőle, mindig azt felelé: hogy ő mily szerencsés. Letelepedvén a házban, a gólyát is előhoztam: erre ő felkaczagott és feleségét megcsó-

kolta; s én ismét annyit tudtam mint előbb. Ez a gólya meg van babonázva, gondolám, hogy semmikép nem tudom kinyomozni, miért csügg a torony felett.

Szerencsére más vendég is érkezett éjjeli hálásra, mint értém, egy a nászok közűl. — Ez a vacsora felett a lakodalomból megmaradt sütemények mellett vígan lévén, a gólya iránt tett kérdésemre a következendő historiát beszélé:

«** helység lakosi nagy nehezen egy fehér bádoggal fedett és arany csillagkereszttel ékesített tornyot épitettek, s minthogy sok bajjal ment végbe, büszkék is voltak tornyukra. Eleintén félnapig is eléálltak előtte s nem győzék csudálni: mily szépen ragyog az, midőn a nap süt rá! — A tanultabbak, fontos tusakodás után azon következést hozták: hogy a magasról messze láthatni. Ennél fogva szinte kimérték, hány mértföldnyiről ötlik szembe csillogása? De minthogy semmi sem állandó e földön, örömök sem tartott soká, mert egy szerencsétlen gólya a csillagra szokott szállni s az által nagy zűrzavart okozott. — A dolog így történt:

Komámasszony, öregbíróné asszonyom! mond egykor a törvénybíróné, egy szemes, tűzről pattant menyecske: Ez a mi tornyunk minden nap homályosabb lesz; erről tegyünk. Ah, sóhajt az öregbíróné, mikor az az ármányos gólya az egész tájból reá hordja a kígyókat, aztán kelepel.

Adjuk fel a tanácsnak, mond a törvénybíróné; komámasszony szóljon öregbíró uramnak hogy tegyen

rendelést; s így lett. A bíróné szólt, a bíró a tanács előtt sok szembetűnő okokkal megmutatta, hogy az illetlen, a mit a gólya cselekszik.

A tanács azt helyben hagyá, hanem sok Ej és No között sajnálta hogy az embernek nincsen szárnya s ennél fogva minden hatalma mellett a gólyának nem parancsolhat. De elijeszteni még is lehet, felszóllal az egyik, s erre a tanács úgy összekiáltott, hogy a kisbíró, ki kívűl az ajtót támogatá vállával, szinte megrezzent. Ezen kiáltás jele volt a megelégedésnek. De mivel a tanács méltósága ellen volna az utczán kurjongatni, tehát ezt a nótáriusra (ki egyszersmind præceptor is volt) bízták. Ez először apprehendálta hogy az ő képét annyira rútnak nézik, hogy a madarak is elijednek tőle; de csak hamar megengesztelődött, értvén, hogy az ő kormánya alatt a tanuló gyermekekre bízatik az elijesztés kötelessége.

A gólya szokás szerint eljött; a sok gyermek éktelen lármával ki az oskolából, hessegetnek, siczczegetnek, kurjongatnak mind addig, míg a gólya tovább nem szállt. Ez így folyt néhány napig, de a kár nagyobb lett a haszonnál, mert a gyermekek a mellett hogy semmit sem tanultak, ruhájokat szaggatták, kivált süvegjeik, melyekkel legyingettek, mind oda lettek — azonfelűl kövekkel hajigálták; de nem az ellenséget, hanem többször a templomablakot találták — hozzá járúlván a rekedtség, csintalanság, s a mi legtöbb, a gólya örökös visszatérte.

Látván ezt a bíró, a tanács rendelését megsem-

misítette. — A nótáriusnak legtöbb baja volt, gyermekeit a régi fenyíték alá szorítani; mert tiltva lévén a lárma, annál inkább kiszöktek és kiáltoztak.

Lőni tehát, agyon durrantani a gólyát, ez volt a nagy gondolat, mely csakugyan az öregbíró eszében támadott; s mindjárt is elment a nótáriushoz, tudván hogy ő vadász, minthogy nem régiben az uraság cselédjei meg is ugratták a tilosban, és véle közlötte ideáját. Ez kész vala és csak azon csudálkozott hogy ő, mint puskás ember és tudós, nem jött azon gondolatra. Jövő vasárnapra halasztá ezen munkát, hogy mindenki lássa mesterségét. Tell Vilmos idejétől fogva egy lövés sem gerjeszte annyi figyelmet.

A vasárnap eljött, egész falu talpon volt. Minden ablaknál nehány fej bukott ki. Az asszonyok suttogtak és gyermekeik szájokat betartották, hogy ne lármázhassanak — az öregbíró az egész tanácscsal a faluház előtt állott, aggódás és reménység változott képökön. A nótárius már korán reggel egy sövény mellé lapult.

S ím! jön a gólya, egy nagy kígyó vonaglik szájában, egyet kereng és a toronyra száll. A nótárius czéloz — rántja sárkánybillentyűjét; de a puska el nem sül — mert nem volt felhúzva. A nagy tűzben elfelejté felhúzni s mire újra czélozni készül, a gólya ellebeg feje felett; az elejtett kigyó elébe esik és ő ijedtében a levegőbe süti puskáját. — Arra öszveszalad a nép, a nótárius fegyverét vádolja, de az öregbíró biztatja, tűrelemre inti és tulajdon nem kicsiny körmével a kovát megdörgöli.

Nem sokára szétvonúlván a nép, a gólya ismét megjelen, leszáll s pípesen nyújtózva kelepel. A puska pattan — s a szegény pára megszűnt élni; de nyaka a keresztsugárban megakadván holtan csüggve maradt.

Képzelhetni, miként töprenkedtek e baleseten a falubéliek, mind azt kiálták, hogy a torony most csúnyább, pedig igazsággal; mert csak ugyan a gólyaczímer nem legszebb formát adott a sugár toronynak. Némelyek a nótáriust vádolák; ez magát a bíró parancsolatjával mentegeté; némelyek a költséget bánták, melyet a torony építésére adtak, s így a zenebona közönséges volt.

Neheztelve gyűlést rendelt az öregbíró. Itt hosszú okoskodás után abban egyeztek meg: hogy a gólyát le kelljen onnan szurkálni — de miként? az volt a bökkenő; a torony magas, az ember kicsiny. Nem találtak más lehetséget, egyéb ha valaki létrán felmenne a templom tetejére és onnan doronggal bökdözné le. Ezen okból behívtak egy a faluvégen tanyázó szittya művészt, az az czigányt, ki nehány kövér sódar s három véka gabonáért ama veszélyes munkát magára vállalta.

A kisbírák öszveszedték mindenütt a legnagyobb létrákat. Zsiga hosszú póznával felmegy a tetőre; de Zsiga inkább a hegedűhez szokván mint a sindelyen sétálgatni, alig kezd böködni, elszédűlve lezuhan s egyik lábával fizette meg bátorságát. Jajgatás, sopánkodás hangzott felette, de ő minden fájdalma közt sódart emlegetett.

Az első próba ily gonoszúl ütvén ki, más szurkáló ember nem találkozott, s a dolog annyira ment, hogy némely jámborok azon gólyában isteni büntetést sejdítettek. De a falu elsői semmit sem gondolván, befogattak s a közel városból egy ácsmestert hozattak ki. Ez fejét csóválta s azt mondá, hogy a gólya levétele pénzbe kerül, mert nagy állást kell csináltatni, vagy belől a bádog fedélt kivágni — azon kivül a fáradság bére. «Mit? kiált a bíró, pénzt? Nem! inkább az egész torony váljon gólyává, de pénzt nem adunk. Én tudom mibe kerül nálunk pénzt öszveszedni és mily nehéz adni mikor nincs!» A pernek hamar vége lőn, az ácsot visszavitték s a gólya fenn maradt; s már egy ősz és tél óta ott lóg a csillagkereszt sugárán.

Azonban a szomszéd faluk felkapák ezen történetet s ** lakosit gúnyolták gólyájokkal — s azon kérdés: «Mit csinál a gólya?» már sok kék foltba, sőt vérbe is került.»

Vége lévén a gólyahistóriának, akkor vettem csak észre hogy a boldog pár, tudniillik a házi úr szép hitvesével elillantott — különféle gondolatok között én is fekünni mentem s a szép hölgyről és gólyáról álmodtam.

Néhány hét múlva visszautazván, ismét ** faluban lovakat válték, de már a gólyát nem találtam. A nótárius szinte könnyült kebellel dicsekedett, hogy egy forgószél tornyuknak ezen fatális attribútumát levetette s nekem azon mondás: «az idő az embernek legjobb orvosa» jutott eszembe.

Mint nem fárad, mint nem tünődik az ember valami dolog megnyerhetése vagy terhétől menekedhetése miatt! s a mit ezer küzdés, gond és szorgalom mellett a jelen megtagad, utóbb az idő ingyen adja meg.

TIHAMÉR.

(1824.)

I. SZAKASZ.

A hajdankor hős vonásin fellengve mulat a buzgó maradék; s a lefolyt idők homályiból világos árnyék gyanánt tűnnek fel a bátrak, kik nemzetök méltóságát érezvén, csillagbetűkkel írák nevöket a századok könyvébe. Kit nem lelkesít első Lajosunk kora? midőn polgári hűség, erő, egyesség, szabadság, szövetkezve törvényes királyi hatalommal addig nem ért fényre emelék Magyarországot.

Alig múlt két év Lajos koronáztatása után, midőn András öcscse nápolyi király szomorú halála minden szívet méltó boszúra gerjeszte. Hasztalan sürgeté Lajos, ifjú még, de belső erejében férfi, a gyilkosok büntetését; Joanna, András hitetlen hitvese, a szép bűnös, csak gúnyolá a vádat, mely őt részesnek kiáltá erőszakos vesztén nagyreményű férjének. Rákos síkjain tehát lóra szólítja nemeseit a felingerült király, néhány száz lovaggal előre küldvén Kont Miklóst pártja erősítésére; s ugyanazon esztendő végén maga is útnak indúlt, kisded, de bátor seregével. Őt követé Apor István erdélyi vajda,

lelkes, harczban forgott vitéz; s több nemes férfiak, mezőn mint tanácsban jelesek. Igy a király példája sok ifjat hevített e távol versenypályára s tomboló paripákon feszűle keblök az ott nyerendő dicsőségért. Ezek közt leginkább tündöklött Tihamér. Korán árva, Apor udvarában nevelkedett s ezzel már előbb megjárván az olasz földet, gyúladozó lelke ott a Scipiók és Fábiusok honában lengé körül először a hősek sírjait, kikre nem kevély uraság s hiú ősi czímer, hanem valódi személyes érdem ültete borostyánt. Komolyan tüzelgett szeme átfutván a tábort s lobogó zászlókat, a napot várván, mely hirdesse majd első hadi tettét. Megrezzent buzogánya, midőn a honi partokra pillanta utólszor, s az előbb késztő nyers tárogató rivallott.

Az olasz fejedelmek mély tisztelettel fogadák Lajos királyt, s azonnal több hatalmas frigyesűlt vele; csak Imola- s Faenzánál akará Romagna grófja gátolni útját a pápa parancsára, de látván Lajost, igazságát fegyverrel védendő eltökéltében, hamar kaput nyitott. Így haladott gyorsan a magyar sereg s csak Rimini környékén gróf Malatesta birtokában, állapodék meg rövid nyugalomra.

Lajos tiszteletére már ezelőtt ideérkezett a német Werner is néhány lovaggal. Ez gyülevész csoportjával hol egy, hol más háborgó olasz fejedelmet szolgált, magát herczegnek hívatá s főkép rablásból, sarczolásból élt. Kont Miklós Olaszországba érkeztekor Lajos zsoldjába fogadta őt. Werner déli korán álla ekkor, s külseje első tekintetre elárulá a kemény

bajvívót s vérengző mesterségét. Elbizottság, kegyetlenség, dacz égett konyúló szőröktől takart szemében. Naptól barna képe, torzon bajusza összenőve fekete bodor szakállával s izmos alkotása rémítővé tevék. Minden indulat látszott dühösködni azon kebelben, komor elszánást hagyván csak életvezérűl.

«Egy még győztelen kar emeli vasát éretted, nagy király! s jaj annak, kire suhintni parancsolod!» így köszönté ő Lajost, ki csak egyszerűen viszonzá délczeg szavait, megvetvén a bolygó szerencsevadászt, ámbár a környűlállások súlyától nyomatva befogadni kényteleníttetett vad seregével.

Gróf Malatesta Pandolfo fényes ünnepekkel tisztelé nagy vendégét. A belső várudvaron gyászalkat emeltetett, körösleg fekete, tetejére veres zászló tűzve, példázatúl: hogy végső csepp vérig üldözendik András gyilkosait. Itt gróf Malatesta a halotti mise után feleivel hűséget esküvék Lajosnak, hitzálogúl általadván fiát, kit Lajos akkori szokás szerint vitéznek ütött s drága kardot nyújtván neki mond: «Magyarnak hívlak ezentúl; ím ezen kard! méltatlan ne vond ki soha s becstelen ne zárd hüvelyébe. Igazságért harczolj, védjed az ártatlant; így hálálod meg adója kegyelmét.» Ezután Lajos a nagy piaczra kísértetvén, hadi gyakorlásra jel adatott. Tolongva tódúlt ide a nép az ifjú király szemléletere, kinek tiszteletparancsoló tekintete s hős alakja mindent hódolatra vonza. A sorompó nyugoti részén ékes mennyezet alatt ült Lajos, körűle a háznak szépei,

Apor s több alvezérek; jobbra magyar, balfelül olasz lovagok állának.

A viadal először gyalog kezdődött. Könnyű öltözetű ífjak párosan keltek szálkardra, most ügyes fordulatokkal egymás vágásait kerülve, most szaladó-, majd győzőképen vívtanak; végre fegyvertelen ölbe kapván, hajlékony mozdulatikkal mutogatták testi erejöket. Eddig egy magyar sem vőn részt e harczi játékban; lóra szokván, senki sem hajla elfogadni a nyertes küzdők versenyajánlatit. Közéjök tekint a király, s Tihamér kilép a rendből s párduczát s ezüst hímzetű mellvasát leöltvén, sugár termete minden szemet magára vont; barna haja, mentve a nehéz sisaktól, gyűrűzve omladozott szerte vállain, nyiltan hagyván nemes vonásait. Így lép ő a pályasíkra szerényen, de bátran. A győztesek közül mindegyik kiszáll vele; de mintha szunnyadó ereje egyszerre törne ki feszült tagjaiból, mindegyik homokba teríttetik általa. Trombita harsog, a nép örömzaja hirdeti diadalmát, a szépektől forró tekintetek röpülnek feléje; de ő csak királya derengő szemein csügg.

A gyalog küzdőket lovasok válták fel. Már itt több magyar állt ki a viadaltérre, s most egyenként, majd egész csapatokban viaskodván, karcsú paripákon tétova szökelve mutaták meg szittya származásokat.

Kiürült a küzdőhely, végzettnek vélé mindenki már a harczi játékot, midőn Werner izmos ménjén, egészen vasba pánczélozva elévágtat s engedelmet

nyervén a csatapróbára, fenhéjázó gúnynyal Tihamért imígy szólítja: «Te győztes valál gyalog, küzdj velem lovon, vagy pirúlj; e mén legyen sajátod, ha földre buktatsz.» Szótlan csatoltatja fel Tihamér mellvértjét; s szikrázó szemébe nyomva sisakját, erdélyi lovára pattan, s míg Werner gőgösen szétnyargal csodáltatni magát, általszöktet a sorompófán s pajzsára ütve várja támadóját. Werner egy csapással el akarván szédíteni ellentársát, keményen neki törtet; de csak üres levegőt hasít, mert Tihamér fürge lován könnyeden félre ugrott, meg-meg szembe száll s szinte játszva csalogatá a hiú erőlködőt. Tajtékzik már a mén, széles hab lóg szügyén, gőzölg s nehezen fúj; Werner titkos mérgében nyúlszívűnek kiáltja őt, ki csak szaladni tud, ekkor neki rohan amaz, sűrű vágástól csattognak pajzsaik, míg Tihamér magáét repedten elveti s forgószélként karikáz körüle. Werner vérig sarkantyúzott nehézkes lován oly hirtelen nem kanyaroghatván, minden ereje s ügyessége mellett egy véletlen lökéstől nagy robajjal a homokba zuhant. Míg a nézők az önhitt lebuktán zajlódva örültek, Tihamér ismét általszöktet a sorompó korláton s régi helyén áll meg; szégyen s harag lángolt Werner arczain s felkelvén a győzőhöz vezetteteti lovát, mondván: «itt a nyert mén, vak szerencséd díja; ez nem utolsó küzdésünk.» — «Készen lelsz mindenkor!» viszonzá Tihamér, semmi érdemet sem látván a játékdiadalban s a nyert lovat Werner szolgájának ajándékozza. Titkon boszút esküdve alázójára, legott elbúcsúzott

Werner s Capua felé táborozó seregéhez tért vissza. Lajos pedig a gróffal s néhány biztosival hosszan tanácskozék nápolyi ügyéről.

II. SZAKASZ.

Egyik jő erkölcse volt azon kornak a fentartott asszonyi méltóság; nem vak imádás, azért mulékony inger: hanem igaz tisztelet bélyegzé azt. Szépnem osztogatá az érdemdíjt, példázatául a durvább erőn győző szépségnek; így nem ritkán tevé egy pár szem sugárzata a hevült ifjút jeles bajnokká.

Ez ünnep más nap estve ment végbe. A számtalan gyertyáktól fénylő palotában, drága szőnyegekkel ékesült falak közt állt a trónus, környezve hadi jelekkel. Felette hármas halmon szétömlő arany sugárokban látszott a kettős kereszt, ott ült a király, ruhája nemzeti színekből választva; körüle vegyest a vezérek és urak. Jobbra oldalast egy kisebb, Malatesta ház czímjeivel ékesült szőnyeges karszékben ült a grófné gazdag öltözetben, mellette asszonyok és szüzek félkörben.

A herold előlép s gazdája nevében a királyt háromszor üdvözli s felolvasván a küzdők neveit, azoknak is köszönetét jelenti. Tihamért hirdeti első jutalmaztatandónak. Erre nyílik az ajtó, s fehér öltözetű gyermekek sorában hozzák bársony vánkosokon az osztandó díjakat. — A grófné int s Ti-

hamér elébe járúl s minekutána főhajtva a szék lépcsőjére letérdelt, a grófné egy aranylánczot nyakára függesztvén így ejti szavait: «Szelíd érzés hódolva simúl a bátor erőhöz, s míg a hős fellengve a jövendőnek él, gyöngéden nyújtja neki a jelen rózsájit. Vedd ezt emlékjelűl! s miként e harczi játékban győztes valál, úgy lengjen körűl az asszonyi kegy édes malasztja!» Szelíd méltósággal fogadá el Tihamér a díjt, lelkes szavakkal hirdetvén a szépség hatalmát. Szorongva néztek a szűzek a szép iffúra, ki önérzete lángjaival így dicsőíté nemök érdemét. Őt követék a többi jutalmasok is, választott igékkel mindegyik a szépnem iránt viseltető hódolatját kijelenteni buzogván.

Ott az ének honában, hol az akkor élő Petrarca minden szívet elbájolt, minden hatalmas versenge udvarában lantosokat marasztani, kik nem szolgai bér, de baráti tisztelettől lekötve zengének szép és magas érzelmeket. Hallgatók lángjától hevűlt az énekes, és szabad röptével nemesűlt az élet. Művészetnek kelle itt is befejezni az ünnepet; azért, mihelyest a díjosztás elvégződött, csendes harmóniától zendűlt meg a palota, s egy kar szívhatólag zengé a király dícséretét, mely utóbb harsány diadalénekkel némúlt el. Azután egyes lantosok és szűzek váltva vetélkedtek önszerzett dalokban; a tárgy bajnoki tett vagy hű szerelem vala; de egyszerre minden lecsendesűlt: «a szép Róza!» suttogák a várbeliek, szinte feszűlten a következőre; s ím egy ősz lantos, nyolczvan évtől görnyítve lép halkan elé-

hószakálla mellét verdesi, de ősz pillái alatt nemes tűz lángol, nyugodtan nézve a meglepett urakra; bal karján csügg hárfája, jobbjára öltve egy sugár szűz, szép mint a hajnal. A tél s bimbózó tavasz együtt látszott andalogni e párban. Titkos félelem s a szemérem égi pírja önté el arczait, szemében csodálat s örömláng reszkete. Szőke haja fürtökben lengé körűl belső gerjedelemtől hullámzó kebelét. Egész külseje mutatá e bájalaknak távol éghajlati születését. Könyragyogva néz a királyra s magyarjaira, kik néma várakozással meredtek reája.

«Soká élj, király! — mond a lantos — e szív gyönge lobbanása derítse lelkedet; a mit adok, vedd úgy, mint a téli napsugárt, mely röviden melegít s elborúl.» Visszaífjadni látszik erre az ősz, tüzesen nyúl húrjai közé s a képzettől vezetve most andalgva, most harsány accordokban özönli hangját; lassúdan lankad ez a haldokló szív gyanánt, még egyszer ébred és tágúl és — megáll. Esti homályban így zengé dalait Ossian, hőslelkei vékony felhőkön odalebegve hallgaták szavait, s kopár ormokon tompán viszonzák azokat a harcznak fiai.

Mélyen hata bár az öreg játéka az egész gyülekezetre, mégis mindenki csak a szép szűzre figyelmezett, habozva nyúl ez hárfájához s melléhez szorítván ez első biztosát, gyöngéd hangokban ömledezteti érzetét s mintegy édes álomból serkenve kél szózatja reszkető ajkain. Búsan éneklé az elválás gyötrelmeit s veszteségét a szerető szívnek, mely számkivetve édes hazájából idegen földön könnye-

zetlen hervadoz. Ön sorsát látszott panaszlani, oly valóan lebbent el fájdalmai titka. De csakhamar szinte fentebb erőtől lelkesítve vígabbra fordúl éneke s mintha üdvözlené a jövevényeket, bájosan zengé el a hazafiúság felséges érzetét s a viszonlátás égi boldogságát. Öröm kapá el a hallgatók szívét, zajongva hirdeték magasztalásikat: csak őt nem érdeklé a köztapsolás, magába vonúlva hajló fővel karolta által hárfáját.

A grófné elhagyván székét, Lajosnak nyújtá a jutalomkoszorút, melynek virágai közt keleti gyöngyök ragyogtanak, s ezt Róza nyeré el. Lángolva tér Róza a királyi trónustól helyére és kiragadtatva szinte magából fogván hárfáját, remegve átfutja húrjait s fellengző néztekkel, magyar nyelven ezen dalt éneklé:

«Itt a langyos ég virányin
Edes illat tévedez,
S a múlt nagy kor omladékin
Hős kivánat ébredez.

A természet bájos képe
Andalító kéjivel,
Felmosolyg a déli naphoz
Mindig ifju zöldjivel.

Ah de bármi szép az élet,
A hazátlan árva szív
Kelyhiből a nyílt örömnek
Bút csak és keservet szív.

A napkölti ég alatt, hol
Fellegig nyúl a havas,
Hol sötét erdők helyette
Száll s mereng a büszke sas;

Ott, hol harczfi a nemes mind,
Ég a szent szabadságért,
S létét kötve birtokához
Megvet minden szolgabért:

Ott hazám, hol egykor Árpád
Erczkarral csatára kelt,
S élve halva nemzetének
Messze fénylő trónt emelt.

Ott hazám, hol a Tiszának
Lejtnek könnyü habjai:
Arra szállnak, arra kelnek
Lelkem néma vágyai!»

Ki szülőföldjétől távol, váratlan hazai nyelvét hallá, képzelheti azon örömérzést, mely csapongva tört ki a jelen volt magyarokból. Felindúlva mindenki, közelebb akará látni a rokon ajkút; de ez hirtelen visszavonúl az őszszel, az ajtóból lövel csak vissza még egy tekintetet s ez minden egével Tihamérra szállott.

Az eltűnt lőn most a beszédek fő tárgya. Lajos maga kérdést tőn iránta, de a gróf csak keveset értesítheté felőle, tudniillik: az öreg lantos néhány év előtt jött birtokába s nem messze lakik a vártól egy magános házban. Az ősz magát olasznak vallja ugyan; de a szűz eredetét mély titokban tartja. «Ki

kérdi a zengő fülmiléről, melyik bokorban marada fészke? művésznek az egész világ hazája» ez mindeddig a tőle nyert válasz.

«Hazája enyém is — mond büszkén a király — sajnosan látom országom ily gyöngyét idegen földön ragyogni; holnap magától akarom sorsát érteni.» Ezzel hódolatját jelentvén a várasszonynak, szobáiba vonúlt, s minekutána tölt billikomok vigan körűlforgának, szétoszlott az egész társaság, s a kerengő zajt mély nyúgalom váltá fel.

III. SZAKASZ.

Éj vala, halotti csend a várban. Sűrű köd lepé a földet. Tihamér korán elszökvén a vígadóktól, magán tünődék s áradozó érzetén. Róza lebegett körűle, annak édes hangjait lihegte vissza szorúlt kebele. Az itt történtet álomnak vélte, csak Róza tekintete fénylett új élet gyanánt a gyönyörű valóra. A szürkülő hajnal ébren lelé s mindjárt is kardot övezve, ment le az udvarba s az első fellelt grófi szolgát kéré: vezetné őt az öreg lantoshoz. Ő kívánta Rózát Lajoshoz vezetni s ezzel forró vágyait teljesítni. A fáradt szolga vonakodott, míg néhány körmöczi nem erősíté tagjait. Elindúltak.

Míg Tihamér szép reményeket röpíte a jövendőbe, kisérője őt múlatni akarván, elbeszélte: hányszor hívta már grófja Rózát udvarába s nem jött,

mily büszke imádójaihoz s korántsem oly vídám mint az olasz leányok. — A küzdésnél is jelen volt — mond továbbad a szolga.

«Jelen?» kérdé hirtelen Tihamér s nem akarva örűlt szerencsés viadalának.

«Igen is, jelen — felelt a szolga — de úgy befátyolozva, hogy magam is csak magas termetéről ismerhetém meg. Mind e mellett a szépet mindjárt kifürkészik a férfiak: őt is több lovag kerűlgeté.» Fellobbant Tihamér; de kelletlen ingere lecsillapúlt hamar, midőn valami ezer lépést haladván, az olajerdő-nyíláson Róza lakása fehérlett elébe. Kisded ház vala ez, körűlnőve szőlőtőkkel; jobb oldalán kert, ennek közepén olajágból fűzött remeteség látszott, az egészet illatos olajerdő környezé. A mint Tihamér a bokor kerítéshez jut, egy nagy fris sebtől vérző házi szelindek neki ugrik, de rövid szaglalás után nyöszörögve ismét a kertbe vonúl. Az ajtók tárva, senki sem mozdúlt. Szívdobogva megy a házba Tihamér; az első szoba padlaton vér s egy rozsdás kard, a mellék szobában a még bontatlan nyoszolyán eltépett fátyol, a földön törött hárfa fekszik. «Uram, itt raboltak!» kiált a szolga a dermedő ifjúhoz, ki vadon forgó szemekkel kardmarkolatját szorongatá.

«Nézzünk a kertbe!» mond ismét a szolga, s Tihamér félig kábultan követi. Ott a fahajléknál vonaglik a hív kutya s már már szakadozó párával az ajtót kaparja; gyors taszintástól felzörren az, s *világos* lőn a rettentő éji cselekedet: vértől elöntve,

mellébe tőr mártva fekszik ott az ősz lantos, marka öszvegörcsülve, szelíd vonásai kín- és haragtól széthúzva alig ismerhetők. «Irgalom istene!» kiált az ilyeshez szokatlan Tihamér, s míg a szolga haza siet a szomorú hírrel, ő kardrántva bőszülten futkos az erdőben a rablókat nyomozni, éltét elszánva Róza váltságára; de sikertelen, s végre az életerő sem bírván öztönit forró indulatjának, lankadtan öszveroskadt.

E gyilkoló rablás szörnyen behatott az udvarra; magyar és olasz nyomozó csapatok különös irányokon száguldoztak el. A király s Malatesta nagy díjt vetének a rablók fejére; mind hasztalan: tikkadozva tértek vissza a lovagok, Róza elmaradt, s méltó gyanú senkire sem eshetvén, minden töprengés csak puszta sajnálkodásba oszlott el.

A fáradt Tihamért egy kémcsapat fellelvén, a várba kísérte. Hajnali csillagként, mely szebb létbe világít, tűnt fel Róza Tihamérnak, mélyen érzé sebes borúltát, bár hiú panaszszal nem hirdeté. Különös állapot inkább rokonít, mint a közpályán való ismerkedés; így serken többször az indulat, veszélyek s tartós áldozatok még inkább nevelik azt. Ha Róza külső ékei valami üreséget hagyának is a közléten túl vágyó ifjú keblében, fölösleg betölté bal esete a hiányt s az óhajtott dicsőség Rózába vegyült, s úgy nézett utána, mint a vándor a leszálló napra, tudván: útja még vad sivatagon viszi keresztül, de a czélnál szent béke jutalmazza.

Az öreg lantos hideg teteme más nap földbe

takaríttatott, s temetési pompa végzé a fellengző ünnepet, miként halál a legfénylőbb életet. Most Rózához.

IV. SZAKASZ.

Károly király, Lajos atyja udvarában élt Zács Feliczián, büszke, nemes, kemény erkölcsű férfiú; előbb a híres zendítő Trencsényi Máté párthíve, később Károly meghitt tanácsosa. Ennek ritka szépségű leánya Klára, udvarnokszűz gyanánt szolgált Erzsébet királyné mellett. Kázmér a királyné öcscse, utóbb lengyel király, Visegrádon mulatván szerelemre gyúladt Klára iránt, s minthogy vétkes indulatja meg lőn vetve, erőszakkal töré le a virágot, mely sorsára nézve alatta, érdemére nézve sokkal felette tündöklött. — Tudva lévén, hogy a királyné öcscsét határtalan szereté, s hogy Klára mindig társaságában élt, a felingerült atya a királynét tartá az alacson tett eszközének s vizsgálatlanúl, boszújától őrülésig ragadtatva dühösen rohan a palotába, hol a király önnönivel ebédnél ült; a királyné jobb kezének négy újját elvágja, a hitvesét védő király karját megvérzi, azután Lajos és András nevendék herczegekre sujtá halálos vasát; de minekelőtte vak szándéka teljesűlhetne, az oda siető udvarnokoktól megöletik. Zács egyetlen fia hív szolgájával el akarván szökni, megfogatik s lófarkon hurczoltatva irtatik ki az életből.

Az eddig történtet Feliczián irtózatos tettével s a királyi házhoz kötelező jobbágyi hűség megszegtével mentegethetni; de az akkori birák szégyenét, kik hízelkedéstől vezéreltetve az utóbbi itéletet hozák, semmi idő nem moshatja le. A szerencsétlen, ártatlan, oly rútul megbántott Klára megfogatik, orrán, ajkain, kezein megcsonkítva, félholtan lóra köttetik s az útczákon szerte vonczoltatva kínok közt ezen kiáltásra kényszeríttetik: «így járjon a király támadója!» Zebának, Zács idősb leányának, bár nem is sejté atyja vétkét, Léván feje vétetik, s Kopai, ennek férje, legott éhen múlik ki a tömlöczben. De hogy a fejedelmi bűnös ellen egy tanú, egy vád se maradjon fenn, Zácsnak minden ivadéka harmad íziglen hóhérpallosra, többi rokon vérsége pedig örökös szolgaság- s birtokvesztésre ítéltetik.

Demeter, Zács elhúnyt húgának férje, még jókor hallván a veszélyt, elkerűlé az érte küldött poroszlókat s hat évű leányával, vérző szívvel hagyá el azon hazát, melynek elsői mellékes hasznokért áldozának fel egy ártatlan nemzetséget, álnév alatt olasz földre költözött, hol egykor tudományait gyakorolta. Itt tengődött, szüntelen rettegvén Károly kémjeitől; s noha életét pénzzé tett drágaságai szükségtől felmenték, fogyasztó bú rágódott mégis belsején, szenvedő lelke egyedűl hazájáért epedezvén.

Így nőtt fel Róza sínlődő atyja mellett, mint a magános virág a mohosúlt síron. Fő gondja atyjának, híven osztozott annak bújában s tudván, élte hajnalán mily veszély környezé, mily két színű több-

ször az igazság, komorrá lőn előtte minden földi ragyogvány; de annál inkább épült belső világa, népesülve tündér alakival képzetének. Még inkább erősült lelke ez irányban, midőn atyja Páduában egy híres lantossal szoros barátságot kötött.

Földi zavar közepett tisztán folydogál a művész élete, s habár az indulat lánghullámi dagadnak is, hattyuként lebeg a zajló habokon; mert a vadság dölyfein játszva győz fensége a szépnek. Carlo, még ősz korában is csodált, tisztelt lantos, békén járt a háborgó nagyok közt s megismervén a rejtező, de előtte megnyilt honvesztett hazafit, frígyesült vele s Rózát oktatva művész ösvényre vezérlé; a szűz lágy érzete s hajlékony lelke könnyíté buzgalmát. Kis idő múlva ezer ajak ömledeze Róza dícséretében, s az elbájolt nagyok udvarjok díszére őt magas ígéretekkel csalogatták; de semmi szédítő kilátás nem tántoríthatá el, egyedül atyja s tanítója körében lelé boldogságát. Mind e mellett hazai nyelvét sem felejté el; csak ebben lehellé ki titkos vágyait legbíztosabban a néma magánynak.

Az alatt Magyarországban Károly sírja felett a rég ellenkező felek kezet fogtak s szent István székébe ültetvén Lajost, a nemzet ismét szabad egész testté vált. Örömkönynyel hallá ezt Demeter, visszakészült honába; de a rég lankadót halál lepé meg.

Rózát árva léte még inkább Carlóhoz csatlá s ennek gyámoltában lele vígasztalást; ki is erejét fogyni érezvén, Riminibe költözött, ismervén birtokosának korát túl haladó lelkét. Hasztalan unszolta

Rózát vígabb sors-választásra; büszke lévén ez meghálálhatni jótéteit, nyúgodtan követé őt magányos lakásába. A grófi ház kegyes gonddal ápolá őket, kedvet lelvén lelkes társaságokban, a kisded házi gazdaságot Róza intézgeté, az öreg Paolo, kinek főtisztje vala naponkint a szükséges táplálékot átszolgáltatni a várból.

Díszei teljes nyíltában álla Róza, midőn Lajos hadával megindúlt. Mily szorongva hallá jöttét! Paolo alig győzte hírekkel. Lajos érkeztekor forró kívánatit eléggé nem tudván oltani, elment a harczi játékhoz, csak Paolotól kísértetve; ott látta Tihamért és — ebben valósúlt azon édes kép, melyet szűz keble titkosan alkotott, s magát feledve, ébredő szíve hevűltében nem is sejté más szemek kémlelő nyilait. A díjosztás miként hata rája, nyilván mutatá elragadtatása, önkényt lefátyolozván mind addig gondosan eltakart születése titkát. Ábrándozva tért azon estve még haza, szívlángjaiba avatva a kegyes őszt, ki csendes aggódással, de tiszta részvétellel hallgatá kedveltjét. Első szerelme nyíltán a sors megbékülni s új tartalmat látszott adni életének; s míg Carlo azon eszmélkedett, mi módon intézze ügyét a magát elárúlt szűznek, ő az ideálok körébe szállva, érzete csapongásait ez énekkel kísérte:

Hajnali kellemü fény
Hinti mosolyogva sugárát,
Melyre az ifju remény
Rakja le fellegi várát;

S édes irányra feszülten
Nézi magas remekét,
Erzete istenesülten
Fölleli biztos egét.

Így öröm-áldozaton
Myrtuszi lenge hüsében
Kél az erő szabadon
Tettre hevült kebelében.
Képzete lángözönéből
Egy alak ömlik elé,
S elrepes élte szükéből
Álma világa felé.

De miként a hang, úgy reppen el az ífjonti álom is. Sajnosan érzé ezt Róza: mert egyszerre lódobogás s a házi szelindek éktelen ugatása felrezzenté andalgásiból, s minekelőtte megfoghatná e szokatlan zajt, négy álképű férfi, sötét köpönyegbe burkolva Carlohoz lép, a többi künn maradt az udvaron. Carlo mindjárt rablókat gyanítván, feltárja szekrényét s tölt erszényt feléjök tartva mond: «művészi éltem kis szerzeményét általadom, csak távozzatok!»

«Minek ott arany, hol fris kebel piheg — szól egy magas férfi, kitől a többi függni látszék — veled semmi dolgom, ősz ember, csak társadat bízd velősebb karokra. Hol Róza?»

«Uram, elégedjél! — mond ijedten Carlo — vidd mindenem, csak túl ne hágj az emberiség határin!»

«Nem jöttem én erkölcsi leczkét hallgatni —

kiált háborodtan a férfi — : nélküled is fellelem én, a kit keresek» ; s félre taszítván Carlot, a másik szoba felé megyen, hol Róza, hárfáját pajzsként magához szorítván, remegve egy szögletbe lapúlt.

«Ne tovább ! — mond Carlo — — ; ősz hajamra esküszöm, csak testemen törhetsz keresztűl a szűzhöz !» s lekapván régi kardját a falról, útját elállja ; Paolo pedig felrettenvén álmából egészen elréműlve ölelgeti a támadó lábait ; int ez s két czinkosa Paolot hirtelen kiragadja.

«Félre az útból rekedt síp, különben nem pengetsz többé lantot», kiált mérgesen a férfi. Carlo eltökélve kardját csapásra emeli ; de a vívni szokatlan, erősb vágástól véresen földre hanyatlik.

«Ah öregségem !» sóhajt Carlo s vánczorgó testével a küszöbre roskad. Róza ezt hallván, borzadva veti el hárfáját, rezegve pattantak szerte a húrok ; elszánva Carlo sorsában osztakozni, kirohan az ajtón s tőrt ragadván ki a rablónak övéből, lángzó szemekkel s védelemre feszűlt karral az ősz megett áll.

«Kíméld erődet, szelíd galamb — mond a férfi — ; még az éjjel messze kell röpűlnöd ; minek e játék, vas mellemen megtompúl aczélod.»

«De nem saját keblemen — kiált Róza s a tőrt szívének írányozza. — Így halok mint szabad leány, de békódat nem tűröm !» Meglepetve lép hátra a férfi s elmerűl a felséges szűz néztében, önsülyedtét érezvén annak lelki nagyságában.

«Nyúgodtan, édes leányom ! — rebeg a vérző lantos — engedj a sorsnak, bármi tövispályára vet, míg

híve léssz magadnak, dölyfei nem ártanak. Nyújtsd kezed utóljára; válnunk kell; én örök nyúgalomra — te» — itt szava megakad, s halálszín borítja el képét.

Ezen búcsúszavak megrendíték Rózát; feszült erei lankadnak, homály vonúl szemére s tőrét elejtve oda omlik az öreg mellé.

«Ő is csak asszony, szülni tud, de nem magasban érzeni», mond a férfi, komoran szemeit a halovány vonásokban legeltetvén.

«Ilyen az asszony — mond kaczagva a másik —: előbb ez öldöklő angyalként álla s mint a sárkány őrizve kincseit; most érzéktelen fekszik itt s ha feleszmél, ismét nevet. A csirkét megsiratja, de jó kedvvel megeszi.» Erre Róza fátyolát eltépi s ágyára veti mondván: nyúgodjál szűzjel! ha birtokosod vissza térend, más szemmel tekint reád.

«Most fel! siessünk!» mond a rablók elseje s izmos karjaival felölelvén Rózát, lóra kap s ápoló gonddal az ájúltat maga elébe veszi; a többi hamarjában öszvehordott mindent, a mit zsákmányra méltónak lelt; lóra kerekednek. Paolót is velök menni kényszerítvén. A felüdült Carlo mécset fogván roskadozó léptekkel a kertbe támolyg, hogy ott a remeteséget meggyújtván a várbelieket fellázítsa; de egy elkésett rabló megsejtvén szándékát. a végső erővel küzdőt átgyilkolja s testét a hajlékba veti, ekkor az urát védő hív kutya is mardosván a latort, mély sebet kapott.

Elszáguldtak; borzasztón hangzott el robogások az erdőn; s ott, hol nem rég a megindúlt szív dala

zengett, most az egyedűl élő kutya dermedezve vonított, s az éjjeli szél nyögve suhogott az üres szobákon keresztűl.

V. SZAKASZ.

Négy napi nyugvás után Lajos királyi ajándékokat osztván a grófi háznak, megindúlt hadával s Volturno kies partjain telepedett meg. Itt Tarenti Lajos, Joanna második férje, szép külsejű, de gyáva férfiú, s Acciajoli vezér Capuánál táborozva fegyverrel akarták gátolni átmentét a vizen.

A legyőzendő veszélyek Tihamért tettre ébreszték; Róza képe szívmélyébe vonúlt; s míg egy osztály Urticellónál az ellenséget megkerüli, Lajos a capuai hidat ostromolja, ő más osztálylyal átúsztat a vizen, bevág s megzavarja az ellen-lovasságot. Néhány óráiglani harcz után gyérűlten fut az ellenség; vezérjei magok lettek hírmondói veszteségöknek.

Tihamér a szaladókat űztében félre az úttól, egyes házaknál Werner csoportját rablásban leli. Épen akkor hurczoltak ki egy ferfiút s gyilkot szögezve mellének, pénzért unszolták. Közéjök robban Tihamér s markában villogatva vasát, békét parancsol; meghökkenveereszték el azok foglyokat.

«Ott benn szabadíts!» esdeklik a férfiú s reszketve a házra mutat, honnan asszonyi sikoltás hangzott ki. Tihamér leugrik lováról, villámként ötlék szívébe Róza története s néhány magyart leszállíttat-

ván, a segédért jajgatónak váltságára siet; a megmentett férfi is hozzá szövetkezik.

Benn a házban nagy volt a zavar; a rablók mindent törtek, szaggattak egymás kezéből ragadozván a prédát. Halált dörögve a hadi törvényszegőre keresztűl nyomúl ezeken Tihamér, míg a végső szobába jut; hol egy fiatal asszony, bortól hevűlt herczegi tiszt ölében vergődik.

«Rendet a király nevében!» kiált Tihamér alig bírhatván fellázadt vérével.

«Werner a mi urunk! — felel büszkén az asszonyt karoló s csókot czuppantván az elbágyadt hölgy halovány képére, kaczagva mond: itt nem osztozunk, magyar!» Kardlappal válaszolt erre Tihamér, s oly hathatósan, hogy az elzsibbadt kar nem tartható prédáját, s a kimentett asszony férje keblére simúl. «Ne hadd magad Stefano!» kiált több rabló s kardot ránt; de Tihamér a tisztet s nehány pártfogóit jól megjelelve, hátra vonúl, sértetlen vezetvén ki a ház lakóit. Azonban az éktelen lármára Werner ott terem.

«Zabolázd népedet, vezér! — mond Tihamér igazsága érzetében — elől az ellenség, ne vívjanak a csendes polgárral.»

«Pelyhezd ki magadat, ifju: aztán oktass férfit; nagyra vittek álmaid, hogy velem kötelességről mersz szólni», mond Werner feszesen.

«Ha elmulasztád azt, ügyelj az ifjabbra, midőn királya parancsolatit hirdeti», viszonzá Tihamér.

«Tán a szerencsés kardjáték téve oly elbízottá,

hogy ott is bírálsz, hová kisded hatásköröd nem terjed? Vigyázz! itt az eszköz megkurtítni szárnyaidat, ha idétlen röpülésre izgatnak», mond Werner s villámzó szemeit Tihamérra szegezve kardjára csattant.

Tihamér fellobban, gyorsan lovára kap s Wernerhez szökvén «kard, ki kard! — kiált fendörgő haraggal — vagy pergő nyelvedre sütöm vasamat!» Werner oly bátor mint kevély, boszúlehelve kardot ránt; mindegyik felekezete harczra készül s a felbőszült gyűlölség vérszomját aligha károsan nem oltja, ha István vajda jókor oda nem érkezvén, szelíd méltósággal szerte nem választja a háborgókat. Tihamér okát adja szertelen lángoltának s szerényen engedve a tisztelt vezérnek eltávozik, ótalmába ajánlván mentettjeit, kiknek buzgó hálája követte.

«Az ifjú tüzes, szeret vagdalkozni», mond Werner színlett nyugalommal Istvánhoz.

«Midőn a közös ügy sérelmét látja. Néped zsoldja kijár pontosan, gátold sarczaikat. Kíméltetni óhajtja királyom a fegyvertelent», viszonzá nyomósan a vajda.

«Ura seregemnek, én számolok tetteikért; de minden pórázon nem szoktam tánczolni!» mormolá Werner s elfojtott méreggel kürtöt fúvat, s a mint lehetett, öszveszedé zsákmány után kószáló csoportját.

Nem lévén czélunk Lajos királynak tetteit s Durazzo Károly herczegen vett véres boszúját leírni, csak azt adjuk elő, mi szorosan függ öszve történetünkkel.

azért is Nápolyba követjük, hova egyszerű pompával tartá bementét. Tihamér vivé előtte a gyászzászlót, a megöletett András képével; bús emlékjel minden jobb kebelnek. A fővárosnak minden újságon kapó lakosi örömzajjal fogadák az érkezőket s látván a szoros rendet, mely a magyarokat leginkább különzé, szűnve szűnt a rettegés, mely nem rég minden szívet nyugtalaníta. Lajos átvevén a nápolyi kormányt, öcscsének kinyomozta gyilkosait keményen megbünteté s mindenkép iparkodott a közbátorságot helyre állítani s a szédelgő elpuhúlt népet hathatós törvény alá szorítani. Tihamér napról napra kedvesebb lőn előtte. Apornál szerzett ismereti s munkás, de önérzetétől függő lelke, fentebb czélokra jegyzék őt az érdembecsülő királynál. Minden bájai az olasz szépeknek, minden hevítő s szabad éleményre buzdító mulatságok, újak bár az egyszerű magyarnak, nem törülheték el benne Róza emlékezetét: azon lelkek közűl volt ő, kik ha egy tárgyat felfognak, többé el nem eresztik azt. Eleget serénykedett az elrablottnak nyomára juthatni, de nem vala képes a gonoszság fondor szövevényibe hathatni; melyeket itt közelebb szemlélünk.

VI. SZAKASZ.

Werner, miként feljebb említők, előbb jött Riminibe Lajosnál, hol a gróf őt, mint a magyar király zsoldosát, ismerve bár véren épűlt hírét, minden

becsülettel fogadá. Ott látá Rózát s czéljává jegyzé vad ösztönének s bár kívánatát tiszta hódolattal leplezgetve közelíte is hozzája, egyebet hideg tiszteletnél nem nyerhete s megbántott gőgje még inkább gyulasztá őtet. Nemtelen czélját az öreg Paoló segíté elő; ez tudnillik nem keveset tartván magáról, ha Rózát a grófhoz kísérheté, mindenütt rajzolgatá e szűz tulajdonit. Wernernek egyik biztosa csakhamar kivett belőle mindent, mi használhata urának, sőt a házhoz is elvezetteté magát.

A büszke Werner örömest köszönte volna magának a Rózán vett diadalt, azért vizsga szeme föllelvén őt a harczjáték nézői közt s elértvén, miként hata reája Tihamér, ezt önhitten viadalra hívá ki, megaláztával akarván fényleni. A küzdés bal kimenetele vak gyűlölségre forralá őt a kétszeri győzedelmű ífju ellen s Róza kellemeit féltékenyűl irígyelvén, őt elorzani eltökélé; de hogy minden gyanút elhárítson magától, meghitt kémjét hagyván a várban, búcsút vőn s néhány mérföldnyiről másnap visszatérvén, az erdőben rejtezett s a díjosztás éjjelén kémjétől, ki Rózát nyomban követé, mindenről tudósíttatván, nemes vért ontva teljesíté pokol-súgta szándékát.

A sebes nyargalástól életre tért Róza elszörnyedt Werner karjai közt; de ijedelmét csakhamar bátor elszánás váltá fel, hideg megvetéssel mondván a kérlelő Wernernek: «Merítsd ki erődet éjjeli gyilkos, urává tehet ugyan durva hatalmad éltemnek; de nem soha e szívnek!» Néma komolysággal hallgatá rablója szerelmi esküvéseit s kedvező ajánlatát, eltö-

kélve végső perczig védeni erkölcsét. Paolót kérte egyedűl társaságúl, s Werner, ki a szükségtelen tanút inkább megölette volna, még sem tagadá meg ez első kérelmét, az időtől reménylvén önkényes hajlását. A balgatag nem tudta, hogy a szerelemben csak a pillantat jutalmaz, az idő soha sem.

Külön táborozván a magyar seregtől, könnyű volt rejtegetni Wernernek foglyát, hív őröket tartván körűle; útközben nem is sokat háborgatá jelenlétével, nehogy valami szembetűnő tettről elárúltassék.

Nápolyban, egy tengerparton álló házban élt Brigitta, azon elvetettek egyike, kik rút nyereségért minden bűnt oltalmazva, kaput tárnak a feslett életnek. Werner a háború előtt Nápolyban mulatván, megismerte az asszonyt s mind a hely állapotja, mind ön bátorsága végett oda szánta Rózát, képzelvén az elveszettet ott senki nem sejtheti. Nápoly elfoglaltatását követő éjjel mellékes útakon ide kísérte foglyát. Az előre tudósíttatott Brigitta várta már s a felső emeletre egy ékes szobába, melynek ablakjai a tengerre szolgáltak, vezeté őket. Róza örűlt elvégre asszonyi társaságba juthatására; de irtózva fordult el, midőn Brigitta ördögi mosolygással a selyem kárpitozatú ágyra mutatván, mond: «itt nyugszol, szép fülmile! — s átszúró tekintettel mérvén Rózát, Wernerhez fordúl — sok szerencsét, herczeg, jól választál. Mily szőke, nyulánk, fiatal! Hm!» Róza megrendűlt a kígyófullánkként vonagló szemektől, komoran Wernerre néz, mintha mondaná: ez méltó hozzád.

Werner nem akarva becsülni kénytetvén Rózát, hirtelen az asszony szavába vág: «semmi illetlenséget — mond keményen — szorgalmadra bízom ugyan e szüzet, de tisztelve akarom látni őt.» Ezzel, mintha ön vádja riasztaná onnan, eltávozik, maga után intvén Brigittát, kinek sivatag élettől korán eldúlt képén az elrögzött gonoszság új fertelmet hagya sejteni. Nyugtalan tünődött Róza kétes jövendőjén, de csak némán lebbentek el sóhajtási az alatta tomboló hajósok vad lármái között.

A veszély nagysága igaz mértéke a belső erőnek. Róza, ámbár szünetlen kitéve szerelmi ostromnak s mindig önvédelemre feszülve; még sem csüggede s nem hiú könnyekkel, hanem elhatározott érzéssel távolítgatá magától Wernert, ki többször megjelent s vad indulatban most fenyítő dühre mordúlt, majd lábához omolva esengett; de állhatatosságát nem rendítheté meg sem Werner, sem az incselkedő Brigitta, ki a bűnt s minden földi éleményt bájszínekkel rajzolgatván, minden módon buja kéjekre buzgott hevítgetni az ártatlant.

Így élt Róza ön erejétől támogatva; de elzárt madárként énekre nem nyíltak ajkai. Paolo enyhíté egyedül fogságát: élelem-szolgáltatáskor szabad volt ennek Rózát meglátogatni; a múlt lőn ekkor beszédök tárgya s jótét a viszonyos kiömlés. E balesetért magát vádoló öreg váltig törte fejét, miként tudatná Róza sorsát a magyarokkal; de sikertelen: sűrű rostély a tenger felől, s az elzárt folyosón járkáló őrök gátlának minden közösülést.

13*

VII. SZAKASZ.

Az első szerelem bármi czéltalan, mindenütt életet s reményt talál; így andalgott Róza egykor elmerülten nézve a tengerre, melynek csendes tükrén a búcsúzó napsugárok tűzfolyamként nyúltak el. Képzelete Tihamért festé elébe mint szabadítót; őt látá érte harczolni s győzni. A gondolat: véle s neki élni! édes kívánattá olvadt ellágyult keblében. Egyszerre a szomszéd ablakból ezen — érzetével épen ellenkező — dal zengedez:

A tavasz bájkellemében
A szép rózsa mint virúl!
Harmat reszket nyílt ölében
S attól édesb lángra gyúl:
S bármi szíven ringadoz,
Kéjlehelve illatoz.

Róza felserken. Eleintén úgy vélé, még egy áldozat tartatik foglyúl mellette, de tévedéséből hamar feleszmélt; mert nem bú hangja volt az, a mi tovább hallatott:

Boldog a jelent kedvellő!
En malasztit érezem;
S rám melegre a hűs szellő
Honnan jő, nem kérdezem;
Kétszer él a csapodár,
Míg a hív tövisen jár.

Nem irígylem szerencsédet! mond Róza s el akar fordúlni, midőn egy más igen kellemes ifjonti szózat figyelmét ismét arra vonzá:

Büszkén száll a magyar vitéz,
Sötét zászló kezében!
Minden szem csak reá néz
S andalg szemléletében.
Mért láttalak!
Szép hősalak!
Nincs nyugtom nincs, az óta már!

A többi szavakat érthetetlenné tevé a kaczaj, mely ezen dalt követé; csak Minetta név hangzott ki néha az enyelgő zaj közűl. E daltöredék különösen hata Rózára; önnön érzetét hallá fakadozni s csendes bizodalommal hajlott az ismeretlenhez. Már azon tünődék, megszólítsa-e szomszédját; midőn Brigitta kémlelve hozzá lappang. «Melletted vigadnak — mond erőltetett részvétellel — neked is szebb lét derűlne, ha intéseimre ügyelnél. Lásd! ők az én tanítványaim.»

«Sajnálom őket!» felel Róza s megvetve löki vissza elébe nyújtott kezét a csábítónak.

«Nem illik harag ily szelíd képhez — mond hunyorgatva Brigitta, mint a ki más kárán örűl — im jó hírt hozok: a herczeg tüstént itt lesz. Te hallgatsz? úgy véled, annyi szép ruha az égből hull számodra? azonfelől egy bajnok. — Lásd! én is fiatal valék, a hét szépség közűl birtam legalább hattal s mégis oly férjem jutott, ki pénzét kivévén, nem ért

egy szerelmes álmat. De látom, te sem vagy újoncz, a makacsság vonzóbb, dícsérem mesteredet. De mégis, Róza, ennek is van határa: adj mindent; csak úgy intézd dolgodat, hogy az egésznek minden tagocskája hasznot és gyönyörűséget szerezzen.»

«Nem értelek — mond Róza komolyan — ha annyiszor ajánlád barátságod — add jelét s távozzál!»

«Nem jövök üres kézzel — folytatja Brigitta, gyűrűt vesz elő, s azt forgatja. — E gyűrűt a herczeg küldi; nézd mint ragyog! Más ember csak puszta szívvel áldoz s annyit kíván érte: hogy agyon ásítnók magunkat csupa szerelemtől; a herczeg küldi e gyémántot, saját képét.»

Róza egy könnyet töröl le s szótlan az égre tekint.

«Ah! szelídülsz kegyalak? Miért pihegsz oly nehezen, mintha már is ölelne? Nos? mit izensz a herczegnek?» kérdé az asszony gúnyredős arczczal.

«Nekem szánta herczeged e gyűrűt?» kérdé viszont Róza.

«Neked, neked! szép angyal!» felel Brigitta.

«Legyen sajátod — mond Róza büszkén — csak távozzál s mondd a herczegnek: én inkább tőrét mint szerelmét választom.»

«Köszönöm — mond Brigitta — te oly nagylelkű vagy, mint szép, kívánom, soká maradj itt.» Ezzel a gyűrűt fonnyadt újjára vonja s örömmel nézegeti. Ekkor belép Werner, Brigitta hozzáfordúl: a gyémánt nem használ, folyamodjál karjaidhoz.» Ezt súgván, mosolyogva megy ki.

«Ily méltatlanra bitangolod szerelmem adományait — mond komoran Werner — magadra vess, ha türelmem szakadtával sorsod nehezűl.»

«Ha ily méltatlanra bízál, ne csodáld ajándékidat is azon kézben látni; különben tapasztalhatád, mily keveset indítnak fenyítő szavaid; nincs ugyan erőm lerázni lánczodat, de lelkem szabad röptét le nem bilincselheted», viszonzá Róza.

«Egy kedvező tekintet szabaddá tesz — mond Werner szelídebb hangon — simúlj e szívhez, s minden örömért kétszeresen adózik.»

«Gyilkos! — mond Róza felhevűlten — tőlem vársz szerelmet? tőlem? ki undok tettedet látta és érzi —»

«Feledd a multat, csak előre nézz» — esdeklik Werner.

«Van is okod fátyolt vetni a múltra — mond fontosan Róza —; én örömmel nézek vissza s emlékezetem egy szikráját nem adnám egész jövendődért.»

Werner szemöldöki öszvehúzódnak, s mérges kaczajjal dörgé: «ismerem bálványodat! tán az a karcsú ífju —»

«Ki porba sújtott», esik hirtelen szavába Róza, büszkén tekintve Wernerre.

«Hah! — kiált ez, indulatja teljes kirohantával, féltés- s boszútól égve. — Legyen tehát, imádd az idétlent; de kímélést tőlem többé ne várj: még ma eltépem pártádat s czégérül teszem ki e bűnháznak. — Kifakadó dühhel. — Érezd tehát körmét

a vadnak, ha szelíd bánás nem lágyíthata el!» s vad mozgással közelít hozzája: Róza félre szökik s borzasztó elszánással a rostélyt ragadja meg.

«Erőd elalél a hideg tetem felett — mond lángzó szemmel — ha csak egy újjal hozzám érsz, e rostélyon szakad szét fejem; nézd véremet folyni, de tanuld tisztelni az asszonyi erkölcsöt!» A nap végsugárát veti reá, megtörve omlik el a szobában s Róza mintegy színváltozott lélek álla reszkető fényben. Werner hátra lép, ajkai remegnek, kezei alá meredeznek, mint azé, ki mohón valami után kap, de szörnyű rémlettől visszaijesztetik.

«Róza, te rettentő vagy: mennyire vonzasz, anynyira taszítasz vissza — mond nagy hallgatás után a magával küzdő Werner — szólj, miért gyűlölsz?»

«Szánlak — felel a szűz — szánlak, hogy anynyira rabja lehetsz indulatidnak; van erőd s mélységben veszteglesz, s a gyöngeség játszik akaratoddal.»

«Igaz — viszonzá sötéten Werner — a szabad vitéz, most asszonyimádó! de legyen úgy — kifakadó érzéssel. — Halld Róza! te vagy az első, kinél ezen kívánatom éledt! légy hölgyem, s oly fénytetőre emellek, honnan büszkén nézhetsz alá bármely királynéra; van érzetem dicsőségre; van hatalmam érte vívni; légy hölgyem, s aranysugárait fűzöm homlokodra.»

«Ha vérpályád nem rettentne is — mond Róza — lehetetlen veled egyesűlnöm; bár oly sértőleg vágtál is életembe, megcsalni nem tudlak — halkan

pirúlva — én szeretek. Elégedjél e szíves vallással; de ha szándékod tiszta: én magyar leány vagyok, s készűljön bár pallos árva fejemre, nemzetemhez vágyom.»

«Én áldozzak ily fagylaló hidegért? — kiált Werner mérges hahotával. — Te itt maradsz, s szenvedésed enyhítse bosszúmat. Túlesvén a lágy koron, mely veszteségét csendes könnyek közt felejti; tőlem ne várj nagylelkűséget. Tudd meg, te oly házban vagy, melyet pirúlva kerűl a jobb érzés, hol a szerelem alku szerint megy, s az adó, vevő, egyiránt csalódik. Én a pulya községnek martalékúl vetlek; váltságot ne remélj, mert itt hitvest csak bolond kereshet.» Öszve borzad Róza, habzó keble kifakadni látszik, fehér homlokán gyöngéd erei kékre dagadoznak; de csakhamar felerősül s nemes méltósággal mond Wernerhez: «Romlottság közt épen maradni oly érdem, a mily alacsonyság ide hozatásom; ez nem változtat, csak téged inkább megvetni ösztönöz. Oh miért nem vagyok férfi, hogy pór melledbe mártva kardomat, megboszúlhatnám a megbántott szemérmet. Bátran lépek sorsom elé s ha minden elhágy is, egy tű, egy üvegdarab elég a halálra.»

Szégyen, bosszú szaggatá Werner belsejét; most gyilkos, most szerelmi kivánat zavará elméjét, hasztalan kerese szót háborgó érzetinek; tűzkerék gyanánt forgó szemével ott áll mozdulatlan, míg az ajtón kívül harsány szózat nem ébreszté fel kábultából; hirtelen felnyitja Róza ajtaját, s egyik őre

Paolót hurczolja elébe: «többször mondtam, minek hízlaljuk híjába ezt a vén dudvát; ím, késsel támadott meg, s ha jókor nyakon nem kapom, talpra kiáltja az egész házat s elárúl» dörmögé a meghitt őr.

«Örök átkom reátok!» kiált Paolo s száraz öklét Werner felé szegzi. Róza reszketett. Werner lecsillapodva mond: «zárd el őt, adj neki bort, hadd oltsa tűzzel tüzét.» Paolo elvezettetik. Werner Rózához fordúl: «te most vér felől gondolkodál? légy nyúgodt: az oroszlánnak is vannak szelíd pillantatjai!» — Ezzel szorongva kiment s távozása szintoly jól esett neki mint Rózának; elgyöngülten hanyatlott ez székére; a szomszéd ablakban pedig így zeng ismét az ének:

A földre kék homály terűl,
A bús álomba szenderűl:
S hová nyílt szem nem juthat,
Oda elzártan elhat.

VIII. SZAKASZ.

«A nyelv kész halni, de nem a szív», mond Brigitta Wernerhez, ki nála komoran fel s alá jár: érezvén hogy ott szeret, hol megvettetik; csodál, hol örömest gyűlölne. «Te szomjús vagy, s a forrás csevegését bámulod — mond ismét Brigitta. — Sokat változál, herczeg, mióta rabod rabja lettél;

előbb a könny még vonzott, s nagy hőse valál házamnak: most elijeszt az erkölcs, mely gőgnél nem egyéb. Látom álomporra lesz szükségünk.»

«Vipera — mordúl ellene Werner — szíjat vágatok hátadból, ha valami szerrel élsz parancsolatom ellen.»

«De csakugyan szerelmes vagy — mond gúnyolva Brigitta — s úgy rémlik más boldog áll édened előtt. Miért lángolsz? eltaláltam? Az semmi, vannak neked derék embereid, kik döféshez jobban értenek, mint imádsághoz; egy taszintás — s vége: a leány sir és sírtában az élő után nyúl.»

«Nem! — mormolá Werner magában — orozva nem gyilkolom meg az ífjut: ő nyíltan aláza meg, boszúm is nyilvánságos legyen; így kívánja hírem; — Brigittához fordúl: — te pokol szülöttje! más módot keress, aranyat adok, de mást gondolj.»

«Bízd reám — felel Brigitta — majd bővebben értekezzünk. Most mennem kell, mert oly vendégeket várok, kik nappal sokat papolnak tiszta életről» s elmegy.

Kétkedve tért haza Werner; mi előbb csak vérjáték vala, naponként erősb szerelemmé vála benne s váltig kiforgatta magából, vízbe sülyedőként minden hab után kapkodott. A csábító Brigittától most kajánkodva tartott, majd segédet reménylett s így nyughatatlankodva bünteté önmagát szerelem-, féltés- s boszútól egyiránt dúlt kebele.

IX. SZAKASZ.

Azon palotának, hol István vajda megszállott, földszinti szobáiban lakott Tihamér is. A teli hold magasan állott már a csillagos égen, midőn ő megvizsgálván az éji őröket, haza tért lovászával, s míg ez honi dalait fütyörészve fegyvereit tisztogatá, ő a langyos levegőben hűtözött. A toronyőr éjfélt kiálta s Tihamér is feküinni készült, midőn egy lassú ének ablakjánál egyszerre minden csepp vérét gyors szökésre forralá; tartalma ez vala:

Sírva nyögdel a fogoly szűz
Bú emészti napjait:
S az kiért ég, bár közel van,
Még sem oldja lánczait.
  Bajnok ébredj! híved vár!
  Nincs szerelmed, szíved már?

Bajnok fel! ragadd aczélod
Szép ártatlant védeni:
Díja édes; jer ne késsél
A bízót kimenteni.
  Róza, Róza, Róza kér.
  Ébredj, ébredj Tihamér!

«Róza?» kiált Tihamér s hirtelen kardot ragad s pánczélinget öltve, kirohan az ajtón, majd eldöntvén a vajdai strázsát, ki bámulva néz utána, egyenest az énekes felé siet, ki árnyékba vonúlt. «Csen-

desen — mond egy sötét leplezetű alak — most ne kérdezz semmit, az idő rövid, csak kövess bátran!» Ezzel gyöngéd szorulattal fogja kezét s az álmélkodót elvonja magával. Szűk utczákon keresztűl a tengeröböl felé, majd félóráig mentek így; Tihamér türetlenkedve többször megszólítá vezetőjét, de az ajkára tett újjával hallgatásra inti. Végre egy barna ház előtt megáll az asszonyalak s kendőt vesz elő: «most engedd bekötnöm szemedet — mond — mindjárt czélodnál lészsz.»

«Vakon nem megyek — mond Tihamér — ha tiszta szándékod, vezess nyílt szemmel; én védlek.»

«Esküvésem kötelez — mond az alak — sem a házat, sem rablóját a magyar szűznek fel nem fedezhetem. Köszönd, hogy szabadúlását eszközlöm. A mit tudni kívánsz, később Rózától meghallod, nekem szólni tilos.»

«Akárki légy, rejtélyes alak — mond Tihamér — Róza nevével hatalmamba csél s vezetned kell.»

«Mint mondám», felel amaz.

«Így hát kényszerítlek!» mond tűretlen Tihamér s vezetőjét erővel tartóztatja; de ez ügyesen kifordúl hóna alól s a nyilt mellékkapun besurran. Tihamér utána iramt, de sötétség fogta körűl.

«Még rajtad áll, magyar! — hangzott feléje a sötétből — Most vagy soha!»

«Jer! vezess!» kiált Tihamér szorongva.

«Békötött semmel? — lőn a válasz. — Igérd ezt nemesi szavadra!»

«Legyen úgy — kiált amaz — csak jer!» A sötét

alak ismét hozzá suhog és szótlan beköti Tihamér szemeit. Néhány száz lépést haladván, Tihamér ajtózörrenést hall s forró vágyástól égve, szorosan tartja vezetőjét. «Mind a ketten elveszünk — súgá ez — ha csak egy szó lebben ki ajkidon; akármit látsz és hallsz, fel ne zendülj, különben Rózát örökre elveszted: mert, légy bármi erős, engedned kell a nagyobb hatalomnak.» Ezzel feloldja szemkötőjét. Keskeny csigagrádicsnál álltak. A képét szorgosan rejtő kalauz levesz a falról egy lámpást s világít. Örömborzadozva s kardját megmarkolva megy Tihamér fel a lépcsőkön. Szűk folyosóra jutnak s a mint egy ablak előtt elmennek «Tihamér! Tihamér! szabadíts!» hangzik egy szózat a sötétből. Szívdobogva áll meg ez, de kísérője tovább vonja: «mindjárt meglátod — súgván — a szerencsétlen még felkölti az őröket.» Ezzel egy ajtót tár fel, s a gyöngén világított szobából, hol egy pánczélos férfi, képét sisakjába nyomva mélyen alunni látszott, egy fehér öltözetü sugár alak, sűrű fátyolban Tihamér karjába röpül. — «Te vagy Róza? te vagy!» rebegé Tihamér s örömtől, fájdalomtól elfogódva, nem hallja nevét szint azon sötét ablakból ismét bágyadtan kihangzani.

«El most, el!» sürgeté Tihamért előbbi vezetője; a karjába ragaszkodott fátyolos alak is esdeklő jelekkel sietségre inti. Ellappangnak, s a boldog Tihamér a testesült szerencsét vélte karjain csüggeni; több kérdést rebege, de csak hosszú sóhajtás lőn a válasz. Leérvén a grádicson, Tihamérnak ismét be kellett

volna köttetni szemeit. «Nem — kiált Tihamér — én addig nem távozom, míg szeme közé nem nézek a rablónak!» s ezzel a magas alaknak hirtelen felhajtja fátyolát s meghökkenve kardjához kap, midőn egészen más képet látott a lámpás fényénél; e perczben elalszik a lámpás, s egy jelre hat ember rohan Tihamérnak, s míg három kardját facsarja markából, a többiek köpönyeget vetvén fejére elfojtják szavait és megkötözve azon házba hurczolják, hol először elillant vezetője; itt a fúlasztó lepeltől megmentik s kaczagva hagyják a sötétben. Szégyen s haragtól égve hijában erőlködött Tihamér eltépni a kezét lábát nyügző kötelet, midőn az őt ide csaló szózat nevét újra hangoztatja.

«Hah kígyó!» kiált Tihamér.

«De nem mérges, sőt szelídebb mint sem illik irántad — felel a szózat — ím elhoztam kardodat, jeléűl hogy nem vagyok ellenséged és lábaidhoz teszem.»

«Ha még egy szikra érzéssel bírsz, csalárd ismeretlen, szólj! hol Róza?» kérdé Tihamér.

«Feledd el és légy boldog — lőn a válasz — ím feloldom kezeidet.» A még fekvő Tihamér alig érzi szabadon azokat, mindjárt meg akará ragadni az alakot; de csak sötét leplét kaphatá meg, maga eltűnt. Tihamér meglelt kardjával levágván lábairól a köteléket, maga előtt tapogatózva beljebb megy az épületbe, mely egy földrengéstől lerongált klastrom vala; kőhalmok s oszlopdarabok közt tétováz, de feje körűl egyebet sivító denevéreknél se nem

lát, se nem hall. Hosszú tévelygés után, egy más utczára szolgáló kapuhoz jut, melyen a járást ismerő személy s férfiak rég elosontak. Zavartan nézi a a barna falakat, nem lévén képes összefüggő gondolatokra; szerelme titkát elzárván nem foghatá meg, miért választatott épen ő czélúl e kétes játékra s csak magára boszankodott: hogy vak hevében, minden elővigyázás nélkül indúlt a fondorlók cselébe s nem ragadá meg a beavatott énekest azonnal. Hosszú tusakodás után a képzelet, hogy Róza, kinek ittléte felől e történet által bizonyossá lőn, tán említé őt, édesen hata szívére, s eltökélve mindent elkövetni, szállása felé ballag, midőn egy oldalutczából tompa moraj s kardcsattogás arra vonzá lépteit. Egy férfi, falhoz támaszkodva, már csüggedő erővel vív két más ellen. «Kettő egy ellen!» felriad Tihamér s oda siet. A két gyilkos váratlan érkeztén megréműlve, elszaladt.

«A czudarok! — mond szorúlt lélekzettel a megtámadott férfi. — Jó csillagom hozott ide, magyar, különben a gaz lelkek még elrutítnak, pedig magunk emberei.» — Tihamér mindjárt megismeré Werner hadi jelét s távozni akar; de a férfi karjánál tartóztatván kérdé: kinek köszönöm éltemet?

«Csak hogy élsz, minek a név?» felel Tihamér.

«Szent Antal, segíts! kiált a férfi, Tihamért közelébb szemlélvén — az ördög játszik-e vélem? Ismerlek s ha jó móddal hozzád férhettem volna, többé nem lehelnél. Stefanót még senki sem bántotta meg *boszúlatlan.*»

«Büntelennek érzem ugyan magamat — felel Tihamér — de ha valami titkos ösztön ellenem izgat, emberedre találtál.»

«Nézd arczámon e sebhelyet, holdfényénél is megláthatod s emlékezzél a capuai ütközetre, hol szép prédámtól megfosztál s boszúm okát tudod.» Tihamér mindjárt visszaemlékezett az egyes házaknál történt rablásokra, mond «az emberség törvényét írám képedre; mérséklet nélkül a legszebb diadal is csak hiú véráldozat.»

«Ha el nem nehezít kicsinyt a bor, legottan megadtad volna kardlapod árát — mond Stefano. — Azonban élet életért, ezentúl ment vagy tőrömtől s ha lehet, megszolgálom tettedet.»

«Jó éjszakát!» mond Tihamér, kedve nem lévén hosszas beszédre s elhagyá a mindig dörmögő Stefanót. Már már megkondúlt a reggeli harang, midőn borongva haza ért.

X. SZAKASZ.

Eltikkadva az éji viszontagság után s Rózát érdeklő tünődésein, ült Tihamér szobájában, midőn egy csinos leány narancs- és fügével beköszönt nála. Szép ízlésű ruhája, bár kaczér inkább mint szerény, mind e mellett kellemes magaviselete különzé őt a többi frissitő szerárosoktól.

Nem volt ugyan ő azon tündér alakok közűl, melyek egyszeri látásra hódolatra késztnek; de kis-

ded termete bájait ügyesen tünteté elő s fürge mozgásival magát tetszetni tudta. Hollóhaja tekercsbe szorítva, nyiltan hagyá hónyakát: csak homlokán lengének sötét fürtök, két tüzes szemet árnyékozva, melyekből lélek, negéd s életöröm szikrázott; kisded piros ajkai könnyelmű jóságot mosolyogtak. Forró néztei mohón legeltek Tihamér alakján; de elkomorodtak, midőn ez alig tekintve reá, távozásra inti.

«Mért vagy oly kedvetlen, szép magyar? — mond a leány, enyelgve fogván meg Tihamér kezét — az élet nyílt öle vár, s magadban epedsz; virágkertben állsz s kietlen pusztádat sínled.» Tihamér reá meredt; úgy rémlett előtte, mintha ez alakot már többször látta volna. «Hálátlan férfiú — folytat a leány — annyit járok körűled s te mindig magadba zárkózva nem találsz méltónak figyelmedre. Ne légy oly hideg mint otthoni levegőd; — te örömre vagy alkotva s nem komor eszméletre, mely árnyékot ölel a szép valóság helyett.» Elhallgat és csintalanúl kacsingat Tihamérra, ki néhány darab pénzt nyújt neki mondván: «vedd ezt tanításodért!»

«A szív csak szívtől vár jutalmat; csak ebben nincs különbség az emberek között — mond a leány s szemei kémlelve villognak — mikor először láttalak, mindjárt érzém, hogy kincsednél inkább szeretnélek.»

«Korán tanultál hízelkedni — felel Tihamér — mi neved?»

«Róza! — viszonz a leány -- de, mi lepett meg annyira? szinte feleleventűlsz.»

«Szép név — mond Tihamér — egyike azon neveknek, melyeket leginkább szeretek.»

«Mégis csak üres hang, ha viselője nem érdemesíti azt», felel a leány kedvetlenűl. — «Igaz!» viszonzá Tihamér, s a gyanútalan tán megvallotta volna, mily sajnos emlékezet csatolja e névhez, ha egy vitéz sietve nem jön hozzá s őt a vajdához nem hívja. «Légy boldog, Róza! — mond Tihamér — s bocsásd meg hidegségemet.»

«Mily részvételt nem okoz többször a puszta név is!» mond habozva a leány s szemei vad lángra gyúlnak. Tihamér észre sem vevén a leány szorongásait, néhány aranyat ád neki «ha szegény vagy használd — mond — ha nincs szükséged, tartsd meg emlékezetűl.»

«Jégtetem! — mond a leány kitörő haraggal — te érzést tudsz csak gerjeszteni, de oltani nem tudod; lelketlen szobor, nem kell adományod» s elveti az aranyt. «Kár nevedért! — mond Tihamér komolyan — hová tűnt belőled az asszonyi méltóság, hogy feledve magad, ily úton akarsz szívet lánczolni? Légy boldog!» — Megrendűlve s boszútól lángolva távozott a leány; Tihamér pedig a vajdához sietett.

«Készűlj útra — így fogadá István vajda Tihamért — Dezső, a gravinai várnagy elbetegesűlt, felséges urunk téged neveze helyére; reménylem, megfelelsz a királyi bizodalomnak. Részemről, bár sínlem távozásodat, mégis örűlök a király választásának.» Új pálya nyilt ezzel Tihamérnak s csak Rózán aggódó lelke hagya hijányt örömében; ősinte-

séggel gondola eleget tenni szerelmének s híven mindent megvallott, mi eddig vele történt, a vajdát kérvén: venné szívére Róza ügyét.

«Ifjú szívnek édes a szerelmi titok, azért nem vádolom tartózkodásodat; gyorsan repűl érzetünk, lépve jár bizodalmunk — mond kegyesen a vajda — hazám leánya engem is érdekel s rajtam nem múlik kinyomoztatása.» Köszönetet rebegvén Tihamér, elfogódva tartja nemes nevelője kezét, mint a beteg a bíztató orvosét.

«De öcsém! — mond ismét a vajda — az éjjel szíved mégis kijátszá eszedet; az ember sokszor megy vakon hálóba, de legalább nyílt szemmel tér vissza; azonban vígasztalódjál, ki volt még szerelmes és okos?» Szép reménynyel jótevője gondjában tudván Rózát, készült Tihamér az útra s még az nap megértvén a király parancsolatit, a következő hajnal őt, kísérve ötven magyar lovagtól, már a gravinai úton lelé.

István vajda a város előjárói által mindenkép nyomoztatá Rózát, kivált a Tihamértól megjegyzett városrészen minden házat kikerestetett; de a csalárd Brigitta mesterkedései, kinek a keresők közül többen lekötelezettjei voltak, sikeretlenné tevé szándékát.

XI. SZAKASZ.

Nincs kínosabb érzés, mint a szív kedveltjét erkölcstelennek ismerni; mily fájdalmas tekintet

vala Rózának, midőn Tihamért ily helyen és oly méltatlan karokon látta. Borzadva retten fel álmából s édes reményeit sanyarú lemondás váltá fel. Fájdalmiba zárkózva annál nehezebben tűré Werner színlett diadalmát, ki most biztosabban újítá kérelmeit, de nem segített ügyén s mikor átkozva türelmét keménykedni akart, kifakadó érzetén ellágyúlt vadsága. A csalfa, minden emberi szentséget gúnyoló Brigitta kaczagott magában; különben is az egész dolog csak annyira érdeklé, mennyire Werner rablott kincsei gazdagíták; ennek fejében támadt a gondolat gyanússá tenni Tihamért s így szerelmét elölni; teljesítését Minetta nevű leányra bízta; ez csínos külseje miatt szüleitől elkényeztetvén korán eltévesztétó az irányt, mely nemét redős arczczal is tisztelet tárgyává teszi. Fényt áhító gőgje világi zavarba döntvén, elvégre oly mélységbe sujtá, honnan lankadó ereje nem volt képes menekedni. Megcsalatva hiú vágyásitól utóbb Brigittához kerűlt, de mind e mellett volt érzete jóra s forró vére hűltével többször könnyezve nézett vissza az ártatlanság békenapjaira, midőn magát a legjobbra is érdemesnek tartható.

Mig Róza fogyasztó búban sínlődött, húsvét hete közelíte. Nagy pompával ülék Nápolyban a feltámadás ünnepét; ezer szövétnek- s gyertyavilágtól fénylett a város, s a pezsgő nép énekzaja harsogott a levegőben; de éjféltájban éktelen rémülést okozott egy rettenetes orkán: földalatti zúgás közt a feldagadt tenger, mintha ki akart volna forrni ágyából, recsegteté a kevergő hajókat; a föld megrendült, itt ott há-

zak dűltek öszve sűrű, meleg port szórva a tágosabb helyeken szorongó népre; a mély sötétségben csak a Vezuv ropogó üszkei villogtak szemsértő fénynyel az éj kormán keresztül.

A nehéz álmakból felrettent Róza első ijedtében az ajtóhoz támolyog, de zárva lelé; hasztalan zörget, kiált, az őrök s a többi házlakosi mind kiszaladtak; de tiszta, semmi bűntől sem terhelt lelke, csak hamar erőt nyere s megnyugodván az isteni végzésen, térdére omolva, várta a szabadító halált. Egyszerre felcsattan az ajtó, s Werner lélekszakadva rohan be: «Jer, jer a szabadba! minden pillantat szörnyű halállal fenyeget!»

«Megyek — felel Róza — de hogysem ide viszszatérjek, inkább hagyj itt vesznem.»

«Te enyém vagy, ellenére minden földi rettenetnek», kiált Werner s erővel ki akarja ragadni; ekkor egy sebes rendületre az ablak márványsarka elvál a faltól, s a rostélylyal együtt leroskad. «Esküdjél az égi haragra — mond Róza — hogy szabadon bocsátasz!»

«Nem, tőled nem állok el! — zúg Werner kitörő indulattal — s ha nincs egyéb mentség, egyesítsen a halál» s a hijában vergődő szűzet magához szorítván, az ingadozó falak ropogása közt lihegte szerelmét. Róza nagy nehezen szakasztja ki magát rablója karjából s az ablaküreghez iramt «a sors maga nyit útat!» mond elszántan s a mélységbe mutat. Werner helyére gyökerezve, tördelt hangokkal kérlelé a szűzet. Az orkán azonban lecsendesűlt, az őrök s a

ház lakosi visszatértek, az ellankadt Róza más szobába vezetteték; első gondja Paolo vala, de az öreg békén aludt.

A földrengés nagy károkat tett, de csak előkövetje volt még a nagyobb inségnek, mely e boldogtalan országot pusztítá; mert a tikkasztó melegben rothasztó, lomha ködök boríták a földet, a tespedt levegő elnehezült a veszteglő szélcsendben, mintha a természet megszűnt volna munkálkodni egészen, s nemsokára a mirígyhalál rettentő alakokban jelengeté magát. Naponként több több ember hullott el s a temetők telisége miatt meszes gödrökbe hányattak, hogy a mirigyültek által a ragadékony métely ne terjedhessen. A harangok bús kongásaikkal nem győzték kísérni a holtakat, s papi szolgálat is csak általjában nyújtatott a népnek, még a templom sem ada menedéket az ostorozó csapás ellen. Minden arczon halálfélelem boronga. Gyámoltalan szülék elhagyatva jajgató gyermekeiktől sorvasztó magányban fetrengtek, s nem rég virágzó ífjak emberi segéd nélkül hervadtak el. Ott fekszik egy anya, előbb házának malasztja, hiában esedezve egy csepp vízért fogyasztó szomja olthatása végett; nincs ki hallaná, csak mosolygó kisdede csúsz hozzája s a kétséggel küzdőnek fonnyadt ajkairól szívja a halált. Borzongó hajjal látja a hitves szeretett férjét, férj hitvesét végső vonaglásiban s nem mer közelítni, megtörött szemeinek bezárhatására. Itt egy pár hív szerető, szoros ölelésben, mérges lehelletet lihegve egymásba alszik el. Nincs nemzetség,

mely kedves tagját ne siratná s az emberek bús árnyékként lézengnek elzárt házaikban. Irgalmatlanúl vág az enyészet a büszke élet közé, és sötét nyomdokán éjjeli madarak visítnak.

Lajos király hívei unszoltára s elgyöngült serege helyreállítása végett István vajdát nevezvén kormányzónak, elhagyá Nápolyt s Magyarországba tért vissza, egyszersmind Wernert rabló népével zsoldjából elbocsátván, kitiltá az országból. Boszútól égve a magyarok ellen fenni vasát, indítá el Werner felekezetét. Elköltözése napján egy ősz ember jelenté magát Istvánnál, térdén esedezve, venné oltalmába s ha még lehet, szabadítana meg egy fogoly szűzet. Paolo volt ez, kit Werner, szükségtelennek tartván ezentúl tettét titkolgatni, önkényt elbocsátott. A vajda tüstént oda siete Róza fogházához; de a minden gonoszság alacsony eszközét a mirigy lesujtá már. Ott fekszik Brigitta, kénkő színü teste vad görcsöktől vonaglik; kezei, sárga csontszálak, szünetlen a levegőben hadaráztak, mintha valami szörnyű rémletet akarnának elűzni. Irtózva fordult István el a bűnöstől, kinek szétvonczolt képe, sivító hangjai nyilván mutaták a sivatag élet végső szorongásait. Egy a partnál ácsorgó hajóstól érté meg: hogy Werner nem szárazon mint serege, hanem bérlett bárkán, egy fátyolos asszonyt tartván karjain, Calabria felé evezett. A nehéz gondoktól elfoglalt vajda semmit nem tehetett Rózáért, visszás környülállásoktól nyomatva kénytelen volt a szűzet sorsának martalékúl hagyni; mert alig távozott el

Lajos, a békételen nagyok visszahivák Joannát, a változást kedvelő s rendet gyűlölő köznép pártot ütött, s István elgyöngült seregével a zendülést nem gátolhatván, magyarjaival Nápolyt odahagyta.

XII. SZAKASZ.

Werner azonban nem messze a nápolyi öböltől partra szállt s gyors paripákon seregéhez tért. Joannához szegődvén tábort ütött, maga pedig gróf Sanseverino szép kastélyában vevé lakását. E kastélyban Werneren kívül csak az udvari mester, egy hideg fösvény ember lakott; ennek Lucia leánya, a komoly magas alakot, mely néha az erkélyen megjelent, herczegnének tartván, kiváncsi vala megtudni: miért nincs asszonyi szolgálata s kéré atyját, ajánlaná őt a herczegnéhez. A fösvény atya hasznot gyanítván szólt Wernerrel, s ez annál inkább hajlandó volt Luciát befogadni: minthogy a titkos bútól epesztett szűz arczain az élet fris színe lassanként elhala. Mély alázatossággal jött Lucia Rózához; de miként elhűlt, midőn magukra maradván Róza így szólítá meg: «én nem vagyok herczegné; csak egy szerencsétlen rableány, szegényebb náladnál!» A lágy érzetű Lucia egy titkos szerelemtől még inkább a különöshöz vonzatva, hamar részvétre buzdúlt a fogoly iránt, kinek csendes tűrését és nyugalmát, a tiszta lélek gyümölcsét, nem győzte eléggé

csodálni; mindent elkövete sorsa enyhítéséért: hárfát hozott, víg dalokkal mulatván boldog volt, ha egy két mosolygást nyerhete. Rózának is jótét lőn új társa, s az emberekhez való bizodalom, melyet Tihamérral elveszettnek érze, ismét feléledt elzárt kebelében.

Egyik nap Werner rövid időre Acciajoli vezérhez (ki Joanna részére e tájban sereget gyűjtött) nyargalván, meghitt tisztére bízta foglyát; ez ura ízlését közelebb akarván látni, minthogy a szűz többnyire sűrű fátyolba rejtezett, Rózához megyen, kérdvén nem parancsol-e valamit? Komoran lép hátra a szűz megpillantván a czinkost. «Tán csak nem vagyok oly ijesztő — mond Stefano félig megbántva — hiszem nem újság előtted a katona; vagy csak a síma kép méltó kegyes tekintetre?

«Elég hogy tűrnöm kell jelenléted — felel Róza — ne terheld azt még puszta csevegéssel!»

«Nagyon fejünkre nőttél — mond Stefano. — Azonban csak ne haragudjál! vigyázok ugyan reád, mint a féltékeny öreg fiatal hölgyére, de nem ártok; ezer villám! mióta Tihamér megbélyegzett, nincs szerencsém a szépeknél.»

«Tihamér!» rebeg Róza félig kérdő, félig sóhajtó hangon.

«Ő, ő! száradjon el keze — mond Stefano — azonban ismét megbékűltem vele azon este, midőn galamb helyett varjút fogott; valóban, ha az ember így reád néz, nem hinné, hogy imádóidat ekként *nyomorgassad.*»

«Nem értelek», mond nyugtalanúl Róza.

«Még is lángolsz? — viszonzá Stefano — ne tetesd magadat, mintha nem tudnám, hogy odacsalattad őt, tán csak mulatság végett, pedig érted él hal; azon személy, kit helyetted elvezetett, mondá: mint reszkete örömében s mily szorongva rebegé: te vagy Róza, te vagy? Most is bánom, hogy e tréfát elmulasztám.» Ekként beszélé el Stefano mind azt, a mit az őröktől hallott, s Róza ámbár a történet mélyebb czélzását nem fogható meg, Tihamért mégis ártatlannak vallá, kétsége eloszlott s csak magát vádolá, miként táplálhatott ily fonák gyanút; gyermeki hittel üdvezlé ismét a drága képet, mely tisztább fényben mosolygott életére. Te vagy Róza! ezt rebegé többszer, midőn Stefano elhagyá: a szerelem édes hangját vélte ezen szavakban s örömérzéssel fogván a hárfát, szorúlt keblén ez énekkel tágíta:

«Bár a sors tőled messzezára,
Míg e szív ver, csak érted ég.
Édes szerelmed bájsugára
Áltathat éltem alkonyára,
S bár a sors tőled mezszezára
Szent kéjre int emléke még;
S ha ébredsz lantom hangzatára,
Egy könny legyen hűségem ára,
Hogy bár a sors oly messzezára,
E szív még is csak érted ég!»

«Minő hangok! — mond álmélkodva a belépő Lucia — vagy csak erőszakos kiömlésnek tartsam, mely a bút akkor gúnyolja, midőn az leginkább sebesít?»

«A durvaság, mely örömest levonna mindent magához, engem most túl emelt a közember balga vágyain, s a mérget keblemből kiszívta fulánkja — felel Róza — Oh Lucia, soha sem szerettél?»

«Ah! most is az bajom» mond Lucia s elfohászkodja magát.

«Így hát tudod, mily boldog érzés a kedvest egyszersmind tisztelhetni is», mond Róza.

«Érzem — felel Lucia — csak más ember is úgy érezné! mit tagadnám, az uraság kertésze, egy szép ügyes ifjú kéri kezemet; én örömest odadnám, de atyám nem engedi, mert mátkámnak mily teli a szíve, oly üres erszénye. Atyám azt mondja: jobb klastrom, mint pénzetlen férj; én ezt nem hiszem ugyan, de még sem lehetek úgy vele, mint szívem óhajtja.» Így közlé Lucia szíve állapotját s szíves vallása Rózát is őszinteségre gerjeszté. A gondolat: hogy őt Tihamér szereti, új czélokra edzé erejét s az édes tárgyon szárnyaló elméje fel-felderítgeté.

A tettetést nem ismerő szűzön Werner mindjárt észrevette a gyors változást; de ő ezt a kénytelenségre hárítá, mely úgy vélé, kifog minden érzeten, s hogy ezentúl Róza hazafiaiban se bízhassék, maga tudósítá állapotjok iránt.

XIII. SZAKASZ.

Tarenti Lajos, már nápolyi király, Werner hűségét megnyerni óhajtván, meghívá ezt népével, hogy az öszvegyűlt sereg előtt övedzené fel őt vitézi karddal. E megkülönböztetés Werner gőgjének nagy élemény vala s ezer ígéret s fenyegetés mellett megszaporítván őrjeit, Stefanóra bízá Rózát s reggel korán megindúlt seregével.

Még Werner nem is tűnt el a látkörből, még messziről látszott fényleni tollas sisakja, midőn Róza már szabadulása lehetőségén tünődött. «Most az idő — mond Lucia karjában — egy bátor lépés s ment lehetnék; ki nem mer, nem is nyer — ah segíts! tanácsolj!» Lucia megdöbbent s eleintén lehetetlennek vélé. «Ha mindjárt innen menekednél is — mond — hová illannál? úgy hallom, mindenfelől rabló csapatoktól forr az ország.»

«Nehezebb sors ennél már nem érhet — viszonzá Róza — szívesen kötném éltemet a leggyöngébb reményre; nincs egyéb választásom: vagy hosszú inség, vagy legfőbb szerencse. Oh csak a szabadban egy lóra kaphatnék, mi kicsinynek látszanék a legnagyobb veszély; ha atyád —

«Nem, nem — szól közbe Lucia — ő soha javallani nem fogja.» Róza elővesz egy arany karkötőt, melyben elraboltatott s Luciának nyújtja «ez saját értékem — mond — boldogúlt anyám hagyománya;

nemes szíved, tudom, nem kér jutalmat, de tán atyádat részemre vonhatja.» Lucia lesütött szemmel hirtelen kimegy.

«Reménytelen hágy itt!» sóhajt Róza s mély búnak ered; de égő vágyai ismét felserkenték, nyugtalan jár kel, majd az ablaknál állva a távolba néz, míg az alatta dörmögő strázsáktól vissza nem rezzen, majd gondolatokba merűl, míg ebből is a mellékszobában tanyázó Stefano nehéz léptei nem költik fel, s habozva így tétováz, míg eljött a dél. Lucia néma komolysággal étket hoz, de Róza se nem evett, se kérdést tenni nem mert, félvén tagadó választól. Délután sétálni kívánkozott, de Stefano bocsánatot kérve jelenté: hogy parancsolatja van, míg ura visszatérend, szobájában tartóztatni. Könnyes szemmel magában tépelődve borúl Róza kezére, nem is ügyelve a szép alkonyi égre, mely arany szőnyeget teríte a kies mezőre; midőn Lucia egy kosár gyümölcscsel hozzá lappang. «Róza! — mond a leány — ha nem csal meg a remény, még az éjjel szabad lészsz» s a felszökött Róza előtt kiöntvén a gyümölcsöt, a kosár fenekéről egy könnyű férfiruhát húz elő; örömreszketve áll Róza s nem képes szólani. «Már nincs egyéb mód — folytatja a leány — férfiúvá kell lenned; ím kertészem ünnepi ruháját küldi, ne irtózz felölteni, mert nemes szívet takart.» Róza elpirúl s tekintete hirtelen elröpűl a ruha felett. «Ez úton úgy vélem legtanácsosabb», mond ismét Lucia. «Elkövetek mindent — mond a meggyőzetett Róza — mindent a szabadságért!»

«Rejtsd el a ruhát, azután feküdjél le s ha majd az éjjel akár mikor a mellékszobában énekelni hallasz, hamar öltözz fel s várd be jöttömet; légy addig nyugodtan» így Lucia s a gyümölcsöt ismet a kosárba szedvén, az ajtót Rózára csattantja.

«Mi boszont úgy kis leány? — kérdé Stefano Luciát — miért nézsz oly sötéten, mint az elhagyott menyasszony?»

«Mikor annak ott benn — Róza ajtajára mutat — semmit sem tehetek kedvére; akaratos, mivel szép, megátalkodott, mivel imádtatik. Most haragjában lefeküdt.»

«Nem bánom — felel Stefano — ha fel sem kél, míg a herczeg megjő; úgy is vajmi gonosz munka más rovására leányt őrizni. Hagyjuk őt! jer, ülj mellém s mulass, úgy is a sok ásítástól alig maradt párám, s a sok nyujtozástól majd minden csontom kiment helyéből.»

Köszönöm szépen — mond Lucia csintalanúl — hát csak az unalom —

«Legyen hát szerelem», szól közbe Stefano s maga mellé akarja vonni.

«Majd későbben!» sugá Lucia s elillan. Róza minden perczet számlált, mint a hívét váró tüzes szerelmes. A harang tompán köszönté az estét, a csillagok lassanként feltűntek, lágy szendergésre intvén a zajos viágot. Lucia, ki többször éjfélig is Rózánál mulatott, most ennek betegségét adván örvül, könnyen menekedett atyjától s egy korsó erős borral Stefanohoz ment; ez nem tudta, a leánynak

örűljön-e inkább, vagy a bornak, míg úgy okoskodott, hogy a kettő együtt legjobb lenne: azért vígan neki ült s minden ital után Lucia is szebbnek tettszett előtte s már háláját csókra hegyesített ajakkal készült jelengetni, midőn Lucia tőle elszökvén mond: «látom, távoznom kell, ha le nem csendesűlsz, pedig egy víg dallal mulattalak volna.»

«Maradj! — esdeklik a lángoló őrtiszt — hol az ének, ott közel a szerelem, s így az agyag lelket szül. Énekelj, habár szavad nincs, annál szebb vagy magad!» Lucia lassú hangon így énekel:

«Ha kis hajód a sors szirthez veti,
Bízz s tűrj! bú a halál testvéri párja,
S ha szíved egyszer jégölébe zárja,
Ellankadnak legszentebb érzeti!»

«Ez nálad a víg dal? — kérdé Stefano — hiszen úgy zeng mint a nagyböjti vecsernye. De hallgass! odabenn valami mozog!»

«Tán Róza nem tud aludni miattunk s mérgében felkelt», viszonzá nyugtalanúl Lucia.

«Hadd hallja, mint kelljen élni e földön, tán észre jön — vagy a mi van is elveszti. — Legyünk vígan!» kiált Stefano, egyet iszik s így harsog:

«Üssünk össze, habzik a bor,
Szép leány, most rajtad a sor,
Telve csillog a pohár!
Kéjre, dalra lelkesedve,
Buzdítson az élet kedve,
A hívnek tűzcsókja vár.»

«Te az egész házat fellármázod — mond Lucia szorongva — ha atyám itt lel, boldogtalan leszek!» s ezzel kiszökik a szobából. Stefano dörmögve kiüríti a korsót s egy zavart monologot tart minden üresség ellen s tántorgó léptekkel egy ideig ingadoz, azután székre hanyatlik s nehéz fejét kezére hajtva elalszik. Lucia kinn leskelődvén, az ajtón többször betekinte s Stefanot látván álmában, a már talpig felöltözött Rózához ment s a remegőt szívdobogva az udvaron keresztűl, hol néhány őrök még a vélt kertésznek enyelgve szerencsés jó éjszakát kivántak, a kertbe vezette. Kimondhatatlan érzés fogá el Rózát, midőn a kert végén, egy kis ajtónál, a valóságos kertész elébe jön s egy nyerges lovat eloldván egy fától, így szóll: «az ég vezéreljen! ez üdvezlésem s búcsúzásom! Ülj fel, ez árok hosszában egyenesen az országútra jutsz, mely a Bari földre vezet; ott még magyarok vannak, két napig odaérhetsz. Én pontosan mindenről tudakozódtam s azt találom: hogy így leghamarább menekszel.» Róza hálát akart rebegni, de sűrű könnyei elfojták szavait s némán dőlt Lucia mellére. «Siess — mond a kertész — minden pillantat most drága!» s Rózát a lóra segíti; még egyszer terjeszti ez kezeit a nemes pár felé s eltünt az éji homályban. «Francesco! — mond ömledezve Lucia — ez a boldogtalan minden értékedet magával elvitte!»

«A legszebb megmaradt — felel az ifjú — a te szíved; a többit fáradság s iparkodás könynyen kipótolja.» Lucia az ifjúra hajol, s szerel-

ének ezen tettéből még az éjjel édesebb titok szövődött.

XIV. SZAKASZ.

Mindúntalan visszanézve, nem sarkalják-e üldözői, nyargal Róza a sötétben; hevült vére s a természetes asszonyi félelem iszonyú rémletekkel ijesztgetik; minden bokrot egy rablónak, minden szélsuhintást hideg karnak vélt, mely őt megragadja s jégcseppektől ázott arcza, bár keble zajlódva forrott. Így lelé őt a hajnal; az üres káprázatok megszűntek ugyan, de új aggódás terhelé: mert a kifáradt ló már alig léphete; itt ott útasok is mutogatták magukat, s külön külön kérdésekkel ostromlák. Végre kénytelen volt leszállni, s a mindig nevekedő melegben gyalog vezetni lovát; így haladt egy darabig; de gyöngéd teste, ilyeshez nem szokván ellankadt, hozzá járulván az éhség, minthogy felingerült érzéki közt a múlt nap semmi táplálékot se vett magához; fogyaték erővel tehát kifordúl az útból s közel egy faluhoz, egy pázsinton megáll s magát egy platán hűsébe vetve pihent, míg lova mohón ropogva faldosá a fris füvet.

«Hogy mersz itt legeltetni?» dörög megette egy izmos férfi s káromolva ragadja meg a reszketőt.

«Engedj csak rövid nyugalmat — esdeklik Róza — tüstént távozom.»

«Nem távozol — harsog a férfi — hanem

velem jősz s ha nem tudsz fizetni, lovad nálam marad.»

«Ne légy kegyetlen a szegény idegenhez; életem s ez a ló mindenem.»

«Idegen! — kiált mérgesen a férfi — annál inkább velem jősz, különben megérzed kezem súlyát!» e végső szükségben eszébe jut Rózának karkötője, melyet egy asszonyi ruhával kendőbe takarva magával vitt s azzal kínálja. «Ez asszonyi portéka — mond a férfi, majd Rózára, majd az aranyra pillantván — te ezt loptad? valld meg tüstént!» a megszorúlt Róza egy szót sem felelhete. «Találok helyet számodra!» mond ismét a férfi s megkapván a ló kantárát s Rózát a szélső házhoz vezeti, hol az elfáradt egy kőpadra dűl, képét kezével eltakarván.

«Mi baj atyám?» kérdi egy fiatal leány a férfit.

«Nem elég — mond a férfi — hogy minden hatalmas kénye szerint sarczol, még ily kóborló is pusztítja az embert; ez a tolvaj, országfutó, kertemben gázolt.» Róza egy esengő tekintetet lövell a leányra s ez mindjárt tüzesen pártját fogta, vélvén hogy ily szép ifjú országfutó nem lehet, úgy az ide siető házi asszony is oltalma alá vette, s a férfinak bármint dörmögött, elvégre engedni kellett. Míg Rózát a kiváncsi asszony ezer kérdéssel kínozta, sebes vágtatva jön egy lovas s a ház előtt megáll, Róza majd öszveroskada, midőn ezen lovasban Stefanot ismerte meg.

«Hej gazda! — kiált ez — pénzért, szép szóért enni innya s lovamnak szénát; de szaporán, az idő

sürget», ezzel leugrik s a mint lovát beljebb vezeti az udvarba, meglátja az előtte rejtező Rózát. «Hát ez a legény mért bukdozik, mint kánya előtt a csirke? — mond — hadd lássalak!» s fején fordítni akar, s a mint Róza kirántja magát, könnyű kalapja és hálósüvege, mely haját öszvetartá, a földre esik, s hosszú szőke haja szétomlott tetemén.

«Ezer villám! — kiált Stefano — ha Róza nem vagy, én lettem bolonddá!» Az elárúlt Róza e kétes állapotban is hamar visszanyeré lelki erejét s csendes méltósággal a bámuló háznépet félre intvén, kérdi Stefanot: «értem jöttél?»

«Szöktem Róza, szöktem — felel Stefano — de minthogy vaktában rád lelék, együtt térünk vissza.»

«Stefano! — mond a szűz — magadtól hallám: hogy Tihamérnak köszönöd éltedet, ezen tettéhez adom örök hálámat, ne gátold útamat; oh ne légy eszköz a gyilkos markában, hogy kényén pörgesse létedet, míg becstelen oda vet, csúfjára az emberiségnek.» Stefano, ki ha reá kelt a dolog, bátor vitéz a harczban, de ezen kívül többnyire mégis csak az uralkodó pillantattól függött, Róza kérésétől most is könnyen meggyőzetett. «Maradjon hát Werner — úgymond — ha addig nem tudott meghódítani, nem érdemes vesződnünk; merre szándékozol?»

«Bari földre», felel Róza.

«Én kísérlek — mond Stefano — a jó kar mindenütt lel munkát, most kivált, mikor a világ új *borként* forr s több szüksége van katonára, mint

egyházfira s békés gazdára. De ne késsünk; tedd félre az asszonyt, mert Werner ma este megtér s ha utól ér, én legalább tudom hogy járok.»

«Ő tanított lovagolni — mond Róza — erőm pedig újúl oltalmad alatt.»

«Csak jól takard el képedet, mert a merre megyünk, valamennyi asszony fellázad» mond Stefano s hamarjában a lovak után lát és míg néhány drágán fizetett étekkel lakoztak, Stefano egy történetet koholt, melyben Rózát, egy nápolyi nagy úr leányának vallá, kit most véletlen meglelvén, egy titkos helyre kisér. A háziasszony, szintúgy leánya, megtudván Róza nemét, mindjárt öszvesuttogtak s nem oly részvétellel néztek reája; ellenben az előbb dagályos férfi szelídebb lőn s a csekely kárért vett zálogot is visszaadta. Körüllengve édes reménységtől folytatá Róza ismét útját.

Az indulat szárnyain sietc Werner a kastélyba s Róza helyett ezen írást lelé: «Szabadság az élet fő java, ne csodáld tehát, hogy elszakasztám a bilincset, melyre indulatod fűzött; megbékülve válok tőled el; végső kérésem ez: ne állj boszút ártatlanon miattam. A mit nálam nem lelhetél, adja meg egy nemes szív s lelki erődet fordítsa nemesebb czélokra. — Légy boldog! Dermedve álla Werner, mint a kincsásó, a minden értékbe került s izzadva felemelt üres ládánál, mérges kaczajjal veti el az írást s dühre gyúlva előszólítja őrjeit, kik egy szóval Stefanót vádolták. Hasztalan száguldozott szerte a környékben, az elszököttek nyomára semmikép sem juthatott és nem

sokára sóvár tűzzel hallá a harczjelt, mely a véres munkára ébreszté.

XV. SZAKASZ.

Az elgyengült magyarok egymás után több várost vesztettek el. Tihamér mindenkép törekedett Gravínát fentartani; de a többnyire németekből álló őrizet zsold elmaradása miatt pártot ütött. Férfias intézeteivel lecsillapítá ugyan Tihamér rövid időre a háborgókat, míg Acciajoli a várt bekerítvén azt felkérte; melyre a lázadók öszvegyűltek s vagy a vár feladatását, vagy zsoldjokat kérték. Tihamér ezt nem teljesíthetvén, amazt nem akarván tenni, bátran közéjök lép s míg bennök a becsületérzést s vitézi dicsőséget újra felébreszteni buzgott, kívül elrivad az ércz, s az ellenvezér ostromot parancsol. A megrémült zsoldosok elvetvén fegyveröket, vonakodnak a viadaltól. Tihamér ezt látván, bús haraggal magyarjai elé áll: «Csekély számunk — így szól — a várt nem menthetjük; de ezen rablelkek tanuljanak pirulva hűséget; ki hazáját szereti, kövessen engem!» Ezzel kitör a kapun és szerencsésen keresztűl vág az ellentáboron. Manfredóniába akart vonúlni, hol a vitéz Csúzi János álla; de útjában gróf de Baux-, a magyarok legdühösebb ellenségével találkozott. Nem volt menedéke, ismét harczolni kellett; elszánva életét drágán eladni, rohan az ellenség közé, utána bátor, *de kis számú* serege; de az elfáradtakon a sokaság

győzött. Tihamér bajnoki maga védelmezésében, minekutána lova is agyon szúratott, megfogaték s vérző szívvel kelle néznie társai felkonczoltatását; békén részesült volna e sorsban velök, de a gróf maga elébe vezettetvén, kevélyen kérdi: «Te valál ezen csoport vezetője?»

«Én — felel Tihamér — mit kívánsz tőlem?» De Baux kardjára támaszkodva, sötét szemmel méregetvén őt kérdi ismét: «mily áron válthatod meg éltedet?»

«Sokat nem adhatok, kevéssel te nem elégszel, azért semmit sem igérhetek», viszonzá Tihamér.

«Mit adhatsz, kérdem? a győző előtt állsz!» mond de Baux felingeredve Tihamér egyenes bátor válaszitól.

«Hol ötven esett egyre, ott a győzedelem nem méltó kérdésre», felel Tihamér.

«Könnyen felelsz, én pedig szinte oly könnyen felfüggesztetlek, példáúl a vadaknak, kik ide zudúlva erdeikből, pusztítják szép földünket», mond a gróf kitörő haraggal.

«Ti buja élet közt sorvadó lelkek, ti hívtok minket vadaknak — mond Tihamér büszkén — ha vadság az: hogy nem tudunk orozva gyilkolni, nem hizelkedni mérges kebellel, nem porban heverni a megvetett előtt, nem minden percznek színébe öltözni; ha ez vadság: akkor nem irigyeljük mívelődésteket, mely hiú gőzével az élet velőjét szárítja el s a természetet elaszalt vázzá törpíti!»

«Lánczot neki! — harsog de Baux — hadd ha-

rapja csorbára agyarát; boszúmra kicsiny, nem mocskolom be kardomat véreddel, de a kizsarolt föld népe lássa vesztedet!»

«Poroszló!» mond megvetve Tihamér, békén nyujtván kezét a békolóknak. Gróf de Baux Bitonto városnak vevé útját, hogy ott több vezérekhez csatolja magát. Tihamérnak a rekkenő melegben mindig gyalogolnia kellett, s a földnépe felháborodván a magyarok ellen, kik a zsoldosok kielégíthetése miatt nagy sarczczal terhelék, a merre ment, vad szidalmakkal illeté. Fogsága első napján egy paraszt-házba záratott, száraz földön fekve, elmerűlve az élet változásain lepé meg az éj; bágyadtan pislogott a mécs egyik szögletben, halavány fényt vetve a barna falakra; kívül szózat hallatik, s egy fegyveres nemestartású férfival belép egy asszonyalak s a fogolyhoz közelítvén, mond: «Tihamér! a jövő nap léted utolsója; csak egy úton kerülheted a bizonyos halált el, ha lemondasz hazádról s magadat nemetnek vallod, vagy olasznak.»

«Ki vagy te szomorú hírmondó, ki a jótét szavaival sérteni jöttél?» kérdi komoran Tihamér.

«Nézz meg jól; tán megismered bennem azt, kitől inkább boszút, mint segédet várhatál» mond a leány s tüzes szemeit Tihamérra szegzi.

«Róza!» kiált Tihamér, mindjárt megismervén ama nápolyi frisítőszer-árus leányt, ámbár most egészen más formában jelent meg nála.

«Én vagyok — mond a leány — s megvetésedet így hálálom meg.»

«Köszönöm jóvoltodat, bár sajnálom, hogy oly tettre tarthatál képesnek. mely örök homályt vetne nevemre», felel Tihamér.

«Engedj a szükségnek, legalább fortély gyanánt — mond a leány — több magyar menté meg így már életét.»

«Nemzetem átka reájok — mond Tihamér nemes tűzzel — kik becstelen életért tagadák meg hazájokat. Ki eredetét szégyenli, állatnál rosszabb, szemtelen gaz; mely minden földön elgyökerezni kész. A kötél-kerülte tolvaj mentse így életét, nem szabad vitéz, kinek nagyobb hatalom ereit megnyithatja ugyan, de elfajultságra nem szédítheti; mint magyar nemes szálltam síkra s mire büszke voltam és vagyok, azt a sírnál sem irtózom megvallani.»

«Így hát minden jó akaratom mellett is elnémúlok — mond a leány s ellágyúlva mély gerjedelemmel Tihamér kezét fogja — mennyivel vagy boldogabb mint én, te lánczokkal is dicső, én szabad vagyok, de belsőmbe roncsolt s most éltem szebb kezdetén örök küzdés sorsom; egyet kell szeretnem és — magamat siratnom.» Ezt rebegvén hirtelen elvonúl; a férfi, ki mindeddig szelíd komolysággal hallgatá Tihamért, jobbját nyujtván neki, mond: «én tisztellek magyar, elégedjél e szóval, míg tettel megmutatom.» Erre a leánynyal együtt eltávozik.

Ámbár Tihamér Rózát képzeltében édesen vonzatott az élethez; a gondolat mégis, nemzettagadóként élni, elkeserité minden ábrándozatit a földi szerencsének. A vak sorstól függ napjaink száma ön-

erőnktől a nemes, a tiszta halál; ez emberlétünk felséges tulajdona, mely akkor is él, ha sírhantunkat már rég az idő elszórta. Így vigasztalá magát Tihamér s a kakas éjféli kiáltására nyugodtan hajtá le fejét tán az utolsó álomra; de kevés vártatva künn nagy lárma közt, «kém! kém!» hallatik, s egyszerre a felzörrent ajtón két férfi alakot taszitanak be az őrök: «Itt várjátok a hajnalt — mond az egyik — s holnap az első fára veletek!» Ezzel az ajtó reájok záratik. «Tihamér!» rebeg az ifjabb, reszketve megy feléje, meg-megáll, végre érzéktelen karja közé dűl. Tihamér felfogja a hanyatlót s ruháján tágítani akarván a legszebb asszony-kebel hullámzik elébe; lángolva hajtja fel szemére vont süvegét s Rózát sóhajtva, kimondhatatlan érzéssel szorítja magához.

«Az ördög kísértett, midőn szerelmesek közé avatkoztam — mond Stefano, a földre vetvén magát — szép mulatság ezeket fohászkodni hallani, aztán holnap Ábrahám atyánkhoz ballagni.»

A viszonlátás első öröme édes könnyeket csala ki a feleszmélt Róza szeméből, de a szerelem lágy hangja közé csörgő láncz kínosan érezteté vele a kedves állapotját; a viszonkiömlést minduntalan félbeszakasztá a jelen s a jövendőnek félelme, s minden kérdésnek bizonytalan válasza új rettegést, új kétséget szült. Csak tördelten adhatá Róza elő szövevényes életét, a hosszú beszédnek nem lelvén szavakat. Tihamérnek minden erre megrándult, midőn rablója nevét megérté. A kérdésre, miként kerültek ide? mond Stefano: «a szerelem utján,

azért vakon.» S elbeszélé, mily szerencsésen érték el a Bari földet, de a sebes úttól elgyöngült Rózának egészsége koczkáltatása miatt néhány napig nyugodnia kellett; hogy az alatt Acciajoli seregével oda érkezvén, ők egy pásztorhajlékban rejték el magokat, s midőn Róza egy német zsoldostól hallá: hogy Gravinát Tihamér védelmezi, minő megátalkodva vágyódott arra, de csak az ostrom alatt juthattak azon tájra s hogy messziről látván az elszáguldó magyarokat, ők is utánok siettek, de csak holttetemekre találtak s végre egy a holtakat zsebelő parasztól hallván a magyar vezér fogságát, Róza feledve hogy a háborúban igen olcsó az élet, makacsul meg akarta tudni mi történik vele. «Fordúltunk volna a tenger felé — így végzi szavait — most jobban állna fejünk, de lappangva mindaddig nyomoztunk, míg kém gyanánt becsíptek.

«S te mindenütt követted!» mond érzékenyen Tihamér.

«Ha egyszer benne van az ember, mit tegyen? — felel Stefano — Halld Tihamér! derék fiak voltatok! a csatahelyen járván, szinte fellobbantam; többnyire minden magyar körül néhány olasz feküdt; lelkemre! már így tudja az ember miért hal.»

Kín s üdvösség fogá el Tihamért, elgondolván mily szívet nyere s mily szívtől kell neki megválni, egész teljében érzé ezt Róza is, csak a változó szín arczain mutatá keble harczait; így hányattak külső, belső ostromtól a szerencsétlen boldogok a szebb élet s az enyészet határán.

Alig szürkült az éj, egy őrtiszt megjelen, hogy a vélt kémeket vallatni kísérje a vezér elébe; megrendülve simúl Róza Tihamér mellére, ki őt szoros ölelésben tartja, mintha el akarná rejteni a világ elől. «Micsoda játék ez?» kérdi a meglepett őrtiszt.

«Varázs-játék — szólt közben Stefano — mert ha akarom, ez az ifjú oly szép leánynyá változik, hogy csak hűlt helye lesz szívednek; inkább igézni mint kémlelni jött.»

«Mit tagadjam — mond Tihamér — igazság az igaznak legbiztosabb paizsa; ez egy nemes szűz, mely az ellenségtől is méltán tiszteletet várhat, irántam való tette a legtisztább indulatból fakadt; legyen azért a szív bírája, gyöngéd neme szószólója, s az emberség pártfogója!«

«A fővezérhez vezetem — felől az őrtiszt — ha ártatlan, nem leszen bántása; kövessetek.» Róza mind ezt csak félig hallá, ellankadva az elválás gyötrelmitől, némán hagyá magát Stefanótól elvezettetni, kinek Tihamér kezét tüzesen megszorítván, mond: «ha áldozat lennék, vezesd hazámfiaihoz!» Nem sokára ő is kivezettetett s feloldatván lánczaitól, ló adatott néki. Útfélben gróf de Baux egy boszús tekintetet lövellve reája, nyargalt el mellette s ekkor hallá, hogy múlt este Acciajoli fővezér hozzájok érkezvén, ennek köszönheté szelídebb bánását.

XVI. SZAKASZ.

Gróf de Baux osztályserege a mezőn tábort ütött, Tihamér pedig erős őrizet alatt Bitonto városba vezettetett, hol a nép megtudván, hogy a gravinai várnagyot hozzák, tompa zúgással mindenfelől elébe tódúlt s bámúlva nézte deli termetét s bátor magaviseletét; s a mint többnyire történni szokott, hogy az áldozat láttára a legdühösebb nép is megengesztelődik (mert a háborúban majdnem minden magyar fogoly elvesztetett) itt is a nagyobb szám részére hajla; kivált egy fiatal asszony «ő az, ő az!» kiáltván, minden erővel hozzá szoronkodott, de az őröktől keményen visszahajtatván, kiváncsi csoportot gyűjtött maga körűl s hálás szívvel hirdeté e fogoly emberségét, ki az alatt egy magas épületbe kísértetvén, egy takarékos szobába szállíttatott.

A veszteség villámtűz, mely vagy egyszerre lesujt, vagy az erőt gyors elszánásra készti; de a bizonytalanság oly lassan rágódó féreg, melynek minden perczben új fulánkja nő s ez epeszté leginkább Tihamért; hiában kérdé a tömlöcztartót Róza iránt, ez csak vállvonítva felelt, s azért szinte könnyebben lehellett, midőn a vezér másnap magához hivatá.

Tágas palotában ült a fővezér, körűle de Baux s több alvezérek; komolyan, de minden félelem nélkül lépett közéjök Tihamér.

«Te emberűl vívtál — mond a fővezér — ezt

megvallanom az igazság ösztönöz; de a zivatar az erős tölgyet is a gyöngével ledönti; fogoly levél.»

«Katonasors!» felel Tihamér.

«A kizsarolt nép áldozatot kér s véres boszút kiált pusztítói ellen!»

«Nem a nép, hanem a törvénytelen uralkodó.»

«Nem bízták reád a királyok ügyét» — szól közbe Acciajoli —

«Királyom jussait védeni szent kötelességem.»

«Ha már zsoldért szolgálsz, mindegy, akár kiért harczolsz — mond Acciajoli — mi többet igérünk, ámbár a szerencse kedvez. Vedd a szabadságot és állj soraink közé.»

«Követlek uram! mi magyarok nem szolgálunk zsoldért; a rab bérli el kardját, mi hazánk s a király javáért s a becsületért vívunk; kíméld azért szavaidat és ítélj halálra ha tetszik és ha bakóid pallosai nemzettagadásra bírhatnak, akkor vess meg, mint a legnyomorúltabb lelket», mond Tihamér nyugodtan. Nagy hallgatás lőn, minden szem csak ő rajta csüggött.

«Mit késel vezér? — megszólal de Baux — hadd függjön, mint többi társai, minekelőtt új veszélyt forralna.»

«Mi nem vagyunk szegődött hóhérok — mond Acciajoli, kemény tekintetet vetve a grófra — élj Tihamér; de fogadd vitézi szavadra: hogy e városból addig nem távozol, míg a háborúnak vége nem szakad s nem fogsz ellenünk kardot, míg ki nem váltatol.»

«Ezt igérem», felel Tihamér.

«Bízom lelkedben, ura lészsz szavadnak!» mond ismét a fővezér.

«Bízhatol! — viszonzá Tihamér — Halld fővezér! ámbár mint idegen, mint ellenség állok köztetek, egyben úgy hiszem mégis hasonlónk érzéseink: egyiránt tiszteljük az asszony-érdemet; ez oly égi sugár, mely minden földre elhat; bátran kérem azért vissza ama kém gyanánt elfogott szűzet.»

«Már ő szabad», felel a fővezér.

«Ezzel alacsony rablóját, Wernert, szálkardra hívom ki — mond Tihamér — idézd ide, fővezér, az éjjeli gyilkost!»

«Nincs idő most személyes megbántásokért küzdeni — felel Acciajoli — a közügyé most minden tehetségünk.»

«Tudasd vele tehát, hogy őt színed előtt haramjának nevezém, ki méltatlan a vitézövre, s hogy ezt kész vagyok minden perczben megbizonyítani, esküszöm istenemre, kardomra.»

«Szabadságod első napja legyen boszúdnak elseje. Légy boldog!» felel Acciajoli.

«Ha így bánol az ellenséggel, minő kegyelem marad a hívnek?» mond de Baux elfojtott haraggal, midőn Tihamér eltávozott.

«A vak gyülölség többet árt, mint használ, vérszomja többnyire saját vérét iszsza — felel Acciajoli — fegyvert a fegyveres ellen, mérséket a meggyőzötthöz; ez a hős jelszava.» Ezután az elkezdendő hadi munkáról értekezett.

A mint Tihamér az udvarra ért, ugyan azon fiatal asszony, ki behozatásakor oly tüzesen pártját fogta, férjével együtt karjába esvén e szavakkal: «jótévőnk, megmentőnk!» szállással kínálja. Azok voltak, kiket Tihamér a cápuai ütközet után Werner embereitől kimentett, s honnan ők, a férjnek atyja itt előkelő polgár lévén, ide költözködtek. Tihamér, kinek Róza égett fejében, vonakodott, fogságával mentegetvén magát; de végre annál is inkább engedett, minthogy a fővezér biztosa, ama férfi, ki a nápolyi leánynyal nála volt, azon polgári házat jelelte neki lakásúl. Szinte diadalmasan kísértetett a házhoz, hol őt egy tisztes ősz fogadta; de mily boldog érzés fogá el: midőn belépvén, Róza, már asszonyi ruhában, lángzó arczczal elébe jő; minden eltűnt körűle, csak a kedves égő pillantatiban lelé életét, világát. «Még fogoly vagyok, nem mondhatlak enyémnek — rebegé Tihamér — ha egyszer a kard oldalomon csörög s rablód vére patakzik, akkor fűzöm a mátkagyűrűt kezedre.»

Még egy lélek óhajt osztakozni szívedben — mond Róza — ő volt fő eszköze szabadulásomnak; sorsomba avatván a fővezért, az ő könnyei vitatták ártatlanságomat; neki köszönjük e boldog órát.» Ekkor belép Sabina (úgy hívták a fiatal asszonyt) s karján csügg a nápolyi leány; de már ama negédes tűz, mely egykor szemében égett, szelid komolysággá vála s halavány képe titkos bút hirdete. «Itt hozom — mond Sabina — boldogtalan, eltévedt, de megtért öcsémet!»

«Róza! te itt?» kérdi lágyan a meglepett Tihamér.

«Minetta nevem — mond a leány — Róza névvel egykor csak ingerleni véltelek.»

«Előérzés volt, midőn ama rút házban úgy szívedhez vonzattam, midőn a hívságos dalok közt te a magyar vitézt zengéd», mond Róza.

«S én gyűlöltelek — felel Minetta — mivel szerettetél; szenvedni hagytalak, pedig csak egy szóba kerűlt volna váltságod. — Tihamérhoz fordúl: — Tudd meg Tihamér, én valék az, ki tettetett hangon ablakodnál énekelt s oly csalárd játékot űzött veled; mély sülyedtemben, a midőn a gyászzászlóval először láttalak, mindjárt bűnhálót szőttem erkölcsödnek, méltó megvetés lőn bérem, s az indulat boszszúra gyuladt; így hagyám el Nápolyt, de Baux karján véltem meghűtni véremet; midőn elfogattatál a táborban valék s érzetem ismét fellángolt; hasztalan esdeklék a kegyetlen gróf előtt, ő vesztedet eltökélé; ekkor felébredt bennem az asszonyi büszkeség, mélyen érezvén, mily kevés hatalma van a bűnnek, bár habozva nyújtsa öröm-kelyhét, s azért alig érkezett el a nemesb lelkű Acciajoli, hozzá szöktem, oltalmáért és neked kegyelemért esedezvén; ő biztosával hozzád küldött; minthogy több magyarok hazatagadással válták meg éltöket, neked is ezen ajánlást tettem; a nemes, makacsságodról értesített vezér, ez által inkább részedre hajla s sikertelenné tevé a daczos gróf mérges szándékát. Miólta szüleim házát oda hagytam, nem érzék tisztább örö-

möt, mint mikor Rózát szebb sorsban és nénémet, ki annyit pirúlt, bánkódott érettem, itt lelém. Bocsássatok meg ha lehet, minekelőtt egy klastrom magánya elrejt a világtól.»

«Ki megbocsátani nem tud, sem az égbe, sem a földre nem való — mond Tihamér — testvéri szívvel fogadd el kezemet.» Ekkor berobban Stefano. «Tihamér — kiált — én búcsúzni jövök — körülnézvén magát: — ezer villám! mennyi ismerős egyszerre! — Sabinához: — Haha! te vagy? miért fordúlsz el? tán csak nem haragszol most is? jer, béküljünk össze; hiszen tudod, hogy a háborúban nem ér rá az ember órákig egy csókért fohászkodni, hanem a mit hamarjában kap, ahhoz nyúl, aztán nézz arczámra, lám engem is megcsókoltak érted.»

«Stefano — mond Tihamér — mi annyi köszönettel tartozunk!»

«Sohase köszöngess — felel Stefano — én leginkább örűlök: legalább egy jó tettel dicsekedhetem. Most tudd meg: én Acciajoli zsoldjában állok s innen egyenest a táborba megyek magyar fejeket aprítani; azaz, ha lehet. Isten veletek!»

XVII. SZAKASZ.

Cornetto városában sötétkedett Werner, mióta Rózát elveszté, kegyesség és irgalmasság ellenségének hivattatá magát s hol csak lehetett, e nevezet-

nek meg is felelt. A katonai pompa, előbb élelme, most ízetlenné lett elfásúlt szívének; komor magányba vonva magát, szilaj vadként csak akkor rohant elé, ha vérben gázolhatott, zordon kedvvel nézvén a tátongó sebeket, melyeknek sötét veres üregéből hörgött ki az élet. De annál vígabban élt serege, zabolátlan örömök közt pazarolván az öszverablott prédát, s az erős falakban bízva, nem ritkán mulaszta el minden hadi vigyázatot. Ily zajos mulatságban tombolt épen az őrizet, midőn István vajda egy felleges éjjel Wernerre üt s álttörvén a kapukon, seregét megtámadja; elréműlve ragad fegyvert az őrizet, de az álom- és bortól részegek, a zavarba elegyedett lakosokkal együtt levagdaltatnak, vagy elfogattatnak. Werner az éktelen lármára egy ingben kiugrik ágyából, hirtelenében egy lándzsát markol meg s népéhez akar iramlani, de már háza körülvétetett s mindenfelől magyar szablyák villognak elébe: dühösen védelmezi magát, míg lándzsája egy vágástól ketté nem pattan s így fegyvertelen lévén, a ház fedelére szökik. Hajnal hasadtával látszott csak egész szörnyűségében a vérengző munka, minden utcza telve zsákmánynyal s holttestekkel, s Werner a ház felett. Dacz, szégyen s harag köté le nyelvét, midőn ily nyomorúlt állapotban Istvánhoz vezetteték, dermesztő hidegségével egy életúnt embernek hallgatá annak szavait s kifeszítvén széles, szőrös mellét, várta a halálos döfést; csak midőn a vajda Rózát említé, lobbant fel egyszerre elfojtott tüze s mérges kaczajjal csa-

16*

pott ki elzárt ajkain: «Ha még hatalmamban lett volna — mormol — e nap többé nem sütne szemeinkbe!» István vajda a kemény harczostól még hasznot remélvén, népeivel zsoldjába fogadta.

Előbbre lobognak ismét a magyar zászlók s több városok önként megadják magokat. A gyáva tarenti Lajos a harczban megőszült vajdát egy ütközetre, mint valamely kettős viadalra kihívja; az öreg vezér ezt elfogadja. Nap és hely meghatároztatik; de a csatát megelőző éjjel tarenti Lajos haladékot kér, s a vajda észrevévén a vesztére czélzó fortélyt, néhány száz dzsidást rejt el az út mellé s midőn a nápolyiak véletlen meg akarnák támadni, magok esnek a készített lesbe; véres harcz után az ellentábor megfutamlik, s több alvezérek, kik közűl gróf Sanseverino s de Baux a legnevezetesebbek, elfogattatnak. E fényes győzedelem után egész Bari föld meghódolt, s a gróf Sanseverinóért kiváltott Tihamér örömtelve röpűl Rózával kedves övéihez; hol az öreg Paolo, ki mind eddig Istvánnál maradt, ázott szemmel üdvezli Rózát. Gróf de Baux borzadozva várta a halált, hallván Tihamér váltságát, de ez a bosszú helyett pártfogója lőn s azon feltétel alatt, hogy a háború végeig ne harczolna a magyarok ellen, még szabadulását is eszközlé.

Mint mikor az oroszlán s tigris véletlen öszvetalálkozik, meghökkenve egymás szemébe villant s torzongva, füstölgő torokkal a vívásra bőszűl: úgy álltak szemközt Werner és Tihamér, midőn egymást *megpillantották*. Mindenik kardjához kap, a helyet

nézve, hol leggyöngébb az élet. «Régen várt kardom!» mond Tihamér s egy ketté tört nyilat vet lábához. «Életre halálra!» felel Werner s öklét a föld felé szegzi, mintha lesujtna valakit s némán, de zajló kebellel a vajdához mennek engedelmet kérni, s hogy időt rendelne. Kemény tekintettel fogadá ez őket s békére inté; de látván az elrögzött gyülölséget, különben is az akkori idő lelkét követvén, mely karddal vívott ki minden vitézi pert, a harczi biróságot elvállalta.

«Jer te is a harczhoz — mond Tihamér a rettegő Rózához — erőmet nevelni fogja jelenléted, s ha vesznem kell, hadd essék reád végső tekintetem!» Szótlan nyújtá kezét feléje Róza s azon magában tett szent fogadással, hogy a kedves vesztével ő is örök gyászba temetkezik, letörlé könnyeit.

Tisztán tűnt fel a nap, a földi pára szétvonúlt, csak vékony füstként lebegett még a sárga lapályokon. István vajda, reggel korán lovagjait a síkon négyszögletbe állítja, maga pedig Rózával s több alvezérekkel közepett helyet foglal. A tárogató harsog, s a két bajvívó leugorván a lóról, sisak s pánczél nélkül a négyszögletbe lép s fenszóval küzdő vágyódását jelenti a vajda előtt. Werner homlokán a megvetett szerelem s boszú sötétlik; szeme villámai Rózáról hirtelen Tihamérra szállnak, ki elszántan, a boldog szerelem szelid tüzével csügg kedvesén. A második jelre mindenik kardot húz; Werner kétélű, széles egyenes vasát; Tihamér görbe, sugár szablyáját, s hüvelyöket a földre vetik. Komor csen-

dességben állnak a vitézek, csak Róza kebléből tör ki néha mély sóhajtás. A küzdők szertemennek, Tihamér haját visszasimítgatja s a távolról nézteit Rózára függeszti, míg Werner vasát próbálgatja. Harsog a harmadik jel, s a háborgók öszveütköznek. Fütyülve hánynak szikrákat a vasak, a mint öszvecsattognak. Az erős Werner, rettentő vágásokat sujtogat Tihamérra; ügyesen védelmezi ez magát, s villogó kardjának csak villáma látszik a gyors forgatásban; sokáig felfogja Werner csapásait, de a súlyos csapásoktól erei zsibbadoznak; már két sebből fecskendezik vére s gyöngébben harczol. Tompa zúgás hangzik mindenfelől, a derék ifjat mindenki már elveszettnek tartja. Róza homályos szemmel szédelegni kezd. A köz részvéttől még inkább felingerült Werner, habozva emeli kardját a végső, halálos csapásra, midőn bőszült nekiestében bal lába megsikamlik s hanyatt esik. Tihamér büszkébb, hogy sem e vak szerencsét használná, hátra lép s leeresztvén kardját, mond nehéz lélekzettel: «Kezemben volt életed, de ily módon nem akarok győztes lenni.» Werner felugrik, merőn maga elébe néz, elveresűl, keble feldagad, erei vonaglanak s ajakát vérig harapja; tűretlen várakozás ég a jelenvalók képén. «Átkozott szerencse — kiált Werner — többé nem leszek bolondod!» egyszerre kardját ketté töri s a földhez sujtván, Tihamérhoz fordúl: «Halld Tihamér! én meggyőzöttnek vallom magamat, reménylem megelégszel.» Azután Rózához fordúl, szólni akar, de csak tördelt hangokat rebeghet.

Lovára kap és elszáguld. A sok vértől megfosztott Tihamér elgyöngülvén, összeroskadt; de csakhamar felüdült s Róza ápoló karjain szebb életre tenyészett. Werner még azon éjjel eltűnt, merre, hová, azt senki sem tudta meg.

Könnyű lett volna Istvánnak a fővárost ismét elfoglalni, de a németek elmaradt zsoldjokért pártot ütnek és a pénzben szükölködő vajda ki nem elégíthetvén őket s még nagyobb veszélytől tartván, hív magyarjaival Manfredóniánál hajóra szállt s elhagyá ezen országot, hol ledöntött várfalak, kirablott templomok, leégetett faluk s temetetlen holttestek közt lézengő koldusok, előbb birtokos polgárok, halavány képpel hirdeték a pusztító háborút.

XVIII. SZAKASZ.

Mint a hajós, ki annyi zivatar után kedves hazája partjait kékelleni látja; úgy álla Róza a drága határnál, midőn Tihamér mondá: «Ez a magyar föld!» Hosszan szívta be a honi levegőt, s egy édes könnyből kifejlett lelkes tekintet Tihamérról a környékre szállott, mely bájosan nyílt meg előtte.

Látható örömmel fogadá Rózát a nagy lelkű király s megértvén történetét s nemzetségét, megilletődve emeli fel a lábához borúltat; «a vér-ítélettől felment királyi szavam — mond — az üldözés napja megszűnt. Élj szabadon, nemes szűz, atyád

birtokában; a törvény ótalma s egy nemes férj szeretete boldogítsa létedet!»

«Uram királyom! — mond elragadtatva Tihamér — ezen kegyességedért véremmel adózom s csak a legutolsó cseppel szűnjék meg hálám.» Lajos elértvén kiömlését a teli kebelnek, felel: «Vitéz karodat még most elfoglalom; ha egyszer Nápoly meghódol, akkor élj bizvást szíved ösztönének, és a repkény mellett virúljon a myrtus.»

Az új hadviselésre gyors készületek tétettek; a királyát szerető magyar nemesség, országgyűlésen kivül is, számosan megjelenik. Róza fentebben érzett, hogy sem Tihamért csak egy szóval is tartóztatta volna, ámbár valami nevezhetetlen szorongást érze; mint Tihamér jegyese Apor vajdánénál maradt s édes dalokat röpítvén a távol mátka után, a hárfa lőn ismét egyetlen biztosa.

Lajos király Manfredóniában partra száll s elérkezett seregét megindítja. Útközben a nyughatatlan, csak rablást forraló német zsoldosoknak a gazdag Baroli városa éleszti kapzsiságokat, s minthogy a király zsákmányozásokat gátlani akarta, az engedelmességet felmondják. A felhevült király fenyítésöket Apor Andrásra s Tihamérra bízza; két ezer lovaggal elszélesztik ezek s a városból kiűzik őket; de a zsoldosok egy más kapun ismét visszarohannak; erre szörnyű vérontás támad, mely a zsoldosok s a közéjök elegyedett olasz rablók eltörlésével végződött; de haj! a győzedelem ára Tihamér. — Midőn a pártütők visszafordúltak, ő volt az első, ki

közéjök robbant, s míg a másfelől üldöző magyarok segédjére érkeztek, hátul egy rabló nyakcsigolyába döfé lándzsáját. Vérében lelék s néhány óra mulva, Rózát rebegvén, kedves nevelője karjában adá ki lelkét. Komoran állák körűl bajvívó társai és sok szem, mely soha nem sírt, könnyezett felette. Fegyverestűl, paizsa vánkosúl, tétetett a sírba, s a szomorú király maga veté reá az első marok földet, mely kedveltjét örökre elrejté.

«Teljesedett tehát az átok és én, egyetlen élő csak nemzetségemből, szerencsétlenebb vagyok, mint a kit a pallos elaltatott!» mond Róza, hallván Tihamér halálát. Anyjáról maradt birtokát szegényeknek osztá el s ama kertésznek, ki egykor szabadulását eszközlé, tetemes jutalmat küldött, mely által az Lucia férje lőn. Paolót a vajdáné ápolására bízván, búcsút mondott a világnak és szent Klára klastromában, fájdalmára mind azoknak, a kik csak ismerték, a fátyolt vette fel. Belseje képét egy szép elmének ezen soraival festjük:

— — Keblét szomorún bezárja,
Nem szeret semmit, de nem is gyülölhet;
Szíve óhajt még, de üres vadonban
Hal ki nyögése!

Sok évek lefolytak, s Róza mint fejedelem-asszony, az isten mellett Tihamér szívében, egyedűl csak sanyarú kötelességeinek élt. Egy zarándok jelenteté egykor magát nála: Róza magához bocsátja és Werner omol lábaihoz. Mély sebhelyek fedék

arczait, izmos teteme elgörnyítve a sok viszontagságtól, előbbi erejének csak vázait mutatá; csak a komoly tűz égett még elószűlt pillái alatt. Vad indulatjait az idő elölte, de Rózát szelídűlt lánggal keblében hordozá. Tíz esztendeig járt s harczolt a szentföldön, de a vágyódás Rózát még egyszer láthatni, Magyarországba késztèté. «Oh ifjuságom emlékezete! — sóhajt Róza — mily komoran tűnsz fel! Werner, így látjuk meg egymást?» s a rég elapadt könnyforrás újonnan kifakadt.

Werner remete lett s élelmét a klastromból nyeré. Többször látá Rózát, s midőn a templomban az ájtatos kar megzendűlt, fellengző lelkét közelebb vélte az élő szentéhez, mely csendes békére tanítá. Nem sokára a harang, mely Rózát kora sírjába kísérte, Werner felett is szomorúan megkondúlt.

Elhamvad a szív
Forró vágyásival,
És a sötét falak,
Hideg tanúi
Csendes fájdalminak,
Reá szakadnak.
De a mít érzett
Rokon kebelbe tér;
Örök, miként az ég,
A melytől származott.

SOK BAJ SEMMIÉRT.

K* LAJOS M* BARÁTJÁHOZ.

(1824.)

1.

Kedves barátom! két esztendei tévelygés után a külföldön ismét ifjú korom csendes helyéből írok; atyámnak és a nagyvilágnak tartoztam ezen úti adóval s teljesítém, a nélkül hogy belsőm hajdani örömim s barátim iránt elhidegűlt volna. Egyik szerzett főtapasztalásom az: az ember itthon sok tárgyat fel se veszen, a mit máshol csodál, s a képzelet, mely örömest távolt keres, végre csak ott nyugszik meg, hol ébredő lelkünk először fejlett ki a sejtések homályaiból.

Vídám kedvvel járom be a tájt, hol minden oly rokon s szívhez szóló. Künn ugyan szebbet s felségesbet láttam; csodálva kelle hódolnom az emberi észnek, mely művészlélekkel varázskört von maga körül; de szeretetre még is csak hazám földe bírhat, s pásztori létünk egyszerűsége vonzóbb zajló piarczinál a fényűzésnek, hol kiki mindenét vásárra viszi, s nyereség intézi lelki testi tehetségeit. A büszke sír, mely márványhalmokkal az időt gúnyolja, nem gerjeszt oly érzésre, mint a kisded mohos kő, mely boldogúlt szülőm hideg hamvát födi.

Leginkább mulatok azon omladék közt, mely a lakásunk mellett lévő dombon, százados tölgyek között áll; hol őseim hajdan laktak, csatáztak. Emlékezel, mily gyönyörű onnan a kilátás? mily bájló S* városka fekvése nyugoti részén, s az országút csavargása, mely élet gyanánt most bokrok, lapályok közt el-eltűnik, majd virágos halmokon ismét szembe ötlik, míg a messzeség homálya végkép nem rejti el. Itt a múltnak képei vonúlnak el szemem előtt s hazám történeteit erős és gyönge vonásival fontolgatom. Hej barátom! mért szálltunk le a magasról! Az erős de szabad levegőt a puhább maradék nem bírván, leszállt a völgybe, hol a földi gőz sötéten borong felette. De elég! lásd ebből, mint élek és érzek.

2.

Ha az ember éjfélkor ír, mikor nappal is rá érne: jele, nem tud aludni, s ez, ha különben testi baj nem virraszt, feszes állapot s inkább tapasztalni, mint festeni lehet. Én tudom okát s épen azért ébren álmodozom. Egy nem ritka eset emelt ki nyugalmamból. Nevess ki ha tetszik; de ne vádolj! gondold meg azon bölcs mondást: mit vak esetnek hívunk, az jön épen legmélyebb forrásból.

Tegnap ismét a várhegyen valék; már nem tudom, a szelíd alkony-e, kísérve madarak zengzetitől, vagy más valami titkos előérzés lágyított-e meg: de minden tárgy életet nyere hevült képzetimtől. Szinte

kiömölve magamból néztem a távolban ég- s földet testvéri csókban olvadozni; ez a szerelem képe! gondolám, mely világokat rokonít, és az éltető nap csak egy piczinyke szikrája ezen mennyei lángnak. Így eszmélkedve ballagék le a völgynek, tudja isten, mi nem kerengett fejemben; midőn egyszerre, nem is ügyelve a léptemet gátló vízmosásra, valami másfél ölnyi mélységbe zuhantam. A szédelgő ideák megszűntek, de éktelen szorongás lepett meg, midőn azon pillanatban asszonyi sikoltást hallék felettem. Első tekintetem egy leányba ütközött, ki ijedtében szinte halaványan, a parton álla s gyöngéd karjait segédűl felém terjengeté. Gondolhatod, mily hamar talpon s néhány szökéssel megette állék. Mit szóltam, mit míveltem, azt magam sem tudom; halotti dermedésben néztem a szép alakra, ámbár vérem soha tüzesebben nem szökelt. Ő kellemes hűledezéssel fátyolát piruló képére vonván, örömét rebegve szerencsés estemen elfordúlt s eleinte halkan, utóbb szaladva távozott s a fák közt tűnt el. Ügyetlenségem érzete s a csodálat engem lekötve tartott, zavartan néztem utána, míg az esti levegő haza utasított.

Atyámat nyugtalankodva lelém s elmaradásom okát adván, mondá nevetve: «így jár, ki szűnetlen a felleget méri. Mint föld gyermekének szükség, hogy néha le is nézzünk, mert a ki megbotlik, homokot árúl.» Ekkor vevém észre portól fakó ruhámat s a mi több, hogy kalap nélkül tértem vissza.

Mit szólsz ezekre? én legalább, ha rajtam ez néhány év előtt történik, azon tüneményt berki tündér-

nek tartottam volna; bájaira nézve annak is illenék. Most azt vélem, hogy ő is halandó, s épen azért óhajtanám életembe szőni. Nemde mosolyogsz, hogy érettebb koromban is egyszeri látásra oly szívért hevűlök, mely vagy másé, s ha nem, árokban keresi hívét? Azonban, nagy idő kell-e frigyesűlni valakivel? lassan tesz-e vizsgáló lelkünk egy szép tulajdont a máshoz, míg a szerelem mértéke megtelik? vagy pedig egy lelkes tekintet, egy lelki villanás már elég lángítani a szunnyadó érzést? Ezen kérdésimre felelj, de hagyd szívedet is közbe szólani.

3.

Szerte jártam a környéket, meglátogatván a szomszéd urakat. Ki leányát, ki húgát s egyéb rokonát mutatá be; némely virágot leltem távollétem alatt kifeselve, de a kedves tünemény nem volt közöttök. A városban is kérdezősködtem. A fogadós feldícsérte magát, mennyi útazó megfordúl nála, de én mind ebből semmi nyomát nem lelém s békételen tértem haza.

Szinte várom kérdésedet, t. i. ha egy pillantat annyira elbájolt, mért nem mentél utána? minden illendőséggel kinyomozhattad volna. Helyesen barátom! de gondold el gonosz helyheztetésemet; azonfelül tán magad is tapasztalád: ha szívünk mozdúl, eszünk kereki hamar öszvezavarodnak, s ha ezen mentséget is gyöngének találod — szeress!

4.

Épen válaszodat olvasám, melyben a szerelmet unalom gyermekének tartod s ezzel nem kis boszúságba hozál, midőn atyám, levelet tartván kezében, szobámba lépett s ezen szavakkal: «Fiam, jó újságot hozok!» melléhez szoríta. Az újság ez: ő ismeretségei által a fővárosban számomra hivatalt szerzett. «Az út — mond — nyitva legfőbb méltóságra, ha ezen nemes czélt csüggetlen folytatod. Ideje már a polgári életbe is avatkoznod; az emberi szövetség mindenkit szolgálatra kötelez, s ez kútfeje az igaz szabadságnak, mely hogy az egészre terjedjen, az egyes terhet békén viselni ösztönöz. Csak ott állandó a törvény, hol szegény, boldog annak sikerén fáradoz, s nem ott, hol félrevonúltan a közügytől jobb időket siratva, egymás sérelmeit panaszolják. Nem sokára együtt indulunk el, s örömmel nézem, ha atyai szorgalmam gyümölcsét használod».

Ámbár ilyesekre elkészültem s megyénkben valami tisztséget keresni szándékoztam, mégis ezen váratlan hír kedvetlen lepett meg; de jó atyám örömét tekintvén, időt se vettem a megfontolásra s tetszésére bíztam sorsomat. Ő bennem él és azt véli, hogy neve új díszt nyerend általam, s én hálátlan volnék, ha függetlenségemmel nem adózném. Nem várok ugyan sokat; de nem is rettegem a jövendőt. Az emberekkel nem oly nehéz élni, miként négy fal között véljük: ha nem vágyunk felettök ragyogni, vagy

nem kénytetünk tőlök kegyelmeket fogadni. Hála sorsomnak! mind ezektől ment vagyok.

5.

Atyámmal szerencsésen elértem rendeltetésem helyére. Első napokban mindjárt a nagy s kisebb urakat (kiknek egyenes, vagy mellékes befolyások van tisztemre) eljártuk, s ha mindannyi szép igéretek közül csak néhány teljesedik is, sok hajlongásom nem esett hiában.

Új tisztem csak délig tart, a délutáni órák egészen magamék. Most szállásom igazgatásával foglalatoskodom. Atyám néhány hetet itt tölt, igen meg van elégedve, csak néha valami titok akar kitörni belőle, melyet makacsul takargat mindig. A kedves ismeretlen többször mint akarom bészökik álmaimba s nagy oka, hogy az idevaló szépekből még egy sem hata rám.

Az idő miként játszik velünk, miként másítja és forgatja az embert — ezt leginkább látom most egyik iskolatársunkban. Emlékezel Perjes nevű fiúra, kit lomhasága s örökös álmossága miatt új Morpheusnak tartván, untalan csipdezénk? Ez most itt független sorsban él, hacsak a játszóasztal lekötve nem tartja. Ő mindent tud s ismer, ezer gondolatok forrása, kész eszköz mindenütt mindenre, hol jó asztalt s tele erszényt gyanít: egy szóval, eleven krónikája a városnak. Öszvetalálkozásomkor véle, ittlétem czélját

megértvén, tüstént minden elöljáróim biográphiáit elbeszélte s oly valóan, mintha mindegyik meghittje volna. «Te nyargalva mégy elő — mond — neked homlokodra van írva, hogy tiszttartód otthon nagyságol. Én tettel s tanácscsal akár mikor szolgálok, mert ha más nem csal meg, magad csalod meg magadat.» Ki tudja, mit nem hordott volna öszve, ha egy zömökös úr nem közelít, kit is megpillantván, súgá fülembe: «ez a jó úr pinczéje lelkét az orrán hordja; mindjárt hozzá megyek ozsonnára — de tiszteld őt, mert szörnyű hazafi, haragszik a napra, hogy nincs bajusza s az angyalkákat is kalpagban képzeli.» Ezzel a vastag úrnak karjába öltekezve, elballag. Ez egyik régi ismerősöm újított kiadásban. Annyiból szeretem, mivel könnyelműsége mellett is éles észt s emberismeretet bír; határt pedig én szabok, mennyire közelítsen.

A másik ismerősöm bizonyos Rengházi, ama híres diák, kit tanítóink például állítának fel, s mi fentebb elme gyanánt bámultunk; s tán azért is gőgje eszén felül nőtt.

Perjessel tétova sétálván, két ember jön előnkbe, kik meg-megállva valami nagy dologról versengeni látszottak. «Nem ismered azt a halavány s komoly képű embert? — kérdi Perjes — az Rengházi!» Én meg akartam szólítani. «Ne háborgasd — mond tartóztatva Perjes — ők most a halhatatlansággal játszanak. Csak nézd miként nyomkodják egymás kezét, pedig tudom, gyűlölik egymást. Rengházi szép birtok mellett tudóst játszik s felséges homályba

leplezi a reminiscentiákat, melyek zavart olvasástól még fejében kerengnek. Tudod, a mi árva nyelvünkben sok a vezér, kevés a közvitéz. Ő is itélget, a nélkül hogy jobbat mutatna s a készet ócsárolja; hallom ugyan, vannak munkái, melyekkel a publicumot ijeszti, jelesnek tartják tőle a tízparancsolatot, melyet ugyanannyi sonettbe foglalt. Ha elméjét vizsgálom, Babylon tornya jut eszembe. A másik is szinte tudós s esküdt ellensége minden újnak. A legszebb Múzsát is megveti, ha szalonnától nem csillog haja. Ő sokat dolgozik s czérnával mért versekkel harsog a pusztai népnek.»

Hideg méltósággal viszonzá köszöntésemet Rengházi, midőn mellette elmentem, alig hiszem hogy reám ismert én pedig gondolám: csak villongjatok, ám e nagy harcz csak szóba s tintába kerül.

6.

A titok kinyilatkozott s nekem ezer gondot okoz. «Fiam — mond tegnap atyám — még egy férfit kell meglátogatnunk, ki téged s engemet leginkább érdekel; ő régi barátom, vigyázni fog szükségeidre s maga is előbb fő hivatalokat viselvén, útasítást adand új pályádon. Eddig a szokatlan munka s házi gondjaid elfoglalván, nem akartalak háborgatni; most ittlétem végire járván, illő nála személyesen udvarolnod, s örömmel óhajtom, hogy azon nemes házat ezentúl is többször megkeressed.» Én egész

készséggel vevém kalapomat; atyám mozdulatlan álla, valami feltétel látszott fejében forogni.

Ha tetszik, édes atyám! — mondék — tehát mehetünk. Ő kezemet fogván, égő szemmel sokáig rám nézett s szinte ellágyulva mondá: «Lajos! én boldog férj voltam; te maradtál egyetlenem. Még halálom előtt szeretnélek egy jó lélekkel frigyesűlve látni. Azon barátomnak van egy leánya — vedd el!» Lesujtva állék s zavarodásomban nem tudtam felelni.

Atyám szorongásomat látván, mondá szelíden: «nem kényszerítlek! azonban megvallom, ez egyik édes kívánatja éltemnek. Jer.»

Némán ballagtam atyám mellett. Százszor is ajkimon lebegett az ismeretlenhez való szeretetem; de mindig visszavonúlt mellembe, elgondolván azon bizonytalan s gyöngeséggel határos indulatot.

A komor inquisitio épülete nem lehet rettentőbb szabad léleknek, mint nekem B* úr háza. Lábaim szinte ólommá váltak, alig tudtam felvergődni a lépcsőkön. Az ajtó nyílik, egy tisztes öreg úr lép előnkbe.

«Későn hozom — mond atyám, az öreg kezét megrázván — de annál biztosabban.»

«Reménylem, hogy bennem második atyját szemléli és ezentúl minden hiú világi szokást félre tévén, fiúi szívvel közelít hozzám», viszonzá az öreg. Hogy magamat furcsán viseltem s nem igen okosan szóltam, nyilván jelenték B* úrnak ezen szavai: «ej édes öcsém! annyit forogtál a világban s mégis oly

félénk vagy? azonban megismerjük egymást s a tartózkodás múlik.»

Feszültségem lassanként eloszlott s neki bátorodva, én is beszéd közé elegyedtem, mindenkép el akarván simítani azon szögletességet, melyet első jelenésem reám bélyegzett, s nem sikeretlen, mert utóbb az öreg B* szemei kedvezőleg mulatának rajtam.

Nem sokára a házi kisasszony is megjelent. «Nelli leányom!» mond az öreg, azután engem is mint új házi barátot bemutat leányának. Alig hiszem, hogy ez tudta, mily szándékkal vezettetém elébe, mert legkisebb habozást sem árult el: nyugodt vidámsággal üdvözle s oly nyiltan nézett szemem közé, mint valami tárgyra, mely se nem vonz, se vissza nem taszít; kétes állapotom ez által igen könnyebbült. Nelli egy azon alakok közűl, kiben nem tudunk megegyezni, szép-e vagy nem? Arczvonásai nem szépek, de bájosan öszvehangzók, termete kicsiny, de mozdulati könnyűk: nem-akarva tartják fogva a szemet. Én mindjárt intéztem hozzá szavaimat, s kedves lőn társasága; csak mikor a két öreg magunkra hagyott, hézagos lett a dialogus, s én már az idővel akartam előállni, midőn Nelli ezen újsággal lep meg: «most nálunk minden öröm hiányos, mert kedves Máli öcsém nincs közöttünk.» Én hátra lépve öszvecsaptam kezemet, s «még egy testvér!» kiálték. «Igen, igen! — viszonzá Nelli merőn szemembe nézve — Máli öcsém egy nénénkkel fürdőbe útazott s néhány hét múlva tér ismét vissza.» Erre lelke-

sedve kezdé dicsérni, mily szép s jó, tán egész életét is leírta volna, ha az öregek félbe nem szakasztják. Nagy örömömre atyám bucsúzott, én utána. B* úr oly kegyesen bocsáta el, miként fogadott, Nelli szíves idegenséggel.

Estve atyám ismételé kívánságát, elömbe terjesztvén ezen szövetségből reám sarjadó hasznokat: t. i. nemzetség, birtok. «Tudom — mondá a többi közt — alacsony birtokvágyást lelked nem ismér; de ha jóság mellett pénz is van, kettős nyereség. Atyáink azt tartották: a férj adjon ebédet, az asszony vacsorát.» Én hallgattam, s ő látván, hogy bizonyos válaszra eltökélve nem vagyok, mondá igen kegyesen: «nem kényszerítlek; de azt méltán várom tőled, hogy férfikorba lépvén ten szerencsédet fontolóra vesd.»

Barátom! nemde igaz atyám mondása? de az ember miért oly gyarló? hidegen megy el az igazság mellett s meghal álmaiért. — Légy boldog!

7.

Atyám jószágaira tért. Azóta többször valék B* úrnál s tiszteletem mindig nevekedik iránta. Mily türelmesen ítél ő a világi dolgokról, habár visszás indulatok ütköznek is öszve; mily kímélve oktat s rejtekezve segít. Bár csak leányát ne kellene elvennem. Ez iránt hallgat ugyan, de még sem kétlem, egyet ért atyámmal.

Nelli jó leányka; víg kedvű, szemes, tüzes gazd-

asszony s mívelt elméjű. Öcsését indulatosan szereti s hol csak lehet, maga felett ragyogtatja. Ritka tulajdon a szépeknél. Ő baráti érzést mutat; de hála isten! nem tetszem neki; úgy hiszem, a másik is különb emberre talál.

Ne gondold barátom, hogy nem vádolom magam is gyermeki tévedésemet; de vétek-e az? ha keblünk egy képet imádva éltet, melyet a képző erő örök ifjúságban felénk ragyogtat; mely távol, de annál szebben mosolyog életünkre s az elmét édes lehetséggel kecsegteti. Igaz — atyám minden áldozatot érdemel; de a halasztás nem engedetlenség.

8.

Perjes, ki úgy szólván más emberek gyöngeségiből él, B* urat becsüli, kit én csak mint távol ismerőst említék neki. «Ő igen derék ember — mond Perjes — ha feje enyém volna, megmutatnám mint kell játszani a világgal; ha erszényével birnék, én is az ablakról néznék le a szegény párákra, kik annyit szaladnak, lármáznak, árúlkodnak, hogy utóbb a koporsón kis czifraság láttassék.»

«Hallom, derék leányai vannak?» kérdém Perjest.

«Van kettő, Máli édes, Nelli mostoha» — felel ő. «A mi a leányokat illeti: Nelli elvenni való, vigyázni fog az életes házra, s ha ura meg nem hízik, jele, hogy vízzel él. Máli csillagnéző, szép *noli me tangere*, száz lépésre elpirul, ha férfitekintet fúrja magát sze-

mébe; vitéz legyen, a ki bele kap, mert a sírban is hűséget vár. Én örömest állítanám őt szobor gyanánt szobámba». Egyszerre elhallgat s kémlelve reám néz — «talán csak nősző vagy? — ha levélhordozó kell, itt kezem. De jól vigyázz, kiepigrammáznak. Egy költő, ki szégyenére a kilencz Múzsáknak gazdag is —».

«Rengházi?» kérdém hirtelen.

«Az — felel Perjes — már régóta kibérlette az útczát s képeket metsz reá mint tükrébe a fiatal leány.» Képzelheted miként örültem ezen hírnek, legalább lesz okom magamat távoldad tartani.

Életem különben egyszerű. Szorgosan dolgozom, a gyakorlás elősegít, s nem sokára egészen betöltöm azon helyet, hová ültettek.

Néhány társaságokba is hivattam. Barátom! ezekben a nemzetiségnek semmi nyomát sem láthatni, az utánozás jégarczczal tétováz mindenütt. A vígság, mely másutt minden sorsot egyesít, itten minden rendnek fenyítő határt szab. Kinek a szerencse nehány hold földdel többet adott, már félvállról néz nemes társára. Hideg barátság, suttogó leányseregek szánakodva néznek a szegény hazafira. Meredt férfiak hivatalos köntösben már messziről éreztetve tehetségök súlyát — ez képe itt a nagy világnak.

9.

Őszinteségem nagy gondtól szabadított fel, legalább nem leszek kénytelen szív nélkül lekötni magamat.

B* urat otthon nem lelvén, Nellihez mentem. Beléptemkor egy levelkét tett félre, melynek édes tartalmát mindjárt képében olvasám: «Máli nem sokára itt leszen» — mond — és — és — itt megakadt.

«Ez az és — mondám — kapcsoló ige s más nevet is ígér.»

«Ezek a teremtés urai mindjárt titkot sejtenek» viszonzá Nelli csintalan — «és nénénk.» Ezzel vádolni kezd, miért nem örülök Máli érkezésén; ezért a hidegségért, úgy vélé, adózni fogok ha meglátom s én is egyike lehetek imádói közül.

«Ily ajaktól a jövendölés nem veszedelmes. A jelent inkább retteghetném!» felelék magamat igen alázatosan meghajtva.

«Úgy tartom, a jelenlét mindig örvendetes, ha a múlttal békében élhetünk», felelt Nelli. Az ismeretlen képe lövelt eszembe s elnémulék. Nellinek sem igen volt kedve az elszakadt beszédet új folyamatba hozni, hanem levelén csüggő szemekkel gondolkodva egyet sóhajtott, s én utána. Úgy ülénk, mint egy öszvezendűlt szerelmes pár békülő félben. Nem sokára csengettek. Atyám! mond Nelli s elébe szalad, én őt követém.

«Jer öcsém, beszélgessük el az estvét, ha jobb mulatság nem tartóztat!» mond B* úr, szobájába intve s derűlten maga mellé von a párnaszékre. Sok kérdéseire visszásan feleltem, azért elhallgatott, de szemei úntalan rajtam mulattak. «Lajos! — mond végre kezemet fogván — te ifjúságomat bájolod vissza; atyádat vélem benned, oly hasonlók vonásaid

az övéihez. Ezen korban volt ő is, midőn ifjúságunktól fogva álló barátságunkat nagy veszély fenyíté».

«Veszély? — kérdém álmélkodva — ily erős két szívet mi háboríthatott meg?»

«A szerelem — viszonzá B* úr —. Egy tárgyért hevűltem atyáddal, s övé lőn az elsőség. Nem tagadom, nagy küzdés által győzheték csak az eláradt indulaton, de győztem. Utóbb egy özvegygyel én is frigybe keltem. E házasság gyümölcse Máli. Nelli mostoha leányom, de saját vérem szerint szeretem őt is.» A tisztelt ősznek bizodalma nyiltságra buzdított, s eléje terjesztém atyám kívánságát. «Gyermekeink öszvekelése egyike régi álmainknak — mond B* úr — én nem ellenzem, ha szíveitek önkényt hajlandók arra: de minden áldozat nélkül; szülőké a választás, a megisméret túl esik hatalmokon. Az ily szövetség kétesen vág életünkbe, csak eltökélett érzés bírálhatja meg érdemét.»

Most ideje, gondolám, a kegyes öreget titkomba nézetnem s hím nélkül megvallám neki az ismeretlenhez való vonzódásomat; de hogy mégis gyors lángomnak félig meddig mentő okot is adjak, minden kitelhető elevenséggel igyekeztem lefesteni alakját s örömmel láttam az öregnek nőttön nőni figyelmét. «Nem hiszem — így végzém szavaimat — hogy ezen gyermeki hevülés oly soká tartson, de most még máshoz tiszta érzettel nem közelíthetnék.»

«Helyesen édes öcsém — mond B* úr vidáman — én szívemből minden jót kívánok s atyádnál is szószólód leszek.» Vacsorán ott maradtam,

valamennyien vígan voltunk. Vígan tértem haza s a történtekről visszaemlékezvén azt találtam: minden emberben él költői tehetség, midőn hibáit vagy eltévedéseit szépíteni szükség.

10.

Láttam őt s a nélkül hogy tudnám kicsoda, már félteni is kezdem. A szerelem olyan vendég, mint a nagy úr szegény háznál; magát csak kielégítené az ember, de kísérői ezer bajt okoznak.

Néhány esős nap után szép langyos idő lévén, kocsin, lovon sok ember a szabadba tódult; magam is egy kertbe sétáltam. Ott tévelyegtem, míg egy nagy úr, tán unalmából, magához intve, beszédet kezdett velem. Gondold el örömijedésemet, midőn egyszerre a szep ismeretlent egy huszártiszttel karöltve előttem elsétálni láttam. A szó elhalt ajkimon, egész létem szemembe zárkózott. Ő is megismerni látszott: ezt vallá azon tekintet, melylyel köszöntésemet viszonzá. Örömest utána mentem volna, eleget mozogtam, kezemet tördeltem, ő excellentiája mindig beszélt, s az illendőség nem engedé őt elhagynom; majd félórát tölték ily kínos nyugtalanságban. Nagy-sokára jöttek több urak, s ő excellentiája elbocsátott; de bármennyit néztem, szaladtam, többé reá nem akadtam.

Öröm s boszúság közt mentem B*-hez; s épen, a mint szobájába lépek, valami suhogó ruhás sur-

ran ki a mellékajtón. Én a nélkül hogy az öreg kérdezett volna, mindent elbeszéltem neki, s ő nagy részvéttel minden környülállást pontosan kihallgatott. Belső nyugtalanságom nem hagyá nála soká mulatnom, különben is terhemre volt az öreg vidámsága s Nelli csintalan mosolygása, ki minduntalan keresztülment a szobán. Búcsút vevék, előre mentvén magamat, ha néhány napig udvarlásomat elmulasztanám. Az öreg minden jót kívánva igen nyájasan bocsátott el. A ház előtt Rengházit lelém, keserves ábrándozással nézve az üres ablakra. Elsötétült midőn megpillanta, mintha az utczát is féltené tőlem. Csak énekelj beteg társ, gondolám s elsiettem felkeresni Perjest. Négy kávéházat eljárván, csakugyan reá is akadtam.

«Adok munkát, te eleven currens; fejed s lábad szánd nekem néhány napra» szólék Perjeshez s leírván a kedves alakot a mint bennem él, arra kértem: nyomozná ki valami módon s adná tudtomra.

«Kölcsönözd Jakab létráját — viszonzá Perjes — mert ilyen szépséget más planetából lehetne csak leragadni, én sok leányt ismerek —»

«Nem ismered — kiálték hirtelen — különben ily fagyos képpel nem boszantanál», s elbeszéltem neki, hol s kinek karján láttam.

«Ha itt van, fellelem; de hát ha megugrat a huszár? akkor te állj ki vele, majd én csak messziről csodálom vitézségedet», mond Perjes s minden készséget igérve hagyott el.

Levelem oly zavart, mint elmém; de baráti kézbe

jut, egyedűl ez nyugtat meg. Ámbár minden bizonytalanság epesztő, mégis rettegek találkozni véle. Hát ha fentebb sorsú? vagy, mi több, ha más sajátja már! akkor csak magam vesztek s miként lépjek jó atyám elé? Kétkedve így kérdezem magamat — s méltán; mert a szerencse, látom, nem igen kedvező. Először árokba estem, s most a huszár — oh az a huszár!

11.

Barátom! mily nehéz valami gyöngeségtől megválnunk, ezt magamon tapasztalom; de úgy hiszem, nem sokára teljes jobbulásomról többet írhatok.

Tegnap B* úrnál valék. Máli a fürdőből megérkezett, de főfájás miatt nem láthattam. E házban is valami szövetik, mit előttem igen titkolnak. Innen haza térvén, Rengházi toppan szobámba s röviden átszökvén az iskolapályán, kérdi daczosan: mit csinálok annyit B* úrnál.

«Hát téged mi lappangtat a házon kívül?» kérdém viszont a hevűlőt.

«Azon kéjszellem — viszonzá Rengházi — mely a lelket isteníti: a szerelem!» s ezzel száz meg száz phrásisokkal elbeszélé szíve történetét; azután elővesz egy csomó papirost s Málira írt verseit felolvassa. Olvasás közben szörnyű tűzbe jött s midőn már igen közel járt a naphoz, akkor nézett le rám, nem olvadtam-e még el. Részemről ezen költeményekben hol a fülmilét, hol a baglyot hallám.

«Sajnálom, hogy te lettél vetélkedő társam; hihető, veszteni fogok, de azért czélomtól nem állok el. Te pennával harczolcz, én karddal mindent halomra ölök!» ezt mondám mérges hangon.

«Érte halni üdvösség!» felel Rengházi s az ajtó felé vonúl. Ekkor berohan Perjes. «Megvan a huszár, meg az ismeretlen asszony, vagy leány! — kiálta — jer! az aranykakas-fogadóba, ott a te Édened.»

«Bocsáss meg, Rengházi! — mondám — én nem gátlom szerencsédet; sőt ha akarod, kérőd is leszek: de csak úgy, ha nem gondolsz a kosárral.» Rengházi nem szól s míg kezemet szorítá, megvetőleg pillantott Perjesre, ki irántam felébreszté gyanúját s fellengve távozott el. Én a fogadóba sietek, a kapunál akarván meglesni a kedves megjelenését. Feszűlt kebellel ott álllék egy ideig, midőn ezen szózat: «Ej villogó villám! Lajos! mit csinálsz itt?» harsogott mellettem, s Szálnoki major, kivel a külföldön ismerkedtem meg, áltkarolt. «Jer feleségemhez! — mond tovább — ne álmélkodjál mint a megvert tábor» s szobájába vezet, hol egy szép szőke asszonyság nyájasan fogadott. Szabadabban lehellék, látván tévedésemet. Szálnoki most elbeszélte: hogy néhány vásárlásai végett ide szállt s holnap költözködik csak B* úrhoz, kinek leányával öcscse kézfogást tart.

Innen haza menvén, B* úrtól ezen levelet kaptam: «Holnapután egy kis házi ünnepet ülünk, melyre szívesen meghívlak; több szeretett személyt fogsz nálam találni, azért jöttödre számolok.» — Ez a hír Rengházinak elég tárgyat ad elégiára. Meg

nem foghatom, miért titkolódzott annyira B* úr, s minő érzéssel fogja ezt atyám hallani.

Bús irányt vesz, látom, szerelmem is. Fogyton fogy reményem az ismeretlent megláthatni. Boldog vagy barátom, hogy hűltebb vérrel áldva a természettől, nem kell vesződnöd üres álomképpel.

12.

Miként írjam le hideg betűkkel forró érzetek közt zajgó éltemet. Enyém ő! ezen rövid szókban leled végtelen szerencsémet. Mily sokat adott egy pillantat; legmerészebb vágyaim ellankadtak fényénél.

A rendelt napra B* úrhoz mentem. Elfogódva örömtől jön elém a tisztelt ősz s ezen szavakkal: »jer fiam! oszd velem azon boldogságot, melyben [illegible] ritkán részesül« szobába menénk, hol — [illegible] tisztnek karján, ki őt a kertben [illegible]. Mint az első napvilág a vaknak fényre nyílt [illegible] ismét bús homály éjjelez: úgy [illegible] sejtett látás. Vérem majd lángolt, [illegible] szivemre. Szédelgeni kezdék, [illegible] gyönyörűségbe merültem, midőn [illegible] kedves alakot elém vezetve «ez [illegible] annak kezét kezembe tevé. [illegible] sóhajtásban feszült elosz- [illegible] könnyes szemmel felém [illegible] látám. «Itt áll- [illegible] az öreg B* — Nemde

barátom! nem minden álom hívság?» s a két ősz egymás karjába dőlt.

Feleszmélvén a sok szívreható örömingerekből, vevém csak észre a körűlállókat — Szálnoki majort hitvesével s Nellit azon nekem annyi félelmet okozott tisztnek keblére simúlva. «Kapitány Szálnoki — mond B* úr — Nelli mátkája, nem sokára kedves vőm.» «És a kapcsoló íge, a mely a levélben maradt!» így szól közbe csintalan Nelli. Néma ölelkezés lőn tolmácsa a különféle érzéstől lekötött nyelvnek.

Azután B* kifejté e történet mivoltát: t. i. Máli nénje, anyja testvére, kiben egy lelkes asszonyt tanultam ismerni, fürdőbe utazván, S* városka felé vevé útját, hogy onnan atyámat is meglátogassa; de balul értesíttetvén atyám otthon nem léte felől, legott meghált. A szép langyos estve sétálni csalá: ekkor Máli a kilátás végett eltávozván nénjétől, feljebb ment a várhegynek s engem az árokban lelt: de mindemellett oly szerencsés valék neki tetszeni. Az öreg B* festéseimből mindjárt leányát gyanítá, de teljesen csak akkor győződött meg, midőn a kertből oly nyugtalan hozzája menék s mind Málit, mind Szálnoki kapitányt oly híven leírám. Ekkor atyámat mindenről tudósítá, s az is titkon eljött, hogy boldogságomban semmi hiány ne légyen.

Késön jutott eszembe, hogy Rengházinak kérője vagyok, azért is Perjessel felkeresvén őt, megvallám neki, hogy nem is sejtve magam lettem vőlegény s csodálnom kelle, mily könnyen győzött magán, midőn rövid hetvenkedés után elégtétellel kínáltam.

«Mely ember képzetének él, annak a valóság bizonyos halál», így szépíté lemondását. Nagy szerencse, hogy az ember minden kénytelenségnek nyugtató okot talál.

Perjes szivéből őrült. «Hallod-e? — monda — szíved dolgában sokat fáradtam. Ha netalán télben úgy járnék, mint a tücsök a hangyával, hozzád jövök beszélgetni a földi hiúságról.»

«Tárt kaput lelsz nálam, akármikor jösz», felelék.

13.

Nelli Szálnoki kapitányné; nem sokára én is czélomnál leszek. Barátom! mily nemes szívre lelék! De siess hozzám s ezután ítélj magad. Sokat bajlódtam semmiért, de szeretetem díja édesen kipótolja a nyugtalan órákat. Isten hozzád!

A FEHÉR KÖPENYEG.

(1825.)

Sok ember azt véli, hogy a falusi lakásban lelhetni nyugalmat; igen, ha ki már nyugalmát oda viszi magával; azonban a természet ezernyi bájai sem idézik fel mindjárt a lelket sülyedtéből, és a csörgő patak, a fák kies zöldje, illatos rét s a fülmilecsattogás sem tölti meg tüstént a várostól meglapított erszényt. Csöngedi Bencze is azon véleménynyel, hogy majd a természet kebelén minden életöröm újúlva tűnend fel neki, tavasz kezdetén oda hagyá a nagyvilági zajt, mely közt legszebb korát változó szerelmekben s tomboló mulatságokban élte által. Megúnván a fényűzés hiú játékait, a mázos arczokat s az olcsó szívek erőltetett ömledezéseit, szinte más világban képzelé magát, midőn kellemes fekvésű jószágába érvén, azon rég nem látott szobákban szálla meg, hol gyermekkora szép álomként lengé körűl s minden tárgy, minden szöglet édes emlékezettel köszönté. — Bencze heves, könnyelmű, de jó szívű ember volt; oly hamar érzékeny, mint feledékeny: miként az alkalom s az újság hatott reája. Még férfikorában sem átallá az ifjúság csínyait s kész volt önkárával is áldozni, hol más félénken vonúlt el. Ingadozó

lelke most a magánytól várt új örömeket s orvosoltatását hibás számolásból eredett sebének.

Elfogódva nézte háza belső intézetét, hol kivülötte minden régi ízlésre mutatott. Komoran néztek alá üstökös elei s több magyar hősök a barna falakról, mintha neheztelnének elfajúlt vérökre; a fogasokon még régi rendben vegyest lógtak kardok, fegyverek s egyéb vadászeszközök; közbe gazdaságbeli rovások s pajtakulcsok aggatva; a tetemes karszékek s asztalok az idővel látszottak viaskodni — szóval mindent azon állapotban talált, a mint boldogúlt atyjáról maradt s úgy tekinté mint ereklyéjét boldogabb időknek. Könyvekre is akadt s bár ezeken a moly edzé hatalmát, mégis körülforgatta s nem kevéssé volt meglepve, midőn ezen, mostani érzetével oly egyező versre talált:

«Képzete lángösztönére
Honjától sok ember vál,
S a józan ész ellenére
A világ zajtengerére
Kétes habok közé száll.

De ah mennél előbbre lép,
Látja, érzi, hogy álomkép
Az, m'ért hajdan úgy ége;
S ezer kiállt veszélyinek,
Létfogyasztó küzdésinek
Csak lemondás a vége.»

Biz úgy van! mond Bencze, érezvén: menny szép reménynyel lépett ő is egykor a világba s túlhaladván az emberkor szebb felét, mily kevés hasz-

not s mennyi adósságot mutathat. Még inkább hatottak reája a következő sorok, melyekben a költő szédelgő vágyaitól búcsúzni látszik:

«Szép Csalódás! tőled is már
Boldog én, megválhatom;
Szertepattant a fellegvár!
A mit lelkem ezentúl vár,
Könnyen feltalálhatom.

Kis hajlékom hűs körében,
A természet lágy ölében
Szebben virít a jelen;
A mit veszték, elfeledve,
S a szív, bár lecsendesedve,
Nem lészen örömtelen.

S míg létemnek víg adóját
Földi sorsom kívánja;
A jövendő akármit ád,
Itt éltemnek kis hajóját
A fergeteg nem hányja.

Alant bár, de szabadságban
S csendes házi boldogságban
Folynak vídám napjaim,
S ha mégis bú-bánat ére,
Annak sebes elűztére
Jó bort adnak halmaim.»

Jövendő éltemet rajzolád, jó ember — mond Bencze — s erősen hitte, hogy semmi csalárd fény nem zavarja többé fel nyugalmát. De mit nem hisz a gyarló ember! ha nem tudja, mit tegyen idejével.

Benczének azonban tetszett új élete, bármi egyszerű volt is; el-elsétált s gazdasághoz nem sokat értvén, könyvekből akarta megtanulni azt: innen következett, hogy többször a jószág természetével ellenkező intézeteket tévén, gyakran fel-felakadt cselédjei együgyű szavain, kik mélyebben láttak a dologba; ezt restellé s mindent reájok bízván, vendég gyanánt élt saját házában s eluntában a párnaszékre dőlve, sok feltétele alvással végződött. Így nyújtózott egykor, midőn juhásza hivatlan hozzá belép s elpanaszolja hosszan: hogy a bárányok vesznek, eső nem jár, a legelő sovány s a só is elfogyott.

«Majd az ispán tesz rendelést!» mond Bencze.

«Melyik ispán?» kérdé a juhász.

«Igaz, igaz, magam küldöttem el — mond Bencze — sóra lesz pénz, a bárányok iránt valamit gondoljunk.»

Ezzel neki ült a gazdaságkönyvnek s orvosszereket írt ki, azután maga is a birkásházhoz ment.

A mint az udvarba lép, első tekintete mindjárt egy fiatal leányba ütközött, ki a sövény mellett danolgatva, guggon étette libáit s ezek elnyújtott nyakkal, víg sípogással kísérték énekét. Bencze, ellenére a pisszegő gúnárnak, hozzá lappang és vállát megveregeti; a leány ijedtében elejtvén tálát, felugrik s lesütött szemmel biberkél kis kendőjén.

«Ki leánya vagy hugocskám?»

«A juhászé.»

«Hogy lehet az, már egyszer voltam itt s még se láttalak?»

De én láttam ám az uraságot, vánkoshéj nadrágja volt s lyukacsos kalapja!» mond a leány s félig reá hunyorog.

«Oh mennyei ártatlanság! mily szép a te képed!» sóhajt Bencze s a leány nevét kérdi.

«Boris!» felel a leány, s Bencze feledve bárányait, vele beszédbe ered és mentől tovább nézi, annál több több kelleme tűnik szemébe. Boris nem volt ugyan görög szépség; de erő és egészség látszott elömleni tetemén; gömbölyű arcza s izmos karja majd felcsattant a vértől; s bár a nap elbarnítá, mégis szépen illett tüzes fekete szeméhez. Barna haja, négy ágra fonva, majd bokáig ért s nyúlánk termetét tetszetősbbé tevé. Bencze nem tagadhatá meg tőle figyelmét, sőt először is nyájas szavakkal azt kijelenteni buzgott. Kevés vártatva Boris atyja is oda jött s nagy rovással kezében előszámolgatá a kárt, melyre ura nem sokat ügyelt, hanem szemeit mindig a ház pitvarára szegezte, hol Boris megint előbbi munkáját folytatá, csak lopva tekintvén néha az igen kegyes uraságra.

Benczének ezentúl fő gondja lett a birkatenyésztés és nemesítés; azért napjában kétszer is a majorba ballagott s ha Borist feltűrődzve tagjai javára házi dolgaiban sürögni látá, nem sokat gondolt juhaival, hanem csak neki vágyott tetszeni. Mindent elkövetett, hogy a leány szívét megnyerhesse: de ez hízelkedéseire s legszebb mondásaira vagy bámúlt, vagy nevetett; azért ajándékkal akarta meghódítani s nehány gyűrűvel kedveskedett neki; a leány szívesen

megköszönte, de többet nézett a ragyogó érczre, mint adójára. Bencze mind ebben csupa ártatlanságot látván, édes jövendőt igért magának. Reménye még inkább nőtt: midőn nehány napi ismeretsége után reggel oda menvén, a leányt könnyezve találta.

«Mi bajod kis hugom? — kérdé nagy részvéttel a kiváncsi úr — miért sírsz?»

«Anyám megszidott, agyon tömtem a ludat; szememre hányta, hogy tudja isten hol jár eszem» felel Boris, szemeit öklével dörgölvén.

«Oh ne nézzen rá, tekintetes uram — dörmögé a haragos anya — ez a leány meg van babonázva, már egy időtől fogva mindent visszásan tesz.» Bencze magát vélvén babonaszernek, mely Boris fejét zavargatja, nagy készséggel mentegeté; örömest súgta volna a leánynak: hogy ő is mindent visszásan tesz, mert szünetlen csak róla gondolkodik, de a háborgó anya nem távozott, azért hirtelen kézszorítással kísérvén ezen szavait: «este felé ismét eljövök!» haza tért.

Mégis igaz — gondolá Csöngedi úr — csak a falun rejtezik az igaz ártatlanság, nyugtalan várván az alkonyt, melynél egy tiszta lélek majd megvallja szerelmét.

Az este beállott, ámbár hűsebben, mint Bencze kivánta, mert rövid zápor után éktelen szél támadt; azonban ő elment mégis s akolba terelt juhait megnézvén, haszontalanúl kémlelte Borist. Már sötétleni kezdett, s ő kérdést tőn iránta; — «tán a kertben gyomlál még», lőn a felelet. Aha! ott vár reám, gondolja Csöngedi úr; jó éjszakát mond, eltávozik s a

helyett, hogy haza menne, megest visszafordúl s egy résen keresztűl a kertbe sompolyog, vizsga szemmel nézeget; de a nyájjal kijáró s az uraságot annyira nem ismerő komondorok szörnyű ugatással neki rohantak. Bencze ijedtében karót ránt ki a sövényből, s a mint lehetett, segítségért kiáltozva, védelmezi magát. A bojtárok rókát vagy farkast vélvén kullogni a kertben, éktelen dorongokkal oda szaladnak s bámúlva pillantottak egymásra, midőn a vélt farkasban urokra ismértek.

E veszélytől ugyan épen menekedett meg, de nagyobb zavarba jött, midőn a ház felé térvén, a kert másik oldalán egy fehér-köpenyeges embert a sövényen általszökni lát; utána akart rikkantani, de szava elállott, midőn azon perczben Boris is szemébe ötlik, a mint vigyázva a szilvafák között a kertajtóhoz sunnyog. Bencze attól tartván, nehogy képtelen hajlandósága elárúltassék, átallá kérdőre venni a leányt s boszúját juhászán tölté, megtámadván őt, miért enged rést csinálni a sövényen. Komoran tért haza s hosszú tünődés után, ki lehetett az a fehér-köpenyeges? jutott eszébe, hogy e tájon vasas németek feküsznek, s ilyformán nem ő okozta a lúd halálát.

Más nap reggel Lázár inasa, ki régóta nála szolgált, bár elvégezte minden dolgát, nem tágúlt mégis a szobából, hanem hasztalan kotonozás közt urára hunyorgott.

«Mi baj? akarsz valamit? szólj vagy takarodjál!» mond a rossz kedvű Bencze.

«Kérésem van, pedig nagy.»

«Mondd el hamar!»

«Házasodni akarok, pedig mentől előbb.»

«Sok szerencsét! de Lázár, vigyázz! megbánod; öreg legény vagy te már.»

«Negyven; két esztendővel öregebb tekintetes úrnál.»

«Ki kérdezett? Mátkád hány esztendős?»

«Tizennyolcz, pedig szép.»

«Vigyázz, számvetésedben hiba lesz; negyven a tizennyolczba nem megyen, kölcsönözni kell.»

«Ej tekintetes uram, nem városi leány az.»

«Mindegy — mindegy! szól közbe Bencze, visszagondolván a múlt estére.

«Követem tekintetes urat! az én mátkám igen jó, pedig szeret is.»

«Lásd ha épen akarsz — mond Bencze — én nem ellenzem; de mivel mátkád oly igen jó és szép, szeretném látni, vezesd hozzám.» Lázár szerette ugyan urát, de ilyen dologban még sem hitt neki — szólni akart, de Bencze nem engedé, azért nehéz szívvel mátkájáért ballagott.

Míg Lázár oda járt, Bencze mély gondolatokba merült és sajnálta a szegény Lázárt, hogy ily bajba esett. Nem sokára lépteket hall, a magas sarkú czipő hangosan kopog a folyosón. Az ajtó nyílik s inasa, mátkáját inkább bévonja mint vezeti. «Ez az tekintetes uram!» mond és hiában iparkodik a leánynak veres képére szegzett kezeit letolni.

«Boris, te?» — kiált Bencze, nem tudván hamarjában mit szóljon. Boris leüti fejét.

«Hát te ezt a legényt szereted?» kérdé a meglepett Bencze.

«Oh csak ne beszéljen ilyest!» mond a leány s félig elfordúlva pillogat Lázárra, ki most három kéréssel jött elé; hogy ura szóljon Boris szüléivel; másodszor: mivel házasságát megengedé, jőne el a menyekzőre; harmadszor: ha, a mint reményli, nem sokára innen elköltözik, őt hagyná falun.

«Jól van — mond Bencze — te itt maradsz s Boris velem jön gazdasszonynak.»

«Úgy ám, ha mennék!» mond Boris.

«Tekintetes úr csak tréfál», mond Lázár, alig várván szabadulását s mátkáját titkon könyökével elmenésre unszolja. Bencze egy ideig habozott, de utóbb pártfogását igérvén, a menyekző költségeit is magára vállalta. Boris örült, Lázár pedig elsóhajtá magát: lesz itt mire vigyázni!

Midőn elmentek, Bencze inasát vissza inté: «hallod-e Lázár! tegnap este én valamit láttam.»

«Én is, tekintetes uram.»

«Egy fehér köpenyes embertől őrizd mátkádat.»

«Attól nem, mert magam voltam.»

«Hol vetted a fehér köpenyeget?»

«A szomszéd uraság huszárjától vettem a napokban; a ház körül jó lesz.»

«Menj dolgodra!» mond Bencze s az ablakra dőlve fütyörészett ki a levegőbe, gondolván: ma neked, holnap nekem.

Bencze, igérete szerint, a menyekzőt kitartá s az öszvegyűlt jobbágyság között majd éjfélig mulatott, ámbár a borgőz, pipafüst s a duda fülmetsző reczegése kelletlenűl illeték. Örömest kötekedett volna a menyasszonynyal; de a vőlegény, mintha hozzá lett volna varrva, untalan mellette állott. Midőn hazament s a vőfény búcsúpoharát rá köszönté, mond az öregbíró: «Tekintetes uram, lássunk hozzá; van ám itt elég kisasszony! már kegyelmedre is rá férne a feleség.» Bencze megköszönte az őszinte javallást, elvonúlt s egyedűl lévén, alig tudott megválni a gondolattól: hogy együgyű inasa, kit tán az arany sujtás ruháján teve kelendővé, boldogabb nálánál.

Bencze csapongó lelke nem volt képes sokáig valamin bánkodni s néhány nap múlva magán nevetett: mint lehete képes oly neveletlen falusi hajadonért hevűlni; s ha még a menyecskét felkereste is, csak azért történt, hogy a szegény Lázárnak féltéstől elvonczolt képét láthassa.

Eddig Bencze minden főbb rendű társaságtól elvonta magát; most már, nem tudjuk, unalomból-e, vagy az öregbíró szavától indíttatva, ismét emberek közé vágyott. Házának által-ellenében néhány puskalövésnyire magas nyárfák közűl fehérlett ki nemes szomszédja lakása; egy patak azonban, mely néha záportól folyóvá szokott nőni, gátolta egyenes útját, s ezért majd félórát kellett kerűlnie a hídhoz. E szomszéd látogatására rándúlt először is Bencze. Váry úr szívesen fogadá s elbeszélé, mily jó barát-

ságban élt egykori atyjával. Bencze, ki Váryban jó embert, de nem sok mulattató tulajdont lele, már búcsúzni készült, midőn a házi kisasszony belép: karcsú mint a szarvas, mind e mellett teljes; vídám, eleven s az érettség első hajnalában. Nyájasan üdvezli ez elbájolt vendégét, ki akadozva mentegeté késő jelenését és kellemes udvarisággal a jövendőre bízta annak kipótlását. Bencze sokat forogván a szépeknél, mindjárt sejdíté: hogy több élet van Lidiben, mint ábrándozás, több természeti ész, mint nevelés s titkon örült az új ismeretségnek. Tudván, hogy majd rejtekező csodálás, majd könnyű enyelgés, most csendes andalgás, most kitörő kedv s bájleplű semmiség inkább hat a szép nemre mint bármi nagy elme s magába zárt érdem; azért ily módon bánt Lidivel s elsőben is nehezen távozván, nem rossz emlékezetet hagyott maga után, annál is inkább: minthogy deli külseje s könnyű társalkodása mellett tetemes birtoka volt.

Váry szerette a vendéget, kivált ifjúságában maga is katona lévén, örömest volt katona társaságban; azért többször magához hívta a tiszteket s tele pohár mellett csatázott velök. Bencze másodszori látogatásakor ily gyülekezetre talált. Lidi megkülönbözteté ugyan, de azért nyájas tekintetét mástól se vonta el; s bájai megismértetését, ha nem óhajtá is, de nem is ellenzé; mélyebb szövetséget nem árult ugyan el magaviselete, de nem is tiltá a hódolást, mely nyilván s titkon tömjénezé körül. Ez Benczét diadalra ébreszté s ezen mesterséggel szőtte

hálóját megfoghatni a szabad szívet, mely fürge madárként repese a lép körül, de nem akadt belé. Nem merjük ugyan vitatni, hogy Lidinek némely fiatalabb hódoló ne tetszett volna inkább Benczénél, de a gazdag imádó mellett mindig hatalmas tündér áll, mely azt varázsfénynyel hímzi, s ez a házasság reménye. Lidi is tán ettől lelkesítve az ügyes, indulatos Benczének nem kárhoztatá szembetűnő hódolásait, sőt édes vonzattal viszonzá a fakadó érzés jeleit, mely változó alakban simúl a szív felé s minden apróságban nagy érdemet lát. Bencze tüzesen közelíte, felfogván minden alkalmat; Lidi nem nehezíté útját, de a végső reményt bájködbe takarva egyedűl sejtenie hagyá s így az érte lángzó szívet még inkább gerjeszté. Bencze gyakran általment s Lidi mindig kevesellé jöttét.

Nem hiában nevezik tűznek a szerelmet, mert a ki vele játszik, hamar megégeti magát. Bencze is másnak szőtt hálót s maga esett belé. Szerelmes már többször volt ugyan s ha megcsalatott, könnyen vígasztalá magát, de most tán magányos élete és azon érzemény, hogy ma-holnap vagy elkésik, vagy az időből épen kifogy, más irányra készté. Ő szeretett s a mit előbb máson könnyelműen gúnyolt, magán tapasztalá. A kísértet szebb volt, hogy sem hidegen elkerülhette volna s a múló örömekre szánt tárgynak nyugalmával adózott. Hasztalan hívta segédűl hajdani víg kedvét, a jelennek sajnos érzete legyőzte erejét. Örömtelve látta bár napról napra nevekedni iránta Lidi szerelmét, de szép kilátásait

elborítá a vesztés gondolatja, mely komor rémzettel szüntelen üldözé.

Mily szörnyű betegség a szerelemféltés? azt reméljük, olvasóink velünk együtt eléggé ismerik; azért minden felvilágító értekezés helyett jobb örvendenünk, hogy még nem haltunk benne meg, mint egykor Lepidus. Bizonyos dologban minden ember irígy, s kinek magához nincs bizodalma, hamar féltővé lesz; mert hevűlt érzékei másban sejtik az elpazarlott erőt s felébredt gőgje más szerencséjén tépelődik. Bencze is e súlyos nyavalyában kínlódott. A ki- s bejáró fiatal tisztek mindannyi tőrök furdalták szívét, minden tekintetben, minden mozdulatban valami biztos jelt látott, melyet véleménye szerint egész voltában csak a boldog érthet el. A mit maga annyiszor próbált, és más szépek ezer fortélylyal rajta gyakoroltak, mind azt most Lidiben is gyanítá; örömest szólt volna, de a bizonyos frigykötésre eddig elhatározó lépést nem tevén, csak messziről közelíté a dolgot, s ha Lidi jól kinevette, boszankodott; ha pedig azt megbántottnak érzé, könyörgött és magára neheztelt. Még tűrhető volt sorsa Lidi körében, de annál inkább érzé otthon egész teljében a féltés nyomorgatásit: azért is többnyire az ablaknál ült, vagy óránként a patak mellett sétált, honnan egészen ellátott Lidi házára s ott leskelődvén, ha hintót vagy lovast vőn észre, ő is ott termett; de ha az idő vagy környűlállás nem engedé, nehéz szívvel epedezett magában.

Csak a hív Lázár osztakozott e sorsban is vele;

a jámbor látván ura változását, azt vélte, hogy feleségébe szerelmes. — Egy estve, midőn Bencze a patakhoz ment, Lázár bátran útját állja: «Tekintetes uram, nekem szólásom van — mond — még pedig nagy.»

«Majd holnap reggel.»

«Tovább nem tűrhetem; tekintetes urat eddig híven szolgáltam, de most más urat kell keresnem, pedig az fáj.»

«Elment az eszed? mi háborgat?»

«Tán nem tudom miért jár erre tekintetes úr — mond Lázár s ablakjára mutat, honnan Boris épen fél szemmel kandikál ki. — Nini! most is ott áll. De majd megtanítom másra kacsingatni!» Bencze mindjárt megérté baját a hív szolgának és őszintén megvallá, hogy nem Boris miatt jár annyit a patakhoz; de Lázár feltette magában, mihelyt kitelik esztendeje, más korosabb úrhoz szegődik.

E történet Benczét az előtt bár mulathatá is s Lázárnak adott is volna okot mitől félni, de most épen ellenkezőleg hata reája és magában neheztelt, hogy ártatlansága ily méltatlanúl gyanússá lőn, azért más úton ment leshelyére.

Még Lidível nem szólt jövendője iránt; de egykor elmerülten ülvén mellette, nemakarva tűnt fel előtte édes képe a házi boldogságnak — mélyen sóhajtott; Lidi valami titkos bút sejtvén, gyöngéden vígasztalá, végre a leány dagadó keblén lebbent ki kétkedő szerelme. A ki Benczét gyöngeségről vádolja, vessen számot magával s mindjárt elnémúl;

hány ember él, kit nem andalítna el a szép ajak édes igérete, ha kivált az érzés hangjai kísérik? örök hűségről álmadozván, akkor a fagylaló időt megvetve gúnyoljuk. Bencze is ily bájos percztől elragadtatván azt cselekvé, a mitől eddig félt s Lidit eljegyzé hitvesének. Váry áldásával toldván e frigyet, a boldog párnak örömét nevelé.

Édesen hangzottak bár e szavak: tiéd vagyok és leszek mindhalálig! Bencze fülében, de nyugalmat még sem adhattak, sőt leköttetésével még nőtt félelme. Lidi őrizkedett ugyan minden gyanús tettől, de ki magának nem hisz, hogy hihetne másnak? Azért a patak melletti sétálás nem szűnt meg, sőt kellemetesb lőn, mert Lidi is eljárt, vagy legalább kendővel legyintgete feléje — azonban sok per is támadott a jegyesek között. Benczének örökös dolga lett bocsánatért esdekleni. Szerencséje volt, hogy féltése Lidi kellemeinek hízelkedett s e pontban egy asszony sem engesztelhetetlen.

Bú és öröm közt így telt el a nyár, az ősz — a mező elsárgúlt, a fák levelei hullottak, a tél beállott s a boldogok öszvekelése új esztendőre határoztatott meg — az egész táj beszélt már e házasságról s Lázár is könnyebben lehellett. Váry leányát úriasan kiházasítani akarván, semmi költséget nem kímélt; szint így Bencze is új rendbe szedé házát. A régi üstökös vezérek a padlásra vándoroltak; a vastag lábú székek helyett finom, minden test alatt ropogók tétettek — szóval, minden más színbe öltözött és mozgásba jött.

Bencze, jövendő hitvese szobáját minden kitelhető fénynyel felékesítni akarván, néhány napra a városba készűlt s Liditől, más dolgot adván ürügyűl, elbúcsúzott, karácsony ünnepre határozván visszajövetelét. A féltő és szerelmes, ha nem sokat végez is, legalább gyorsan jár; Bencze is sietett haza s a rendelt időt két nappal megelőzte. Már estellett, midőn leszállt kocsijáról, de nemsokára a sötétséget szelíd fény váltá fel, s gyönyörűen tűnt elő a hold Lidi háza felett. Onnan száll felém éltem szép sugára! gondolá Bencze, s bár künn derekasan fagyott, a szabadba indúlt. A mint kapuján kilép, cselédháza ablakánál egy fehér köpenyeges férfi ötlik szemébe; ő ezt Lázárnak vélvén, reá kiált, miért ácsorog hijában az ablak alatt, mikor ott benn dolga van.

«Elismert, uracskám — mond hegykén egy huszárkáplár, én nem vagyok Lázár, hanem szabadságos katona, Boris ismerőse és atyafia.»

«Úgy — mormolá Bencze meghökkenve — mikor jött katona uram?»

«Főhadnagy urammal jöttem; de ő odaát maradt abban a kőházban.»

«A kőházban? — kérdé akadozva Bencze — és oly ismerős ott?»

«Hej uram, csak én kapnék annyi csókot, mint az ott a szép kisasszonytól» — felel a huszár s egyet vonít bajszán. Akart többet is beszélni; de Bencze nem hallá, vér futja el szívét, erei vonaglanak; bőszűlten szobájába siet s kardot ragadva — hah csa-

lárd hitszegő! legalább ingyen senki ne bírjon — dörögvén a patak felé megyen. Szokott leshelyére érvén homlokához csap — oh én gyáva balgatag, mily bután estem a kelepczébe — mérgesen nevet, én oda járok neki kedvezni, addig ő — — tovább nem szólhata, csak mély sóhajtás torlott ki habzó kebléből. Féltése rettentő dühre gyúladt, midőn két személyt, fehér s fekete köpenyegben lát Váry házába menni. «Ő az, ő! Lidi! lelke oly fekete mint ruhája!» — rivad Benczе, s eltökélve vérrel enyhíteni bosszúját, a befagyott patakra száll, meg-meg-sikamlik, de ő semmire sem ügyelve keresztűl tántorog, Váryhoz száguld és egyenest Lidi szobájába rohan. «Hah csábító!» kiált borzadozva, midőn a szoba hátuljából félig a holdtól világítva, a fehér köpenyeges férfit felé jőni látja; majd megáll — majd visszalép — most kard villog kezében, most közelít — már karját csapásra emeli: «jer hát, e vas intézze sorsunkat», kiált Bencze s magán kívül elébe vág, melyre valami csöngve a földre zuhan, s a szoba mindjárt üres lön. Bencze tétováz, körűlnéz s midőn magához tért, akkor vette csak észre vitézsége jelét. Egy álló tűkörben, mely távolléte alatt Lidinek hozatott, saját képe tűnt fel és nem ismerte meg magát, mert szörnyű háborodásában, levetvén nehéz bekesét, Lázár fehér köpenyegét ölté magára, melyet az, míg a holmit felvinné s új inastársával csevegne, uráéhoz akasztott. Csalatásának fő oka volt a fehér köpenyeggel vesződő képzete annál inkább, minthogy fejét a homályban

nem láthatá. Szégyenét és szorúltságát csak az enyhíté, hogy e furcsa tévedésnek senki tanúja nem vala. A gondolat, hogy majd jól kinevettetik s utóbb gyöngesége példabeszéddé válhatik, győzött féltésén s legjobbnak itélte, mentűl előbb elillanni; mindjárt is lábhegyen kifelé sunnyogott, de későn; mert egy cseléd, ki őt berohanni látta, hírül adá jelenlétét. Erre Lidi egy ismeretlen férfival elébe bukkan s minekelőtte kiszökhetnék, karja közé röpűl. «Nem csalt meg tehát sejtésem, te korábban megjöttél?» mond a leány és szoros öleléssel jelenti örömét. Csöngedi dermedve állott s üdvezlés helyett csak félig tördelt hangok rebegtek ajkain s míg kivont kardját egyik kezével dugdozni akará, a másik elejti hüvelyét.

«Kit akarsz levágni? — kérdé Lidi — minek e kard?»

«Tél van, farkasok miatt», rebegé Bencze, nagyokat pillantván az ifjúra, ki mosolyogva Lidi kezét tartá. «Testvér bátyám, főhadnagy — mond Lidi — ő tagadó levelét személyesen megczáfolá s velünk tartja szerencsénk ünnepét; mi is csak imént jöttünk haza, jöttödet lestük.» Némán zárta Csöngedi sógorát melléhez.

«Gyermekek! meghűl az étel», kiált Váry beintvén kedveseit s míg a vidám öreg huszár fiával az ellenséget verte s diadalmát jó somlyaival ünneplé, Bencze hölgyének híven megvallván a történtet, ismét kéréshez látott s jobbúlást ígérve ismét bocsánatot nyere; de mit nem bocsát meg a menyasszony,

s mit nem igér a vőlegény! — Csöngedi haza vitte fiatal hitvesét s a vélemény: hogy a házasság féltékenyre nézve vagy emésztő méreg, vagy orvosság, rajta is megvalósodott; ő meggyógyúlt — s csendesen él. Azonban nem jutott-e már, vagy nem jut-e még Cato sorsára, nem tudjuk; de remélhetni, hogy minden esetre annak követendi példáját.

BAJJAL MENT, VÍGAN JÖTT.

(1825.)

Egyszerűen forog időnk kereke, s a világ újsága is alig lel bámulandó történetet; szűk határ közé szorúlt az élet, mely önterhétől sorvadna el, ha néha furcsa szerelmes, semmiben kevélykedő s tehetetlen nagyravágyó ereit mozgásba nem hozná. Az ember lát, hall s másnak bajain magát is kineveti, midőn visszatekint: hosszú czélzása után sokszor minő bakot lőtt. A szerelem kimeríthetetlen forrása különféle eseteknek; mi esküdt ellenségi a hiú szomorgásnak, örömest mulatunk annak vígabb részein és ha lehet, fel is fedezzük a szívből eredt galibákat, szebb jutalmat lelvén a mosolygásban, mint a szánakodó könyben, melyet az élet úgy is elég bőven szokott nyújtani. Itt közlünk egy farsangi tréfát, víg arczczal festvén a komor érzetet.

Hazánkban él Pöröndy Tamás nevű derék ember, ki a mennyire jártas némely tudományban, annyira szűkölködik ama világi hajlékonyság nélkül, mely az embert, kivált a szépeknél tetszetőssé teszi. Már a természet is némely pontban mostohán bánt vele, mert egy ölet felmúló vékony termete, himlő-szaggatta képe, kiállva meredező szemei, éktelen kampós orra, mely minden szóra ajkait csókolja, bíbor haja,

égő bajusza, előre görbedő járása, melyre az alacsony falusi ajtók szoktatták, alakját nem tevék valami szép ideálissá, mely után a szív édesen ábrándozgatna. Ki jól ismérte, elfelejté ugyan nemes lelkén külsejét, bár különös módján mosolyogni kénytetett. Ő előbb egy nagy úr özvegyének pereire ügyelt, de midőn egykor az asszonyság szobájába botlott, s ez többed magával sovány elmésségeit rajta gyakorolta, neheztelve lemondott hivataláról s meglehetős jószágába vonúlt, hol gazdálkodik, a vendéget szereti és szelid érzetében a hol lehet, felebarátján is segít; hibája lehet az talán, hogy önmagának igen tetszik tulajdon személye.

Tamás rég megérett a házasságra s nem is volt idegen tőle; de saját esze után indulván így okoskodott: vegyek pazarlót? inkább magam költök; vegyek csapodárt? akkor enyém a kölöncz, másé az öröm; vegyek rútat? — erre nem felelt magának, hanem csak fejét rázta; végre abban egyezett meg: neki szép kell, jó, takarékos s a ki őt híven szeretni is bírja. Sok egyszerre! de a remény olcsó, a válóság drága. Már a komor agglegénység küszöbén álla, midőn hosszú eszmélet után egy leánynál csakugyan megállapodék, ki, úgy vélé, többször mélyen nézett szemébe: noha tükre segítségével elgondolhatta volna, hogy ha bár a szem rajta mulat is, a szív azért igen békén verhet; de ily dologban ő magának kedvezni szokott, annálinkább mert a tőle kijegyzett leány vajmi jól tudta: mily hódító fegyver a szem, azért kényén villogtatván, Tamást

is örömest szivelte imádói között, s ez a szemjátékban érzést sejtvén, bizton neki ült s két árkusra levelet írt, közbe közbe deák velősmondásokat hintvén, melyekre ő sokat tartott; ezen levelet pedig két szakaszra osztá; 1-ször azt fejté meg: mily szent köteléke polgári életünknek a házasság; 2-szor mily nagy jusokkal bírnak asszonyaink, s az egészet szíve ajánlása zárta be; tudván mily nagy bökkenő a feleségtartás, s hogy az érzésnek kis rúgót is adjon, egyszersmind consignátiót zárt leveléhez, melyben a pontos gazda magától fogva a csirkéig mindent feljegyzett.

A leány válasza tele volt forrósággal, de az igen és nem vigyázva elkerülve; ez Tamást látogatásra ösztönzé. A kisasszony több új románt említett, melynek Tamás soha hírét se hallá, ellenben hajdani pereiről s a göbölyök hasznáról értekezett. A leány ásított, Tamás utána. Tamás elment, a leány hallgatott, de szülei örültek.

Ez így folyt és Tamás napról napra szerelmesebb lőn, közeledett, és a leány tartván a kérők ritkaságától, nem vonta el magát, ez okból Tamás őt bizonyos hölgyének tartá, kivált midőn a szűz kis csontra festett képével, melynek üvegét Tamás mindjárt el is törte, ajándékozá meg. Tamás haza menvén, tüstént képíróért küldött, de Jakab inasa, egy öreg obsitos katona, szobafestőt hozott, ki szörnyen össze-visszahányta arczvonásit; azonban elküldé s mátkája ifjabb testvéreit ijesztgette vele.

A vőlegény mindjárt kitűnik, mert ha mást nem

tehet is, házát kimeszelteti. Tamás is új intézeteket tevén, várta a szerencsés órát, melyben kedvesét szívéhez zárhatja; de csakhamar tapasztalá: hogy a szépnem bármennyit szól az észről s jóságról, mégis inkább kacsint a szebbre, s hogy a leányszív olyan, mint az álomban lelt kincs, az ember úgy örül, oly szorosan tartja s ha felébred, üres a marka. Vélt kedvese is más ifjúnak nyújtá kezét, ki bár nem sententiázott is annyit, de jobban értette meghódítani a szíveket.

Tamás jó ember volt, szeretett és csalatása felette érdeklé. Elbusúlva magán épen iróasztalánál ült s a hitetlen képmását szemlélgetvén azon tünődött: csináltasson-e reá üveget vagy nem? midőn nagy csepp szeméből a képre esett s az arczáról a festéket fölette. Sajnálta a képet, de eszébe jutván az originál álnoksága, boszúra gerjed s tintába mártván újját, egészen elmázolja. «Hosti manu nocere, non lingua licet!» dörmögé s elmerűlvén e különös munkában, érkező vendégét észre se vette megette állani, míg abból az elfojtott nevetség annál hangosabban nem tört ki. Kapkod Tamás, a képet dugdozza, homlokát dörgöli, de hijában, a vendég mindent látott s bármint vonakodék, el kellett beszélnie szíve történetét.

Meglepője bizonyos Endrefy, régi barátja vala, ki arra utazván hálásra tért hozzá. Kihallgatván Tamás panaszát, mond a víg kedvű barát: «Látom a fekete bút homlokodon, töröld le s örülj együttlétünkön!» Boszankodva mosta le Tamás tintafoltjait hom-

lokáról, aztán üdvözlé még barátját, ki viszont elbeszélte: hogy az idő közben, mióta egymást nem látták, megházasodott és szerencsés; egy környülállás, mondá, zavarja néha örömeit, mert atyja, halála előtt, magához képest fiatal leányt vőn ismét feleségűl és most azzal egy házban kell nékie lakni. Mostohája jó asszony ugyan, de a török közmondás szerint: valamint egy turbán két főre nem illik, úgy két asszony sem fér meg egy házban; azután feldicsérte hitvesét s a házasság örömeit, mondván: «Tamás! most rajtad a sor! kövesd példámat.» Szomorúan felel Tamás: «Ah nincs hűség már a világban!»

«Csak ne nézz mindent nagyító üveggel, mert minden öröm ürömmé válik. A szív napraforgó virágként mindig hajladozik s ki tartós hűséget kér, alkudjék ki a sorstól örök ifjúságot; a szerelemben legjobb fatalistának lenni. Tudod mit? a farsang közelít, a vidék urai nálam öszvegyűlnek, tánczold el búdat! Jer hozzám!»

«Inkább bőjtre!» viszonzá Tamás, «Difficile est tristi fingere mente iocum!»

«A levegői változás hány megdőlt erkölcsöt emelt már újra fel s egy kosár terhén nem tudna segíteni?» Több ily okokkal támasztván kérését Endrefy, reá vette barátját a farsangi útra s más nap korán haza indúlt.

Tamás a hitetlent híven kerűlte s nagyon restellé, hogy a környék mendemondáz kosaráról. A farsang beállott, mindenütt menyekzői gondolatok forogtak. A parasztleányok esténként danolva mentek ki a

mezőre, szalmát gyújtottak s körültánczolván általugrosták s a pernyét levegőbe szórván, nézték: honnan jövend az óhajtott vőlegény. Minden házban fejtettek, varrtak, toldottak, adtak, vettek, csak némely pártában megőszült szűzek morogtak a világi hiúság ellen. Tamás, barátjának írván, útra készült. Zsuzsi gazdasszonya csak arra kérte: ne indúlna pénteken, mert ez a nap a gonoszoké. Jakab megczáfolta mondván: «Előbbi uram, a hadnagy, mennyit járt pénteken, s mégis hétfőn lőtték agyon.» Nagy versengés támadt, mert Zsuzsi, kinek a hallgatás nem volt fő erkölcse, tüzesen vitatta mondását s a vetélkedés tán mostanig is tartana, ha Tamás közbe nem vág «tempora mutantur! hajdan sok volt úgy, sok van most így!» ezzel mindeniket dolgára küldé.

Majd két arasznyi hó esett. Tamás kocsiját szánra gúzsoltatta s minthogy egyik lovát az ügyetlen kovács patkoláskor megnyilazta, előbb a szomszéd városba ment s ép lovának társat vevén, azt mindjárt bé is fogatta és jól bebundázva, Jakabbal elindúlt kényén ringadozva a ropogó havon.

Mikor az első falun keresztülmenne, épen akkor vezettek egy mennyasszonyt esküvőre. Tamás nem akarván rendet zavarni, megállott. Hegykén s minden lépten öszveütve bokáját, hujongatva, veres kendővel ékesített dolmánya panyókán vetve, széles kivarrott lobogó ujjú ingben, felpántlikázott kalapjára rozmarin, puszpáng és pávatoll tűzve, ment pajkosan elől az egyik vőfény, utána a kérők és nászok párosan, mind ünnepi köntösben. A felbokrétázott koszo-

rús menyasszonyt lóbálva vezeté a másik vőfény, nászkendőjét lebegtetvén kezében s rekedten a sok dombérozástól, az előtte menő nyoszolyó-leányoknak néha verseket rikkantott fülökbe. Ezt követé a vőlegény komor arczczal, mély gondolatokban, utána mentek az örömanya, nász s komaasszonyok; de már itt, mint a temetésnél a rend megszakadt, sűrű csoportba bújva ki sírt, ki kaczagott. Utoljára jöttek a czigányok s valamit reczegtek, mert az egy hegedű nótáját a két brúgó felülzúgta. — Tamás itt majd porúl járt, mert lovai a körülugrándozó gyermekek nagy lármájára s néhány pisztolypattanásra, már úgy is nyugtalanúl hortyogván, most a két brúgó láttára még inkább elrémültek s neki rugdalózva egy mellék utczán keresztül villámként ragadták ki a faluból s bár mindnyájan a gyeplőnek estek, csak nagy sokára tartóztathaták meg, s mi rosszabb, nem a feltett úton. Megállván a kocsis s nem legjobb áldást küldvén a lakodalmasok után, leszállt; de egyszerre felriad: «Ejnye tekintetes uram! lánczos kő — Isten bocsáj.»

«O tempora! o mores!» kiált Tamás, látván, hogy újolag vett lova farkát elvesztette.

«Ha helyre vergődünk, kurtítsuk meg a másikat is — mond Jakab — előbbi uram a hadnagy» —

«Mi közöm előbbi uradhoz?» mond haragosan Tamás s megfordúlni parancsol, ránczos homlokkal nézve párolgó lovaira. E történet minden kedvétől megfosztá, tüstént haza tért volna, de Endrefynek írt már jöveteléről, azért visszahajtatván ama sze-

rencsétlen faluba, megkapatott s tovább indult, hasztalanúl keresvén az elvesztett lófarkot.

De a sors őt üldözőbe vette; mert alig haladott néhány órányit, oly zivatar lepé meg, hogy neki magányos csárdában kellett megszállnia, hol előtte már két mesterlegény s egy öreg invalidus káplár keresett menedéket; ezeken kivűl a füstös szobában még két gyermek, macskák s egyéb baromfiak voltak; későbben a didergő Jakab is.

«Non multum cures venturi tempora fati» gondolá Tamás és a katlannál főző csárdásnét kérdé: lesz-e mit ennie? «Lesz uram, jó tarhonya, bográcshús vagy túró», lőn a felelet.

«Ha! jó borotok van-e?»

«Van biz uram, pedig három emberes bor!» szól közbe a káplár.

«Micsoda termés lehet az?» kérdé Tamás.

«Termését nem tudom — mond a káplár — de megivására három ember szükséges, kettő tartja az embert, harmadik bele tölti, különben nem ihatja meg, oly savanyú.»

Szomorú vígasztalás, gondolá Tamás s a picziny ablakhoz vonúlva leste az időt és sajnosan látván a hófuvatagot mind inkább nevekedni, előre rettegett az éjjeltől, mely barna képét már fel is tolta.

A csárdásné nem legjobb szagú mécset tőn elébe az asztalra és étkekkel kínálta; de Tamás bármint éhezett is, egy falatot sem tudott lenyomni s részét Jakabnak s a káplárnak engedvén, csak ágyat kért, hol lenyughatnék.

«Mi ily úri vendégekhez nem szoktunk!» mond a csárdás s vállvonítva mutat a földre, hol a mesterlegények, bugyrok fejök alatt, már jóízűen hortyogtak. Hosszú tusakodás után megegyeztek: hogy a tekintetes uraság feküünnék egyik asztalra, mely elég erős terhe alá; használja bundáját s kocsivánkosait. Tamás főcsóválva dörgölé homlokát, örömest fel s alá járt volna, de hosszú lábainak kicsiny volt a teli szoba. Mit vala tenni? fanyar képpel csak letelepedett a deszkatrónusra s béburkolva, csak orrát hagyván ki a bundából, nyújtózott el s nemsokára, bár nem kis zaj volt a szobában, el is szunnyadott. A szelíd macska is mindjárt hozzá szövetkezett s hízelkedve dörzsölgeté fejét kiálló orrához; tüszszögve ébredt fel Tamás s lesodorván a macskát bundája ujjával, morogva más oldalra fordúlt.

Azalatt a két öreg katona öszveülve poharazott; képzelhetni: hogy a háború lőn beszédök tárgya; eleintén lassan vitézkedtek, de utóbb oly tüzesen hozzá láttak, kivált a káplár, megmutatván: hogy a savanyú bort három ember nélkül is meggyőzhetni, el-elrikkantá magát s úgy oda verte öklét az asztalhoz, hogy a poharak szinte tánczoltak; e zajra a felriadt gyermekek sírtak, Tamás is felrettent és feledvén magas fekvését, midőn hirtelen a lárma után fordúlna, lehanyatlik, megtapossa az egyik mesterlegény lábát, ki rablót vélvén felette dühödni, óbégatva kegyelemért kiáltozott. Jakab azt gondolá, hogy ura is ütközőben van a mesterlegénynyel, nagy robajjal segedelmére ugrik s eldöntvén a padot a

már elázott káplárral együtt, ki ezen kiáltással: «Ne engedd, szúrd, lődd pajtás!» a földön is hadonázott, örömest felkelt volna, de feje nehezebb volt egész testénél. Az egész csárda valóságos csatahelynek látszott; mindenki talpon volt és sok kérdés, sopánykodás után lőn ismét békesség.

«Vincere quum possis, interdum cede sodali!» mormolá Tamás s inasát keményen lenyugodni parancsolván, ismét az asztalra nyomúlt, nevetve haragjában; de álom nem jött többé szemére s míg a többiek különféle hangon sípoltak körűle, ő az élet változásain tünődött, mint koczkázik a sors szívünkkel, ma lágy keblet igér, holnap kemény deszkára fektet. Örömmel látá szürkülni a napot, mindjárt is befogatott s jól megfizetvén a nyugtalan hálást, odább ment. Ez éjjel azonban nem volt következés nélkűl, mert Tamás magát meghűté és szörnyű náthát kapott s Jakab sok tüsszentéseit alig győzte isteneltessel. Estélig semmi baj nem történt s Tamás örűlvén a jövő éjszakának, derék fogadóban szállt meg. A fogadós csínos szobába vezette; de Tamás még jól ki sem pihente magát, midőn egy idegen inas hozzá toppan s a földes urasághoz meghívja. Tamás mentegeté magát s udvarlását máskorra halasztá. Az inas eltávozott s kevés vártatva belép egy vastag, piros úr, kinek a jó bor s konyha kilátszott képéből.

«Bocsánatot uram! — mond a vastag úr — úri szánt láttam ide térni s tüstént küldém inasomat, meghívni vendégemet; nálam bévett szokás minden

valamire való embert magamhoz kérni, mert házamat jobbnak tartom fogadómnál. Tessék azért magát megalázni kis vacsorára; szívesség lesz, enni inni is találunk.»

«Köszönettel megismerem ritka házibarátságát, de most nem részesűlhetek benne, egy az fáradt vagyok, más az beteg forma, továbbad kedvetlen, pedig: oderunt hilarem tristes, tristemque iocosi!» De a vastag úr oly könnyen nem nyugodott meg, oly nyájasan esdeklett, oly kis időre alkudozott, hogy Tamás jó móddal nem menekedhetett; azért megigérte eljövetelét, csak félórát kért, míg magát illendőképen præsentálhassa, kivált értvén, hogy ott szépnem is mulatozik.

«Ej minek! hiszen tudjuk, az útas nem jár menyekzős ruhában!» mond a vastag úr; de már ebben Tamás nem engedett és megköté fejét. Mihelyt a földes úr eltávozott, elszórta úti ruháját s újra kezdett öltözködni; de nagy boszúságára Jakab a rózsaolajat otthon felejté, melylyel a múlt éjjeli füstöt elölni akarta.

«Lesz itt olyas bolt!» mond Jakab és elsietett; nem sokára hozott is olajat.

«Jó-e? — kérdé Tamás — nekem nincs most szaglásom; színe nem sokat ér!»

«Finom! szinte felüti az ember orrát — felel Jakab — előbbi uram a hadnagy sokszor élt vele.» Azután neki türődzött és derekasan felkente urát. Tamás felkészűlt s Jakabot vigyázatra intvén, a lámpással váró inassal az urasághoz ment által. A víg

házi úr leste már s hangos istenhozottal tárja ki előtte ajtaját; de meghökkenve állapodott meg Tamás, midőn első tekintete, több szépek közül egyenest ama hitetlen leányba, vagy is már menyecskébe ütközött, ki neki előbb képét, azután kosarát nyújtá. Különben sem igen ügyes mozdulati, most a szorúltságtól még inkább feszültek, merevenen állva szólni akart, de nem tudott, csak midőn a házi úr a szoba közepére tolta, akkor hajtogatta magát vég nélkül; zavartában még illendő deák sententia sem jutott eszébe. A menyecske is elpirúlt; de az asszonyok különös ügyességgel birnak elrejteni szorúltságokat; míg a meglepett férfi szót keres s ha talál is, többnyire önkárára hímez hámoz; az asszony mindjárt segít magán, talál rést s könnyű szökéssel, mint a csík, sikamlik el szorongásai közül. A menyecske is, Tamáshoz lejtve, őt mint atyja házi barátját mutatja be a társaságnak, azután a játszóasztaltól oda intvén férjét, ezt mint a házi úr rokonját megismérteti vele. Hasztalan iparkodott Tamás e kelletlen összetalálkozás benyomását elsimítani, feszes maradt és komor, különös magaviseletével minden szemet magára vonván.

De mind ezt még nagyobb baj követte: mert alig olvadozott fel meglepetéséből, nyilván látta, hogy az egész társaság kerüli. Az asszonyok suttogtak, kendővel tartván be orrokat; merre hajlott, mint valami kísértet elől, mindenik elvonúlt. A házi úr kezeit tördelve nyugtalanúl járkált s több ízben szagos füstöt parancsolt. Tamás tüskén állott, az ily

visszás bánáson fellázadt gőgje titkos haragra ingerlé; már a házi úr képtelen barátságát megköszönni akará, midőn ez karjába öltekezve félre vezeti s őszinte bocsánatot kérvén, kérdezi: «hol vette ezt a rettentő parfűmöt, mely minden egészséges orrot elnyomorít? ha nem hibázom, köménymag olajjal tetszett felkenni haját, oly keresztűlható.»

«Oh Jakab! oh nátha!» kiált Tamás szégyenében, ezerszer bocsánatot kérve kalapját ragadja s nem hallgatván a házi úr marasztaló szavaira, szörnyű léptekkel a fogadóba sietett. Megtámadván és elűzéssel fenyegetvén Jakabot, ez azzal menté magát: mit tud ő az urak szokásihoz; előbbi ura a a hadnagy —

«Hallgass!» kiált Tamás, vizet parancsolt és zúgolódva hol a sors, hol Jakab ellen, mosta le fejét; azonban Jakab ártatlan volt, mert a boltos megcsalta, áporodott köménymag olajat adván neki rózsaolaj helyett.

«Heu, patior telis vulnera facta meis!» sóhajt Tamás magát vádolván, miért keresett enyhülést bujdosásban, midőn szorgos munka által otthon hamarább meggyógyúlt volna. Nem tudván aludni, szörnyen kikelt magában a szépnem ellen, mely, úgy vélé, görbe csontból lévén alkotva, soha egyenes úton nem mehet; s ő mégis felakadt. Ha Tamás mélyebben vizsgálja az életet, könnyen általláthatá: mily kétes az indulat azon korban, hol az ifjúság ömledezéseit komoly férfiúság váltja fel és nem várta

volna, hogy a tizenhét esztendő a negyvent túlhaladotthoz vonzattassék. Ő jó szívű volt ugyan, de lassú, feszes, pedig a fiatalság enyelegni szeret és bármi érdemet átugor minden kellemes játékért.

Ha Tamás útja soká így tartana, holtan kellene szegényt barátjához kísérnünk; de szánakodói vigasztalására legyen mondva, Tamás harmad napra, noha bágyadtan, Endrefyhez ért s maga is szinte felvidúlt, midőn az udvarba járata.

«Itthon az uraság?» kérdi az elébe jövő cselédet.

«Egyedűl az asszonyság van itthon; de az uraság is mindjárt megjövend», lőn a válasz. Tamás a házba megy, hol őt egy csínos, bár a huszonnégyet túlhaladta asszony igen nyájasan fogadja s mindjárt is a neki rendelt szobába vezetvén, szíves gonddal forgolódik körülötte. «Már néhány nap óta várjuk uraságodat — mond — s Endrefy már e szerencséjén aggódott.» Tamás elbeszélte némely viszontagságait s hogy a szíves asszonynak is valami kellemest mondana, sajnálva érinté a dolgot, hogy minden halandónak megvan keresztje, mely a teljes boldogságot szétdúlja. — «Tudom — úgymond — mint terheli szívét a gonosz mostoha.»

«Mit ért ezzel uraságod?» kérdi meglepetve az asszony s egyszerre megszűnik nyájas mosolygása.

«Hallom e háznál is a mostoha patvarkodik — mond Tamás — mint kedves barátom hitvese, vegye szíves részvétemet!» tovább akará még a tárgyat feszegetni, de az asszony kemény szemekkel végig mérvén őt, kifordúl s az ajtót rá csattantja. — Bá-

múlva néz utána Tamás, s minekutána holmijét Jakab a szobába rakta, ismét fel akará keresni, de épen akkor jött meg Endrefy hitvesével s Tamás csak elhűlt, midőn látta, mily szörnyű bakot lőtt, hogy első beléptekor mindjárt a mostohát bántotta meg, mert ugyan az volt, ki előtt oly kérdetlen nyilatkozott ki. «Elkábúlt fejem a sok viszontagságtól — mond Tamás — valami átok fekszik rajtam, mely minden tettemet vesztemre intézi.»

Tamásnak helytelen kiömlése Endrefynek kettős bajt szerzett; mert mint házi úr és barát vendégét örömest kényén mulatta volna, ellenben mostohája méltó haragja szabad együttlétöket ha nem gátolta is, de balra magyarázhatta; annál is inkább, minthogy az özvegy Tamásban csak Endrefy echóját vélvén, azóta magába vonúlt s ha a kénytelenség közéjök vezette is, komor, tartózkodó volt, semmi beszédbe nem elegyedett s így a házi társaság feszes, hijányos lőn. Az ifjú asszony is ez által zavarba jött s két tűz között állván, nem tudta, merre hajoljon. Tamás ugyan minden kitelhető szépséget előhordott az özvegy megengesztelhetésére s minden módon iparkodott megczáfolni a bal itéletet, mely minden mostohát szívtelennek vádol, de sikeretlenűl, bár mint példázgatott, hideg udvariságnál egyebet nem nyerhetett. «Flectitur iratus voce rogante deus — mond — de a megbántott asszonyt nehéz megkérlelni; jobb lesz nekem haza mennem.»

«Nem — mond Endrefy — te békületlen nem hagyod el házamat; tudod mit? a napokban szép

társaság gyűl össze nálam, kis táncz is lesz, pörgesd meg jól a menyecskét s vigyázz rá, kiugrálja haragját!»

«Ha pere volna — felel Tamás — szívesen szolgálnék neki, de quod non didici, sane nescire fateri, a tánczhoz nem értek, kivált a mint most szokták. Igaz, a fris magyart valaha én is eljártam, de tudod, gyakorlás nélkül kitanul az ember!»

«A köz öröm — mond Endrefy — hamar elragadja az embert; én reménylem, ti is baráti kezet fogtok!»

«Ámen! teljesedjék!» mond Tamás.

Eljött a vígadás napja s az egész ház mozgásban vala; míg az asszonyok sütöttek, főztek, Endrefy Tamással az ebédlőt kiüríttetvén felgyertyáztatá. Jakabnak is elég dolga akadt s volt mit beszélni előbbi uráról. Délután mindenik a tűkörnél maga személyével bajlódott, Tamás is pompába vetette magát, egészen feketébe öltözött, csak tarajos sarkantyús csizmája volt ezüsttel kivarrva. Azalatt hintók zörögtek az udvaron, itt egy karcsú lányka ugrott ki a kocsiból, amott pipesen szállt ki egy agg kisasszony, az özvegy, mint idősb háziasszony fogadta az érkezőket, Tamáshoz is nyájasabb vala mostan, ki mentől tovább nézegette, annál helyesebbnek találta őt, forrón óhajtván a megbékülést. Már pezsgett a szoba, a muzsikusok helyet foglaltak, midőn az ajtó nyílik s amaz ismert vastag úr s a hitetlen szép, férjével belép. Tamás szeme ködbe borúlt.

«Többed magammal jövök kedves szomszéd» — mond a vastag úr az őt üdvezlő háziasszonyhoz. «Ránky úr és hitvese, atyámfiai!» Tamást megpillantván, kiterjesztett karokkal mindjárt feléje döczög. «Örvendek kedves úr! íme minő véletlen találkozunk össze megint! legalább az az átkozott olaj most nem szakaszt el bennünket.» Tamás örömest befogta volna száját, félvén, nehogy akkori baja elárultassék. Ránkyné is köszönté s megelégedve mosolygott habozásán, mert mindeddiglen őt buzgó imádójának hitte; azonban Tamás hasonlítani kezdé Ránkynét kedves ellenségével: amaz szép, fiatal, de hamis, tetszeni vágyó és másé; ez szinte nem öreg, több méltóságot mutató és szabad — amaz már megcsalta, emez haragszik ugyan rá, de bocsánat félben van — Ránkyné kidőlt szívéből.

A tisztes lengyel megzendült. Endrefy, Tamást mostohájához vezetvén, kérte: tenné ő a házi úr kötelességét s tánczolna elől. Tamás zavartan vonakodott, de az asszony intő tekintetére piros arczczal odanyújtja kezét s komolyan és nagy méltósággal csoszogva vezeté a sort; egész vállal tűnt ki a többi közül, de volt is mit szenvedni a következő párnak, mert Tamás minden reverencziánál hosszú lábaival oly nagyokat kanyarinta, hogy szerte ütközve majd mindent lekaszált körüle; ellenben magas növése magának is terhére vált, midőn más tánczosok keze alatt bujkálnia kellett és szinte fájlalta derekát gyakor görnyedezései miatt. Elvégződvén a lengyel,

Tamás meleg csókot nyomott az asszony kezére s már teljes békét gyanítá, midőn gyöngéd szorítást érze ama puha kéztől.

Ezután más tánczok következtek; de már ezekben Tamás, bár mint unszoltatott, nem veve részt. Éjfélkor vacsora nyújtatott; Endrefy barátját mostohája megé ülteté, ki is édes gonddal töltögeté poharát s a hálaadó Tamás sok szép sententiákkal jelentgeté iránta tiszteletét; tűnve tűnt Bánkyné emléke s vídám kedvre lobbanva mulatozott a hozzá közel ült vastag úrral, ki harsány szóval egészségeket ivott.

A vacsorát ismét táncz követé, hevesebben forogtak a párok s lángzó tekintetet váltva, némely szív hamarább dobogott a bóbiskoló hegedűsök ujjainál. «Még egy magyart! annál leljen bennünket a hajnal!» kiált a társaság s meglett. Endrefyné felkérte Tamást, ez neki állván úgy szórta hosszú lábait, mintha el akarná dobálni magától; de rosszúl esett neki, mert midőn hirtelen fordúlna, sarkantyúja megakad, s ő egész terhével térdre omol; felugrott ugyan, de nagy fájdalmat érze.

A társaság eloszlott, Tamás titkolva sérelmét szobájába sántikált, hol Jakab meleg vízzel boritgatá; de az nem hogy használt volna, térde megdagadt s majd egy hétig nem hagyhatá el ágyát.

Az asszonyi szelíd természet leginkább a beteg ágyánál tűnik ki, akkor minden boszút feledve ápolja a szenvedőt s megváltó angyalként türelmet s enyhülést varázsol; az özvegy se tagadá meg itt e

szép erkölcsöt s feledvén, hogy Tamás keresztnek hívta, gyámolítására siete és utóbb, mi okból? nem tudjuk, alig tudott megválni tőle — szóval: belé szeretett és a farsang végén, Endrefy s hitvese nagy örömére, az oltár előtt nyilván megvallá szerelmét. «Post nubila Phœbus!» mond Tamás, midőn kedves hölgyét kebléhez zárta.

Szobor gyanánt álla Zsuzsi a ház pitvarában, midőn kocsikat bejárni s az urát szép asszonynyal karöltve látja. «Mit csinál az uraság?» kérdi Jakabot; az öreg katona megvonítva bajuszát felel: «Bajjal ment, vígan jött.»

ZSENGÉK ÉS TÖREDÉKEK.

VALLOMÁSOK.

(1811.)

K . . . hadnagyhoz barátja.

. . . . veszed a minapi viadalt. Károly, Károly! félek, hogy magad újra azon örvénybe döntöd, melyből csak alig menekedtél. Szólj, mit az a hasztalan fellobbanás a zabolátlan indulat és rendetlen élet? Te azt gondolod: az ember eleget tesz az erkölcsnek, ha nem gonosztevő. Oh barátom, azt a szép érzést, azt a rózsás utat: másnak és magának örömére élni, látom, te nem ismered. Szíved boldogságot érdemel, melytől — nagyon félek — az a nyugtalanság, mely szüntelen üldöz, őt megfosztja. Bocsásd meg barátodnak ezeket, de vele szívemnek tartoztam; a barátság bátor és inkább haragod találjon, mint az a drága hiedelem hagyjon el, hogy kötelességemnek eleget nem tettem. Írj, barátom, írj meg mindent mi veled történik. Írd meg lelkednek legnagyobb titkait, az én mellem azokat híven bezárja, Most magad vagy, egynéhány hízelkedők közt egészen elhagyva, ne gondold, hogy azok barátid, ők csak az erszényed állapotja szerint szeretnek és gyűlölnek, mosolygva az örvénybe vezetnek és annak

szajövet G . . . n a vendégfogadóba szálltam; és míg az új pósta befogott, magamnak ételt adattam. Alig hogy ott ültem, egy asszony belép egy leánynyal — egy leánynyal — — gondolj magadnak ártatlanságot Gratia kellemével, és itt az ő képe. A szokott tisztelet után mellém ültek és a leány épen átellenben jutott. Barátom, tudod mit tartok az asszonyi nem felől. De az a szem, melynek tiszta tükrében a legszebb lélek rajzolja magát, engem tiszteletre gerjesztett. Az anya, melynek rózsáit az idő elhervasztá, de néhai szépségét meghagyá, egy érdemes asszony. Egy idei hallgatás után, mert nékem szemembe ment egész valóságom, beszédhez kezdtünk; de mit szoltunk, azt már nem tudom, hiszem, hogy én legalább nem sok okosat szóltam. Ebéd után béfogatni mentem; és mikor visszatérek, a leányt magát a folyosón találtam; félve közelíték hozzá és egynéhány üres szavak után kérdém útja czélját. — P . . . re felelé ő, gyönyörű elvesztéssel és anyjához siete. Együtt indúltunk el és én egynehányszor elő s hátra maradtam, hogy csak a kocsiban láthassam. E volt legnevezetesebb az egész útamon, a mint látod, egy ártatlan mulatás.

K . . . hadnagy barátjának.

Láttam őt — Oh nyisd meg melledet méltó örömimnek; láttam őt és még lakhelyét is tudom. Olvasd és örülj barátoddal. A mai nap kelleme kicsala szobámból és egy közel levő erdőbe vezetett. Soká ott

den érzést, minden hiú reményt örömmel befogad. Előbb, megvallom, mint óhajtám, ébredt föl szíved. De erkölcsödben bízván, minden jót reménylek: míg az el nem hagy, mindenkor szabad vagy.» Ki tudná — kiálték én — ki tudná melletted azt elfelejteni? «Te mindig jó gyermekem valál», felelé ő — és így egy szent frígy kötődött, mely engem egészen boldoggá tészen. Oh egek itt közelget maga — szemei valakit keresnek. — — Légy boldog.

K . . . hadnagy barátjának.

Mely gyarló az ember, merem mondani, mert előbbi vakságomban magamat erősnek tartám. Balgatag én és egy tekintet egészen megváltoztat. Te esmérted örömimet, noha nem voltak kedvedre; de talán megelégszel vélem, ha azt mondom, hogy most váltig ellenkező éltem. Előbb lárma, dobzódás, játék kecsegtetett, most a magányosság legszebb kívánságom; alig vagyok magam, s mindjárt megjelenik amaz imádott esméretlen képe. Ha mesterségem meg nem csal, őt lerajzolom, de ne gondold, hogy el is találom, mert itt Rafael maga tanulóvá lenne, csak egy gyönge árnyéknak nézd — erőltesd azután képzeletedet és aztán — félig előtted áll. Legszebb foglalatosságom a háza előtt sétálni; de oly szerencsés nem voltam őt látni. Mit jelent az barátom, hogy leveleid oly félelmesek s tele szorgalommal? Te a jövendőtől rettegsz? szerelmemet vad tűznek neve-

zed, elfelejtvén, hogy az szívemnek legszebb forrásából támadt. Mlt árt az nékem, hogy nem tudom szeretőmnek az ő sorsát, nevét? kérdezd a rózsát mért nyitja meg keblét a harmat gyöngyének, kérdezd a napot, mért melegít — érzem malasztját, de okát nem tudom. Láttam őt, betekinték szemébe, azt tudom, hogy szeretem; de miért? kérdezd a szív veréseit és megfogod hallani.

Az atyámat említed? ez a szó megrázza lelkemet, de tehetek róla? mért tiprá le még bimbójában egy szolgai nevelés a fiúi szeretet virágát? Őt tisztelem és mostani állapotom hozzá talán közelebb viszen. Nagy az ő hatalma! — De ki tarthatja fel a gondolatot sebes futtában? Ők hozzá sietnek, és szívem őket örömmel követi. Újra írtam neki, oly fiúi kinyíltsággal — Ő teljesíti kérésem. És csak szabadúljak meg egyszer ez élettől, azután további czélomat keresni könnyű munka leszen.

K . . . hadnagy barátjának.

Barátom, szerelmem igaz, az egek szeretnek; és minden nap új boldogságot szül. Oh hogy itt nem vagy, hogy e forró mellhez nem szoríthatlak, hogy nem olvashatom szemedben szép örömimet. Soká tünekedtem, hogy léphessek vele szorosb esméretségbe és végre arra fakadtam, hogy egy levél által megvalljam néki tüzes szerelmemet. Hasztalan tölték órákat a ház előtt — levél a kezemben; senki nem mutatta

magát és komor elmével visszatértem. Másnap — épen vasárnap volt — korábban mint előbb, vigyázatra álltam — és mely öröm! egyszerre az ajtó nyílik és ő egyedül kilép. Én közelíték hozzá és minekelőtt észrevehetett, levelemet kezébe nyomtam. Megdermedve állott, de én elillanték. Már kezdém bánni bátorságom és bizonytalan mit tegyek, magamat vádoltam, hogy sietségem őt nékem elvesztheti. Ily gondolatok között a ház előtt termettem, de mely nagy csudálkozásom, hogy őt az ajtónál állani láttam; különféle érzetek dobzódtak mellemben, nem tudtam, mint kezdjem; de egy tekintet tőle erőt adott és én félve hozzá járultam. Bocsánatot kezdék rebegni; de ő lesütött szemekkel egy levelet adott ált, és mire föltekintni mertem, eltűnt szemem elől. Soká itt álltam — talán most is ott állnék, ha egy esmerős magával el nem rántott volna. Itt a levél.

«Hogy kétszeri látásból szerelem gerjedjen, azt csak az ifjúság képzeli, és csak egyedül magának lehet megbocsájtani. Máskép házam minden becsületes embernek nyitva áll, és mi örvendeni fogunk uraságodban egy baráttal többet számlálni.

H . . . Johanna»

Megvallom barátom, én más levelet vártam, azonban, hogy meg szabad látogatnom, minden gondot elszéleszt. Még ma elmegyek — én oly megelégedett vagyok — oh hatalmas szerelem!

Estve.

Ott valék, szóltam véle, lelke szép testével megegyez. A nagy tisztelet elfojtá szavamat, szerelmemet elhallgatám. Alig álltam előtte, a kívül tanult beszédemet elfelejtém. A szoba, melyben valék, nem gazdag, de tiszta, minden legszebb rendre mutat. Megbocsáss barátom, szívem oly tele van, többet nem írhatok.

Emelka Milihez.

Nem, Mili, te csatlakozol; ő nem mindennapi ember; már harmadszor van itt — és mindig többet nyer. Nemes magaviselete jó nevelésre és tökéletes lélekre mutat. Az anyám őt tiszteli, és én félek, hogy már szeretem. Ő többnyire magát az anyámmal mulatja, engem kímél — mely nagy köszönettel vagyok érte. Még a szerelemről nem esett szó köztünk, de ha szemei rajtam mulatnak — Mili! én gondolom, hogy értem őtet. Ma először kérdezett nevemről, én megmondám és ő mosolyogva azt a levelet kihúzá, melyet helyettem az anyám írt és kérdően az aláírásra mutatott. Ez a drága szülőm neve és írása, mondám én égő képpel. És ő tündöklő szemekkel az írást melléhez szorítja, az anyámhoz fordúlván így szóla: Ez legyen szép bizonyossága ama bizodalomnak, melylyel a jó gyermek szülőihez viseltetik. Én megtartom e gyönyörű nap jelének. Emelka, felelé az anyám, énbennem jó barátnéját szokta találni és jól tudja, hogy az anyai mellben az ő érzései legszebb helyen bezá-

ródnak. A mint észrevettem, nem nagy kedve vagyon a katona élethez és azt mentül előbb elhagyni igyekszik.

K... hadnagy barátjához.

Ma legelőször nyíltam meg az öreg asszony előtt — értelmét szívembe írom, melyből meglátod, hogy nem egy tünemény érzés ragadá el szívemet. De légy figyelemmel. Mihelyest a szobába léptem, mindjárt észrevettem, hogy Emelka hibázik. Kérdezni utána nem mertem. De az asszony maga előhozta, hogy ő egy beteg barátnéját látogatni ment. Azután így szóla hozzám: Kedves úr, én tisztelem, és épen azért kényszerít szívem igaz vallást tennem: mi az oka ily gyakor látogatásnak?

Én. — Az okát levelem, hiszem, eleget megmutatta, és mit tagadjam, én szeretem Emelkát, szerettem első pillantattól, és az ő bírása szerencséssé tenne.

Ő. — A szív sokszor egy tárgyat imád, melyet az ész átkoz, azonkívül leányom szegény, néki egy kis nevelést adni volt minden tehetségem.

Én, tűzzel. — Oh elegendő a boldogságra, nékem szép kilátásim vagynak. — Értsd, barátom, csak kilátásim. —

Ő. — Ez egy lépés, mely sokszor az emberek sorsát intézi. Még most van idő, még a méreg el nem áradt az egész szívben, még ki lehet irtani. De ha az indulat egyszer gyökeret fog, oh barátom, az első

szerelem sebje soha be nem gyógyúl — Leányom érzékeny s tapasztalatlan. —

Én. — Azért szeretem őt. De mire ezeket? Én nem jöttem őt elcsábítani, hiú reményekkel táplálni — nem, az egeknél! ily gondolat messze volt lelkemtől. De ha ő még nem választott, ha — rettegve mondom ki — ha szabad volna még és ha szeretni tudna, szívemet és kezemet néki nyújtom. — Ezek után szülőimet kérdé, én mondám, hogy az atyám legszebb szerencsémet soha nem hátráltatja. Egész éltemet elbeszéltem neki, legrosszabb részét se hallgatám el, csak egyedűl — megbocsáss barátom — az atyámnak feltételeit nem említém. Minek is a szívet gondokkal tölteni, mely úgy is a szívet örökké kerüli és útat nyit nehéz fájdalmaknak. És én minden jót remélek — egy kemény szándéknak fel nem áldozza fia boldogságát. Ő nincs emberség nélkül, és buzgó esdeklésim, könnyeim őt bizonyára meghódítják. Sokáig folytattam beszédemet e jó anyával és végre őt megnyugtattam. És jó szíve annyira elragadá, hogy többször fiának nevezett. Jó teremtés, így szóla végtére, jó teremtés Emelka, szerencsét érdemel, még szívét a hívság el nem rontá — és vérzik szívem, ha elgondolom, hogy ő egy büszke nemzetségnek áldozatja lenne. Erkölcse minden értéke. De inkább szenvedni fog, egész éltét lassan elnyögni, mint magát a megvetésnek prédáúl adni.

Én. — Félre, drága anyám, ily fekete képzéssel, míg én lehellek, Emelkát semmi nem éri — az ő szerencséje az enyém lészen, és legszebb gondom legyen

éltét édesítni. Ezeknél a szavaknál Emelka belépett, mi elhallgattunk, és én nem sokára megelégedve magamat ajáltam.

K . . . hadnagy testvéréhez.

Ez a szép nap, kedves néném, ez a szép nap neked és szerelmemnek légyen szentelve. Ez a szív, mely eddig a szépnem között egyedül téged szeretett, most új élelmet kapott. Oh kedvesem, érezd szerencsémet — egy szóval melledbe öntöm. Én szeretek és szerettetem. Ez a két szó áltfogja üdvösségem, a múlt idő elenyészett és rózsaszínben előttem a jövendő és a jelenlét ölelődik. Az egész teremtés keskeny örömimnek, és szívem, előbb oly üres, most szüntelen édes kények tengerében úszik. Részesülj te is, jó lélek, annak özönében és örülj boldog, boldog öcsédnek. Rövid leszek; de vizsgáld meg és találni fogod, hogy minden szó fontos és nekem mérték felett drága. A minapi útamon megesmérkedtem egy leánynyal, ki első látásánál mindjárt elbájolt. Emelka egy özvegy kalmárnénak egyetlen leánya, szegény — de felette gazdag, mert szép lelke angyali ruhát hordoz, arra alkotva örök tüzet gyujtogatni az élők szívében. Láttam őt, és rokon lelkem hozzája siete. Ma az a dicső nap, hogy ő nékem szerelmét megvallá! Kedvesem, te segéd kezedet el ne vond tőlem és légy szerencsém ügyésze; beszélj az atyánkkal, hogy engedje elhagyni ezt az életet; haza jövök aztán, és a

mit most e gyönge toll kimondani nem tud, személyesen megvallom. Siess, siess, mert minden pillantattal egy virág oda vész életem kertjéből. Emelka érdemes barátnéd lészen és általam csókol.

K . . . hadnagy barátjához.

Egész éltem egy szép álomnak tetszik és ha a hideg szolga élet olykor nem emlékeztetne, azt vélném, hogy a boldogok honába költöztem. Barátom, üdvösségem fő pontját elérte. A mit remélni alig mertem, az legszebb valósággá érett; Emelka szeret, és én — én vagyok az a szerencsés. Hallgasd mint jöttem titkához. Tegnap kisétálék és magát találtam, megijedett jövetelemen, de én maradtam. Egy kis idei hallgatás után, mely közt mindegyikünk a földet kereste, ő megszólamlott és elkezdé a mezei életet, a természetet magasztalni — Azt a helyet a hol előbb tartózkodott, nagyon dícsérte. Ott, úgy mond, messze a világ zajától – szabadon éltünk — és a természet szépségeit, mely a mesterség legszebb találmányait meghomályosítja, vídám kedvvel néztük. A szálló nap fölséges játéka felüt minden városi mulatságot és a természet csendes keblében a lélek oly könynyen elveszti magát a képzelet tündér országában.

(Több nem maradt.)

AZ ÉJJELI MENYEKZŐ.

Egy ifjú, vad indulatoktól szaggatott szívének éleményt keresve, kivál jámbor atyja karjából; nem ügyelvén intő szavára, az erkölcsöt gúnyolva, egyedül buja vérének ösztönét követve, szerte jár a világban és egy tiltott ösvényről a másikra szédelg. Megrontván a legtisztább szíveket, az ártatlanokat mocskos ingereinek áldozá. Hány szerencsétlen könnyezé emlékét s édes öröm közt töltött óráit átkozá. Hány letiprott szív sóhajtva utána, az álnok hitszegőt zokogva vádolá. Az ifjú tetszett magának e puszta életben s a szépek könnyűi emelték vad diadalmát.

Egykor a mint egy elhagyott szépnek lakjához közelítne, kinek erkölcsét magas igéretekkel elaltatá, megjelen előtte jó angyala atyjának képében és bús tekintettel, de szelíden őt a visszatérésre inti; az erkölcs égi jutalmát lefestvén, bocsánatot igért a töredelmes szívnek.

De az ifjú mosolygá szavait s enyelgve kéri, hogy a mit az idő az öregnek megtilt, az ifjúkornak ne gátolna s ne rontsa kedvét ájtatos igékkel; hideg tanácsát hagyná későbbre, midőn a szerelem kelyhe úgyis magától bezáródik.

Az öreg sóhajt, elhallgat és szomorúan lépdel az ifjú után, ki azon tünődik, mint takarhassa el hűtelenségét és mint újíthassa a régi élveket, melyeket egykor az elhagyott kedves karjaiban töltött. A multnak örömei tüntek fel, hév kívánat önté el szívét és vizsga szemmel néz a vidék felé, hol kedvese él, hol a szerelem tiltott kényeit szomjúzva üríté.

A nap nyugodni készül, tűzképét bús fellegek rejtik el, gyönge sugári meg csak itt-ott a fák sudarain reszketnek. A hegyekről köd vonul alá s az egész tájt homálylyal borítja. Körülfekvő falukban megszólal a harang s az esti szellő szerte hordja szaggatva hangjait. Haza indúlnak a fáradt munkások s a nagy alkotót üdvezlik buzgó imádsággal.

A napnak rekkenő aszálya fergetegben oszlik fel; fekete felhők kerengenek a közel hegyek felett, vonagló villámzatok lövelik keresztül az alkonyt, mely vérszínben áll a láthatáron s lassúdan elbarnúl.

Az út merengő szirtek közé szakad. A két vándor egy remetehajlék elé juta, hol egy kereszt a megváltó képével vérjelként nyúla fel. Az öreg borulva üdvezlé e szent jelt, de az ifjú hidegen megy el előtte és a feléje setételő erdőnek intézi lépteit; atyja őt maradásra kérve, így szól fiához:

«Megállj, fiam, megállj! legyen elég
Mai útunk; úgy is barnúl az ég,
S minden felől felhő tornyosodik;
Itt a hajlék, ide szállhatunk,
S míg a fenyítő vihar dobozódik,
Mi addig békével nyughatunk:

Mert a sötétségben
E nagy sűrűségben
Könnyen elbódulhatunk.»

««Mit nekem itt? nem mulatok atyám!
Édes öröm vár az éjjel még rám,
Egy kegyes szépnek forró kebelén,
Kinek lángot gyujték szívében;
Hozzá a kedveshez sietek én
Vigan kéjelgni bájkörében,
S új lángra hevűlni
Váltig elmerűlni
Kényei özönében.»»

«Hallod, fiam, a szél ordítását
A tolongó zivatar zúgását?
Mindjárt reánk szakad! még van idő;
Térj vissza! vad bátorságodat
Bú fogja érni. Oltsd el emésztő
Zabolátlan indulatodat;
Végy erőt szíveden,
Buja szerelmeden,
Add fel bűnös czélodat.»

««Nem atyám! míg bennem a lélek él,
Nem rezzent el semmiféle veszély!
Megyek, habár a vihar eltemet,
Habár önmagam károsítom:
Ez éjjel még gyönyörű hívemet
Dagadó szívemhez szorítom!
Zúgjanak a szelek,
Nem gondolok velek,
Szándékom nem másítom!»»

«Hallod, fiam, a sziklák ropognak,
A zápor hullámi mint locsognak!
Elhunyt az égi fény; a villám nyujt
Csak világot sárga tüzével,
Csattogva hull s hegyekbe, fákba sujt
Földrázó rettentő dölyfével!
Oh mért nem mulattál,
Vesztednek indultál!
Higyj nekem, ez nem jó jel.»

««S habár eged még inkább bűnhödne,
Villámival körűlem dühödne,
Nem adnám fel édesded czélomat;
Ezen szív nem ismer félelmet.
Vigan atyám! fogadd el karomat;
Jer s ne oltsd e tűzszenvedelmet.
Nem messze vagyon már
Azon óhajtott vár,
Hol adnak s vesznek szerelmet.»»

Elhallgat az öreg s néma fájdalommal ballag az ifjú nyomában, ki elégedetlen atyjának jelenlétén titkolt haraggal folytatja útját.

Az alatt a zivatar megszűn, csak távol villámlik s a barna szirtek tompán viszonozzák az ég dörrenését. Egy élő lény se mozdúl, sötét fátyol alatt nyugszik a természet, csak a záportól megdagadott patakok esése s letört szikladarabok dördülete hallatik az éjjeli csendben. A köd lassúdan eloszlik, vékony felhők közül a hold aláfénylik és ezer csodatüneményeket lebegtet világa, midőn az erdők homályain s a mezők fehérlő gyöngyein végig szökdel — a dísztelen vadon számtalan alakokkal népe-

sül, midőn a távol remegő tárgyakon sötét árnyék játszi csillámokkal változik.

Az öreg elgyengülve térdre roskad s pihenésre kéri a száguldó ifjút; az komoran tekint reá s káromolva aggott létét, további útra készteti és a vonakodót a vad rengetegben elhagyni fenyíti.

Sóhajtva felkel az öreg, könytől nedves szemét a csillagokra veté, mintha az eltévedt ifjúnak bocsánatot kérne a magas egektől és tovább ballag, nyögdelve nehéz léptében.

Nem sokára ritkúl az erdő s az út szirteken keresztül egy fenyves hegynek csavarog fel, melynek sziklás ormán fekete romladék áll. Károgó varjuk, sivító denevérek koválvognak az utazók körül. Az öreg visszavonva fiát, így ejti szavait:

«Mi az fiam, mi ott oly magosan
A hegytetőn áll s oly magányosan
Fenyők közül az ég felé mereng?
Mély borzanást tenyészt látása,
Végenyésztet hirdetve körülzeng
A halálmadár kiáltása!
Fiam, igen félek,
Hogy nem jó lélek,
Hanem gonosz' lakása!»

««Félénk öreg, légy egyszer nyugodtan:
Csak egy puszta kápolna áll ottan,
Hol szép hívem reám várni szokott,
Midőn őt látogatni jöttem;
Nekem ez drága s jeles hely, mert ott
Sok édes perczeket töltöttem,

Midőn elvonúlva
Szív szívre hajúlva,
Kedvesem ölelgettem.»»

«Az óra éjfélt üt! Fiam állj meg,
Nézd csak minő fehér árnyék lebeg
A bérczeken! Szemenımel játszik,
El-eltünik s megint közelget;
Hol inteni, hol fenyítni látszik
S égő szövétneket emelget;
Az egész kápolna
Mintha tűzben volna,
Reánk halvány sugárt vet.»

««Hah atyám! ő az, a rég szeretett;
Im mely híven előmbe sietett
Es elhagyá puha nyoszolyáját.
Erettem a szabadban mulat,
Itt virasztja a lelkek óráját,
Felkölté a belső szorulat.
Atyám, maradj magad,
Engem hozzá ragad
Egy hatalmas indulat!»»

««Ne menj fiam, ne menj! hallgasd atyádat.
Még lesz idő ölelni mátkádat!
Oh ne szaladj bizonyos vesztedben:
Mert ama csalóka kisértet
Örök kárt tesz háborgó szívedben
S letöri virágzó létedet!
Maradj fiam, maradj,
Kétségbe' itt ne hagyj,
Szabadítsd meg lelkedet!»»

Nem hall az ifjú már; vére forr, keble feszűl, csak fel, a szép jelenet felé száguld tele kívánattal.

Alig lihegve a temetőhöz ér, mely elszórt keresztekkel s düledék szobrokkal fekszik a hegy oldalán. Ott ül sárga halmon, sötét üreg szélén egy fehér alak. Meredt szemmel néz az üregbe, de karjait a közelítő felé terjeszti, ki megismervén kedveltje vonásait, örömkiáltással szökik hozzá s a viszonlátás kényébe merűlve, melléhez szorongatja a szépet, ki hallgatva, magát oda adva viszonozza ugyan ölelgetéseit; de örömet, érzelmet nem mutat hideg képe s tekintetét föl nem emeli a mélyből, melynek fenekén nyilt koporsó fehérlik.

Az ifjú hevűlten térdére esik, hivtelenségét menti s az eget hívja bizonyságúl, hogy ezen órában hölgyének jegyzi el, hogy nélküle elátkozza éltét, üdvösségét. Gyürűt ragad elé s a szépnek ujjára nyomja, ki annál inkább dereng, mentül többet esküszik az ifjú, jég szeme vad lángra lobbadoz, felkel s rejtélyes szavakkal az esdeklőt a kápolnába hívja, mely ünneplő pompában tündöklik s ének, zaj, tompa zúgás hallatik belsejében.

Az ifjú enged s a mint a kápolna pitvarába lép, egy elhaló sóhajtás, melyben kisérője hangját megismeri, hatja meg fülét. Borzadva meghökken, de egy tekintet a szép' hókeblére, mely feléje hullámzik, a kedves forró ölelése elszédíti s megvetve a jó lélek sugallását, bemegy a kápolnába.

Ott a romlott oltáron ül komoran egy óriási váz, fekete szárnyai kiterjesztve körülfogják az épület magas boltozatját; a sárga koponyát vaskorona ékesíti, melyen vércseppek rengenek; szeméből kék

láng lövell a sötétben s számtalan sugárokba oszolva, kigyófullánkként vonaglik. Kezében sok ezerélű tőrt forgat, melyre az emberek indulati tüzes jelekkel vannak feljegyezve. Derekát rút kigyók övezik ált', melyek csomóba fonva forganak s a kék lángtól világítva mindenféle színeket játszanak. Lábai a földi uraság czímein nyugosznak s a századok művei cserepekre törve fekszenek előtte. Közel hozzá, imádó helyhezetben, dühre gyuladt szemmel áll egy vitézi alak — fegyver zörög kezében s vérözön fakad melléből. Ez a *nagyravágyás,* az enyészet hív barátja, mellette az *irigység* mérget lehelő tekintettel, a soknyelvű *rágalmazást* szorítva magához. Másfelől mosolygó tekintettel, kellemes külsővel a *bujaság* áll, rózsákkal koszorúzott kelyhet tart kezében s édesen a komor vázt öleli, de nyomán rothasztó méreg gőzölg fel; lábánál játszik első szülöttje, az álnok *szerelem* és nyilait anyja méhébe mártván, testvérének, a *bánatnak* nyújtja, melylyel az önkeblét szaggatja és szüleit átkozva, ön vérében fetreng.

Ezen bálványt földszínű leplekbe takart alakosok körültánczolják és vékony árnyékként hol hoszszúra nyúlva, hol összehúzva kerengenek. Vígságot jelent inaik gyors fordulata, örömet baráti ölelkezésök, de sötét szemök hideg s életsugár nélkül dermedez.

Az ifjú borzad, de a mátka nem hágy időt az eszméletre s nyájasan a remegőt áltkarolván, édes kényeket igérve, a zavarba ragadja. «Enyim vagy

kedves! örökre enyim vagy! az átok teljesűl», azt susogja s vad örömre lobbanva a gyülekezethez fordul:

«Rajta vendégeim, mulassatok,
Jelen nagymesterünk! vigadjatok!
Míg a végzés sirunkat bezárja,
S vissza hajt a kakas szólása;
Addig kiki holti tánczát járja,
S az ének rezgő harsogása
A földet rengesse,
Az eget keresse,
Úgy a lelkek szokása!»

Mint mikor a téli zivatar zúg a rengetegben és az éjszaki szél száraz leveleken keresztül üvölt és odvas fákat recsegtet; mint a haldokló utolsó hörgése és a kétségbe esettnek vad sóhajtása, oly hangok emelkednek és a mohos falak repedéseiből tompán viszonoztatnak:

Mély gödörbe eltemetve,
Por fedi csontjainkat,
Míg az éjfél új életre
Feloldja tánczainkat.
S míg az élő álomba dől,
Kizudulva üreginkből
A föld színén tévelygünk,
S homályos dalt zengve
A sötétben enyelgünk.

Temetőkbe forgószélként
Tartjuk víg tánczainkat,
Fél az útas, midőn hallja
Recsegő tagjainkat!

S beterítve lepedőkkel,
Völgyeken le, hegyeken fel
Szirtről szirtre lépdezünk,
S a tenger habjain,
Felhők hullámain
Zajogva örvendezünk.

Nevetve a föld fiait,
Kik ébren tépelődnek
S hiú gőggel, ezer bajjal
A világgal vesződnek.
Az eszmélet kis mécsétől,
A fösvényt rejtett kincsétől
Elrezzenti játékunk;
Az öröm képére,
Szerelem ölére
Halálszínt von árnyékunk.

Így zeng az alakosok dala. Hideg remegés futja el az ifjú szívét; oltalmat keres a mátka karjában a körülállók jégtekintete elől; de az őt az oltárhoz vezeti és a rózsás kelyhet, melyet a bálvány tart, kiragadván neki nyujtja! S így szól: «kedves, igyál ebből az élet kelyhéből, ezen nedv örökre velünk rokonít; ez vala czélja életednek, im most hév szomjadat kényedre olthatod.»

«Fiam, légy erős! a test ingerein győzzön erkölcsöd; tied a választás és ezen pillantat!» Búsan így zeng védlelke szózatja és könnyeket érez arczán görgeni, melyek az ifjú szívét szeliden érintik. «Rövid áldozat tartós nyugalomért!» azt susogá küzdő lelke a végső határnál — s az ifjú már fordulni akar; már kész a lemondásra, hogy a társaság ékte-

len zajra fakad és a mátka lepletlen, bájos pirulattal karjaiba rohan s hizelkedve a kelyhet üríteni kéri, őt esküvésére s forró szerelmére emlékeztetvén.

Bágyadtan lenéz az ifjú az andalgó mátkára, kiben a föld minden szépe vegyülni látszik, szédelg az ajánló kellemeken, melyek nyiltan éleményre intik és dagadt erei, vad indulati annak birására vonják; háborgó ösztönit gátolni nem tudván, a kelyhet ragadja és a jelenvalók zajgása alatt, az élet díszére kiüríti — tűzlángra lobban vére minden cseppje, lehellete szorúl, melyet a mátka hosszan lihegve magába szí és gyengülve az oltár lépcsőire esik. A csontváz fekete szárnyait csattogtatja, kigyók sivítanak, a láng nagyot lobbant s elalszik.

Sőtétség, hallgatás, fehér árnyékok lebegnek az oltár körül, csak a Bánat előtt ég sárga tűz, mely a rettentő változásra világít.

A mátka előbb oly szép, most undok ijesztő váz; mosolygó szemei kiégett üregek, melyből rút viperák kandikálnak elő. Hajfürtjei, előbb a szerelem hálói, most rút pemetként rendetlen nyúlnak el. Bibor ajka, mely eget bájola nyiltával, most fonnyadt kék hús, melyből tompa jajszavak ömlenek. Lágy karjai most száraz csontszálak, sebet vágni, nem ölelni hajlonganak, s egész teste dísztelen tetem, por származását fennen hirdeti; a nemesb lénynek minden jele elmúlt, alacsony állatot képez valója.

Dermedve áll az ifjú! Kínos szorulat érdeli keblét, midőn ily szavak zúgnak feléje: «ilyen az élet és a földi elemény!»

Arra a kápolna megrezdül, a társaság csörögve csonthalomba dűl, csak az óriási váz ül diadalmasan a romladékon és karjait a világ minden részei felé terjengeti — és villám . . . . ként mérgesen felnevet, hogy az egész táj utána dördűl.

Akkor lágy hangzatok emelkednek, arany sugárok szállonganak alá a magasról és egy világos alak fehér lepelben leng az oltár felé, homloka felett fényes csillag ragyog, mely tiszta világát szerte önti a sötét tárgyakra és szelíden, de búsan így szól a sülyedt ifjúhoz: «A hit az élet malasztja, megisméret halál! az erkölcs a lélek égi birtoka, állandó; a por lehull s magával párosul.» Arra int s a váz porba omlik előtte és száraz koponyája az ifjú lábához gördűl, ki borúltan néz az égi tüneményre, mely könnyhullatva lebeg el felette és lassúdan eltűnik.

Most az ifjú maga lévén a nagy sötétségben, bú s bánat között szédelg s lappangva, felálló hajjal keresi a kápolna ajtaját, száraz csontok között gázol, kiált, de nem jön válasz; végre félelem és irtózat között leroskad és töredelmes szívvel várja a halált, melynek hideg szellemét már érzi körűle lengeni — s a mint így, kivéve erejéből, a sírokon forog, a mátka képe feltünik. Hirtelen felszökik az ifjú, de fehér gőz válik el előtte s reménytelen ismét földre esik, s ily sóhajtó hang lengi körűl a dermedező ifjút:

«Ifjú! kit keresél, hamuvá vált,
Szülei átkával a sírba szállt,

Megfosztva a lelkek nyugalmától
Erőszakos halált szenvedett,
Számkivetve a jóknak sorából,
Eldúlva tovább nem élhetett
És szilaj kétségébe'
Tőrt ütvén mellébe,
Önmaga gyilkosa lett.

S te, ki hívtelenül feláldoztad
S indulatoddal vesztét okoztad:
Itt mátkád menyekzős nyoszolyája,
Minden kívánatja szívednek!
Itt végződik létednek pályája,
Szép ifjú, vége életednek.
Az úr a hatalmas,
Legyen hát irgalmas
Szegény bűnös lelkednek!»

DOBOZI.

..... emberekkel siete Erdélyből Lajos segedelmére. Nem ügyelt sok tapasztalt vitéz tanácsára; önnön erejében s a magyar vitézségben bízván, vad örömmel nézi Szoliman öt annyi népét rendbe-állani. Az ifjú királyt tüzes szavakkal a csatához ingerlé, a sereg véle egyet értvén, czélját el is érte, és így magát, királyát és magyar hazáját nagy veszedelembe dönté.

Harsognak már a trombiták a viadal rettenete követi, és mind a két rész öszve csap; dolgozik már a halál és Mohács kies mezejét holt tetemek födözik. Mennyi pogány elhullott a magyar kartól, de Szoliman könnyen bétölthette ritkult rendjeit, midőn mindegyik magyar estével a hazának egy oszlopa oda dűl.

Sokáig kétséges volt a harcz kimenetele s a vitézség a sokaságnak bátran ellent álla, hogy egyszerre Szoliman magát hátra húzza. Ezt látván, Tomory szívdobogva győzedelmet gondolt és egy csapással akará végezni a csata kétes próbáját; egy akarattal vele a sereg elhagyja előbbi állóhelyét és Szolimant üldözteti. Mely égi öröm tölté az ifjú király szívét, látván magyarjait előre nyomulni és mindenfelől a győzödelem jeleit lobogni. Olyik véres bajnok a földön

utolsó szavával diadalmat kiáltott; és új lélek látszik az egész táborban. De egyszerre a török visszafordúl és kétfelől elrejtett osztályok a csatát újítják. Nagy vérontás támad, minden magyar ellen tíz török harczol s utóbb a kétséges védelem mellett a sokaság győzött.

Látván Tomory nemzete vesztét, zúzott szívvel magát a halálnak szentelte. Dobozi a merre ment, halált okozott, de őt a halál kerülte. Lajos magát menteni akarván, kora sírját Csele patakjában találta. Igy végződött ez a gyászos nap, mely egyszerre elnyelé Hunnia világát, a nemesség díszét, a haza legszebb reményét. Ez a veszteség lett azután annyi inségek forrása, melyben a szabadság arany napja örökre leszálla.

Azok a kevesek közt, kik menekedtek, Dobozi vala, ki komor lélekkel Zápolyához siete, hogy ott hazájának újra szolgáljon. Éltét megunva nyargal Buda felé; hogy őt váratlan egy ismeretes szó álmából felserkenté: Lina az, Dobozi szeretett hölgye. Kedvesem — így szóla szép karjait eleibe nyújtván — véled halni jöttem. Ez a tekintet megrázta Dobozit és az a bajnok, előbb csak a halál társa, tündöklő szemekkel szép hölgye előtt álla; Lina tekintete szívét meglágyítá; az élet öröme újra felgerjedt szívében és bús sóhajtások közt őt véres melléhez szorítja és égő könnyek hullnak az asszony hív mellére.

Szerencsétlen, mondá végre Dobozi, így látlak meg téged? Oda Hunnia, minden elveszett! mire élünk mi még?

További üdvösségre — felelé Lina — térj magadhoz; nékem még sugárzik reménység, csak siess váradba, engem a szerencsétlen hír elődbe vezetett.

Nem, nem — kiáltá Dobozi — ott mentek nem lehetünk és karomat tovább is a haza kívánja. De ezek után tőled el nem válok, mert váram elkerülhetetlen a török prédája lészen, és áldom a jó végzést, mely ide hozott vala. Dunántúl is Magyarország, oda viszlek szabadságba. Ülj fel azért lovamra, az idő drága, a pogányok utánam sietnek, teljesítsd kérésem.

És ezek után Linát lovára emeli és édes terhével útját folytatja, elbeszéli hölgyének a csata bal kimenetelét és Lina bús tekintetében önnön fájdalmát újra feltalálja.

Új remények, szebb jövendő káprázott a gyors utazók előtt s már több mérföldeket elhaladtak, hogy Lina vissza néz. De mely tekintet! Dobozvára, melyet elhagytak, magasan lángolt. Szemmeredve nézi Dobozi lakóhelyét, születése s boldogsága helyét füstbe menni s örökre elenyészni; a vár lakosi, kedves jobbágyi kétséges kiáltását látszott hallani és egy égő könny állott férfiúi szemében. Lina halavány képét elrejté férjének mellébe és fájdalmas könnyei a párduczbőrt mosták. Dobozi egy ideig lovát megállítá, mely addig bokor levelekkel éhségét enyhíti és látván hölgyét, bújában lelke új erőt kap, kezdi őt vigasztalni: Még nem vagyok szegény, úgymond, emészszen meg mindent az ellenség mérge, míg te élsz, míg téged szívemhez szorítlak, addig szerencsétlen nem lehe-

tek; jer kedvesem, hagyjuk el e szomorú kilátást — és tovább indúltak.

Már kékellett a vértesi erdő, hogy Lina keveset nyugodni akart, mert az a szokatlan utazás és annyi szívreható érzemények erejétől megfosztották. Dobozi kész vala Linának engedni, és őtet a lóról lesegíti és minekután lovát kiponyvázta, magát egy tölgy árnyékába veti és megelégedve látta kedves hölgyét mellén elszunyadni. Ő ébren marada és utóbbi sorsán tünődött.

A nap már hanyatlani kezdett, az egész tájék mély csendességben feküdt; Lina mindig édesen álmodott — hogy egyszerre messziről nagy por emelkedik. A törökök jönnek! kiáltá Dobozi, felijedett hölgyét a lóra emeli, gyorsabban, de nehezebb szívvel folytatá útját.

A fáradt ló már alig léphet; hasztalan vérzi Dobozi a jó állat oldalát, lerogyik alattok és Dobozi kénytszeríttetett újonnan nyugodni; nem jött most álom Lina szemébe, sőt félve szüntelen hátra tekinte és legkisebb mozdulat szívét megrázta. Dobozi az alatt lovát ápolgatta és alig hogy új erőt gondola benne, felült reája remegő hölgyével; csak a vértesi erdőt akarta elérni és ott mellékes úton gondola megszabadulni a nehéz rabságtól.

De a végezet mást rendelt. Mert a kétszeri terhet a ló nem bírhatván, megszakadt és Dobozi lábánál kiadá páráját. — Oda hát minden remény! kiáltá Dobozi; most halni idő lesz; Lina, vesztünket a sors eltökéllé — és gyalog kezdettek utazni. — De a

törökök őket már megsajdították, már oly közel voltak, hogy a két vándor vad lármájokat hallotta.

Dobozi bizonyos vesztét látván, így szóla hölgyéhez: Lina! az óra üt, mely minket örökre elszakaszt; már tovább nincs mentség. Nézd egynéhány lépés még, és a pogányok kezébe esünk; Lina, én inkább meghalok mint rablánczot viselek, eltökélve látsz; és te — — a fájdalom itt elfojtja szavait, csak nehéz sóhajtások és forró ölelése, mintha a világtól őt el akarná rejteni, vallották gyilkos érzését.

Némán mint a testesült fájdalom, állott Lina minden könny, minden sóhajtás nélkül; csak a lélek munkálkodott és nagy feltétellel vetekedni látszott; végre magát férje lábához veti — és erős szavakkal a halálért kérte.

Én is magyar vagyok és irtózom a rabságtól, adj te nékem halált, kezedből édes lesz — ölj meg, minekelőtt szégyen és kétségbeesés talál.

Nem, nem! — kiáltá Dobozi — azt nem tehetem; éltem a tied, csak ezt ne kívánjad!

Én valék — monda Lina — a ki szép időben szívedet megindítá, és most éltünk végső óráján tőlem elfordulnál? Taszítsd kardodat a szívbe, mely oly híven szeretett; nékem nincs erőm magamat megölni; te mint férfi, oh légy irgalmas! véled éltem, engedj véled halni!

Kiméld szívemet! sóhajtá Dobozi és nagy indulattal magát hölgye karjaiba veti. Azonban a törökök őket már körülfogták és Lina szépségét csudálva, drága prédájoknak örültek.

Add meg magadat! ez a szó egy török szájából felébreszti Dobozit; látván magát környülvéve s a pogányok búja tekintetét, szíve új erőt kap és kardját kirántván, Lina mellébe döfé: Halj meg mint szabad jó lélek, nemsokára én is követlek!

Ott! ott! kedvesem meghálálom tettedet — susogá Lina és Dobozi karjából szép lelke elrepült. Arra Dobozi az ellenséghez fordúl, egynéhányat a halálnak áldoz, hogy egyik hátulról lándzsával őt keresztűl szúrta. Dobozi elesett. — Lina jövök! — kiáltá és szakadozó szeme az eget kereste.

SÁNDOR ÉS GUNDA.

Midőn Szoliman félvilágot megrázó hatalma Hunniának egy részét meghódítá, mely egyenetlen, kivéve minden belső erejéből, az ínség legmélyebb örvényébe merült; részrehajló vélemények a szíveket egymástól elfordíták, elszakadt a nemzeti társaság láncza és a meghasonlott országban igazságot csak fegyver és erő tett — midőn a hatalmas kény szerint a gyengébbet igába szorítá, minden rend s törvény elenyészett, és egész Magyarország, egy nagy csatapiacz, a végromlás határánál álla.

Ezen veszélyes időben két nemes urak éltenek: Ákos és Bálint, bátor lelkes férfiak, de rég ellenségek. Most, hogy nem volt, ki erős kezekkel a törvényt fel tudná tartani, ők is gyűlölség ösztönének engedvén, nyilván egymás ellen kikeltek és szomszédos jószágaikat tűzzel vassal pusztították; többször keményen harczoltak, de egy erő s egy tehetség mindakettőben, vért vesztegettek, de valódi nyertes egyik sem lehetett.

Ákos a hosszas háborgásnak véget akarván szakasztani, öszve szedvén embereit, kiindult várából, hogy fegyver által magának és az övéinek békét szerezhessen; véle vagyon Sándor egyetlen egy fia, deli

ifjú és tüzes szemekkel nézi a sziklavár falait, melyben atyjának ellensége lakik; szívdobogva várja a tárogató hangját, mely azt a harczra lehívja. És ím nemsokára a vár megnyílik és Bálint rendben lejön seregével, szittya szokásként a síkon harczolni, hol szív szívnek, mell mellnek állhat a bajnok, hol csak az igaz vitézség arathat borostyánt.

Ezt látván Sándor, bajnoki bibor festi arczáját és így szólt atyjához: Engedj atyám a csatát kezdenem, hadd mutassam meg, hogy érdemes vagyok nevedre és Árpád vére forr ereimben, engedd nékem az előharczot, hadd vágjak utat vitéz seregednek. Fejét csóválta a tapasztalt öreg és kedvesét szorgos szavakkal mérsékre inti. Nem fiam! úgymond, harczolj mellettem, mert a tüzes ifjút, ki csak elő néz, a lappangó fortély könnyen lesbe keríti — maradj nálam és ifjonti karod váltsa fel atyádnak hanyatló erejét. — Elhallgat az ifjú és ércz buzogányát kezébe szorítva atyja mellett megáll.

Az alatt Bálint is seregét felállítá. Mindegyik nemes vezető vitézit a véres munkára gerjeszti, jutalmat igérvén, a diadalt égi színekkel leföstik; azután jelt adnak és a két sereg rettentő robajjal öszvecsap. Rengett a föld a száguldó lovasság alatt, kik villogó karddal egymásra rohannak és csorbát vágnak vasas pánczélokon. Dolgozik a halál, minden felől hullnak vitézek és az ég vissza hangzik a harczoló lármájoktól, kik dühösködve egymás rendjeit dúlják. A két nemes urak mindenhol ott, hol a veszély legnagyobb és bajnoki példával bátorítják a küszködő népet.

Bálint Ákosra találván, szél gyorsasággal hozzája vágtat és súlyos kardját sisakos fejének irányzá, de Sándor észrevette gyilkos szándékát, atyja eleibe ugratván, felfogta a vágást és hosszú lándzsáját Bálint mellének szegezte, aztán kardra kél és mint a zápor úgy hull a kölcsönös vágás, míg a tolongó nép őket elválasztá. Már több órákig harczoltak, minden felől holt tetemek fekszenek és a harczolók vérétől piroslik a mező, mégsem mozdul egyik is helyéből és függőben van a hadi szerencse — hogy Sándor rést pillantván az ellenség rendében, könnyű lovagokkal azon keresztül tör, Bálint népét zavarba hozza, mely elől hátul nyomva, végre a szaladásban keres mentséget.

Nagy most a vérontás és az ifjú elragadva tüzétől, messze eltávoz atyjától, Bálintot nyomozza, ki seregével a várnak intézi futását. Nem hallja a jelt, mely őt vissza hívja, előbb előbb száguld; már a vár kapunál suhog éles kardja, nem gondolván a visszatérésre. Bálint ezt látván, sebesen visszafordúl, harsány szóval seregének kiáltoz, hogy ezt az ifjút élve vissza ne eresztnék. Arra a nép Sándor körül tódult, ki most látta veszélyes állapotját, de elszánva a halálra, meg nem rettent, hanem oroszlányi módra védelmezte magát. Kit csak kardja elért, az többé nem lehellett. Halmozva feküdt körüle a népség, míg egy szúrás lovát elejté lábáról és a sokaságtól lenyomattatván, nagy küszködés után megfogatott. Mint a villám ott terem Ákos, ki haszalan kereste fiát; de már későn, zárt kapura talált;

az elesett ló nyilván hirdette fiának szomorú sorsát, vérző szívvel arra ő ostromot rendelt, de fáradt népével az erős várat be nem vehette és veszteséggel kénytetett vissza vonúlni.

Itt vagy tehát váramban büszke ifjú! meglátom ki szabadít ki hatalmamból! Te fogsz atyádért adózni és véreddel oltani lángoló boszúmat. Igy szóla Bálint és vad öröm sugárzik szeméből, elgondolván ellensége gyötrelmét egyetlen fiának sorsán, és nehéz lánczokkal terhelteti Sándort, ki szótlan ott álla és bátran viszonozza a környülállók tekintetét, mintha dicsőség lenne ily békót viselni. Midőn halált említének, tiszta szemét az égre felveté, mintha ismert hazáját ott feltalálná. A vár lakosi titkon hozzá bolyongtak azon ifjút közelebb látni, kinek tetteit előbb a falaknál csudálták. Minden szem rajta legelt, minden szív hozzá repült, és a bátor fogoly minden kebelben diadalmat nyert. Csak Bálint maga gyűlölte; nem az ártatlan ifjút, hanem mérges ellenségét tekinté benne, s hogy azt érezze, méltatlan őt a legmélyebb tömlöczbe kárhoztatá. — Ott, úgymond, tanuld megesmérni ki ellen ragadtál fegyvert, ott várd meg ítéletemet. Mondta és az ifjú a mélységbe vezettetett, de sok titkos sóhajtás követte őt szomorú helyébe.

Ősz fejét könyökére támasztva búsult Ákos fiának esetén, hidegen elmentek füle mellett hívei kérlelő szavai; ismervén Bálint vad szívét, reményt nem talált az ifjú szabadítására. Végre eltökélé magát kérésre fakadni; a bajnok, ki soha nem kért, szerette fia miatt annyira leszállott. Tüstént követet küldött

Bálinthoz, ki Sándor váltságáért végezzen bármely áldozattal. — De kérkedve fogadta Bálint követjét és azt izente a kesergő atyának, hogy nincs oly kincs, melyért foglyát kiadná, ki néki annyi károkat tett. Mulasson a vár alatt és nézze a jövendő napon fiának halálát. Marczangló fájdalom fogta el az öreg szívét és agg szeméből sürű könnyek hullottak; végre térdre esvén, kezét az ég felé emelte és fia halálát szörnyen megboszulni éltére esküdött. Az egész sereg, minthogy kedves volt nálok az ifjú, gyilkosa ellen urok kardjára szörnyű boszút esküdtek; azzal felszedte sátorit Ákos, haza indult, hogy új erővel megjelenhessen és az első alkalommal eltörülhesse Bálint egész nemzetségét és gyűlölt életével véres boszúját oltsa.

Mohos falak között száraz szalmán fekszik az ifjú és halálos gondolatok változtak fejében. Nem félelem, de atyjának emléke szaggatta szívét, tudván, engedetlenségével mely kinos bút okozott néki. Keskeny ablakán keresztül a hold besugárzott és atyjának ősz fejét káprázta előtte, mely gyámol nélkül most a sírba hanyatlik. Ezer undok képek jelentek előtte, és az éj komor ijedelmi szívére rohantak — egy titkos szó őt bűnösnek kiáltá, hogy megvetvén atyja tanácsát, gondatlan két létet leszakaszta. Így bánat s fájdalom közt soká tünődik az ifjú, könnyetlen szemét üres markába szorítva fekszik kemény ágyán, minden elcsendesült, csak néha a bagoly jött ablakára huhogni; vagy nehéz sóhajtási hangzottak setét boltjában, hol elhagyva mint a sírban, kínos érzések

közt tölti óráit. De a remény, ez az élet főgyámola, a szerencsétlennek vigasztalója, gyengédeden megihleti szívét, csendes türelmet lehelle reája és zajló mellébe enyhülést cseppentett: a komor jelenések eltüntek, atyja áldó kezét látta felette lebegni és lelke szelíd érzésekre fakadván, az örök élet vizsgálásába merült s a gondolat, oda költözni e por világból, keblében csendes kívánattá vála és a leendőre őtet elkészíté.

Így volt az ifjú, hogy az óra éjfélt üt; eltökéli békén a hajnalt megvárni, hogy egyszerre a tömlöcz ajtaja megnyílik és lassú lépéssel egy égi alak fehér lepelbe borítva, kezében egy pislogó lámpás, az ifjúhoz közelít.

Ki vagy te mennyei? te jösz a lelket kiszabadítni romlékony házából? így szólt az ifjú és a szép jelenetnek lábához borúlt.

Nem vagyok kisértet, egy halandó mint te; sorsodon megindulván szabadításodra jöttem. Térj magadhoz ifjú! én is élő teremtés vagyok: Gunda, ellenségednek leánya — — így a leány és a csudálkozó ifjút felemeli.

Nem, nem! — kiáltá Sándor — ily szépség nem a földről való! és elmerülve Gunda nézésében, mozdulatlan álla.

Ifjú, így szól a leány, kevés az időnk; tudod ki vagyok. Azzal kivesz kulcsot és Sándor békóját felzárja. — Most szabad vagy! jer, itt egy lantosruha, ezt öltsd magadra és én kivezetlek a várból, különben azt élve soha el nem hagyod. Mert tudd meg, az

atyám holnap halálnak áldoz; jer és szabadságodban emlékezz meg Gundára.

Nem, így el nem válok! felel Sándor. Mi a halál ily boldog pillantatért? Áldott lélek, mi vitt ezen cselekedetre, engem ismeretlent, atyád ellenségét megmenteni? szólj, oh szólj égi követ! minek köszönöm váratlan jelenésed?

Lángoló képpel elfordul Gunda és édes elvesztéssel nagy hallgatás után ezen szókat rebegé: Ifjú éltedet sajnáltam, mely legszebb virágában itt letöretnék — és — — akkor megakada és remegő kezét dagadó szívéhez szorítja.

Szólj, oh szólj! így esdekle Sándor és egy nem ismert érzemény eláradt keblében. Végre elragadva szívéhez ragadja a szép szűzet. Tudatlan a szerelem mérgét beszívták; egymásra borulva, csak Sándor és Gunda szók hallattak; míg a szűz kifejtődzvén az ifjú karjából, őt sietségre inti.

Legyen tehát — így szóla Sándor, minekután Gunda neki mindent elbeszélett, hogy az első pillantásra mit érzett keblében — legyen tehát! én megyek, de te velem jösz, mert nálad nélkül éltem úgy is mi lenne! Jer kövess és fejezd be egészen szerencsémet.

Nem, nem! felele megijedve Gunda, azt nem tehetem, atyámat annyira, ki engem úgy szeret, meg nem szomorítom. Ezen kivánat nem jöhet fiúi szívedből; én maradok, és ez a gondolat mindenkor vigasztal, hogy Gunda él emlékezetedben. Menj kedves, siess, fegyvert is hoztam, siess! És ha atyámat is

ily sors találná, felejtsd el miattam mostani bánását! Jer, jer, az idő halad! Megindulva Sándor a szűz lábához esik, aztán egy gyűrűt nyom ujjára.

Evvel, úgymond, eljegyezlek hölgyemnek és szavamat megtartom, teljék bár éltembe! Ez után felveszi a ruhát, felköti kardját és kimegy a tömlöczből. Midőn a kapuhoz értek, az őrök fentartották, de Gunda kérésére őt lantosnak tartván, kieresztették. Egy forró kézszorítással búcsút vett Gundától, ki utána nézett, míg a setétség őt el nem takará, azután szobájába ment és térdre esvén s a mindenhatónak hálát advín, a szeretett ifjút oltalmába ajánlá.

Más nap az öszvegyűlt emberei előtt megjelent Bálint és a fogolyt elejbe hozatni parancsolá. Hogy remegve a szolgák az ifjú elszökése hírét hozták, szörnyű haragra lobban és a tömlöcztartót dühösen megragadja, ki az Istent bizonyságul hívta, hogy ő a foglyot el nem szöktette és híven rá vigyázott. Vigyétek őt halálba! így kiáltá Bálint, látom, egyetért ellenségeimmel. Már a szolgák megragadták a szegényt, midőn csendes méltósággal Gunda előlép és megvallja tettét: Én a kulcsokat úgy szólván tőled elloptam és megnyitám az ifjú tömlöczét; — én csak magam vagyok a bűnös! E váratlan valláson megindul Bálint, soká szót nem talált küzdő érzésének, csak komor tekintettel néz le leányára, ki nyugodtan várja büntető itéletét. Minden szem rajta függött és borzadozva szörnyű tettet vártak haragjától. De Bálint keményen így szólt leányához:

Menj elfajult vér! távozz szemem elől! ezen cse-

lekedeteddel elvesztéd szívemet. Menj szobádba és ezt hírem nélkül elhagyni ne merészeld! Azután a szolgákhoz fordúl és gyorsan paripákat nyargalni parancsolt azon reménynyel, hogy utóléri a gyűlölt szökevényt; az meg lévén, lóra kap, mindenfelé elküldi szolgáit, maga a sűrű erdő felé vágtat.

Száguld Bálint az erdőben és vizsga szemmel mindenfelé tekinget, csak két szolga kisérte őt: azokat különb nyíláson küldötte, nehogy az ifjú elillantson, ha ezen tájba jött volna. Minden rengeteget kémlelve kikeres és a mint egy tisztára jut, hat török latrok állnak előtte, kik mindjárt káromolva reája rohantak és őt megfojtani akarták. Bálint, ki félni nem tanult, kardot ránt és őket először szép szóval békére inté; de hogy egyik lovának zablyáját megragadja, ő is kardot emelt és ugyan azt tüstént a földre teríté. Erre mindnyájan őt megtámadták. Rettentő volt a viadal, de egyenetlen, mert a törökök gyors lovaikon könnyen kikerülték a súlyos vágást, midőn Bálintot fáradt lova már alig hordotta. Már több sebekből vérezett, egy pillantat még és a büszke Bálint ily méltatlan mul ki a világból; már csak gyengén harczol, alig piheg, lova eldűl, már tehetetlen a földön fekszik, már a halál fia — akkor egy ifjú kirohan a sűrűből és két vágásra két törököt levág, a többi megrettenve ily váratlan segítségtől, szaladásnak ered. Bálint felvetvén bágyadt szemét, megmentőjének nemes tettét köszöni — de borzadva a földre visszaesik, megismervén Sándort, azt a gyűlöltet, kit ő üldözött.

Bálint, ne félj! — így szóla szelíden az ifjú és ápolva őt felemeli — én nem vagyok gyilkos; — kezembe van ingyen életed, de inkább én vérzek mint néked ily állapotban ártsak. Jer, én vezetlek, az úton talán szolgáidra találunk. — Ennyi erkölcs Bálint kemény szívét meglágyítá. Mentől többet nézi az ifjút, gyűlölsége annál inkább mulik; végre megragadván kezét, ily szókra fakad: Ifjú, ifjú! légy barátom! e pillantat veled örökre megbékéltet. — Sándor egy szép reményt teljesedni látott, igaz szívbéli érzettel elfogadta kezét és híven mindent megvallott, mi Gunda és közötte történt. Megvallá szerelmét, legföbb kívánságát. Bálint mindezt titkos örömmel hallgatá és az ifjút magával várába felvitte. Ott Sándort Gunda karjába vezetvén így szóla: Fiam! ez legyen nemes tetted, szép erkölcsöd jutalma!

Ez meglévén Ákoshoz mentenek, ki épen fegyvert válogatott a következendő ostromra. A történtet néki elbeszélvén, Bálint béke-kezet nyújta neki és Ákos elfogadta. Utóbb a két öreg mint legjobb barátok Sándor és Gunda szép szerencséjeknek még soká bizonysági voltak és végső napjaikat boldogul élték. Unokáikat görbett térdeken rengetve, igaz magyaroknak nevelték.

A HAZATÉRT.

B. Móricz K. Alberthez.

Gondold a hajós ömledező szívét, midőn hosszú tévelygés után a zajló tengereken hazája felé evez s először látja meg szülőföldjének kékellő partjait. Így valék én, midőn a sorompón általmenvén, úti társam mondá: Ez magyar föld immár! Lágy szorongás után gyuladó érzéssel kivántam csókolni a drága földet, melyet tizenöt évek előtt mint serdülő gyermek atyámmal elhagytam. — Hosszan lihegve szívtam a levegőt s minden csep vérem könnyülten s szabadon szökdelt ereimben. Oh barátom! ily pillantatban érzi az ember, mi a haza, s hogy a nap, mely bölcsőjére sütött, boldogítóbb, mint a déli hévnek gazdagítóbb fényei. Felejtve bizonytalan sorsomat, édes reménynyel ölelve a jövendőt, vígan folytatám útamat ezen városkába, hová haldokló atyám utasított.

Későn érvén ide, rész-szerint nem akartam alkalmatlankodni, rész-szerint hogy annál készültebben léphessek Vendel úr elé, a fogadóban szálltam meg. Mit hallok, mi történik velem, nem tudom, nem is sejtem — vajjon javamra fejlend-e ki a titok,

mely mind eddig rajtam éjjelez? En mindenre kész vagyok s a gondolat, hogy atyámnak végső óráján tett fogadásomat híven megtartám, vigasztal mindenkor. Művészetem itt is fog kenyeret adni, a többit belső világomra bizom. Téged jó Albert, ki nyájas lélekkel ébresztél a szépnek ismeretére és a művészség tág országába nézetél, téged sajnállak; de bármily távol esik pályám, szerető szívem közel marad hozzád. Holnap többet.

Móricz Alberthez.

Miként kezdjem levelemet? Mint a vak, kinek egy jótevő orvos visszaadja világát s először nézvén a napba ismét elsetétül, úgy én is zavartan nézek éltem szövevényére s elmém szédelg a nem várt fordulaton.

Híven közlöm, miket hallék. Ma reggel, mihelyt az illendőség engedné, azzal * a bepecsételt csomó írással s atyám későbbi levelével Vendel úrnál bejelentetem magam. — Egy tisztes öreg lép elömbe, egy azon szívvonzó képek közül, kiket mindjárt első látásnál szeretni és tisztelni kell. Alig törvén fel a levelet, a kegyes ősznek szemei könnybe telnek és elolvasván azt, mélyen illetődve karjaimba omol és ezen szavak között: «Én lészek atyád, szerencsétlen ifjú!» forrón melléhez zár. — Fellágyulék én is az

* E szó olvasásához kétség fér.

öreg fájdalmán, ki áldásként kezét reám tévén, mond: «Ezen sorok fiammá avatnak és éltednek új irányt jelelnek. Olvasd!» Azzal atyám levelét nyujtá nekem; im hiven közlöm veled:

«Neked Vendel Istentől minden jót kivánok s oly megbékélt halált, mint én reménylek.

Mire ezen sorok kezedhez jutnak, már én nem leszek; idegen föld takarja poromat, de lelkem hazámon keresztül veszi utolsó reptét őseihez.

Móricz egyetlen fiam, kit még zsenge korában magammal a számkivetésbe vittem és atyai szeretetem hunytomig el nem bocsájthatott, hozza végső ölelésem. Ő tudja nemzeti származását, de a külföldön új nevet vállalván magamra, igaz nevét, sem atyja sorsát nem tudja. Ezt azért tevém, nehogy az ifjú szívbe oly vágyakat ébreszszek, melyek utóbb károsan érdeklenék és élte csendes folytát zavarják. Ő mindeddig álmainak élt, ezentúl éljen a hazának. Ő vétketlen s bátran léphet fel az országban, hol nemes elei dicsőűl ragyogtak. A te baráti kebledre fordítom atyai szorgalmamat, légy vezetője az ismeretlen pályán s őrizd meg alacsony boszútól. A pártosság dühét a halál eloltja. — Az által küldött hiteles írásokkal védheted ügyét a törvényszék előtt és bátor maradást eszközölhetsz neki.

Légy boldog Vendel! régi barátságodat árnyékom köszöni.»

Mit érzék ezen pillantatban, engedd elhallgatnom. Atyám szemét láttam még egyszer szakadni s én, az újra született, szegényebbé lettem.

Kiforgatva magamból, soká mozdulatlan álllék; régi boldog világom sötét ködbe borúlt s az új zavar-képekkel ijesztett. Régi szép álmaim zokogva szétreppentek s a kinyilt valóság jegén csak a komor élet maradt.

Vendel szegé meg a hosszú csendet és házát ajánlá és arra kért, hogy ezentúl őt atyámnak híjam. «Én magam vagyok — mond — egyetlen fiam a török ellen küszködik, most beléptél annak helyére.» Én könnyezve elfogadtam az édes nevet. S míg ő a többi irásokat áltfutotta, én házába hurczolkodtam. Mily szerencse, ha az elhagyottnak ily szelíd kebel nyílik, a vad kénytelenség megszelidűl jámbor körében.

(Itt megszakad a kézirat.)

ORDAI HÁZ.

ELSŐ TÖREDÉK.

I.

Az Ordai ház már régen történetünk előtt virágzott, némely tagja költött, némely szerzett, de a középszerűségen túl hatni nem tudott, és ifjai, szűzei nádas fedél alatt születtek s meghaltak. Pál vetett új alapkövet, a mint következik.

Pálnak még gyermek korában egy utazó orvos megtapogatta fejét és koponyáján oly púpot talált, mely alatt úgy mondá, a fösvénység fülel; ezt csak azért mondjuk, hogy az olvasó ne haragudjék rá, ha ugyanazon Pált valóban fösvénynek leli s oly vérszívó nadálynak, mely a vele megütközőt leüti lábáról, mert a világban a pénz olyan mint a vér: ha megakad, eldől az ember, s ha áll is, el kell bérlenie lábát. Ha velőnk szövése alkotja az indulatot, akkor a morális tévedés csak a szegény természetre hárúl, és nincs vétek e földön. Mi azonban ezt nem hiszszük, mert tapasztalánk, hogy példa s külső behatások inkább hatnak mint a természeti kifejtés, mely többnyire egyszerű. Pálunkba egyszer nagy be-

nyomást tett atyjának ökle, midőn mint gyerkőcze valamit elvesztvén, nagyon megbünteté; azóta, a mit bírt, azon a világért sem adott volna tovább, kivévén ha két annyit hozott.

Pál elvégezvén iskoláit, a törvényes diplomával haza ment, neki esett a szántásnak vetésnek; de csakhamar észrevette, hogy a pásztori élet compossessorátus harmóniája közt, mely többnyire úgy zeng mint a búcsúsok éneke és a vámok igája alatt, hozzá vevén az idő szeszélyeit, mely nyáron is jeget küld — hogy az ilyen pásztori élet a pipázó élet mellett az erszényt laposan hagyja, ő pedig nagy zsákkal indúlt a jövendőnek. Elhagyá tehát a falut s a városba ment, hová a falusiak vígan jőnek s búsan haza térnek. Ott a törvénynek szentelé magát, és minthogy mindennek két oldala van, ő a balt választá, hogy t. i. a törvényt kijátszhassa. Mentűl mélyebben nézett az életbe, annál inkább gyanítá, hogy minden tettünk alku, és a világ játékszín, hol annak is, a ki a rossz embert játszsza, csak ügyesen adja elő, szinte úgy tapsolnak, mint az erkölcsöt űző vitéznek; és ha a kárpit lefordúl, a különböző itéletek mindjárt megszűnnek, ha újság lép föl ezen színre.

Alku tehát az élet, gondolá Pál, és míg szemével egy szűzzel alkudozni kezdett, esze annak értékén szárnyala. Ez a szűz korosabb volt nála és épen azért indítá meg Ordai szívét, mert tudta, hogy az élő szülék leányt örömest adnak és áldást, de a szerencse rúgótollát, mely a szerelmet virágzásban tartja, örömest elvonják. A polgári leány hamar kész vala

házát s tőkepénzét oly férfira bízni, ki egy az, nemes, különben is nagy reményt mutatott, s nem mint számtalan imádói, kik rózsái körül sóhajtva lebegtek ugyan, de a házassági tövistől rettegve futottak.

Meglőn az esküvés, s a boldogság olyán lőn, mint midőn két idegen útas egy kocsiba szorúl, s egyik azzal bír, mi a másikat kedvelteti s így viszont. Ez út azonban mégis rázósabb lehetett volna, mert Ordainé kezdé már gyanítani, hogy személye az egész alkuban legkevesebbet nyomott és a gőg, az a varázstükre az asszonyi szívnek, mely mindig kellemet mosolyg, már szemrehányással kezde ömledezni, midőn Egyed nevű fiacskát szülvén, meghalt.

Pál, mint okos ember, túl vala minden közfájdalmon, s ezentúl csak fia lőn szemcsillaga, nehogy annak halála után a boldogúlt feleség rokoni oszszák el házassága gyümölcsét. Most mind inkább-inkább gyarapodott, a pazarlókat vevé szárnya alá, minden tettében a szent formalitást híven megtartá, s mire a világ megismeré fogásait, ő is megfogta annak bálványát. Titkos útakon birtoka szemlátomást nőtt, s nem sokára ősi háza kastélylyá változott, s a közönség, mely teli ládákban keresi a dicsőséget, őt nagy úrnak hívá. Már most bátrabban emelé föl fejét; tudván a nehéz válaszatú kérdés: «honnan és hogyan?» csak a szegényt üldözi, nem sokat ügyelt a barátság panaszira s az árvák könnyeire. Csak a tüzes lármázóknak vetett néha arany lépet és hamis játszóként vesztett nagyobb nyereségért. Ily mesterséges vesztés

után jött az alázatos panaszolás, mely Themis kardját eltompítván, a feszes hivatalost komoly képpel tánczolni tanítja.

Képzelhetni, hogy ily férfi sokféle szövetségben állott; sok eladá neki jövendőjét, hogy a jelent megcsalhassa. Sok nagy úr különös szeretettel csüggött rajta: ez ugyan megbomlott néha, mikor az adósság ideje lefolyt; de Ordai csak könnyen talált új paizst, mely őt a koppasztott ellenség nyilaitól védőleg elrejté.

Ilyen paizsra szorúlt egykor oly ügyben, melyhez az igazságnak nagy szólása lett volna. A pártfogó kimenté ugyan a nyilvános uzsorától és annak következésitől, s mint a tündérmesékben, köddel fogta körűl hősünket; de mégis hálót kerített neki és egyik leányát elvéteté a gazdag özvegygyel. Pál latra vetvén a szűzet s a szövevényes alkuból eredhető veszteséget, elvette a leányt, jobbat, tisztább lelkűt, mint környűletéből gyanítható.

A komor uzsorással a szelíd asszony boldog nem lehete; bús magányban élt a férfi mellett, kinek esze s szíve pénzén kívül semmit szeretni nem tudott. S ha még vidámabb órát lele, azt egyetlen fia Gyula árasztá reája, annak nevelése fogta el gondjait; ellenben Ordai Egyed fiát édesgeté magához, csak azért is, hogyha férfi kort érend, anyjáról rá néző örökjét el ne kérje. Így még korán hintetett el a gyűlölség magva, mely a két különböző elem közt nevekedő testvért egymástól elszakasztá. Egyed atyjának természetét szívta magába, komoly, hideg, önszerető, irigy és fortélyos lőn, s még több büszkeség látszott

ki belőle mint atyjából, ki még szegényebb sorsából bizonyos alázatosságot színlett, melyre első tekintetre elfogá a szíveket. Gyula többnyire szenvedő anyja körül élvén, ellágyúlt, örömest érzelgett, egy holdat nem adott volna száz napért s inkább álmodozott mint élt. A kegyes anya fia gyöngeségét jóságnak, puhaságát szelídségnek hívá. A nevelő, egy nehéz mozdulatú férfi, mindent igazolt a mit a szülék akartak és ítéltek, és ha tett is valamit, könyvekből szedte elő intézetit s leginkább visszásan alkalmaztatá. Csak egy pontban egyezett meg a két testvér, t. i. tiszta szívből egyik sem szerette atyját: Egyed természeti ridegsége miatt, Gyula pedig szerelmet nem lelvén, nem is adhatott.

Ordai jószágszerzésben sürögvén, többször oda hagyta a várost, s Egyedet hordozta leginkább magával, jó korán beiktatva őt azon módokba, mint lehessen kevésből sokat teremteni s a szegény szomszéd birtokost nyilván s alattomos úton kiszorítni; mikor perelni, mikor haszonnal megbékülni. Utóbb második felesége is meghalván, Gyulát mérsékelt költséggel a városban hagyá, maga pedig a már széles, kiterjedt gazdaságot megízlelvén, különben is világi dolgait már csak nagyban űzvén, Ordán, jószágán maradt. Itt leljük őt, már a hatvant túlhaladva; itt jár a sárga színű magas sovány alak, éjjel is tünődve háza körében. Nem annyira az idő, mint a belső nyugtalanság, félelem, elégtelenség gyöngíték vállait, csak sötét szeme mély üregéből lobbant ki még a tűz, ha egy kerekszám betölt, vagy

valami kamat elmaradt, mely új kerekszám alapjára szolgált. Ilyen volt Ordai Pál, talpköve az új Ordai háznak.

II.

De mikor a vezérnek oszlop emeltetik, illő azt is említeni, ki a vezért vezette. Hány ember hamvadt el névtelen, kinek esze sokszor a hír s fényben tündöklőnek hiányait foltozá. E hibától mentek akarunk lenni, mert ily súgó a világ játékszínén nem kis ember: sok felsülne a méltósággal, ha ily lelki titoknok nem kölcsönözné szelletét. Ezzel nem akarjuk Ordai Pálnak érdemét kétségbe hozni: nem volt ő himpellér, ki körömollóval nyírte juhait; de minthogy a kardot markolat teszi haszonvehetővé, neki is segéd kellett és ez a segéd, per-, jószág-, pénz- és kamatlajstrom-felügyelő, Orbán vala, egy jól meghízott potrohos ügyvéd, testi alkotásban nagy ellenkezője urának.

Ennek a jó embernek élettörténete nem megy föl születéseig, bár első fellépte a világban igen furcsa vala. Husvét tájban egy szegény gyermekes paraszt bement a közel városba heti vásárra gabnát eladni, hogy annak árából a hátra levő portiót kifizesse, s az ünnepekre feleségének s gyermekeinek valamicskét vehessen; a gabnát hamar eladta, s míg lovai a tarisznyából jó ízűen ették az abrakot, ő bement a korcsmába kevéssé borozni; azalatt jő egy személy eltakart képpel, ingadozó léptekkel, mintha

valami titkos erő majd előre, majd visszarántaná, az üres kocsi előtt megáll, égfelé néz, a kezében tartott bútort melléhez szorítja, leteszi, ismét felveszi, végre reszkető kezekkel a bútort a kocsiba teszi, megcsókolja, zokogva elfordúl — meg-megáll, visszanéz s hosszú belső harcz után eltünik a mellék utczán. A paraszt kijön, kocsiján leli az idegen bútort, megnézi, összecsapja kezét s visszamegy a borházba. Egy katona arra ballag, a kocsikon üres zsákokon látja a kendőben eltakart jószágot, körülnézi magát, gondolván: itt jó móddal szerezni lehetne, husvéti bárányt képzelvén a pongyolában, fogja magát egy zsákba ereszti és elsunnyog. A paraszt kijön többed magával. — Elvitték biz azt, mondá, szinte megijedtem, hogy nyakamra marad. Ezzel felkantároz és elhajt.

A katona azonban szorgosan viszi zsákmányát s a mint a vélt bárány mozgott, bosszankodva fenyegette, hogy a szegletkőhöz üti; többeket megkínált vele, de nem talált vevőt. Egyszerre elébe bukkant egy vászonköpenyeges tisztelendő úr, épen akkor szállt le a lógósról kedves nem fiatal hugával.

Vegyen az úr husvéti bárányt! fris, eleven, egy öcsém hozta, de ilyen amolyan, nekem nincs konyhám, inkább készet eszem az árán.

Nem kell, katona uram, mond a tiszteletes, magamnak is van.

No hát ne adjon az Isten — mormolá fogai közt a katona, a zsákot már vállára akarja csapni, midőn a szűz megszólal.

Vegye meg bátyám uram, mond, s vigyük ajándékba kántorné asszonyomnak, úgy is elfelejtettünk neki husvéti ajándékot hozni.

Jól van kedves hugom, mond a szelíd lelkipásztor, mennyit kér katona uram?

Zsákkal együtt egy tallér. A szűz ezt sokallá s végre egy forintban megalkudtak, de nézzük meg. A katona kiveszi a zsákból, a bakon kibontja, de az olvasó képzetére bízzuk eltalálni, ki hűlt el inkább, az adó vagy a vevő, midőn kibontván a pongyolát, husvéti bárány helyett valami két hetes gyermek, oly állapotban, mint Ádám boldog korában, félig elfojtva tűn szemökbe. Míg a vevők könyörűletesen sopánkodtak, a katona káromkodva elsuhant. A jószívű szűz az ég ujját megismervén, ápolá a kisdedet a mint lehetett és pártúl fogá, ölén haza ringatta, s a kisded, Orbán névre kereszteltetvén, mint husvéti ajándék a háznál maradott. Később szolgálatra és tanulásra egy úrfi mellé adatott, honnan, gyámatyja meghalván, ki benne nem sok örömét látta, saját szárnyain a világba ment. A sok erkölcsi leczkéből, melyet ifjúságában ráverteк, nem sok ragadt reá. Fortélyban gyakorlott éles esze annál inkább kitanulta az emberek gyöngeségeit. Mint szegény, világba orzott ember, csak magától várhata segédet, azért minden alkalmat használt javára, egyedűl a czélt, nem az eszközt vizsgálván. Minekutána sok mindenfélére felesküdött, a törvényre is letette hitét és bajt keresett a perben gazdag országban, lelt és szőtt.

Ordai már híres gazdag volt, midőn Orbánnal megismerkedett s a két rokon szív mindjárt is összehangzott. Ordainak ember kellett, ki fedél gyanánt szolgálna némely titkos főzelékre; ki, dolgai gyarapodván, őt felváltsa s a holt betűket eleven haszonra fordítván, azt megtartani is tudja; Orbán pedig, mint írástudó és farizeus, siketnéma volt és minden körülményekhez szegődő. Ennek is kellett támasz, kihez sorsát kösse s türelmes készséggel s eltakart önszeretettel nem sokára minden titkába be is fúrta magát, mindenes lőn a háznál.

MÁSODIK TÖREDÉK.

Tompa zúgás hallatott Ordán a kastélyban, minden ember szokatlan ránczba húzta homlokát s valami indulatot kívánt ábrázolni; a cselédek összevissza szaladtak, a nélkül hogy valamit tettek volna; egymást unszolták, a nélkül hogy tudták volna mit akarnak. A kapu s kerítés hézagai előtt a kíváncsi jobbágyság sereglett össze, némelyik sóhajtott, nem azért mivel Tamás hajdú híresztelé, hogy az uraság haldoklani méltóztatik, hanem azon aggódott, jobb lesz-e az új úr? némelyik ájtatosan azon gondolkodott, hova száll majd az uraság lelke? némelyik sopánkodott, de csak úgy mint a fiatal menyecske, midőn öreg urát eltemetik; szóval Tamás hajdú újsága minden nyelvet és szívet új mozgásba hozott.

Két ember volt csak, kit a köz zavar el nem ragadott, sőt mindenik érzékeit élesítve, nem a küldolgon, vagy másnak sorsán, hanem kedves magáén tünődött: egyik Egyed, az öreg Ordai idősb fia, másik Orbán, ügyvéd és mindenes az ordai háznál. E két férfinak szíve hideg maradt, mint esze, mely most jó szélben kieresztė vitorláit. Zárt szobában

ültek ők együtt vizsga szemmel lesvén a megnyíló rést, melyen egyik a másikat lopva lephetné meg és alattomos számolásban csorbát ejthetne; szavaik élesen hangzottak, kezeik minduntalan baráti szorúlatban összefonódtak, de egymástól tartván, a lélek vigyázott; mint az uzsorás, midőn kamatról esik a kérdés. Orbán alázatosan hunyorgatva tevé észrevételét, mindenről csak vélekedett. Egyed nyájas engedéssel vítatta állításait s ha valamit megtagadott is, mindjárt új igérettel állt elő. Orbán az igéretet hamar megköszönte, de annál inkább késett hite; azért hol pennát, hol papirost szedett elő, hogy az elhangzó alkunak tartósb nyomát lássa. Ily nagy érték, mond Orbán, megérdemli az áldozatot, én csak keveset kérek, midőn sokat eszközlök. Légy igazságos, kedves barátom, az idő sürget, írd által nekem a cserháti pusztát, s elvégzem azt, a mi téged hatalmassá, engem csak függetlenné tesz.

Legyen tehát, rebeg Egyed, baráti szeretetem nem hágy időt az eszméletre, én engedek! Ezzel Orbán kövér karjai közé dőlt, hogy boszúsága lángjait a titkon gyűlölt keblén elrejthesse.

Már én fel is tettem az adománylevelet — mond ismét Orbán — ha tetszik, másold le, mindjárt megeshetik; s kifejtvén magát Egyedtől, előveszi az írást. Egyed már rendbeszedett képpel azt átfutván, leült s írt, amaz pedig rövid nyakát a mennyire lehetett elnyújtva, csak félszemmel pislogott a betűkre, hogy a földi ügyeinket zavaró formalitásban hiba ne legyen, vagy a fondor ellenfél készakarva valamit ki

ne feledjen; s ha Egyed némelykor megakadt, Orbánnak tüstént a papiroson termett újja, vezérjelűl szolgálván a hüledezőnek, ki mindent sokallott, ha engednie kellett.

Ím! úrrá teszlek! mond a felugrott Egyed, most fáradj te is czélom után. Atyámnak meghitt embere valál, mutasd meg, hogy eszed tovább is hat, mint egy asszonyból az erkölcsöt kipapolni, és egy könynyelmű ifjú zsebét kicsikart nyugtatvány által megnyugtatni; bírd reá az öreget, hogy élte gyümölcsét reám bízza, s így nem hasztalan firkáltunk, mint a jámbor tudós, a ki szegénységében a hiú világot térítgeti. Menj Orbán! egybeszőtt sorsunk együtt lelje bérét.

Te a czélt láttad, de én a hozzávesztő útat; azért tudom, mint intézzem léptemet, felel Orbán. Ezzel elsőségét akará e dologban kijelenteni és az adományt kénytelen tartozásnak s nem kegyelemnek nézetni. Síma képpel feléje nyújtott kéz lőn válasza s néma jele a megismerésnek. A frigyesek szétmentek.

Hogy az öreg Ordait ily férfiak környezék, épen nem csoda; ő volt a mester, mert egész élete kártékony fogadásokból álla, melyek őt gazdaggá tevék, a törvény szemeit elvakíták, s a községet, mely a tölt ládában látja a dicsőséget, bámulásra gerjeszték.

EGY PIPÁNAK HISTÓRIÁJA.

valami kamat elmaradt, mely új kerekszám alapjára szolgált. Ilyen volt Ordai Pál, talpköve az új Ordai háznak.

II.

De mikor a vezérnek oszlop emeltetik, illő azt is említeni, ki a vezért vezette. Hány ember hamvadt el névtelen, kinek esze sokszor a hír s fényben tündöklőnek hiányait foltozá. E hibától mentek akarunk lenni, mert ily súgó a világ játékszínén nem kis ember: sok felsülne a méltósággal, ha ily lelki titoknok nem kölcsönözné szelletét. Ezzel nem akarjuk Ordai Pálnak érdemét kétségbe hozni: nem volt ő himpellér, ki körömollóval nyírte juhait; de minthogy a kardot markolat teszi haszonvehetővé, neki is segéd kellett és ez a segéd, per-, jószág-, pénz- és kamatlajstrom-felügyelő, Orbán vala, egy jól meghízott potrohos ügyvéd, testi alkotásban nagy ellenkezője urának.

Ennek a jó embernek élettörténete nem megy föl születéseig, bár első fellépte a világban igen furcsa vala. Husvét tájban egy szegény gyermekes paraszt bement a közel városba heti vásárra gabnát eladni, hogy annak árából a hátra levő portiót kifizesse, s az ünnepekre feleségének s gyermekeinek valamicskét vehessen; a gabnát hamar eladta, s míg lovai a tarisznyából jó ízűen ették az abrakot, ő bement a korcsmába kevéssé borozni; azalatt jő egy személy eltakart képpel, ingadozó léptekkel, mintha

valami titkos erő majd előre, majd visszarántaná, az üres kocsi előtt megáll, égfelé néz, a kezében tartott bútort melléhez szorítja, leteszi, ismét felveszi, végre reszkető kezekkel a bútort a kocsiba teszi, megcsókolja, zokogva elfordúl — meg-megáll, visszanéz s hosszú belső harcz után eltünik a mellék utczán. A paraszt kijön, kocsiján leli az idegen bútort, megnézi, összecsapja kezét s visszamegy a borházba. Egy katona arra ballag, a kocsikon üres zsákokon látja a kendőben eltakart jószágot, körülnézi magát, gondolván: itt jó móddal szerezni lehetne, husvéti bárányt képzelvén a pongyolában, fogja magát egy zsákba ereszti és elsunnyog. A paraszt kijön többed magával. — Elvitték biz azt, mondá, szinte megijedtem, hogy nyakamra marad. Ezzel felkantároz és elhajt.

A katona azonban szorgosan viszi zsákmányát s a mint a vélt bárány mozgott, bosszankodva fenyegette, hogy a szegletkőhöz üti; többeket megkínált vele, de nem talált vevőt. Egyszerre elébe bukkant egy vászonköpenyeges tisztelendő úr, épen akkor szállt le a lógósról kedves nem fiatal hugával.

Vegyen az úr husvéti bárányt! fris, eleven, egy öcsém hozta, de ilyen amolyan, nekem nincs konyhám, inkább készet eszem az árán.

Nem kell, katona uram, mond a tiszteletes, magamnak is van.

No hát ne adjon az Isten — mormolá fogai közt a katona, a zsákot már vállára akarja csapni, midőn a szűz megszólal.

Vegye meg bátyám uram, mond, s vigyük ajándékba kántorné asszonyomnak, úgy is elfelejtettünk neki husvéti ajándékot hozni.

Jól van kedves hugom, mond a szelíd lelkipásztor, mennyit kér katona uram?

Zsákkal együtt egy tallér. A szűz ezt sokallá s végre egy forintban megalkudtak, de nézzük meg. A katona kiveszi a zsákból, a bakon kibontja, de az olvasó képzetére bízzuk eltalálni, ki hűlt el inkább, az adó vagy a vevő, midőn kibontván a pongyolát, husvéti bárány helyett valami két hetes gyermek, oly állapotban, mint Ádám boldog korában, félig elfojtva tűn szemökbe. Míg a vevők könyörűletesen sopánkodtak, a katona káromkodva elsuhant. A jószívű szűz az ég ujját megismervén, ápolá a kisdedet a mint lehetett és pártúl fogá, ölén haza ringatta, s a kisded, Orbán névre kereszteltetvén, mint husvéti ajándék a háznál maradott. Később szolgálatra és tanulásra egy úrfi mellé adatott, honnan, gyámatyja meghalván, ki benne nem sok örömét látta, saját szárnyain a világba ment. A sok erkölcsi leczkéből, melyet ifjúságában rávertek, nem sok ragadt reá. Fortélyban gyakorlott éles esze annál inkább kitanulta az emberek gyöngeségeit. Mint szegény, világba orzott ember, csak magától várhata segédet, azért minden alkalmat használt javára, egyedűl a czélt, nem az eszközt vizsgálván. Minekutána sok mindenfélére feleskűdött, a törvényre is letette hitét és bajt keresett a perben gazdag országban, lelt és szőtt.

Ordai már híres gazdag volt, midőn Orbánnal megismerkedett s a két rokon szív mindjárt is összehangzott. Ordainak ember kellett, ki fedél gyanánt szolgálna némely titkos főzelékre; ki, dolgai gyarapodván, őt felváltsa s a holt betűket eleven haszonra fordítván, azt megtartani is tudja; Orbán pedig, mint írástudó és farizeus, siketnéma volt és minden körülményekhez szegődő. Ennek is kellett támasz, kihez sorsát kösse s türelmes készséggel s eltakart önszeretettel nem sokára minden titkába be is fúrta magát, mindenes lőn a háznál.

MÁSODIK TÖREDÉK.

Tompa zúgás hallatott Ordán a kastélyban, minden ember szokatlan ránczba húzta homlokát s valami indulatot kívánt ábrázolni; a cselédek összevissza szaladtak, a nélkül hogy valamit tettek volna; egymást unszolták, a nélkül hogy tudták volna mit akarnak. A kapu s kerítés hézagai előtt a kíváncsi jobbágyság sereglett össze, némelyik sóhajtott, nem azért mivel Tamás hajdú híresztelé, hogy az uraság haldoklani méltóztatik, hanem azon aggódott, jobb lesz-e az új úr? némelyik ájtatosan azon gondolkodott, hova száll majd az uraság lelke? némelyik sopánkodott, de csak úgy mint a fiatal menyecske, midőn öreg urát eltemetik; szóval Tamás hajdú újsága minden nyelvet és szívet új mozgásba hozott.

Két ember volt csak, kit a köz zavar el nem ragadott, sőt mindenik érzékeit élesítve, nem a küldolgon, vagy másnak sorsán, hanem kedves magáén tünődött: egyik Egyed, az öreg Ordai idősb fia, másik Orbán, ügyvéd és mindenes az ordai háznál. E két férfinak szíve hideg maradt, mint esze, mely most jó szélben kiereszté vitorláit. Zárt szobában

ültek ők együtt vizsga szemmel lesvén a megnyíló rést, melyen egyik a másikat lopva lephetné meg és alattomos számolásban csorbát ejthetne; szavaik élesen hangzottak, kezeik minduntalan baráti szorúlatban összefonódtak, de egymástól tartván, a lélek vigyázott; mint az uzsorás, midőn kamatról esik a kérdés. Orbán alázatosan hunyorgatva tevé észrevételét, mindenről csak vélekedett. Egyed nyájas engedéssel vítatta állításait s ha valamit megtagadott is, mindjárt új igérettel állt elő. Orbán az igéretet hamar megköszönte, de annál inkább késett hite; azért hol pennát, hol papirost szedett elő, hogy az elhangzó alkunak tartósb nyomát lássa. Ily nagy érték, mond Orbán, megérdemli az áldozatot, én csak keveset kérek, midőn sokat eszközlök. Légy igazságos, kedves barátom, az idő sürget, írd által nekem a cserháti pusztát, s elvégzem azt, a mi téged hatalmassá, engem csak függetlenné tesz.

Legyen tehát, rebeg Egyed, baráti szeretetem nem hágy időt az eszméletre, én engedek! Ezzel Orbán kövér karjai közé dőlt, hogy boszúsága lángjait a titkon gyűlölt keblén elrejthesse.

Már én fel is tettem az adománylevelet — mond ismét Orbán — ha tetszik, másold le, mindjárt megeshetik; s kifejtvén magát Egyedtől, előveszi az írást. Egyed már rendbeszedett képpel azt átfutván, leült s írt, amaz pedig rövid nyakát a mennyire lehetett elnyújtva, csak félszemmel pislogott a betűkre, hogy a földi ügyeinket zavaró formalitásban hiba ne legyen, vagy a fondor ellenfél készakarva valamit ki

ne feledjen; s ha Egyed némelykor megakadt, Orbánnak tüstént a papiroson termett újja, vezérjelül szolgálván a hüledezőnek, ki mindent sokallott, ha engednie kellett.

Ím! úrrá teszlek! mond a felugrott Egyed, most fáradj te is czélom után. Atyámnak meghitt embere valál, mutasd meg, hogy eszed tovább is hat, mint egy asszonyból az erkölcsöt kipapolni, és egy könnyelmű ifjú zsebét kicsikart nyugtatvány által megnyugtatni; bírd reá az öreget, hogy élte gyümölcsét reám bízza, s így nem hasztalan firkáltunk, mint a jámbor tudós, a ki szegénységében a hiú világot térítgeti. Menj Orbán! egybeszőtt sorsunk együtt lelje bérét.

Te a czélt láttad, de én a hozzávesztő útat; azért tudom, mint intézzem léptemet, felel Orbán. Ezzel elsőségét akará e dologban kijelenteni és az adományt kénytelen tartozásnak s nem kegyelemnek nézetni. Síma képpel feléje nyújtott kéz lőn válasza s néma jele a megismerésnek. A frigyesek szétmentek.

Hogy az öreg Ordait ily férfiak környezék, épen nem csoda; ő volt a mester, mert egész élete kártékony fogadásokból álla, melyek őt gazdaggá tevék, a törvény szemeit elvakíták, s a községet, mely a tölt ládában látja a dicsőséget, bámulásra gerjeszték.

EGY PIPÁNAK HISTÓRIÁJA.

Tudom nem illik, vagy legalább nem sok szerénységet mutat önbiografiával ásitoztatni az olvasókat; de ha sok tudós le meri írni, miként alszik, miként eszik, miként mosolyog, mért ne mutathatnám én is tapasztalásimat publicum előtt? Kinek nem tetszik, azon segít a penna-dictator s repkény helyett fűzfaágra itéli, azaz: osztozik velem.

Egy országban születtem, hol a szívre sokat tartnak az emberek, mivel nincs érdemök. Már bölcsőmben gazdag voltam; atyám s komái már akkor mindenféle nagyságot néztek ki belőlem; ez természetes, mert a ruha a legnemesebb szívet is elrejti és a szegényt, ki gyalog, de híven eljárt a polgári ösvényen, nem bámulják úgy, mint az ingyenélő nyargalót, kivált ha még egy-két embert eltiprat. Én is felnőttem eszemet csudáló szüleim mellett. Tanultam sok szépet, sok szépet el is felejtettem, míg atyám halála szabad úrrá tőn és én is pipás nemes ember lettem. Férfi korba lépvén, illendőkép leányt kerestem; találnom könnyű volt, mert a teli erszény mindenütt világot gyújtott s oly tulajdonokat ruháza reám, melyekről nem is álmodtam s így nem sokára egy széppel gyűrűt válték. Ő mondá, hogy

véghetetlen szeret és a holdba nézett, én szinte szívemről beszéltem és a holdvilágnál dohányoztam.

Mennyekzőt tartván, hölgyemet haza vittem s mondhatom, két hétig igazán jó dolgom volt, de harmadikban már a pipafüstért megszidtak, a negyedikben legkedvesebb pipáimat eltörvén, csatára jutottunk, melyet én elvesztettem, mert hitvesem nyelve megszalasztott. Az ötödik hétben épen a kapunál pipáltam, mert a szobából kipereltek, midőn egy ember hátamba sunnyog egy kis levélkével. Kérdem, kinek szól s kitől jön? Az ember megijedni látszatott, azt rebegte, hogy hitvesemnek egy jó barátnéja küldi, azzal elillant. Részszerint kiváncsiság, részszerint más szorongató érzés felnyittatá velem a levelet. Ez volt tartalma: «Egyetlenem! Már két napja nem láttalak, tudasd velem, mikor és hol lehet szerencséje téged imádhatni a te Lászlódnak.» Barátné és László! ez nem fért fejembe,

(Itt megszakad a kézirat.)

JEGYZÉSEK.

A VÉRPOHÁR.

A czím alatt (34. l.) a műfajt meghatározó, zárjelben álló «*novella*» szó Kisfaludy Károlytól ered. L. Aurora 1823, 171—190. l., a hol A vérpohár először jelent meg.

***

TOLLAGI JÓNÁS VISZONTAGSÁGAI.

A zárjeles adalék «tulajdon leveleiből» Kisfaludy értelmében került az összefoglaló czím alá (48. l.), minthogy úgy az 1823. Aurorában megjelent első rész: Tollagi Jónás Pesten, valamint az ugyanott (1827) először kiadott 2. rész: Tollagi Jónás mint házas — alatt külön-külön állott: «tulajdon leveleiből». Megjegyzem még, hogy az 1. r. e czíme: »Tollagi Jónás Pesten» Toldytól ered. Első megjelenésekor elegendő volt a főczím: «T. J. viszontagságai», minthogy Kisfaludy ekkor a második részre még nem gondolt s ezt tényleg csak négy év mulva írja meg.

A 3. rész czíme Toldytól ered s ugyan ő adta ki először a kéziratból. Ez a kézirat elveszett. De megmaradt egy másik, mely nyilván mutatja, hogy a tárgy második, tehát azon kidolgozása, melyet Kisfaludy maga a nyilvánosságnak szánt. A hol bővítő, hol rövidítő előadás több kerekdedséget mutat s nem egy helyütt a tapasztalt kéz javításait tünteti föl. De hogy ez csakugyan a második kidolgozás, döntőn mutatja az a külsőség is, hogy Kisfaludy a beleszőtt népdalnak csak *első* sorát idézi a maga

helyén, így: «Komám asszony stb.», míg a másik (tehát az első) kidolgozás e dalt egész terjedelmében tartalmazta — ép úgy mint az Ulászló egyik kézirata így utal Izóra monológjára. Ezért ezt a *második* kidolgozást vettem be a szövegbe, s amazt, a régi szöveget, itt a jegyzések közt adom, megjegyezvén, hogy ebben is néhány feltünő hibát (p. o. a kadétnak helyett állott az eddigi kiadásokban: neki; ajakát h.: állát; fájós h.: fajta; több szó meg egészen kimaradt e töredékből is, mint majd minden drámából s elbeszélésből, a mit pótoltam) javítottam, illetve a hű szöveget lehetőleg helyreállítottam.

Megjegyzem itt, hogy az első részben, az 57. lapon «kóstál» helyett *constal* olvasandó.

Közlöm most a Tollagi harmadik részének eddigi szövegét, azaz az első kidolgozást.

I.

Edes barátom! Ezen sorok tán együtt érnek veled haza. Örülök hogy meglátogattál, kár hogy nem akkor mikor kivántam, nempe a keresztelőre. De így is jó volt, csak jőjj megint, ha dolgaid engedik.

A tavasz itt van, hozott virágokat és háborút. A huszárok elbucsúztak; én a kapitányt sajnálom, Róza feleségét. Modice a kadétot is bánom, mert utóbb csak ugyan modestusabb lett, és ámbár eleinte kínból lett tudósnak csúfolt, sok bajt és hurutot okozott, mégis quasi barátok lettünk, mert az ember nem azért él a világon, hogy mindig boszankodjék, hanem az elmultra keresztény fátyolt terít és megbocsát — sok példát tudnék előhozni a históriából, de hallgatok. A féltékeny hirét a kadétnak köszönöm, pedig az ember ha feleségét őrzi, jól teszi; hanem azok a nőtelen urak mindjárt kidobolják az embert és a speculáló észt, elővigyázatot örömest gyöngeségre csavarják. Most helységünk sokkal csendesebb; néhány menyecske tán búsul, de úgy rémlik, több férfi meg örül és ha a dol-

got általjában veszem, magam is olyan öröm formát érzek. Oh neked én a házasságról sokat írhatnék, de az ember még sem akar mindent papirosra tenni, mert minden dolognak van bizonyos mysteriuma, melyet az ember nem örömest közöl a világgal; de bizonyos az: míg az ember nőtelen, sok ágát bogát nem ismeri az életnek, de a házas nem akarva is tapasztalja, hogy a szerelemnek két oldala van: egyik olyan mint a czifra kert, tele virágokkal, szökőkútakkal, rózsalúgosokkal s több efélével, mindig süt a nap; a másik olyan mint a veteményes kert, hová az ember ki-kiballag gyümölcsért, néha kis csemegéért: de ne hagyja ám kerítés nélkül, mert rókák hamar bele csúsznak. Vale. Egész házam köszönt.

II.

Ma a szív dolgában foglalatoskodám, de rosszúl ütött ki, mert magam se tudom hová lett belőlem az a csendes elmélkedés, mely különben vezérem vala.

Reggel a mezőre sétáltam. A mint az úton ballagok, az árok mellett ül egy leány, előtte kosara. A csinos képű leány lesütött szemmel magában danolt s észre sem vett, hogy megette állék. A nótát közlöm, mert fejemben maradt.

Komám asszony leányának
A pártája elveszett,
S ezen bíró uraméknak
Szíve nagyon megesett.

Mondd meg babám, — ki okozta
Néked ezt a szörnyű bajt?
Ha megkapom, kalodába
Záratom a gaz tolvajt.

Szőke Bandi az a tolvaj
Ki a nagy kárt okozta.
Pártám hagyján, de nagyobb baj:
Szívemet is ellopta.

Ha kend okos, bíró uram,
Jobb kalodát tudok én,
Szőke Bandi legyen uram,
Majd fogságba' tartom én.

Ej ej húgom — mondék igen kegyesen — ki csinálta ezt a dalt?

Tán valami deák csinálta, mond a leány, félig vonakodva és zavarodtan.

Én is voltam deák, pedig jó — okoskodtam — de ilyesen nem törtem eszemet, mondék; s akkor látom, hogy a leány öklével egy könnyűt töröl ki szeméből. Okát kérdém, hogy tud ily dal mellett siránkozni, hisz nem oly jajosfájós, mint szoktak lenni; egyszersmind két újammal megcsiptem ajakát, mint elöljáró kötelességnek tartván a szomorút vigasztalni. A leány ismét mind a két öklével szemének esett, s közbe olyant sohajtott, hogy szinte megdöbbentem bele. Hmgetve kérdém — mert az ember szörnyü kiváncsi lesz, ha a szép nemet sírni látja, tán azért, hogy ritkán igazabb, vagy hogy a nedves szem még vonzóbb és máskép ragyogóbb — elég az, én unszoltam, s ő nagy pirosan elbeszélte, hogy az a Szőke Bandi valósággal existál és hogy az mindenféle igéret mellett neki házasságot is igért, de utóbb más gazda leányához adta magát, s azért szíve most bús.

Én megtérítem — mondék — és a dal végét reád aplicálom.

Hej nótárius uram! ha Bandit minden leánykarba zárnák, a mennyit már megcsalt, nekem kevés jutna. Ezzel kosarát fejére vette s odább ment; én pedig rész-szerint kiváncsiságból, rész-szerint az erkölcs miatt e dolgot szemügyre vevén, egyenest a helységházhoz menék és a kisbírót Bandi után küldém. Míg magamban tanakodtam, minő moralis reflexiókkal ostromoljam a csapodárt, belépett Bandi, derék, szőke, betyár legény. En nagy seriositással néztem rá, ő pedig oly negédesen, oly hegykén mosolygott felém, hogy szinte megbántottnak érezvén méltóságomat,

alig tudtam mint kezdjem a leczkét; ennélfogva csak komolyan mindig néztem őtet.

Mit parancsol nótárius uram? szinte megigéz.

Te feslett erkölcsű vagy és leánycsábító! Ez a becsülettel ellenkezik, azon felül vétek.

Követem, kit csábítottam el? kérdi Bandi.

Több leányt, de egyet pláne — most megakadtam, mert elfelejtém a leány nevét kérdezni, s így vádolásom is puszta volt, és csak magamra boszankodtam, mert ily félszegül kezdtem a dolgot. Bandinak észre kellett vennie habozásomat, mert szinte felül fordúlt:

«Pletyka, uram! más semmi, s ily tudós úrnak kár abba avatkozni; azok a leányok a tréfát is mindjárt fejkötőnek hiszik, én pedig szabadon rúgom a port s egy csókért nem hajlok mindjárt igába.»

Én ezen principiumot megczáfoltam ugyan s Bandit megdorgáltam, de minthogy tanúm nem volt, melyre provocálhatnék, az egész leczke himezés hámozás volt. Azért is a dolgot halasztván, elküldtem Bandit, ki úgy látszott büszkélkedett, hogy nem tudtam rajta kifogni. A dolgot restelem, mert ha az előljáró így botlik, az egész alattavalóság hamar a fejére nő — de majd helyre hozom.

Alig ment ki Bandi, az öregbíró belép, utána egy vén asszony. Különös történet ez — mond az öregbíró és hasán billegette újjait, mely actióból mindjárt gyanítám, hogy nem tud magán segíteni — csak halld öcsém s mondd meg, mit ítélnél. Erre a vén asszony szózápor között előadta ügyét, t. i. neki egy régen virágzó hajadon tíz forintot ígért, ha őt, nempe a hajadont konty alá hozza; hogy annyit fáradott, annyit dicsérte, lelkiismeretét sok hazugsággal terhelte miatta, míg egy agglegénynek szerencsésen nyakára kötė. A leány most asszony, de igérete felől semmit sem akar tudni; kéri azért az érdemes tanácsot, szerezné meg neki fáradsága díját. Mert higyjék el, nemzetes uraim — így végzé — szörnyű munkával jár az a legény-

szerzés: ha még annyi erkölcsöt is hordok elő, még is azt kérdik: mie van? Isten bocsáj.

(Itt megszakad a kézirat.)

***

Igen érdekes Kisfaludy kéziratai között egy töredék ily czímmel: «Tollrági Domokos története». Ez a Tollagi Jónás első részének legelső feldolgozása, melyről egyéb támasztópont híján, némi külső jelekből (írásmódja és papiros minemüsége) itélve, azt hiszem, hogy 1820-ból való. Itt következik szóról-szóra:

TOLLRÁGI DOMOKOS TÖRTÉNETE.

(Tulajdon leveleiből.)

I.

* 1-ma Maji.

Barátom! én megyek a nagy világba. Hiszem megírtam már, hogy egy gazdag bátyánktól szép capitálisban succedáltunk, azóta atyámnak velem nagy plánumai vannak. Minap megáll előttem, nagy dolog ütött eszébe, mert igen eresztė a pipafüstöt és halkan így szól: «Fiam Domokos! huszonkét esztendős vagy, deákul tanultál, pénzed lesz, maholnap hivatalomba léphetsz, de még a világi tapasztalás hibázik; azért indulni fogsz. Járd el a várost, szerezz tapasztalást s több effélét. Eszed van, künn a világban még gyarapodni fog, ennélfogva Mentorra nem leszen szükséged.

En ezeket örömmel hallám; mert az ember nem azért született, hogy azon helységből, hol nagy nehezen eljárta iskoláit, tovább ne szökjék.

Bár ne volnál oly messze tőlem, most velem utazhatnál; azonban mindent híven leírok, a mi velem történik s közlése sorsomnak legyen documentuma szíves érzésimnek.

Innen hazul többé nem írok, mert ha az ember nagy útra készül, kifogy az időből. Itt is, akárhol is hív barátod

Tollrági.

II.

* 7-ma Maji.

Itt vagyok s fogadásom szerint az íráshoz fogok.

4-ta hujus megázva anyai könnyektől, tetézve atyai áldással, dobogó szívvel a kocsiba ültem s két feldülésen s azokkal járó kék foltokon kívül szerencsésen ide érkezvén, a Remény fogadóban leszálltam.

Ily nagy városban, gondolám, csekély személyemet fel sem veszik; azonban jöttemkor mindjárt nagyságoltak; de mi az embernek nem competál, ne vegye magára, én is ezen okból eltiltám a nagy titulust.

Hol az ember idegen, senkit nem ismer, s ha sok ujságot lát, nem tudja, merre vesse szemét.

Alattam kávéház vagyon; itt több városi ifjakkal megismerkedtem: azok közül bizonyos Lépfalvi eleintén is különös lelki rokonságot mutat. Ittlétem czélját elbeszéltem neki és ő ajánlá pártfogását; ő nekem tetszik, de azért nem következik, hogy jó legyen.

Most azon eszmélkedém, mi a tapasztalás? Látni, hallani, másokat követni, s ha nem succedál, maga kárán eltökélleni, hogy többé nem teszi? nyer-e érzésünk általa? De inkább lefekszem, mert azt már otthon is tapasztalám, hogy ha elfárad a test, a nyugodalom szükséges.

III.

8-ma Maji.

Barátom! a kulcslyukon ne nézz soha keresztül! reám nagy bajt hozott; azonfelül megcsalt egy ember, ki bizonyosan nem tud annyit mint én vagy te.

Néhány deák irókat eldugtam ládámba; ma épen elöszedém, hogy a mellék szobában énekelni hallok; de a világért se tudtam: férfi vagy asszony torokból jönnek-e

azon édes hangok. Curiositástól unszolva a kulcslyukon nézek keresztül s ím tükör előtt áll egy drágán öltözött fehérszemély s írásból énekel; mellette egy hosszú ember szünetlen hadonáz kezével, mintha el akarná kapni a trillákat. Szemközt a párnaszéken ül egy öreg üvegszemű ember és képével az egész scálát kiejté; ez nekem úgy tetszett, hogy elkaczagtam magam, melyre az ének megszűnt. Az ajtóhoz lapulva nézem, mi történik, hogy a fogadóbeli inas belép; ki is kérdésemre elmondá, hogy szomszédném híres altista énekesné s ma fogja magát épen producálni. Gondolhatod, miként vágytam őt nyilván hallani, mert helységünkben nehány csepüevő s —

(Itt megszakad a kézirat.)

***

VALLOMÁSOK.

Az elől-hátul csonka kézirat megmaradt s ennek alapján helyesbíttetett a szöveg. Toldy a Vallomások írása évét 1809-re tette; a kiadó ezt (l. K. K. és munkái, I. 64. és 76. ll.) 1811-re javította.

***

AZ ÉJJELI MENYEKZŐ.

Szinte feltünő, hogy e kisértetes történet mennyire foglalkoztatta Kisfaludyt. A szövegben közölt ugyanily czímű verse a Jegyzésekben foglalt változatok mellett szinte más munkának látszik s az itt először közölt (337—351. ll.) elbeszélés a maga részéről ugyan e versnek szolgál keretül. A háromnak összevetéséből kitetszik, hogy 1. a Jegyzésekben (e kiadás I. k. 409—412. l.) közölt variansokkal összeállítható e tárgy első kidolgozása; 2. a szövegben (I. 163—173. l.) közölt vers a második kidolgozás; 3. az e kötetben foglalt

elbeszélés a harmadik kidolgozás. Ez pár sort az 1. kidolgozásból vesz át, egyébként azonban híven követi, jóformán másolja a 2. kidolgozást, és pedig így: az 1—11. versszak megvan itt a novellában is ugyanazon sorrendben, csakhogy a prózai bevezetés után közölt első hat versszakot ismét próza követi, s ezután áll a 7—11. v.; a 12—15. v. hiányzik: ezt a verstől eltérő tartalmú próza helyettesíti; következik a 16. v. és A lelkek éneke, mint a versben; 17—23. v. bezárólag hianyzik, valamint a 14. v. első három sora — ezeket részben a kifejezésig egyező, részben egészen elütő próza helyettesíti; az elbeszélés befejezése ugyanaz, mint a versé: a 24. v. (az első 3. sor híján) és a 25. v.

Tartalmilag a versek és az elbeszélés között ez a viszony: amazokban a kisérteti elem minden ok nélkül van beleíve, az elbeszélésben egy Don Juan-félével van dolgunk, a ki bünhődik. Így a próza érettebb felfogásra vall, mindazonáltal Kisfaludynak legelső próbái közé tartozik, mit a merevségig keresett és a szinte tarka, frázisos nyelv is bizonyít. Minden bizonynyal 1817 elé esik szerzése ideje e prózai dolgozatnak, mely új és érdekes adalék Kisfaludy fejlődéséhez.

***

DOBOZI.

Szintén itt jelenik meg először. A czím a kiadó pótlása s választását a tartalom igazolja. A kis rajz eleje hiányzik. Megírását a kézirat papirosa és írása, de a helyesírás és a nyelvtan is Kisfaludy írói pályája legelejére utasítja; minden esetre 1817 előtt való időre. — Az I. 241. lapján közölt «Dobozi» cz. epikus költemény töredékére s ugyanily cz. költemény elejére a 392. lapon elég e helyütt rántalnom.

***

SÁNDOR ÉS GUNDA.

Itt először közölve. L. e kiadás I. 415. l., mely a kis elbeszélést u. o. a 392. lapon közölt 2. sz. töredékkel veti össze. A kézirat gyors egymásutánban van írva, alig egy-két apró törléssel s szintén Kisfaludy első próbálkozásai közé tartozik. Azt hiszem, az egyszerű történetnek költői formával akart nagyobb becset szerezni s a verses földolgozásba csak utóbb fogott. De ez töredékül maradt s a költő, úgy látszik, idővel teljesen megfeledkezett kis novellájáról, noha az sem lehetetlen, hogy közben fejlődött technikája mellőztette vele kiadását. — A czím is Kisfaludytól ered.

***

A HAZATÉRT.

Nagyobb novellaként indul a Sok baj semmiért v. a Tollagi Jónás formájában: levélalakban írva. A mi megvan, az kétszerre lett leírva s aránylag több törléssel s közbeszúrással, mint Kisfaludy különben szokta. Úgy látszik, a töredék, mely egyébiránt itt jelenik meg először, 1824 v. 1825-ből való. — A czím a kiadó pótlása.

***

ORDAI HÁZ.

Az *Ordai ház* Kisfaludynak azon prózai munkája, mely annyit foglalkoztatá, mint a *Zách* nevéhez füződő anyag drámai feldolgozása. Mind a kettőnek több változata van meg más-más időből s mind a kettő töredék maradt. Az Ordai házéit szintén itt a jegyzetek közt közöljük.

A «második töredék» cz. alatt közölt rész nem folytatása az első töredéknek, hanem átdolgozása; innen van, hogy a vége az első rész pár mondatának némi változtatásokkal való ismétlése; ez az:

1.

Tudván, hogy a sokszor nehéz válaszú kérdés: «hogyan és honnan» csak a szegényt üldözi, nem sokat ügyelt az elárúlt barátság panaszira s az árvák könnyeire, csak a tüzes lármázóknak vetett arany lépet s csalfa játszóként vesztett, hogy többet nyerhessen. Ily mesterséges vesztés után jön az alázatos parancsolás, mely a feszes hivatalost komoly képpel tánczolni tanítja. Képzelhetni, hogy ily férfi mint Ordai, sokfelől szövetségben állott, sok eladta neki jövendőjét, hogy a jelent megcsalhassa. Sok nagy úr olyan szeretettel csüggött rajta, mint titkos kedvesén s míg a csendes érdemre büszkén nézett le, őt magasztalá mint egy embert, ki annyi nyomós okból a társaságnak használ; e barátság addig tartott ugyan, míg az adósság ideje lefolyt, de Ordai tudta magát óvni s könnyen talált új paizst, mely őt a megkopasztott ellenség nyilaitól védeni tudta. Szóval, Ordai középszerű nemesből uzsorás lőn, utóbb midőn értéke nagyra nőtt, e nevezet híres ügyes gazdává változott.

Midőn a vezérnek oszlop emeltetik, méltó volna azok neveit is bevésni, a kik a vezért vezették. Hány ember hamvadt el névtelen, kinek esze a nagy hírű s fényben tündöklőnek hiányait foltozá? Ha igaz, hogy a világ játékszín, melyen az emberek mindenféle alakokban iregnek forognak, úgy tagadhatatlan, hogy a súgó is nagy személy.

(Itt megszakad a kézirat.)

Az itt 1-gyel jelölt közlés elejét: «Tudván, hogy a sokszor nehéz válaszú kérdés stb.» egészen eddig (l. fenn 3. sor vége): «s az árvák könnyeire» Toldy még a «Második töredék»-kel adta ki, mint ennek végét, s az egészet szinte feltünően így fejezi be: «stb.» Pontosabb azonban már e mondatot is ide vonni a jegyzésbe; így megmarad külön és egészen a feldolgozás önálló eleje, valamint a végét átalakító folytatása is.

2.

A harmadik feldolgozás megmaradt töredéke Kisfaludy kéziratából kiadva, következőkép hangzik:

Az ősz hajat tiszteljük, mert tudja mi sok tapasztalást sejtünk alatta; mi is ezért történetünk öregét hozzuk fel először napesti árnyék gyanánt, mely messze nyúlik s eltűn. Ordai, ki nádas fedél alatt született, mint szántóvető nemes korán érzé, hogy a pásztori élet a compossesoratus harmóniája közt, mely többnyire úgy zeng, mint a bucsúsok éneke, s a vámok igája alatt kész nyomorúság, azért a törvényre adta magát, hogy azt kijátszhassa. Kezdete sikeres volt, a pazarlók neki hódoltak s mire a világ megismeré fogásait, ő is megfogta már annak bálványát. Titkos útakon szemlátomást nőtt értéke s mire élte nyara elröppent, ősi háza kastélylyá változott s a község, mely a tölt ládában nézi a dicsőséget, őt mint gazdagot bámulta. Már most bátrabban emelé fel fejét, tudván, hogy a nehéz válaszatú kérdés: «honnan és hogyan?» csak a szegényt üldözi, nem sokat ügyelvén az elárult szerelem s barátság panaszira s az árvák könnyeire, telhetetlen önségét inkább kijelenté. Csak tüzes lármázónak vetett néha arany lépet s hamis játszóként vesztett, hogy többet nyerhessen; ily mesterséges vesztés után jött az alázatos parancsolás, mely a feszes hivatalost komoly képpel tánczolni tanítja s Themis kardját eltompítja.

Képzelhetni, hogy ily férfi sokféle szövetségben állott, sok eladta neki jövendőjét, hogy a jelent megcsalhassa. Sok nagy úr olyan szeretettel csüggött rajta, mint titkos kedvesén s míg a csendes érdemre büszkén lenézett, őt magasztalá, mint egy embert, ki annyi nyomós okból a társaságnak használ és a fényüzést, mely az idegent tömi, itt csak hiányt keres, elősegíti. Ily barátság azonban csak addig tartott, míg az adósság ideje lefolyt. De Ordai könnyen

talált új paizst, mely őt a kopasztott ellenség nyilától védeni tudta; szóval, Ordai uzsorás volt, sötét vérszopó s fogyasztó mételye az időnek.

Midőn a vezérnek oszlop emeltetik, méltó volna azok nevét is oda vésni, kik a vezért vezették. Hány ember hamvadt el névtelen, kinek esze sokszor a hír- s fényben tündöklőnek hiányait foltozá. A világ játékszínén ily sugó nem kis személy, mert a fajankót sokszor kisegíti, ha méltósága kificzamlik. Ezzel nem akarjuk azonban Ordainak érdemét kétségbe hozni — nem volt ő himpellér, a ki körömollóval nyirta volna juhait; hanem mint a kardot markolat teszi egészszé, úgy ő sem lehetett segéd nélkül, és ez a segéd, per-, jószág-, pénz- és kamatlajstromfelügyelő, Orbán vala.

Ennek a jó embernek élettörténete nem megy fel születéseig. Már két napos lehetett, midőn egy lelkipásztor küszöbéhez tétetett. E jámbor épen nevenapját ülé s kilépvén, azt vélte, hogy az előtte fekvő kosárban hívei ájtatos adománynyal lepték meg, de nagyon elhült, midőn felhajtván az abroszt, a gyermeket látta oly állapotban, mint Adám boldog korában. Odakiáltá hugát s a jószívű agg szűz az ég ujját mindjárt megismeré. A gyermek Orbán névre kereszteltetvén, mint husvéti ajándék a háznál maradott. Később szolgálatra oly házba küldetett, hol az alamizsnán jól meghízott, honnan ismét, gyámatyja meghalván, a világba ment, s a sok erkölcsi leczkét, melyet reá vertek, mind elfeledvén, ifjú korából csak vastagságát tartá meg. Minekután sok mindenfélére esküdött, ügyésznek is felesküdött, egy ideig saját kezére bajt keresve, kullogott a perben gazdag országban s végre Ordaiba ütközött. A rokon lelkek! Egymást látni, hallani és nem szeretni ugyan, hanem egymásra számolni, egy pillanat vala. Ordainak ember kellett, ki födő gyanánt szolgálna némely titkos főzelékre; elme, mely nemcsak az erkölcsöt kipapolni asszonyból, hanem mely azt megtartani s így a törvény holt betűit eleven haszonra fordítani tudja. Orbán pedig még

többet tudott, mert írástudó és farizeus volt egyszersmind s a mint a percz kívánta, siketnéma volt — gyomra jó mint lelkiismerete, mindent megemésztett, s ő támasz nélkül is magasra nőtt volna, ha beorzott léte nem tesz neki galibát; azért neki is oly ember kellett, mint Ordai.

(Itt megszakad a kézirat.)

3.

A következő egy *későbbi* kidolgozás részlete, melyek eleje nem maradt meg Kisfaludy kéziratai között. Úgy látszik, hogy e negyedik feldolgozás jobbadán a szövegbeli második töredék történetét folytatja. Az eddigi Orbán most = Dénes, Egyed = Simon, az első töredékbeli Gyula = Benjamin.

Itt következik szóról szóra:

Csendesen lappang Dénes, a házi ügyvéd és mindenes a váró Simonhoz és megelégedetten, mint valami nagy munka után, fülébe sugja: Már alá van írva, huszonnégy óra és — Tovább nem engedé szólni Simon, hanem kézszorítással mondá: «Értelek, közös a nyereség» és azzal atyjához megy, ki nehéz görcsökkel a halállal küzd. Milyen az élet, olyan a halál. Mintha még sok volna hátra éltében, mit elmulasztott. Titkos hidegség rázza meg Simon tagjait s komor tekintettel helyet ád öcsesének, hogy az a bágyadtnak kezeit ajkához szoríthassa, melyre a haldokló keble erőszakosan emelkedik, szemei meredten fiait keresik s nehéz sóhajtással néma kábaságba dűl. Ez volt a gyűlölség és bánat utolsó harcza; szétlebbenté azokat a halál lehellete.

Az örökké távozó felett öröm és fájdalom halálban öszve ütköznek és a vesztő szív gyötrelme között, a tága-

sabb kör után vágyó repeső lélekkel feltételeit valósúlni látja. Így álla a két testvér atyjának koporsója mellett; komoran sötétlének ki az ősi czímerek is a lobogó gyertyák körűl. Az ifjabbnak ázott szeme atyjának sárga vonásain mulat, mintha a békítő halál után szerelmet lesne ki belőlök, míg az idősb mélyen fekvő szemeit az ősi czímerre szegzi, mintha kereszt vagy fentebb uraság jelei kihagyattak volna; onnan csak a földszint a szögletben álló vasládákra fordulnak s ismét vissza a czímerre, míg a kíváncsi népség s a temetési pompa más helyre nem vonták.

*Nemsokára vidám élet zajgott az ebédlő palotában. A torra gyűlt urak tölt poharak között gúnyolták a halált, ámbár egy nagy mondolatorta koporsó formában állott az asztalon. Az elmés szakács jövendő ura fájdalmát ezzel hirdeté. Szomorú elégiák röpültek kézről kézre és a boldogultnak — a község ájtatos reménye és a szenvedő lélek így nevezi a holtakat — erkölcseit zengék és ezen erkölcsi trombita hangját, mely minden fel- és letünetkor harsog, Simon hallgatva, illendőképen néha szemeit törülve, Dénes tág torokkal igazolták. Voltak ugyan kétkedők is, de azok részszerint a konyha és pincze gőzétől, részszerint a politika sugallásitól ihletve, elnémúltak. Csak egy ifjú elvonúltan magányos szobájában az ég felé sóhajt: «Atyám! atyám! elköltözél s fiúi tiszta szeretetem nem töltheté be szívedet; oh bocsáss meg, hogy lelkem azon irányokat el nem fogadhatá, melyeket világi élted előmbe rajzola — nyugodj békén!» Így szóla Benjamin az elhunytnak ifjabb fia, a megvetett, az üldözött.

A jelenvalók nagyokat pillantottak egymásra, midőn a testamentomnak ezen czikkelye olvastatott fel: «Ősi jószá-

* Itt a kézirat üres szélén — nyilván egy még közbeszúrandó kikezdésre emlékeztetőleg — áll: «halotti itélet NB.» — V. ö. a 4. alatt közölt töredékkel.

gom csekély, a többi ingó és ingatlan saját keresményem, s ezt Simon fiamnak hagyom örökségül, arra intve, hogy kitelhetőkép nemességünk fényét emelje s meggyarapodván osztatlan egy majoratust állapítson. Benjamin fiamnak marad az ősi jószág s az anyai tőkepénznek fele, azon felül könyvtárom —

(Itt megszakad a kézirat.)

4.

Az itt következő ötödik és utolsó feldolgozás időrendben is az előbbi után való, a mit nemcsak a tartalom összevetése tesz nyilvánvalóvá, de az a külső körülmény is, hogy a 3. alatt közölttel egyazon ívre — a belső felére — van írva. Általában itt bővebben ki nem fejthető okokból bizonyosnak tartjuk, hogy az öt töredék időbeli keletkezésének rendje teljesen megegyez e kiadásban való közlésének sorrendjével; tehát 1. a szöveg első töredéke (l. e kötet 381—389. ll.); 2. a szöveg második töredéke (l. e kötet 390—392. ll.) és itt a jegyzésben 1. alatt közölt részszel (407. l,); 3. a jegyzés második közlése (408—310. ll.); 4. itt a jegyzés 3. sz. a. közlése (410—412. ll.); 5. a melyet most 4. alatt a túlsó (413.) oldalon teszünk közzé.

Érdekes még megjegyeznünk, hogy a szövegben közölt első töredék czíme: *Ordai ház* Kisfaludytól ered; a szövegbeli második töredék kézirata így van megjelölve: *Fisk. 1. árkus* — a költő tán Orbán fiskálist akarta hőssé vagy központtá tenni; az «1. árkus» meg azt igazolja, hogy nem folytatással, hanem teljesen új feldolgozással állunk szemben. — Az itt 2. alatt közölt harmadik töredéknek czíme nincs, de a balfelől hagyott lapszélen itt is áll: *1. Ár.* első árkus, tehát ez is új átdolgozás. — Az előbbi közlemény, 3. alatt, czím és minden egyéb megjelölés *nélkül* való s kezdete kétségtelenné teszi, hogy az eleje elveszett. — Ez utolsónak, mely nyilván összefoglaló, végleges kidolgozás akart lenni, czíme: *Fény és homály, vagy hol a szerencse,*

a mi érdekes világot vet az eddigi anyag szándékolt feldolgozásának új központjára, vagy irányára.

Adjuk most szóról szóra az utolsó töredéket:

***

FÉNY ÉS HOMÁLY vagy HOL A SZERENCSE.

Az ember születik, játszik, tanul, felejt, szeret, csalattatik, másokat csal, szerez, veszt és meghal; s a gondatlan sírásó, midőn az utolsó lapát földet ráfordítja, szintúgy a művész, ki elvégezvén az emlékoszlopot és beásván tettéhez, melyet maga se hisz, ásítozva mondja: Hála Isten, ennek is vége. Az örökre távozó halott felett öröm és fájdalom öszveütköznek és a vesztő szív győzelme között a tágasabb kör után vágyó szárnyat fűz magának.

Így álla két ember azon koporsó mellett, mely a gazdag L.-nek földi részét rejté; komoran sötétlének ki az ősi czímerek a lobogó gyertyák közűl. Az ifjabbnak könnyes szeme a holtnak sárga vonásain legelt, mintha a békítő halál után szerelmet lesne ki belőlök; a másik mélyen fekvő szemét az ősi czímerre szegezte, mintha valami kereszt vagy grófi korona kimaradt volna belőle, onnan csak a földszint a szögletben álló vasas ládára fordítá szemeit s ismét vissza a czímerre, míg a torra gyűlt urak őket el nem vonták magokkal.

Vidám élet zajgott az ebédlő palotában, ámbár az asztalon mulandóság jeléül egy koporsó állott; de ezen enyészet-képező jeltől a vendégek el nem ijedtek, mert ámbár az emberek nagyobb része külső formának hódol, a gyomor azonban ezen közdologban is kivételt tészen és csak a jelenhez tart, bárminő alakban nyujtassék elébe. — E koporsó nem volt más, mint mandola-torta. Az elmés szakács jövendő ura fájdalmát akarta kimutatni. Ezt érezték az összegyűltek, mért is nem halotti itéletet, mint hajdan Egyiptomban, hanem konyha és pincze mustrát

tartottak és a boldogúltnak — miként a köznép ájtatos reménye és a szenvedő lélek nevezi a holtakat — tág torokkal dicséretét zengék.

(Itt megszakad a kézirat.)

Mind e töredékek, úgy vélem, 1825 és 1827 között készülhettek.

***

EGY PIPÁNAK HISTÓRIÁJA.

Úgy látszik, humoros novelettnek készült. A kis töredék, mely ezúttal lett először közzé, alkalmasint 1827 vagy 1828-ból való. — A czím is Kisfaludytól ered.